

СВОБОДА БЪЧВАРОВА

Приключенията на Фильо и Макензен

СВОБОДА БЪЧВАРОВА ПРИКЛЮЧЕНИЯТА НА ФИЛЪО И МАКЕНЗЕН

chitanka.info

МАЛКО ОБЯСНЕНИЯ КЪМ ПРИКЛЮЧЕНИЯТА НА ФИЛЪО И МАКЕНЗЕН

... Седях един час и се чудех как да се обърна към вас, дали да ви кажа „Мили деца“... Накрая се ядосах, понеже нищо свястно не можах да се сетя. Все едно и също: мили деца... И се размислих... Първо, „Мили деца“ звучи повече като благословия, отколкото като обръщение към хора. Казва се също мило куче, мило коте, мило агънце и по върви! В самото обръщение има нещо несправедливо. Този, дето казва „Мили деца“, се поставя над тях, като че ли знае повече от децата и иска само малко тишина, за да им обясни това, което според него децата не знаят!... После си спомних за времето, когато и мене ме наричаха „мило дете“ и понасях това с голямо усилие, както не обичах да ме щипе по бузата всеки срещнат или ме целува така, че после скришом да си бърша бузата... И винаги тези действия бяха придружени от изречението: „Милото детенце!“... Намразих тая дума и си повтарях наум, че не съм мила, не искам да бъда мила, а искам само да се отнасят с мене естествено!

И така, смятам да ви кажа няколко думи, за да се разберем помежду си...

Според мене човечеството се дели на две: от една страна, са децата, от другата — възрастните. При това делене годините нямат никакво значение. Истинските деца знаят до края на живота си, че са деца и даже когато пораснат, скрито си пеят детски песнички. Ако им падне, играят и на народна топка, и на прескочикобила, и така нататък... Само че се срамуват от другата част на човечеството, които не са деца и ни наричат „мили“. Имах баба, която напълно ми уйдисваше на всичко като дете. Тя беше от нашата партия. И умря като дете на 93 години!...

А сега пак за обясненията...

Смятам, че ние, децата, разбираме някои работи по-добре от възрастните. Те биха си спестили много сили да ни обясняват живота, и то погрешно. Все пак, за да не ни се карат, ще кажа, че има разлика в детството на баба ми, да речем, и на мен. Защото баба ми например помнеше добре турското робство, Илинденското въстание и бягството от Македония през Балканската война. А аз помня други неща — идването на хитлеристките войски у нас, нахлуването им в Гърция и Сърбия, партизаните, офицерите, фронта, глада и т.н. Но странно нещо, въпреки тая разлика аз и до ден-дневен мога да разкажа съвсем точно детството на баба ми от село Горни Порой: и за коня, и за единствената торба царевично брашно, и за хилядите бежанци по прашния път, и за умрелите от холера, и за гръцката кавалерия, която върви по петите им — и все едно, че там съм била и аз и това се е случило с мене, макар че никой нищо не ми е обяснявал... Затова бих искала, като четете приключенията на Фильо и Макензен, не да разберете, а да почувствувате детството на другите като свое. Тъй като да почувствуващ нещо, това значи да го разбереш!... В края на краищата няма да пишем класно упражнение върху книгата, а просто да си починем между игрите. Защото — казвам ви го вече аз от опит — неизживяното детство е непоправим пропуск в човешката личност. Ето защо нека да не забравяме детството си и че сме деца — най-добрата част на човечеството! Нали?

Сега се чудя дали да почна най-после обясненията си... Не сте живели тогава, когато „имало едно време...“ и не знаете какво е например опозиция, какво е бригадирско движение... Пък си казвам: и аз не съм виждала руския пълководец Кутузов, но всичко вярвам, каквото е писал за него Лев Николаевич Толстой.

... Какво да ви обяснявам... Толкова се е говорело... Само ще кажа, че бригадирското движение тогава беше да почнеш от нищо. Представете си, деца, че ви е изгоряла къщата, всички дрехи и завивки, включително и парцалените кукли, както правеха фашистите и както ставаше при бомбардировките. И като гледаш това пепелище, вместо да плачеш и да се ядосваш, да почнеш всичко отново с голи ръце! Ама с радост и с песен и да те е срам и мъка, ако не те вземат в бригадата. Ето това е бригадирското движение по мое време.

Не знам дали повече да ви обяснявам... Не сме в клас. Фильо и Макензен не са идеални деца. Нито са много послушни, нито пък

непослушни, нито са много кротки, нито пък много палави. Не постъпват винаги правилно, нито пък винаги неправилно. Не са мързеливи, но като им падне, могат добре да си поиграят. Просто деца като всички!... Ако бяха идеални, тогава според мене щеше да бъде по-добре, вместо да се пишат толкова книги, па да се правят толкова филми и се харчат пари, просто да се прочете правилникът на едно училище и готово! Поне ще чуем отново какво е забранено, тъй като правилникът за дисциплината не е конституция, та да знаеш правата си, а преди всичко това, което не можеш да правиш, тоест да знаеш задълженията си. Само че тогава нямаше да има книги. Ако ли пък бяха написани според правилника, то случките ще да са станали не на земята, даже не в нашата Слънчева система, а в някое съзвездие, което, между нас казано, никак не ни засяга и би ни доскучало.

Аз мисля, че всяко дете е единствено на света! Няма досущ еднакви деца. И всяко детство е единствено на света! Затова всяко детство може да послужи поне за един роман най-малко. Освен това детето има някои качества, които възрастните за съжаление ги нямат. То е чисто по душа и не знае зло. Затова спомените от детството са тия, които ни поддържат по-нататък в нашия път и преди всичко добрият спомен! Даже един да бъде в детството ти, можеш да станеш истински човек!...

И така, да не забравяме никога детството си, да не забравяме никога добрите спомени от него!

Да живеят децата!

Свобода Бъчварова

ПЪРВА ЧАСТ

ПЪРВА ГЛАВА

Слънцето още не се бе показало зад високия хълм над града, но животът бе започнал. Първо се обадиха петлите, после кокошките, кравите, конете, кучетата... А някъде отдалеч се носеше квиченето на свиня, която, като най-невъздържана, напомняше на човека — господар на вселената, — че е поел грижата за животинското царство. Ако не възпитанието, то поне изхранването му.

Дворът беше причудлив. Неправилният му трапец напомняше манастир. От едната страна се извисяваше голяма триетажна къща — дървена, с дълги балкони. Беше доста изкривена, но все още запазваше равновесие като кулата в Пиза. Следваха ниски бараки с неясно предназначение, после още една къщичка и до нея голям обор с плевня. Няколко крачки ги деляха от огромната порта, през която свободно можеше да мине влак. До нея имаше навес с огнище и наредени дърва. По балконите на голямата къща се вееше бельото на обитателите, полюшвано от вятъра като знамена на крайцер, тръгнал на официално посещение в чужда страна. Съдейки по количеството на тия знамена, можеше да се предположи, че екипажът е твърде многоброен, а качеството на бельото и разноцветните кърпки по него издаваха, че обитателите не принадлежат към френския двор, а са като по-голямата част от човечеството.

До конюшната стоеше стар файтон, боядисан в черно, с нарисувани по него яркочервени екзотични цветя, каквито ботаниците още не бяха открили на планетата. В средата на двора имаше чешма с голямо корито.

Горе, на третия етаж на балкона, се появи между бельото една лъскава медна флигорна. Звуците огласиха отначало двора, а после целия град. Това бяха бодри, чисти и ясни звуци от „Жигата“ на Леополд Моцарт. След миг се появи фигурата на едно момче по фланелка, на около дванайсет години. Беше слабо, със скулесто мургаво лице, с живи черни очи. Още неизкарал пасажа, откъм двора се прибавиха звуците на бас-флигорната, изпълняваща втората партия на „Жигата“. А след това, зад файтона, се подаде и изпълнителят —

едно дебело момче с врат на новобранец, с добродушно лице и кротък поглед на овчарско куче. Двамата изкараха докрай „Жигата“, след това едното от балкона извика силно:

— Макензе-е-е-н!...

А този отдолу отвърна:

— Фильо-о-о!...

Така се казваха момчетата. Но за съжаление само те в града се наричаха помежду си така. Останалите деца си ги кръщаваха по свой начин. На Фильо викаха Тангото — по фирмата на бащината му кърпачница. А с Макензен беше направо трагедия!... Едни му казваха Макето, други — Бакъртепе, заради едрия му ръст, но последните бяха по-малко и го казваха тихо, зад гърба му, защото последствията не бяха от най-приятните...

Странни са пътищата, по които хората добиват своите имена, без да са виновни. Родителите определят името, сякаш правят заклинание да накарат съдбата да изпълни техните несбъднати желания. Затова до ден-дневен, а и в бъдеще ще се скитат по българската земя лирични герои като Ромео и Юлиан, смели пожарникари като Пламен и Огнян, хайдути като Чавдар или военачалници като Наполеон. Но всяко име има и причина. Така беше и с името Макензен. Баща му, старият македонски комита, се бил през Първата световна война на фронта в Добруджа и стигнал с войските чак до Букурещ, откъдето беше донесъл една сребърна лъжица и едно голямо огледало — двата най-ценни предмета в домакинството. Там, в Букурещ, се наложило да вози на файтон главнокомандущия австро-германските части фелдмаршал Август фон Макензен, за когото беше запазил неизличим спомен за едър, здрав и, както сам се изразяваше, сербез човек с най-хубавите мъжки мустаци и който знае да пие! Затова младият Макензен трябваше да носи на гърба си славата на своя предшественик, която смазваше все още неукрепналите му плещи.

Момчето, наречено Фильо, бързо изтича по стълбите надолу. Посрещна го едрият Макензен и почна да се върти около него. Зад файтона с лай изскочи голямо куче вълча порода. То се изправи на крака, за да близне лицата на двете момчета.

— Томи! — каза Макензен. — Те туа!... Куше!

Кучето послушно легна на земята, като си закри срамежливо едното око с лапата, но не издържа дълго, пак скочи и се разляя.

В провинциалните градчета езикът, на който разговаряха хората с кучетата, беше френският, като най-аристократичен. Първото нещо във възпитанието на едно куче, което имаше господар, беше да научи думите: те туа, куше, марш, але, пръоне, виен иси, доне моа и други правилни и неправилни френски глаголи. А знаем, че основата на един език са глаголите. Имаше кучета, които бяха усвоили френския език далеч по-добре от своите господари, и пак ядяха бой.

От балкона на третия етаж се показва една жена с бебе в ръце.

— Фильо... — извика жената — мързел такъв! Качи се да вземеш чайника и да го налееш с вода!

Двете момчета се погледнаха. Фильо изтича по стълбите. Когато слезе на двора, чешмата беше вече заета. Едър мъж с гъста къдрава коса, по фланелка, но с тъмносин панталон и обувки, лъснати до блясък, се плискаше с водата и издаваше странни мучащи звуци. Раменете и гърдите му бяха също целите в гъсти черни къдрави косми, показващи все пак нагледно теорията на Дарвин, че човек не е произлязъл от пуяка, да речем, а може би непосредствено от карнобатската овца. Но Фильо истински му завиждаше. Според него нямаше нищо по-мъжествено от тези косми. За съжаление при него не съществуваше и помен от тях.

Двете деца гледаха мъжа с хубавите панталони. В тази оскъдица на войната хората носеха кърпени дрехи още от Освобождението на България... но имаше и такива — като тоя, дето се миеше — с английски платове и хубави боксови обувки, дадени от Комисарството. Те издаваха принадлежността им на хора от категорията, която бие, а не откъм тая, която яде бой...

Погледите на децата бяха втренчени в пистолета му отзад, на колана, пъхнат в кобур. Кой знае защо, мъжът сутрин показваше на целия двор оръжието, понеже, като облечеше вече ризата, вратовръзката и сакото (пак взети с бележка от Комисарството), този белег на мъжественост и власт не се виждаше. Но мъжът прекаля да се мие и плиска. Не обръщаше внимание никому и сякаш нарочно продължително се жабаурка, изви глава назад като щъркел и почна гаргара със звуци на певица, която се разпява. Той явно изчерпваше търпението на чакащите. Двете момчета отново се погледнаха.

— Защо толкова се мие?... — попита Фильо.

— Ами-и-и — заекна Макензен, впрочем той заекваше, когато иска — не е бил на баня човекът от Коледа!...

— Сигурно ще отиде пак на Димитровден!... Още колко месеца остават? — невинно попита Фильо.

— Ами още три.

Мъжът се обърна, вече засегнат.

— Слушайте, мърльовци! Ако още веднъж засвирилите сутрин и събудите града, ще се разправам по друг начин с вас! — И попипа револвера отзад. — Държавата се троши — продължи наставнически той, — а вие сватби правите!...

Двете деца гледаха втренчено, сякаш зад него.

— На нас ли говори? — попита учудено Фильо.

— Не-е-е-е — заекна Макензен, — той говори на петела!

Петелът се беше приближил и се навърташе около чешмата.

— Как? Той знае езика на животните? — попита Фильо.

— Ами д-д-да-а-а — каза Макензен, — животните се разбират помежду си!...

Това беше отдавна заучен диалог между двамата, изпълнен и този път блестящо. Но на мъжа трябваше време, за да разбере скрития смисъл. Може би и не го разбра, едно обаче знаеше със сигурност — че нещо се подиграват с него. Беше убеден, че е жестоко обиден.

— А, така ли? — каза мъжът и тръгна към двете деца, като пак пипна отзад револвера.

На двамата им стана малко страшно и почнаха да отстъпват назад. В тоя момент зад файтона се показва огромната фигура на бай Мицо Войводата — бащата на Макензен. Беше много едър човек с рошава коса, щръкнала навсякъде, и буйна черна брада до кръста. Всички го наричаха Комитата или Войводата, какъвто беше и всъщност по специалност, защото файтонджийството никога не смяташе за свое призвание. Дълги години се беше мотал с разни чети по македонските чукари — отначало разбойнически, а после революционни — и твърдо смяташе, че човечеството ще се оправи, когато барем половината бъде „изтепано“. Той, разбира се, оставаше в другата, оцеляла и човеколюбива половина.

Кучето започна да ръмжи. Мъжът с пистолета се спря. Бай Мицо не можеше още нищо да съобрази. Главата му се цепеше от снощното

пиянство и знаеше, че ще му мине едва като изпие няколко шишенца ракия в кръчмата на бай Васил Мискета. Конете разбираха здравословното му състояние и спираха като заковани всяка сутрин пред кръчмата, където търпеливо чакаха стопанинът им да си изпие лекарството.

— Какво става тука бре? — попита бай Мицо с дълбокия си дяконски глас.

— Ами нищо... — каза Фильо.

— Препоръчваме на господин Перо да не се нервира сутрин... — добави Макензен.

— Кажете и другото, айде де, кажете! — викна вбесен Перо.

— Ами... държавата се трошела и не трябвало да се правят сватби... — каза Фильо.

— То па една държава!... — възкликна файтонджията и плю с презрение. — Перо, Перо-о-о-о... и агентин не можа да станеш като хората!...

В това време по стълбите изтича дребен мъж с ножици в ръка. Цялото му слабо лице се гърчеше от нервни спазми. Беше от тия малки хора, безумно смели като борсуците. Перо съвсем се изплаши.

— Абе дръвник! — заговори малкият човек. — Какво ти правят децата бе, маскара! Иди да гониш шумкарите по гората, пъзльо с пъзльовците! Ще ми носи пистолет. Ама ще взема да ти го счупя от дебелия задник!...

От горния етаж се подаде майката на Фильо с бебето в ръка, а до нея едно малко момченце се мъчеше да си провере главата през летвите на балкона.

— Какво ти правят децата бе, маскара! Да не си ги ти раждал, та ще ги биеш!... Това да не ти е участъкът! Ще ги бие...

Не закъсня да се появи и жената на Перо, също с бебе в ръце. До полата ѝ се притисна едно съвсем малко момченце, току-що проходило. Беше слаба, смирена жена, която все гледаше да няма караници.

— Недей, Перо. Хайде, ела да закусиш...

Тоя път гневът на Перо се изля върху нея:

— И ти ли си с тия шумкари ма? И ти ли ма?

— Недей, Перо, не виждаш ли какво става?...

— Какво става, какво става! — инатеше се Перо.

— Ами може и властта да падне...

Перо се нервира тоя път истински.

— Кой ти каза ма? Кажу само кой ти каза! Да го арестувам веднага! Кажу кой!... — но изведнъж млъкна.

На двора слезе една жена, цялата в черно. Беше висока, стройна, с благородно, издължено лице. Макар вече възрастна, бе запазила нещо от миналата си красота. Тя носеше чайник в ръка. За момент всички притихнаха и я гледаха.

— Ето я! — окопити се Перо, но се запъна, търсейки дума: — Тарторка на комунистите!...

Както винаги, Фильо и Макензен останаха настрана от караницата. Малките я започваха, големите завършваха.

А Перо продължаваше да беснее:

— Двамата й сина в гората, а мъжът й изгни в дранголника! Аз всички вас!...

— Айде, глей си работата! — каза дълбокомислено бай Мицо. — Да не те захвана аз... Тома — обърна се той към дребния мъж, — не се захващай с това... — и махна презрително с ръка.

Възрастните постепенно се разпръснаха. Мицо впрегна двата коня във файтона. Бащата на Фильо — бай Тома — тръгна на работа, като мимоходом каза на Фильо:

— Мини през дюкяна, търтей такъв!...

Самият Перо, вече облечен, с вратовръзка, също тръгна на работа, като на два пъти си повдигна сакото, за да си оправи пистолета. Дворът лека-полека опустя, Фильо и Макензен, доволни от скандала, мълчеха и мислеха какво да правят. Бай Мицо спокойно се покачи на капрата, шибна конете и файтонът с трясък излезе от портата. Голямото куче тръгна след него, но остро изсвирване на Макензен го върна. То се приближи към двете деца.

— Иси, Томи! — заповяда важно Макензен.

От нисичката къщичка до конюшната излезе едно момиченце. Беше стройничко, с руси плитки и босо като всички деца.

— Батко, да дойда ли с вас? — попита момичето, като гледаше Макензен.

И двамата отрицателно поклатиха глава. Момиченцето се разплака.

— Руже, ама нали ти си домакинята на тази къща! — каза Фильо, на който му стана жал. — Кой ще сготви на бай Мицо и батко ти?

Бай Мицо нямаше жена. Беше се поминала от малария няколко години след второто раждане. И той остана с две деца. Момиченцето наистина се грижеше за домакинството, доколкото можеше, и затова имаше такъв сериозен вид.

— А утре ще ме вземете ли? — попита то.

— Утре, Руже, всякак! — каза Фильо решително.

Макензен не я удостои даже с поглед. Така смяташе, че трябва да се държат мъжете.

Двамата тръгнаха по своята всекидневна обиколка. Томи весело лаеше, тичайки напред. Портата се затвори след тях. На нея пишеше с едри букви върху лист: Домоначалник — Перо Тодоров. Погледнаха се. Едрият Макензен подхвана по-малкия Фильо и го повдигна. Той почна да пише с малък счупен молив по листа. Промени написаното в следния вид: Домомочалник — Перо Тодоров. Запъхтеният, зачервен Макензен попита:

— Още ли?

— Готово!

Макензен го пусна и Фильо се стовари на земята.

— Много си тъп! — промърмори недоволен Фильо и се изтърси от праха.

Двете деца се изправиха до вратата и прочетоха хорово променения надпис. Бяха доволни и се затичаха по уличката. Томи след тях.

Уличката на тяхната махала беше тясна, покрита с калдъръм. По дуварите на едноетажни и двуетажни къщички висяха низи тютюн, които се сушаха. Разхождаха се кокошки. Пробягна котка, подплашена от Томи. На края на уличката имаше кокетна къщичка с китен двор. Пред прозореца с дръпнати пердета бяха наредени много саксии. Едно момиче с дълбоки сини очи си беше подало главата навън. Слънцето блестеше в косата ѝ и тя изглеждаше като златен ореол на икона. Когато минаваха отдолу, Фильо и Макензен се спряха и казаха едновременно:

— Добър ден, учителке...

— О, момчета, отдавна не съм ви виждала... — каза смутено момичето. — Как е стрина Мария?

— Добре е — отвърна Фильо. Чака да се върнат бате Венчо и бате Христо.

— Ама вие не идвате вече при стрина Мария... — каза Макензен.

Фильо го сбута да не говори. Момичето още повече се смути. В тоя момент от горния край на уличката се зададе конник. Това бе млад офицер с накривена наляво фуражка, седнал изправен като прът на красива английска кобила, която нарочно подмушкваше с шпорите, за да се разиграе. Офицерите със своите пелерини и саби бяха най-живописните и елегантни мъже в градчето, особено младите. Госпожиците лудееха по тях. А този офицер беше извънредно привлекателен. Тънък, строен, с мургаво лице и живи черни очи, с дълги гъсти мигли — беше наистина изящен и красив мъж. Елегантността му бе подчертана. Хубава куртка и брич от английско сукно, кафяви ръкавици и ездитен бич със сребърна дръжка. Беше адютант на полка. Той бавно мина край прозореца, като за момент спря коня и отдаде чест. Девојката, цялата изчервена, му кимна с глава.

Учителката Виолета минаваше за красавицата на града, макар да беше от скромно семейство. Майка ѝ шиеше в, къщи дамско бельо, а баща ѝ боядисваше къщите. Но като излезеше Виолета на улицата, със своя вроден чар привличаше погледите на всички. Всеки се заглеждаше в нежната ѝ гъвкава фигура, в светлите ѝ като коприна коси и в дълбоките ѝ сини очи.

Офицерът живееше чак към гарата, но, кой знае защо, минаваше всяка сутрин край прозореца на учителката, домът на която бе на съвсем противоположния край на градчето и, разбира се, не по пътя за казармата. Пред очите на децата се разиграваше една от тия падаш, провинциални истории, понякога толкова силни, като трагедиите на Шекспир...

Конникът отмина. Фильо и Макензен тръгнаха, придружени от Томи.

— Филипе — извика след него момичето, — почакай... — и бързо изтича на улицата. Тя беше развълнувана. — Кажи на стрина Мария, че не мога да дойда, не мога... — и изведнъж заплака. После го хвана за ръкава на ризата. — Не, нищо не ѝ казвай, моля ти се...

— Бъдете спокойна, учителке...

Девојката се прибра. Двамата вървяха замислени.

— Аз знам защо плаче... — каза Макензен.

— Така ли? Да мълчиш, чу ли? Това не е наша работа!...

ВТОРА ГЛАВА

Двете момчета и кучето излязоха на единствената павирана улица в градчето, носеща претенциозното название „Цар Борис III“. Спряха на отсрещния тротоар, откъдето добре се виждаха помещенията на клуба „Бранник“. Не без известна завист се зазяпах във втората зала, където двама бранници играеха пинг-понг, а други ги наблюдаваха. Но отношенията между бранниците и двете момчета бяха доста влошени. Още в началото, когато се образува организацията в градчето, и двамата искаха да се запишат в редовете на невръстните ѝ привърженици, носещи названието „Орле“. Цялата работа се състоеше в униформата и ножа отстриани на колана. А униформата в ония бедни години, когато нямаше парче плат за панталони (а за обувки и да не говорим), беше нещо, което действуваше на детските сърца. Но Фильо не влезе в „Бранник“ и не стана „орле“ по две причини. Първо, заради баща му бай Тома. Стар участник в Септемврийското въстание, той бе ял бой от властта по всички места, където се упражнява това „човеколюбиво“ занятие — и в казармите, и в двата полицейски участъка, и в пожарната команда дори. Фильо знаеше, че омразата му към властта стигаше до планински размери и можеше да отнесе голям пердах. Бай Тома се изказа решително, че „Бранник“ не е организация за свестни хора!... Второ, дори организацията да беше най-благородната, Фильо нямаше пари да плати униформата. Бай Мицо също нямаше пари, но и да намереше отнякъде, би ги вложил в по-свястно дело, като под това разбираше пиенето на ракия. Имаше още една причина, която отдалечаваше и Макензен от фигурата на „орле“. Той беше израсъл под закрилата на православната църква. Беше неин храненик и бай Мицо се хвалеше, че от сина му ще стане най-малко владика, а може би и епископ... Но, кой знае защо, между църквата и „Бранник“ в градчето работите не бяха много добри. Като резултат от всичко това Фильо и Макензен бяха върли противници на фашистката организация. Но бранниците имаха пинг-понг, ски, флоберови пушки, копия, дискове, а Фильо и Макензен нямаша нищо такова. И сега, след като оставиха Томи на пост, те

внимателно пресякоха улицата и застанаха пред първата витрина на клуба, където се помещаваше щабът. Командирът на бранниците — мъж с мустаци и лице, ненабраздено от каквато и да е мисъл, се разхождаше напред-назад и диктуваше поредната диспозиция. Едно момиче в бранническа униформа пишеше с два пръста речта, но писането никак не вървеше, защото често прекъсваха и се караха.

Фильо и Макензен се загледаха в портретите на германските асове летци. На първо място Мьолдерс, до него Лаглан, и т.н. Но бързо се преместиха на другата витрина, за да наблюдават оттук играта на пинг-понг. Изведнъж някой ги хвана и двамата за ухото. Беше техният стар противник Гошо адвоката. Най-мръсното копеле от бранниците, както мислеше за него Фильо. Двете деца се заизвиваха под ръцете му. Пръв се отскубна Фильо. А Макензен го ритна по кокалчето и момчетата с обединени усилия го бутнаха така, че Гошо адвокатът се плъзна по корем през отворената врата. Томи побърза да го захапне за крачолата и застрашително ръмжеше. Двете деца и кучето избягаха на отсрещния тротоар и започнаха да викат оттам:

— Бранници, бозаджиини, бодуци, бонгури... — и други ласкави названия, започващи с буквата „Б“. А Томи неистово лаеше срещу клуба.

Бранниците прекъснаха играта и излязоха навън. Бяха пет души — безумно смели. Фильо и Макензен бързо се ометоха в съседната улица. Тук след разтриване на ушите и кратко съвещание за далечни планове на отмъщение те тръгнаха надолу по булеварда и излязоха на площада.

Площадът беше забележителността на градчето. В средата имаше бетонен стълб с високоговорител, от който се носеше немски марш. Цялото място представляваше правилен квадрат, обграден от турската баня с оловните куполи, киното, читалището и градинката с паметника на Тодор Александров — македонски революционер, върлувал из този край. Следваха банката, съдът, фото „Стефчо“, магазинът на Бераха, фурната на Мицо, сладкарницата „Шар планина“ и хотел „Македония“. Близо до хотела имаше будка от дъски, боядисани в бяло, зелено и червено. Пред будката стоеше полицаи на пост. В читалището даваха немския филм „Йоханес не бива да загине“, който те бяха гледали вече няколко пъти. Оттам бързо се спуснаха по една малка уличка и излязоха на Атпазар, където джамбазите от сутрин

до вечер се надлъгваха за някое умиращо добиче и без умора удряха ръцете си, за да стане пазарлъкът на възможно най-висок глас. Тук, на това площадче, цялото осеяно с конски тор, се помещаваше между много малки дюкянчета и шивачницата на бай Тома. Беше една схлупена барака. Носеше претенциозната фирма: „Моден крояч — «Танго»“, и затова на Фильо му казваха понякога Фильо Тангото. Отстрани на вратата бяха нарисувани една жена по шлифер и един мъж с мустачки, балтон и бастун. Извехтелите изрезки от модни списания с несъществуващи дами и господа красяха измърсените прозорци. За всеки случай имаше и една допълнителна табела, че притежателят на същото заведение едновременно е и кърпач — преправя и преобръща дрехи, което, казано честно, беше основното средство за прехрана на бай Тома и семейството му. Допълнително нарисуваната ютия наемкваше, че заведението и глади.

Фильо и Макензен влязоха в ниската кърпачница и за всеки случай застанаха до вратата, та ако сприхавият бай Тома хвърли по тях нещо, навреме да избягат. Но той не им обърна внимание. В момента беше зает с голямата стратегия на Източния фронт, за което се беше снабдил с една огромна карта на Европа и Азия, заемаща цялата задна стена на дюкяна. Край картата бяха накачени листове „Папагал“, където темата беше една и съща: Дойчо и Иван се борят и, кой знае защо, Иван е по-едър и по-хубав и почти е катурнал Дойчо...

Другата — по-голямата част — беше заета от огромен тезгях и дълга закачалка с готови дрехи. В дюкяна се намираха интимните приятели на бай Тома от младини — зарзаватчията Андон — сух мъж, който непрекъснато правеше една странна гримаса, но децата не се смееха на това. Бай Андон е бил бит по главата през Септемврийското въстание, в което бяха участвували заедно с бай Тома. И оттогава му беше останал този тик на лицето. Другият беше бай Димо, който поправяше оръжия — главно ловджийски пушки. Дюкяните и на двамата бяха край кърпачницата на бай Тома. На витрината на бай Димо имаше много стари оръжия — пушки, шомполи и стари револвери, но всичките счупени, защото беше опасно да изложиш годно оръжие. Фирмата му бе скромна, с нарисувано куче на бели и черни петна, вероятно пилещар, и човек с мустаци и чифте. Тоя с чифтето стреля със сачми, образуващи старобългарски букви, които оформяха надписа „Оръжейница“. Нещо подобно на буквите, каквито в днешно време изработва една фабрика за макарони в Толбухин, поставила си благородната цел да обучава децата на писменост, докато ядат юфка, нарязана в славянски шрифт...

Бай Тома беше в стихията си. С лукава усмивка, много жестове и непрекъснато шарене по картата, с пръст в напръстник, той обясняваше на двамата си приятели разположението на фронтовете без нито едно свързано изречение, но с ясна и категорична интонация:

— Значи оттук... — каза бай Тома, като направи широк кръг с ръка. — А ония мислят, че оттука... — И смигна многозначително. — И докато тия чакат оттука, ние идваме оттука и...???

Сега той вдигна вежди и с питащо изражение млъкна. Но всичко беше ясно! Зарзаватчията бай Андон направи своя тик, а бай Димо каза:

— Тома, та значи и България?...

— Е, сега разбрахте ли ме? — каза бай Тома важно.

— Значи скоро? — пак попита невярващият Димо.

— Тия дни!

— Ама... руснаците вече идват ли? — попита наивно Фильо.

— Млък бре! — каза бай Тома, но не много сърдито. Той не криеше от никого огромните си знания по стратегия и особено от семейството си. Дълбоко в душата си Фильо го почиташе като голям военен теоретик и ако беше чел повече, нямаше да се поколебае да смята бай Тома за гениален хибрид между Клаузевиц и Молтке.

— Изпята им е песента! — каза бай Андон зарзаватчията.

Впрочем това вече не беше тайна за никого. Сега бай Тома прие отново деловия си вид.

— Ще отнесеш тая куртка на онова... — но се спря навреме и отсече: — на полковника!

Откачи от закачалката един мундир и го помириса.

— Мирише на пор — каза той и поднесе куртката към носа на бай Андон зарзаватчията.

Последният направи гримаса на отвращение, но, неясно защо, Фильо се сметна обиден. Взе намусен куртката и застана на вратата.

— Айде, пръждосвай се! — каза бай Тома.

— Ще дадеш ли два лева? — делово попита Фильо.

Бай Тома избухна. Вдигна големия железен аршин, но Фильо отвори вратата и вече беше на свобода. Все пак се върна и извика на разбеснелия се бай Тома:

— Ще видиш, ще видиш!...

Бай Тома искаше да хвърли аршина, но бай Димо го задържа. Фильо тресна вратата в знак на протест. Кучето, което го чакаше на вратата, скочи върху него от радост. Макензен беше предпочел витрината на сладкарницата пред военната лекция на бай Тома и с въздишка се оттегли, когато видя Фильо. А той държеше в ръка куртката на полковника и си хапеше устните от яд. Двамата мълчаливо се спряха пред витрината на бай Димо.

— Да имах тая пушка!... — каза Фильо, като погледът му изпи едно мечкарско шишане.

— На мене — това! — каза Макензен. Той си беше избрал един карадаг — огромен пищов със сребърна дръжка, стара комитска направа.

Най-после се запътиха към търговската улица на града. Започнаха любимата си игра. Заставаха пред витрината на някой магазин и си избираха вещи с думите: „Това на мен!“, а следващият казваше: „А това на мен!“, после в скоропоговорка: „На мене“, „На мене“, и накрая Макензен, като нарочно силно заекваше, е широк жест заключаваше: „Всичко на мене!“ Те си избираха шапки — предимно офицерски фуражки от, шапкарския магазин на евреина Буко, който обаче продаваше най-много каскети. По-нататък продължаваха да си избират пишещи машини от магазина на Шаламанов, рисувани ковъорчета с лебеди от магазин „Бело море“, лопати, вили, оглавници и коси от дюкяна на Градевски. Не се отказваха и от модерните пчелни кошери, тъй като бяха съвсем нови и рендосани. Харесаха си една маска, предназначена за пчелари. Фильо скромно си присвои и духалото за дим, но когато излязоха на площада и спряха пред сладкарницата „Шар планина“, където все пак имаше някои сладкиши, като ореховка, ашуре или нещо друго, Макензен така погледна Фильо, че той нищо не можа да проговори.

— И това на мене! — отрязва Макензен, като посочи после и фурната на Мицо. Той беше винаги гладен и Фильо отчиташе тази негова слабост.

Продължиха за градската градина, където бяха най-хубавите къщи на града. Тук живееше буржоазията. Те спряха пред една желязна ограда. Пред портата стоеше файтон с два черни породисти коня. На капрата седеше войник. Двамата изчакаха да излезе полковникът — командирът, на полка — с червени лампази на бричовете. Той беше едър мъж и имаше синкаво-червеникаво от пиене и здраве лице. Сложи си сабята между краката, после нахлузи белите ръкавици и вдигна надменно глава с накривена фуражка. Файтонът потегли.

От отворената веранда на къщата се носеха звуците на пиано. Изпълняваше се доста посредствено „Фюр Елизе“ от Бетховен с много спирания и грешки, но Фильо и Макензен се считаха почти за професионални музиканти и знаеха мъките на инструмента, още повече, че се касаеше за пиано — нещо за тях като недосегаема мечта. Все пак влязоха в двора. Изкачиха стъпалата и позвъниха. Появи се едно девойче в селски дрехи, с огромни обувки на бос крак. Очевидно — слугинчето.

— Събуйте си обувките! — заповяда механично тя.

Двамата погледнаха босите си крака.

— Манете това куче! — добави слугинчето и разтърси дългите си плитки.

Макензен с жест изпъди кучето.

— Томи, марш!

Томи недоволен се отдръпна.

— Що има? — попита слугинчето.

— Мундирът на господин полковника.

— Я че го носим. Вие си одете.

В това време свиренето спря. Чу се детски глас:

— Кой звъни ма, Росе?

На стълбата изтича момиче на тяхна възраст и застана пред двамата. Фильо я гледаше като някакво видение. Момичето имаше тежки кестеняви плитки с бели панделки и носеше бяла рокля с волани.

— А-а, вие ли сте? — каза то, като кокетно се усмихна. — Къде е кучето?

— Т-т-т-томи, иси! — без да иска, заекна Макензен, този път истински, защото се смущаваше. Фильо го гледаше учуден. Томи дотича. Момичето попита:

— Мога ли да го погая?

— Иначе е истински змей! — започна да се съвзема Макензен. — Томи, куше! — кучето легна.

Момичето предпазливо го погали по главата, после ги покани:

— Моля, заповядайте!

Двамата влязоха в голям салон, целият в тъмночервения килими, мебели и завеси. По стените висяха кръстосани саби и пушки, а в средата на стаята бе разположен роялът. След тях влезе и кучето. Момичето изтича от стаята и след малко донесе поднос с кекс.

— Дайте го на кучето, аз сега ще дойда...

Макензен взе подноса. Томи се изправи на крака. Макензен, без да му обръща внимание, почна бързо да лапа от кекса. Засегнат, Томи се разля.

— Това плюскане ще те изяде някой път! — отбеляза дълбокомислено Фильо, който със съжаление гледаше как приятелят му набутва зальците от кекса в устата си.

Момичето внезапно влезе. Кучето отново се разля.

— Ама то било гладно?! — учуди се тя. — Колко бързо изяде кекса!

— Кой? — попита Фильо.

— Ами кучето...

— Истински змей! — каза Фильо двусмислено.

В това време Макензен, който беше напълнил устата си с последния огромен залък, не можеше нито да го преглътне, нито да каже дума и само гледаше с изблещени очи. Изглежда, от бързото ядене нещо му бе преседнало. Взираше се опулен във Фильо като глухоням. Той му се притича на помощ и го удари по гърба, за да преглътне. Томи също се засили — изглежда, имайки опит — и го блъсна отзад. Макензен едва не падна, но най-после преглътна.

— О, боже, какво му стана? — попита момичето.

— Той има... епилепсия! — изтърси изведнъж Фильо.

— Епилепсия?! — с ужас произнесе момичето.

— Е-е-е, съвсем лека, почти не се чувства...

В това време Макензен хлъцна и изпъшка. Фильо му направи знак да не хълца, но нов пристъп го разтърси. Влезе майката на момичето — една пълна дама в пеньоар. Косите ѝ бяха навити на ролки.

— Кои са тези? — попита дамата. — Чисти ли са краката им? Няма ли въшки?

— Какво говориш, мамо! Това са мои съученици. Те са, дето пеят много хубаво.

Изглежда, пеенето беше слабото място на пълната дама.

— О, така ли? — каза сега предвзето дамата. — Деца, аз съм завършила консерватория! — Тя седна пред пианото, удари няколко акорда и изпя една-две умопомрачителни вариации във вид на солфеж.

Томи, който, макар и куче, имаше доказан певчески талант, така жално и проточено изви с вдигната муцуна към полилея, че дамата с пеньоара учудено млъкна. След това наново се обърна към момчетата:

— А къде пеете?

— В черковния хор — каза Фильо — и в хора на прогимназията.

— А вие? — попита тя Макензен.

Последният вместо отговор мощно изхлъцна.

— И той — вместо него каза Фильо.

— Значи ще участвувате в програмата утре вечер?

— Аз, аз... — почна Макензен и пак изхълца.

— Разбира се, госпожо — каза Фильо.

— Еми ще свири на пианото отделен номер. Това ще бъде тържествена вечер. Най-тържествената на нашето женско дружество. „Любов към родината“!... — възторжено обяви дамата с пеньоара.

В това време Макензен съвсем се разхълца. Фильо извика бързо „Довиждане, госпожо“ и го избути навън. Кучето ги последва незабавно. Еми ги изпрати до външната врата.

— Ще се видим утре вечер — каза тя.

Томи се обърна и ѝ подаде лапа най-неочаквано. Момичето непредвидено се поклони и пое лапата му. Фильо глупаво се усмихна. Еми се прибра.

А Макензен се бе опрял на оградата вън и продължаваше да хълца. Фильо, който беше чуя отнякъде, че с крясък може да спреш такова бедствие, внезапно го уплаши:

— Ау!

Томи това и чакаше и с пълна сила се разлая. Макензен наистина се стресна и престана да хълца. Фильо почна да се смее.

— Аз няма да пея на тия кукумявки! — каза Макензен.

— Тогава не си ми приятел! — каза Фильо. — Пееш на поповете, а когато е за мен — не искаш, така ли?

— Ама ти си влюбен в Еми, а?

— Кой, аз ли?!

Двамата застанаха настръхнали един срещу друг. Още малко и щяха да се сбият. Томи зае неутрална позиция настрани.

— Добре де! Като се ожените, ще вит свиря на сватбата — каза примирително Макензен.

Мирът бе възстановен. Двамата, сега напълно свободни, наново заскитаха из града...

ТРЕТА ГЛАВА

Фильо и Макензен не бързаха да се приберат в къщи, ръководени от старото войнишко правило: „Не се мотай около началниците!“, тоест — домашните, за да не ти намерят работа. Затова те започнаха дълга обиколка, докато стане време за обяд. На една уличка три малки деца играеха футбол. Фильо и Макензен се загледаха в играта. Искаше им се да се намесят.

— Не така бе! — каза Фильо на едното дете. — Бягай, аз ще бия дузпата!

Децата почтително го погледнаха. Фильо постави топката и се засили. Тя направи красива парабола и отиде право към прозореца на съседната кокетна едноетажна къща с голям двор и овощни дръвчета. Той се счупи с трясък. Фильо и Макензен гледаха с голямо учудване резултата. Но от къщата излезе възрастен човек, елегантно облечен, с бастун. Двамата побягнаха. Беше председателят на окръжния съд — стар ерген.

— Аз ви познавам... — извика човекът.

Малките деца останаха под прозореца.

— Чичо, не сме ние... — в хор отговориха дружно те.

— Познавам ги — въздъхна възрастният човек, после се усмихна. — И Фильо, и оня с маршалското име... те ми обраха черешата напролет, нали?

— Те — казаха в хор децата.

Скрити зад съседния дувар, Фильо и Макензен чуха това изобличение, но свиха рамене, ухилиха се и наново тръгнаха.

— Ще ям бой — въздъхна Макензен. — Съдията сигурно ще каже на Войводата, а може и да ни вкара в затвора...

— Хайде да се басираме, че няма да каже! — подаде палец Фильо.

— Хайде!

Двамата си наплюнчиха яко палците и се басираха.

— На какво? — попита Макензен.

Извадиха топчетата от джоба си.

— На соденото топче и на желязното.

— Д-д-д-обре — заекна нарочно Макензен.

Тръгнаха бързо. На съседната улица няколко деца играха с топчета на триъгълник. След кратко колебание се включиха в играта. Но и двамата бяха несръчни, а другите деца, макар и по-малки от тях, едно по едно им обреха топчетата. Макензен щеше да се разплаче. Накрая му взеха и желязното топче. Започна вторият тур, но още с първото хвърляне неговият тупач, тоест топчето, с което бие, се търкулна, сякаш тласкано от зъл дух, право в триъгълника. При това положение, известно с термина „изгоря“, играчът е напълно ликвидиран и излиза от играта, без въобще да я е започнал. Вбесен, Макензен се наведе и събра всички топчета в джоба си. Децата взеха да плачат. Фильо много се ядоса. Томи лаеше укоризнено срещу Макензен.

— Казал съм ти, глупак такъв, да не закачаш по-слабите от тебе! Извади веднага топчето!

Фильо имаше необикновено влияние върху Макензен. Последният безропотно се подчини.

— И запомни от батко си Фильо, че силните са създадени, за да помагат на слабите, а не обратното, разбра ли?! — педагогически се опита да му внуши Фильо нещо, което беше чул от баща си.

Децата с радост си взеха топчетата и поблагодариха на Фильо.

— Вземете и останалите! — каза великодушно той. — Вие ги спечелихте!

Фильо хвърли на земята всички налични топчета. Дватама пак тръгнаха. Гледаха се недоволно.

— Като не знаещ да играеш, що се хвърляш? — упрекна го пак Фильо.

— Кой, аз ли? Аз съм... най-големият играч! Ама пръстът ме боли...

Фильо бръкна в джоба и извади само едно счупено топче. После изведнъж започнаха да се смеят, а Томи ги гледаше и лаеше.

Дватама продължиха своята обиколка. Стигнаха първоначалното училище „Арсений Костенцев“. Тук беше разположена германска част. Те се покачиха на оградата и огледаха двора. Немците изнасяха от училището всичко — и свое, и чуждо имущество — и го товареха на камионите. Всички бяха нервни, бързаха и викаха. Изглежда, че и тук

двете момчета си бяха създали връзки. По едно време те забелязаха някакъв войник, почти дете, който мъкнеше голям сандък. Беше Юп, австриец, мобилизиран преди набора.

— Салют, Юп! — каза Фильо.

Юп остави сандъка и отиде към оградата.

— Какво става? — попита Фильо на немско-български.

— Отиваме си — каза Юп също на завален българо-немски език.

— Много бързо...

Фильо беше научил доста думи от германците, понеже се моташе често около техните биваци. Макензен, който не знаеше бъкел, се гордееше със своя приятел и дълбокомислено мълчеше, сякаш и той разбира всичко, но не иска да говори. От време на време повтаряше с труд някоя дума, казана от Фильо или Юп.

— Лъшо, лъшо... — каза Юп. — Отиваме на фронт. И там — капут! Елате на мене взема, каквото иска... — обясни им той колкото можеше.

Двете момчета прескочиха оградата заедно с Томи. Никой не им обърна внимание. Помогнаха на Юп да качи сандъка и влязоха в първоначалното училище. Там, по стените, все още се виждаше огромната карта на България, заобиколена от всички царе, портрети на писатели класици и възрожденци, фотоси с природните красоти на България. Вътре цареше невъобразим хаос. В салона все още стоеше хармониумът и един пиян немски офицер, гол до кръста, по тиранти, пееше някаква неприлична немска песен, като се опитваше да свири с един пръст. Няколко жени от местния хайлайф, добре облечени, закачаха гирлянди.

— Утре вечер празник... — каза Юп.

— Тия са от „Любов към родината“ — кимна Макензен към жените с гирляндите.

Юп ги вкара в една стая. Там имаше и войнишки канчета, и каски, и одеяла, и газови маски.

— Взема колко иска! — посочи им Юп купчината.

Двамата се нахвърлиха и бързо завиха в едно одеяло каквото им падне. Най-много газови маски. Томи ухапа една за хобота. Юп беше излязъл някъде. Нямаше никой. Те погледнаха в съседната стая. Там на дълга закачалка бяха увиснали автомати. Зяпаха ги като хипнотизирани. После се спогледаха. Решителност се четеше в очите

им. В тоя момент влезе пияният офицер, гол до кръста, по тиранти, и като ги видя, изкрещя:

— Вън!

Двамата побягнаха, но щом чуха, че пияният офицер пак свири, се върнаха да си приберат трофеите. Дойде Юп.

— Капитанът! — каза Фильо.

— Пиян свиня! Швайн! — каза Юп. — Не се бой, взима!

Момчетата тръгнаха натоварени. Заобиколиха училището отзад. На двора се спряха. Фильо бръкна в джоба си и извади две войнишки кариоки — цигари „Серт“. Макензен също извади две кутии от запасите си. Не че пушеха, но от време на време опитваха и се хвалеха...

— Благодаря — каза Юп.

— Утре вечер ще се видим — каза Фильо. — Ще ви пеем... зинген...

— Дофиждане.

Двамата помъкнаха одеялото заедно с Томи, горди от находката. Вървяха по улицата, пълна с ремонтни занаятчийски работилници, колоездачницата „Рекорд“, където даваха велосипеди под наем, и автомото леярната „Рapid“. Застанаха пред велосипедите.

— Да... да бяхме... взели шмайзера... — каза Макензен.

— Ама не взехме... — каза с въздишка Фильо. — И без това си отиват. Слушай, платиха ли ти поповете този месец?

— Платиха — каза Макензен стреснато.

— А ти си мълчиш?!...

Те стовариха трофеите си на земята. Макензен виновно бръкна в джоба и извади пет лева железни. Подаде ги на Фильо. Той отиде при човека, на когото всички вече бяха забравили името и го наричаха за по-лесно по фирмата — „Рекорд“. Той не се сърдеше. Беше едър, отпуснат мъж в изцапан дочен комбинезон и полузаспало брадясало лице.

— Чичо Рекорд, дай ми колело — каза Фильо.

— Пари имате ли? — попита Рекорд, като се прозя.

Фильо му разгърна одеялото. Рекорд погледна вещите и отрицателно поклати, глава.

— Ама виж тая каска! — кандърдисваше го Фильо.

— Да пикая на нея! — каза Рекорд и плю.

Тогава Фильо въздъхна и подаде петте лева.

— Томи, пази! — заповяда Макензен.

Томи скимтеше недоволно, но остана да пази багажа. Взеха едно дамско колело, което им беше таман. Като го бутаха и тичаха, двамата отидоха на съседната улица, далеч от погледите на Рекорд, Пръв, разбира се, се качи Фильо. Той потегли, а Макензен тичаше покрай него. Не мина обаче много време — насреща се изпречи каруца. Фильо зави рязко и двамата с Макензен се стовариха на тротоара един върху друг. Сkochиха и се изтупаха от праха. Макензен беше непреклонен. Бе негов ред.

— Аз... аз... парите са мои!

— Поп си и поп ще си останеш! — каза Фильо, но нямаше как и му даде колелото.

Макензен се понесе като състезател. Той караше много по-неуверено от Фильо. След миг уличката свърши и те излязоха на пазара. Там бяха стоварени на камари различни плодове и зеленчуци. Селяни продаваха кокошки. За момент Фильо не можа да удържи Макензен и сега той се понесе право към една селянка с котле извара и кошница яйца. Помете ѝ цялата стока, премина край вързаните за краката кокошки на друга селянка, които се опитаха да се спасят чрез летене в синьото небе, и накрая се заби в голяма пирамида домати, наредена върху брезент на земята. Сплеска доста от тях и целият се омаца. Фильо знаеше как всичко това можеше да свърши... Собствениците на стоката вече се бяха окопитили и напиреха към Макензен с не много добри намерения.

— Не го пипайте! — извика Фильо. — Той е луд!...

За миг всички спряха. Лудостта в провинцията все още беше на голяма почит и никой не смееше да пипне луд с пръст. Той помогна на Макензен да се изправи. После взе колелото. Селяните ги заобиколиха.

— Що му е на момчето, синко? — попита една селянка.

— Избяга от лудницата... — каза Фильо — и сега го гоня да го върна...

— Викайте полицията!

— Сакън! — каза другата селянка. — Момчето е кротко.

Макензен, целият омазан с домати, изпитваше отвращение към собствената си особа.

— Иначе е глухоням — каза Фильо. — Змия го е хапала като малък и оттогава...

— Язык за момчето! — пак каза старата селянка.

Двамата тръгнаха, като бутаха колелото. Всички им правеха път. Селянката отиде към тях и подаде ябълки на Макензен заедно с едно яйце.

— На, леля, вие, лудите, направо с господа говорите... Да му се помолиш за мое здраве и за здравето на Божурка, щерка ми...

Макензен промуча някакви неразбрани звуци, Фильо го поведе. Селянката беше доволна. Когато свиха в съседната тиха улица, Фильо избухна:

— Колко пъти, съм ти казвал, без мене да не правиш нищо!

— Ама нали ти...

— Добре, че наистина имаш вид на луд, та никой не може да те сбърка!

— Аз?... Аз?... — заекна от вълнение Макензен и една сълза потече по едрото му лице.

— Е, нищо... — нажали се Фильо. — Навозихме се на колело! — каза той примирително. — Сега да се връщаме!

Те оставиха мрачно колелото на апатичния Рекорд, вдигнаха вързопа и придружени от Томи, отидоха на отсрещния тротоар при работилницата „Рapid“. Тук, на улицата, с кислороден заваряваше тръба самият Rapid. Той беше възрастен човек с побелели коси, най-добрият автомобилен монтьор в града. Но вниманието им съвсем не беше насочено към работата му, а към казанчето, където кипеше карбидът. Да можеха да вземат малко карбид в тия оскъдни времена! Фильо смигна на Макензен. Те се разбираха от един поглед... Фильо започна да отвлича вниманието на възрастния монтьор.

— Бай Rapid, това е много голяма тръба...

— Голяма е — каза равнодушно Rapid.

— Да ти държа ли? — попита Фильо й клекна така, че да закрие Макензен, който правеше зигзагообразни стъпки към казанчето с карбида, следван от Томи, който застана пред казанчето.

— Мани се оттука! — каза Rapid.

— Това да не е топ? — попита Фильо, като не обръщаше внимание на думите му.

— Абе ти ке се манеш ли? — каза Rapid, вече гневно, като свали предпазните си очила.

— Е, голяма работа... Бай Rapid, защо не си лекуваш нервите?

— Какво?!...

Но Фильо навреме избяга. Макензен беше вече свършил работа. Карбидът бе откраднат. Двамата с Томи се затичаха нататък. Карбидът им пареше ръцете, едва завит в хартия. Намериха една захвърлена

консервена кутия. Огледаха я от всички страни. С един пирон ѝ продупчиха дупка отгоре. Всичко беше готово...

На площадчето в тяхната махала, пред будката на едноръкия, се събраха всички деца. Не липсваха даже тези, които току-що бяха проходили. За такова представление беше нужна публика. Фильо и Макензен изкопаха една дупка. Наляха в нея вода. Сложиха карбида. Затулиха я отгоре с консервна кутия. От дупката със свирене излизаха карбидни пари. Сега Макензен запали вестника и започна да лази към кутията. Подаде пламък над кутията. Но, изглежда, бяха сложили много карбид, защото се чу оглушителен гръм и не само кутията политна във въздуха, но и Макензен беше засипан с пръст. Децата гледаха празната консерва, която хвъркна в синьото небе. Едноръкият будкаджия викаше нещо, тъй като едно камъче бе счупило стъклото му. В това време към площадчето видяха да тича стражарят. Беше вече опасно. Томи дърпаше за панталона Макензен да стане. Фильо вдигна оглушалия Макензен от земята, грабнаха вързопа с трофеите и побягнаха. Минаха направо през дворовете. След това се покачиха на дуvara на техния двор, следвани пъргаво от Томи, после по керемидите на конюшната се спуснаха леко в двора. Гледаха към портата. Нямаше никой. Опасността беше минала. Най-сетне разтовариха богатството си на одеялото...

Първа дойде сестричката на Макензен. Ружа беше намусена и искаше да се кара, но Фильо си сложи маската на лицето и зарева срещу нея като мечка. Тя в началото наистина се уплаши, а после взе да се смее. Надойдоха и други деца в двора. Детето на Перо, което току-що бе проходило, също се мъчеше да си надене маска, но падна и се разплака. Бързо го утешиха. Дотук всичко мина добре. От горния етаж обаче започна да вика и кълне майката на Фильо:

— Скитник, нехранимайко! Нямах ни майка, ни дом!...

Но с това не се свърши. Вече беше обяд и големите един по един се прибираха в къщи. Сега в двора влезе Перо. Той бе прочел променения надпис на вратата и го носеше в ръка. Приблужи се до нищо неподозиращите момчета и ги хвана за ушите.

— Кой е писал това? Аз домопочалник ли съм, или... — продължаваше да извива ушите им. — А-а-а и ще крадете! — извика Перо, като видя маските и другите вещи.

— Тръгвайте с мене в полицията!

Томи започна да лае. В същото време на двора слязоха майката на Фильо и жената на Перо. Скандалът избухна с всичка сила. Ружа държеше за колана Макензен и не го пускаше. Съседите се показаха от околните къщи. Портата се отвори и на нея застанаха други жени и деца от махалата, които мълчаливо наблюдаваха сцената. Такова зрелище не беше за изпускане. Фильо се извърна и ухапа ръката на Перо. А Макензен приклепна и го спъна така, че Перо се обърна през глава. Вече нищо не можеше да спре този прост човек.

— Пазете се... стрелям! — изкрещя Перо, който се изправи, разкопча кобура и извади пистолета. Насочи го към двете деца. Всички изтръпнаха. Жена му с детето в ръка извика:

— Перо!

В този момент хубавата възрастна жена в черно — стрина Мария, застана пред децата. Прегърна ги през раменете и спокойно ги поведе към къщата.

— Махай се, стара... ще стрелям и по тебе!

Тя не се и обърна. Изглежда, някой бе извикал бащите на момчетата, защото почти едновременно влязоха бай Тома с извадена ножица и файтонът със запъхтените коне, а на капрата бай Мицо. Перо, окопитил се, скри пистолета. Мъжете се гледаха мълчаливо и мрачно.

— Мърша! — процеди бай Мицо. — Ни за стражар го бива, ни за агентин!...

— Не се мърси, Мицо, с тая гад! — каза бай Тома.

— Скъпо ще ми платите! — каза Перо злобно.

— Късно е — каза бай Тома. — Сега идва вашият ред!... Ако си само писар! Ама револверо знаеш да носиш и плашиш децата!

Всички се разотидоха. Дворът утихна. Това беше последната караница за деня. Следобед Фильо и Макензен се качиха на покрива на плевнята, който те използваха за репетиционна зала, и дълго се упражняваха на флигорните. Надвечер започнаха играта на криеница с децата от двора и махалата и играха до късно, защото на другия ден беше неделя и възрастните оставаха дълго в двора около запаления огън.

На сутринта Фильо още спеше, когато го събуди миризмата от кухнята. Там майка му пържеше картофи. Бай Тома четеше вестник в очакване на обяда и не искаше да се дразни, за да не губи апетит.

Фильо скочи и първо изтича да повика Макензен и сестричката му Ружа. Тримата, още рошави, едвам наплискали лицата си, влязоха в кухнята.

— Мамо — каза Фильо, — Макензенови днес няма какво да ядат.

— Има за всички — отвърна майка му. — Само хляб да си донесат.

— Носим си — каза Макензен.

Всички деца се навъртаха около печката, където се пържеха картофите, включително братчето и сестричето на Фильо. Те напиха към тигана. Макензен преглъщаше. Стрина Томовица си бършеше сълзите от дима. Фильо използва това и успя да открадне едно картофче. Бързо го налапа и останалите протегнаха ръце. Резултатът не закъсня. Тиганът се обърна. Изглежда, капка от олиото бе пръснала едното дете, понеже то взе да пищи. Стрина Томовица, отчаяна, седна на стола и гледеше разпилените по чергата картофи. Бай Тома не издържа. Спусна се към Фильо, който скочи през прозореца на балкона. После бай Тома се наведе, събра няколко картофа във вестника, сложи ги в джоба и тръгна вбесен. Но спря на вратата и дълбокомислено каза:

— Който за деца плаче, за очи да плаче!... Майната и на деца, и на жена, и на тая пикана държава!...

Въобще всяка мисъл бай Тома завършваше, кой знае защо, против държавата.

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

До вечерта оставаше още много време. Войводата пристигна в къщи мъртво пиян. Но двата коня — Кирчо и Йордан — си знаеха работата. Те то доведоха сами до портата и спряха, за да им отвори Макензен. Влязоха в двора. Сестричката му Ружа не каза нищо, само личицето ѝ, сериозно за годините, стана още по-сериозно. Децата се срамуваха от пиянството на баща им, който имаше славата на стар комита. И днешния ден не беше изкарал нищо. Пък и времената бяха такива, че хората не пътуваха никъде. Всеки чакаше какво ще стане и беше отложил за по-добри времена работите си.

Макензен и Ружа вкараха в малката къщичка до конюшната бай Мицо, който след миг юнашки захърка. Хубавото беше, че като е пиян, ставаше кротък като агне и децата му без мъка го довеждаха до леглото. После момчето освободи конете. Остави пи в яхъра и беше напълно свободен.

Двамата с Фильо се измъкнаха тихо от двора, за да не им намерят в последния момент някаква работа. Спряха се на улицата за кратко съвещание. Можеха да отидат към Струма, където все още имаше дини и пъпеши по бостаните, или да пекат царевица, или да се наядат с овоция. Но Струма беше далеч, а освен това трябваше да се обадят на прогимназиалния учител по музика Гоце Михов. Затова решиха деня да прекарат в града и ако остане време, да се изкъпят в планинската река Бистрица, която минаваше през него. Първата им работа бе да минат през градинката при банята, доколкото можеше това да се нарече градинка. В нея бяха струпани стари изпочупени коли, оставени от германците. По тях беше обрано всичко, което можеше да се обере, но бяха оставили шините и каросерията. В тая градинка винаги имаше деца-сизифовци, които изтласкваха един мръсен „Опел-рекорд“ със сетни сили нагоре по малката височинка, после подпираха с камъни колелетата и сядаха в „колата“. Едно дете отместваше камъните и колата се търкулваше надолу, докато спре. После всичко започваше отново. В тоя пек не беше никак лесно да се избути колата до височинната, но с помощта на Фильо и Макензен всичко стана по-

бързо и по-лесно. Дойде ред и на Фильо и той застана на кормилото. Децата бързо се изкачиха и сега нямаше кой да отмести камъните от шините. Накараха едно детенце да ги отмести. То беше недовошно.

— Все аз ли? Искам да се возя...

— Като пораснеш!... — му казваха останалите.

Детето отмести камъните и колата внезапно тръгна. Макензен, който беше до Фильо, не успя да затвори вратата. Тя го дръпна и той изскочи вън от колата, но продължаваше неволно да се държи за дръжката и тялото му да се влачи в праха. Колата не можеше да спре. Добре, че вратата се откачи от пантите и Макензен заедно с нея остана да лежи на бойното поле. Когато колата най-после спря, всички излязоха и се затичаха към него. Той си беше съдрал късите панталонки и лицето му беше в грес. Фильо го поведе към топлата чешма пред банята.

— Много си топав — каза Фильо. — За нищо не те бива!

— Вратата се отвори от вятъра! — ядоса се Макензен. — Нямаше това да стане, ако аз бях шофьорът!

— Как ще позволя да бъдеш? — каза важно Фильо. — Има деца и аз отговарям за тях. Виж за каруцар те бива, но за лека кола — никак!

Фильо помогна на приятеля си да се измие и даже сам се зае да плиска лицето му, защото Макензен изпитваше огромно отвращение от водата. Той делеше водата на три: вода за миене, която ненавиждаше, вода за пиене, към която беше безразличен, и вода за плуване, която обожаваше.

— Ама ти, като се измиеш, си бил хубаво момче! — възкликна Фильо.

И наистина Макензен, със зачервено и лъснато лице, сега изглеждаше почти красавец.

Там, зад банята, където имаше две пейки под липата, седяха няколко младежи и разговаряха. Бяха тримата италианци — пленници на германците. Когато Бадолио взе властта в Италия, германците разоръжиха и плениха италианските части в България. Те не се грижеха за тия пленници никак. Последните имаха нещо като лагер към река Струма, но не се прибираха в лагера, а живеела в града и околните села. Немците не се грижеха и за прехраната им. Затова италианците бяха ужас за населението и за полето около градчето. Обираха царевицата, овощните дървета и каквото им падне. Не

оставяха на мира и кокошките. Бяха се специализирали по ограбване на курници и полози с яйца. Така някак си тези момчета успяваха да живеят, колкото да не умрат. Из града се движеха по няколко заедно и обикаляха преди всичко пазара, халите и други места, където можеше да се намери нещо за ядене. С труда бяха абсолютно скарани и не искаха да работят за цялото злато на света. Повечето бяха добри музиканти и вечер се събираха в градската градина, където пееха италиански песни, а хората отиваха да ги слушат, дори им пригласяха, и тогава редовно им даваха по нещо за ядене. Двама от италианските пленници минаваха за добри футболисти и играеха — единият в отбора „Дрангов“, другият в „Македонска слава“. Общото между всички беше, че ненавиждаха немците. Освен тях в града беше останал един невзрачен учител по италиански, изпратен в България да обучава народа на този език. Мусолини смяташе, че Балканският полуостров, както и цялата вселена му принадлежат. Та този сеньор Гуера беше добре познат на Фильо и Макензен. Записаха ги насила в курса по италиански и им дадоха по един безплатен учебник — „Примо либро ди Италиано“. Макензен освен заглавието на учебника не научи нищо, но Фильо, който имаше лингвистична дарба, бързо усвои няколко изречения, с които добре се разбираше с италианците. Тримата се казваха Марио, Джани и Лучио. Сега те оживено разговаряха с ученика от гимназията Начев. Той беше много кротко момче и макар баща му да беше адвокат, го изключиха от всички гимназии на царството, защото се беше изказал нещо против германците и Хитлер. Беше добър приятел на Фильо.

— Чао пертути — каза Фильо. — Кома стас?

И тримата италианци започнаха да говорят един през друг и да се оплакват от всичко на тоя свят.

— Бене, бене... — каза Фильо покровителствено.

Макензен въртеше очи я глава като пуяк, за да мине, че и той разбира нещо!... Но ученикът Начев говореше италиански завидно хубаво. И той имаше дарба към езици, защото говореше също добре и френски. Италиански научи за половин година, след като го изключиха от училище и по цял ден бърбореше с пленниците. Фильо искаше да влезе в германската група и да изучи немски език, но бай Тома беше „френски възпитаник“ и не позволи на сина си да се отклони от семейната традиция. Тази германска група се състоеше, от няколко

души. Като изключим двете дъщери на общинския инженер, чиято майка беше австрийка, едно момче Федя от белогвардейско семейство, което говореше добре и английски, друго момче — Бруно, чиято майка беше берлинчанка и лекарка в училище, а баща му — шеф на фирма, останалите, които научиха немски добре, бяха обикновени деца от бедни семейства. Между тях се намигаше и „чудото“ на града — едно момче, болно от шизофрения, но с феноменална памет. То научи немски още преди да узнаят лудостта му, като разговаряше с немските войници, а после изуми града, когато взе да декламира наизуст всички учебници по немски език в гимназията — от IV до VIII клас. Обикновено нещо беше да го спрат на улицата и да го накарат, да говори немски. Като оратор, който държи реч, той разказваше високо биографиите на Гьоте, Шилер, Щелинг и т.н. Знаеше две глави наизуст от „Фауст“ и именно поради това никой не се съмняваше в лудостта му. Забравиха му и името. Едни му викаха Гьоте, други Фихте — според случая. Момчето представляваше особено явление и от друга гледна точка. Обикновено, когато някой ученик полудееше, всички след това казваха, че бил голям математик и от това полудял. Така че математиката, като причина за полудяване, беше единствена и безспорна. А полудяването на Гьоте-Фихте излизаше от нормата като особен случай на безумие, породено от немския език.

Другият германовед се казваше Паше (на галено от Павел) — един ученик от крайно бедно семейство. Той също научи немски удивително бързо и даже отиваше през лятната ваканция преводач на организацията ТОД, която строеше точно тогава шосе за Беломорието. Фильо, който беше налупал по слух много немски думи от Юп и другите германци, също на драго сърце превеждаше, където се наложи по града, и имаше уважението както на лудите, така и на нормалните германоведи.

Сега Фильо и Макензен се задържаха малко при романската група в градинката. Време беше да отидат в читалището, където трябваше да се обалят на учителя по музика Гоце Михов. Това ги караше да им настръхва кожата от страх, но трябваше да се явят.

Те пресякоха улицата и влязоха в градинката пред читалището. Там видяха да седи на тревата друга забележителност на града — Митко Бомбата. И той беше изключен от всички гимназии на царството, само че след като го бяха пребили в полицията.

Забележително беше не това, че е ял бой, с което не малко хора в града можеха да се похвалят, а че имаше един овен. Някои смятат, че овенът е глупаво животно, но напразно!... Овенът на Митко Бомбата беше умен като академик. Той никога не го връзваше и овенът ходеше по целия град след него като куче. Когато Митко четеше, а той четеше неимоверно много книги и всеки ден можеше човек да го види в читалището как взима нови, овенът кротко пасеше. При други случаи казваха, че Митко Бомбата насаме четял на овена на глас и той го разбирал.

— Здравей — каза му Фильо, — какво четеш?

— „На корабите на Васко дия Гама“.

Фильо искаше да го поправи на „да Гама“, но не му каза нищо. В края на краищата дия Гама бе по-благозвучно. Митко Бомбата не им обърна повече внимание. Те се спряха и заслушаха. От прозореца на читалището се носеха звуци от четири цигулки. След миг хубавата музика на „Карнавал във Венеция“ от Паганини прекъсна и се чуха типични музикантски ругатни.

— Ама имаш ауф-такт! Просто свириш, като че ли с бичкия режеш дърва!...

— Дал капо ал фине, разбра ли? Не отивай направо на кодата като пърле пред магаре!

Двамата преглътнаха. Не беше най-подходящо да влязат сега, но нямаше как... Изкачиха стъпалата на читалище „Съгласие“ и тихо отвориха вратата на библиотеката, където беше роялът и където градският самодееен симфоничен оркестър правеше репетиции. Влязоха на пръсти, никой не им обърна внимание. Изглежда, караницата бе свършила. На първия пулт седеше мобилизиран войник — учителят по цигулка Ангел Прошков от Кюстендил. До него, протегнал дългите си крака, облечен елегантно в бял костюм от шантунг, с вечна папионка и пура в уста, седеше доктор Милетович — шеф на туберкулозния диспансер в града. Лицето му беше зачервено, което издаваше навика му да пие — не много, но през целия ден. Третият пулт заемаше някакъв млад офицер, когото децата не познаваха. На четвъртия пулт, тоест на пулта, изискващ минимална цигулкова техника, седеше ужасът на Фильо и Макензен Гоце Михов. Беше с дълги артистични коси и пеперудка на шията — истински човек на изкуството! Имаше блестящ маниашки поглед, беше много

чувствителен и лесно се възбуждаше с голяма сила на чувствата. Сега очите му бяха опулени в нотите и лицето му плувнало в пот. Проиков вдигна глава, но в тоя момент се обади Милетович:

— Гоце, моля те, не тактувай с крак като...! Действувай ми на нервите...

Наистина Гоце Михов тактуваше с крак, така че се чуваше долу в казиното.

— При тези обстоятелства не мога да свиря! — каза Гоце Михов. — Аз не съм простак!

— Разбира се — каза Милетович, — ти си само прост цигулар. Виж, като диригент — свалям ти шапка!

— Е, стига де! — каза Проиков — Нека почнем частта за солструна. Гоце, моля те, внимавай!

Сега квартетът вървеше по-добре. Гоце Михов свиреше с много душа. Свършиха частта и дадоха почивка. Всички запалиха цигара. Добре, че в тоя момент, когато беше благоразположен, той погледна Фильо и Макензен.

— Елате, моите момчета!...

Те предпазливо се доближиха. Все пак не знаеха какво може да му текне.

— О, момчета!... — каза доктор Милетович. — Ангеле, запознай се. Това е опората на медната група в симфоничния състав.

Фильо и Макензен се запознаха с всички.

— Викали сте ни... — каза Фильо.

— Да, момчета. Едно последно неприятно задължение както за мен, така и за вас. Утре вечер моля да бъдете в училището „Арсений Костенцев“. Репетиция няма да правим — усмихна се Гоце Михов. — Ще пеem „Лорелай“, „Сладкопойна чучулига“ и „Княже мой, нани-мина!“.

— В колко часа?

— Осем часа вечерта.

— Там сме!

Те бързо се измъкнаха и не се учудиха, когато пред вратата видяха Томи, който радостно скочи и се изправи в цял ръст, като дишаше в лицата им и явно искаше да ги умилостави да го вземат със себе си. Той винаги успяваше да ги проследи и намери, където и да са.

Запътиха се към киното. Точно пред него се бяха събрали така наречените „гангстери на града“. Тук беше Виде Мастодона от фамилията Мастодонови — трима синове и баща им — един дребен човечец, градинар, който съвсем не се казваше Мастодонов. Синовете му бяха огромни, яки и безумно смели като допотопните мастодони. Другият беше Вальо — голям нехранимайко, син на богатия търговец Шарлаганов. А третият беше Сами еврейчето, с характер на башибозук, също син на търговец евреин. Те бяха ужасът и гордостта на града. Славата им се носеше и по съседните градове. Като легенди се разказваха побоищата, направени по най-различни места, често без повод, така — само от изблик на сила. Изглежда, пак се връщаха от някаква разправия, защото окото на Сами беше синьо и подутото като на гримирана актриса, а Виде Мастодона от време на време плюеше надалеч слюнка, примесена с кръв, също като Уолас Бири. Година по-късно цялата така наречена „група на гангстерите“ загинаха като герои един по един в Първата и Втората фаза на войната срещу германците по бойните полета на Югославия, Унгария и Австрия, с което доказаха, че държавата не се крепи само на мамините синчета.

Фильо и Макензен минаха със страхопочитание край тях. Те тръгнаха нагоре, към джамията, но Фильо спря пред шантавата реклама на един бръснар, която винаги го стряскаше. На нея пишеше: „100-й!“. Ефектът беше потресаващ. Всички като заковани спираха, поразени от безграничната глупост на човешката фантазия. След бръснарницата идеше кафенето на Кацарски. Състоеше се от две отделения. В едното се играеше карти, а в другото билиард и моникс. Те видяха в залата за билиард един техен приятел — Осман Булгура. Той играеше сам със себе си, като се въртеше около билиярда, дълго се прицелваше с щеката и когато направеше добър удар, триеше щеката със зелен тебешир. Фильо и Макензен влязоха. Осман беше хубаво момче, високо, едро, русо, с развити плещи. Имаше само малко сплескан нос, защото беше добър боксьор. Носеше се винаги елегантно облечен. Произхождаше от богато турско семейство с много имоти. Учеше в Американския колеж, но тъй като го бяха затворили заради съюза ни с германците, Осман се върна в града и по цял ден се шляеше ту по кафенетата, ту на плажа. В къщи беше отворил нещо като безплатна боксова школа. Имаше два чифта ръкавици. Един от учениците му беше Фильо. Осман възлагаше големи надежди като

менажер на Фильо. Казваше му, че макар и дребен, е храбър като борсук, че има подвижни неуморими крака и хубав гръден кош с много въздух. Щял да стане категория „Петел“ — великолепен!... Той предложи на Фильо една партия бiliarд. Но бiliarдът беше с часовников механизъм и когато топките вече преставаха да се връщат, Макензен с пръст спираше топката, която трябваше да влезе в дупката, така че играта продължи три пъти повече, отколкото трябваше да платят. Накрая по желание на Осман тръгнаха за плажа.

Когато излязоха вън от града на шосето за планината, където беше разположен плажът, нямаше жива душа. В тия времена никой не смееше да излиза много вън от чертите на града, защото партизаните бяха вече фактически господари на цялата околност. Плажът беше доста запустял. По повърхността на водата тук-таме имаше жабуняк. Те бързо се съблякоха.

— Ами ако Калъча дойде? — попита Фильо.

Калъча беше съдържателят на плажа и ако някое дете влизаше без билет, пребиваше го от бой.

— Кой, Калъча ли? — попита усмихнат Осман. — Да заповяда!

Фильо напълно се успокои. Когато Осман се съблече по гащета, атлетическата му фигура беше като на Тарзан. Той се хвърли в басейна и изчезна под водата. Показа се на другия край след мъчително дълго време. Беше преплувал под вода като на шега петдесетина метра. Фильо и Макензен също се хвърлиха. Тримата играха на гоненица. Беше трудна игра, понеже, тъкмо да хванат когото искат, и той се потопяваше във водата, а излизаше в съвсем друга посока. Тази гоненица изискваше голямо усилие. Те излязоха и легнаха на цимента. Томи се беше изтегнал до тях с изплезен език. Тая есен на 1944 година беше наистина изключително хубава и топла.

Прибраха се късно вечерта. Фильо изяде един шамар, защото не каза, че е бил на плажа, но достатъчно беше майка му да драсне с нокът кожата му, за да остане бяла черта — сигурен белег за дълго къпане. Беше тъмно като в рог. Уличните лампи не светеха. Все още имаше въздушни тревоги заради американските бомбардировки. Но навън се чува гласове. Нещо светна. Всички излязоха на балкона. Там, откъм планината, огън осветяваше хоризонта все по-силно и по-силно. Нещо гореше. Чувахе се и далечна стрелба. Само Перо го нямаше на

балкона. Зрелището в нощта беше великолепно. Ясно се очертаваше веригата на рилските върхове.

— Излез бе, Перо-о-о. Излез да видиш илюминацията! Да видиш края на вашата власт! — говореше възторжено бай Тома.

Но Перо не излезе. Дълго, даже след като си легна, Фильо гледаше заревото през малкото прозорче на стаята, където спеше с невръстното си братче. Беше тревожен, но и радостен. Той чакаше от живота много и все радостни неща...

ПЕТА ГЛАВА

Другият ден беше спокоен, но по начин, който напълно отговаряше на употребяваното сравнение, „затишие пред буря“. В града животът течеше необезпокояван. Може би се дължеше на това, че властта беше просто уморена от страх и вече ѝ липсваха нормалните човешки реакции пред опасността. Другата, по-малка част, която се готвеше да заеме властта, сякаш си беше дала един ден почивка, а третата част от хората, неутралните зрители на всяка революция, тоест публиката, нямаше нищо против да се отложи за малко спектакълът, защото знаеше, че представлението ще бъде незабравимо.

Фильо и Макензен тоя ден бяха като унесени и само слуховете за голямата партизанска акция в планината — причината за нощното сияние — ги заинтригуваха. Макензен беше по-зает, понеже участва в погребението на двама жандармеристи, смъкнати набързо от планината. Погребението беше минало по думите на Макензен доста вяло, което преведено на обикновен език, значеше — без всякаво плюскане и почести. Така вечерта неусетно дойде. Време беше да тръгват за тържеството на женското дружество „Любов към родината“.

Облякоха най-новите си дрехи, грижливо изкърпени от бай Тома, така че кръпките да са симетрични и едва да личат. Сложиха си бели ризки и тръгнаха към първоначалното училище „Арсений Костенцев“, разбира се, тоя път с обувки. След тях на известно разстояние се движеше Томи. На портата стоеше Юп, който тая вечер, изглежда, играеше ролята на разпоредител.

— Добър вечер, Юп.

— Топър фечер. Ако видим се — никс, казва сбогом на вас...

— Не се бий против руснаците! — каза Фильо.

— Аз не искам, но война, криг.

— Сбогом, Юп. Ахтунг, може да останеш и жив! — каза Макензен.

— Топър е бог! — отговори Юп.

Трогнати, Фильо и Макензен му подадоха още една кариочка „Серт“.

— Томи, рест иси — каза Макензен на кучето, но то се направи, че не разбира, и влезе с тях.

Двамата бавно прекосиха двора, за да го огледат. Камионите бяха напълно готови и подредени. Изглежда, че веднага след тържеството немската част щеше да замине. На входа на училището ги чакаше една натруфена дама, наметната с къса кожена пелерина, въпреки че нощта беше топла.

— Миличките... — каза предвзето дамата. — Вие от хора ли сте? Какво пеете?

— Дискант — каза Фильо.

— Бас — скромно добави Макензен.

Двамата се изкачиха по стълбата. Томи остана на входа. Вратата на стаята с окачените шмайзери зееше. Те дълго ги зяпаха от коридора. Влязоха в салона с хармониума. Тук бяха и другите деца от прогимназиалния хор, а също и Еми. Тя носеше лилава кадифена рокля с широки, бухнати ръкави и пантофки. Цялата сияеше. Изглежда, в нея женското беше заговорило, защото кокетничеше и въртеше очи навсякъде. Все пак на Фильо подари една особено мила усмивка.

— А, най-последно! — възкликна тя. — Ще ръкопляскате ли на номера ми?

— Разбира се — отвърна Фильо галантно.

А елитът на града беше насядал по столовете и оживено разговаряше. Стърчеше фигурата на полковника с жена му — певицата, до него мълчаливо седете околийският управител, чиято буза непрекъснато трепкаше. Кметът беше усмихнат — един пълен бонвиван с пеперудка и цвете на петлицата. Навели глави, нещо тайнствено си шепнеха. Полицейският инспектор и капитанът, командир на немската част, все още неизтрезнял, но с мундир, закопчан догоре, вторачено гледаха към сцената. Встрани от столовете бяха наредени дълги маси с мезета, пиене и сладкиши. На задните столове седяха немските войници. Няколко от тях пъдеха мухите от масите с кърпи. Стана жената на полковника, посрещната с шумни ръкопляскания.

— Тази вечер женското дружество „Любов към родината“ дава тържество в чест на синеоките рицари, които напускат града ни. Но

вие, мили войници и офицери, пак ще се върнете. О, аз знам това, защото тук ви чакат вашите приятели, тук ви чака женското дружество „Любов към родината“... — Тя се просълзи и си бършеше очите. Няколко дами също се разхлипаха. Положението спаси немският капитан, който шумно изръкопляска и всички се присъединиха към него. Жената на полковника тръгна към мястото си. Посрещна я дамата с кожената пелерина, като я целуна.

— Беше великолепна, мила! Каква реч! Честито!...

Хорчето излезе. Това бяха деца от прогимназията, доколкото можаха да ги съберат през ваканцията. С тях беше и учителят им Гоце Михов. Изглеждаше особено кльощав на сцената. Правеше някакви нервни движения, които издаваха, че е нервен човек. Никак не му беше приятно, но беше задължен да дирижира хора. Построи го и даде тон: ре-си-сол... На края на редицата, откъм момичетата, стоеше Фильо, който имаше засега дискантов глас. В средата стърчеше едрият Макензен, който гледаше Гоце Михов в ръцете, за да не изпусне знака на началото, тъй като песента започваше с ауф-такт.

Първо запя целият хор, който даде акорда. Ясно се чуваше басът на Макензен, отмерващ такта като тимпан: бум-брим-брим, бум-брим-брим... После гласът на Фильо стремително се понесе в малката зала с отворените прозорци... „Не зная какво ме тревожи...“ — започна той прочутата песен за Лорелай, а хорът му отговори. Лицата на немските войници бяха сурови и замислени. Всеки бе затаил нещо в себе си. Може би тази песен ги караше да се размислят за много неща — и за войната, и за родината, и за бъдещето... Юп си бършеше с кърпичка сълзите. Детските чисти гласове се блъскаха като лястовици в тясното пространство, после излитаха навън в мрака...

А там, до прозореца, Томи, изправил глава, виеше към луната и се мъчеше да стане добър хорист.

Ръкоплясканията бяха неистови. Втората песен беше „Княже мой, нани-ми-на“ от Моцарт. Изпълниха я изящно и напористо. Гоце

Михов, както винаги, се забрави къде е. Той се увлече напълно от музиката и пееше без звук заедно с децата. Кимаше радостно с глава на Макензен, който вземаше необходимия тон, за да се получи субдоминантата. Макензен наистина беше безпогрешен. Накрая изпълниха „Сладкопойна чучулига“ на Пипков, с което върнаха радостното настроение. Песента бе изпята на бис. Гоце Михов разпусна хора. Немските войници раздадоха на децата по един сандвич. Дойде редът на Еми. Тя седна пред хармониума, след като направи реверанс. Започна „Фюр Елизе“. Лицето на Фильо се напрегна. Тя свиреше така, сякаш ходеше пияна по въже и всеки момент щеше да падне. И наистина, киксовете не закъсняха. Забърка се, спря, почна отново и едва изкара гамата по цялата клавиатура. Фильо през всичкото време правеше безпомощни движения, а Макензен отчаяно махаше с ръка. Но премеждията едва започваха. При октавите на лявата ръка наистина се получи някаква пародия. Еми спря и почна да плаче. Спаси положението жената с кожената пелерина. Тя изтича и я прегърна.

— Милото ни момиче — каза жената, — тя тепърва ще ми стане голям виртуоз, нали?

Всички ръкопляскаха. Двете момчета мълчаха засрамено, с наведени глави, сякаш те се бяха провалили. Време беше вече да се измъкнат. Когато минаха край стаята с шмайзерите, нещо ги задържа. Пияният капитан сега свиреше на хармониума немски фокстрот. Всички танцуваха, пиеха и се веселяха. Капитанът излезе с майката на Еми. Момчетата се скриха в стаята с шмайзерите. Капитанът целуна жената на полковника, явно пиян, а тя изкуствено се смееше. Децата не можеха да мръднат. Незабелязано притвориха вратата. Без дума да си кажат, Фильо откачи един шмайзер с пълнител. Отиде към прозореца и се спусна заедно с шмайзера, увиснал на ръката на Макензен, но той не издържа и го пусна. Фильо се стовари на двора. След миг до него скочи Макензен. Томи се хвърли върху тях и ги близна. Той достатъчно бе чакал навън.

— Ох, мамичко... — пъшкаше Фильо.

— Тихо. Някой идва!

Двамата оставиха шмайзера до стената и се изправиха. Томи приклекна. Видяха капитана, който застана близо до тях, разкопча си колана и се изправи с лице към стената. След като се облекчи, той се

оттегли. Двамата въздъхнаха. Фильо посегна към шмайзера, но в тоя момент дойде Юп. Макензен седна върху шмайзера.

— Не видех излиза и помислил станало нещо — каза Юп.

— Нищо — каза Фильо, — скочихме през прозореца и Макензен си навехна крака.

— Да помогна ли вас?

— Не, Юп. Ние сами ще си идем през оградата. Сбогом, Юп. И... не се сърди...

— Сбогом — каза Юп.

Той тръгна, обърна се, но Фильо му направи знак да върви. Когато изчезна зад ъгъла, двамата скочиха на крака. Тоя път шмайзера носеше Макензен. Прескочиха лесно оградата. Томи се промъкна през една пролука и тичаше след тях.

— Как мислиш — ще разберат ли?

— Още тая вечер! — каза Фильо. — И ще се вдигне голяма олелия!

— Юп сигурно ще се досети — каза Макензен.

— Той няма нищо да каже, бъди спокоен. Абе... във вас, поповете, няма капка смелост в живота!... Сложи шмайзера в сеното при конете!

— Под керемидите — каза Макензен. — Бъди спокоен!

Тази нощ децата дълго не можаха да заспят. Откъм главната улица загърмяха мотори. После се разнесе грохотът от веригите на бронираните коли. С трясък се понесоха мотоциклети с картечници и влекачи с противотанкови оръдия. Немците си тръгваха. Започна да проблясва прозорец след прозорец. Ту електрическа крушка, ту газена лампа, ту свещ, които осветяваха лицата на хората — изумени, невярващи, радостни, изплашени, сърдити, разплакани, разгневени... Между тях бяха и обитателите на големия двор.

Фильо и Макензен бяха изскочили вече върху покрива на плевнята. Сега минаваха камионите, пълни с немски войници, в каски, с шмайзери и пушки. Там някъде, под тези каски, между еднаквите замръзнали редици, беше и техният приятел Юп...

Колоната отмина, а хората стояха. Дълго бученето ехтеше в мрака. Часовникът на общината удари два часът след полунощ. Някакъв пес виеше на умряло в нощта. Нещо завинаги си отиваше и нещо ново идваше...

ШЕСТА ГЛАВА

На сутринта Фильо се успа. Когато се събуди, слънцето се беше вдигнало високо. Учуди се, че го бяха оставили. Той чу говор по радио. Скочи от леглото. На балкона стояха всички обитатели на многолюдната къща и слушаха радиото на стрина Мария, която бе отворила прозорците. То гърмеше с всичка сила. От апарата се носеше дълбокият глас на шпикера от Радио София.

— ... съветското правителство, което обяви война на България...

В това време бай Тома извика:

— Перо, айде бе Перко-о-о-о, грабвай пиццола да се биеш с руснаците!...

— Татко — попита го Фильо, — ще се бием ли с руснаците?

— Глупости! — каза бай Тома. — Кой българин ще се бие с руснаците?!... Перо-о-о, излез бе, Перко!...

Перо се показва на балкона. Беше тих и подлизвачески настроен. Не носеше пистолет.

— Сега бе, бай Тома, сега...

— Къде ти е пистолетът?

— Какъв пистолет бе, бай Тома? — каза Перо, но бързо се върна в стаята и го донесе. Ръката му трепереше.

— На това плюкало ли викаш пистолет?!... На`ти го, бай Тома...

Той взе оръжието и нерешително почна да го върти в ръка и да го разглежда.

— Лошо ти се пише, Перо-о-о-о — въздъхна бай Тома.

— Защо бе, бай Тома? Аз съм чист пролетарий, бояджия... И две дечица имам, бай Тома, кой ще храни сираците?...

В това време излезе жената на Перо с пеленачето и другото дете, вечно сополиво.

— Аз нали ти казвах, Перо, аз нали ти казвах!... Бай Тома, молим ти се, не давай да го убият! На никой лошо не е направил. Знаеш, само писар беше в участъка. Инак си е добър бояджия.

Бай Тома не знаеше какво да каже.

— Абе, аз какво, нека живее, ама синовете на стрина Мария, като си дойдат, то ще е една сватба!...

— Стрино Велико — каза Перо, като отиде при майката на Фильо, — не слизай за вода, аз ще ти наляя... — грабна кофите от ръцете ѝ и изтича на двора.

Бай Тома пхна пистолета в джоба си и каза на Фильо:

— Днес не съм на работа, не ме търсете!

— Дай два лева бе! — извика му Фильо.

— Аз, ако имам два лева, ще се ожения, бе! — натъртено, с упрек подчерта последната сричка бай Тома и хукна по стълбите.

Перо бързо изкачи кофите на етаж.

— Стрино Велико, ти си ми като майка наместо, молим ти се...

В това време излезе и стрина Мария с чайник в ръка. Перо изтича като луд по стълбите, хвана ръката ѝ и я целуна. Жената на Перо ревеше. Двете му деца също.

— Сега ти си господ, ти си всичко за тия деца! — хленчеше Перо. — Аз не съм виновен. Кой съм аз, стрино Марийо, да решавам! Само писар! За тия деца го направих!

— Се никой не е виновен, а мъж ми Олимпи умря в полицията — въздъхна стрина Мария. — От мен си простен, Перо. Бог да те съди! — прекръсти се тя.

Фильо не издържа тая унижителна сцена и излезе от двора. Пред портата го чакаше Макензен, обхванат от любопитство да научи какво става.

— Ще арестуваме ли Перо?

— Мани го!... Нема да си мърсим ръцете с него... Хайде!

Щяха да тръгнат, но по улицата се зададе възрастният свещеник отец Мирон. Той често се отбиваше тук, когато имаше някаква работа да върши, понеже Макензен му помагаше. Бащата на Макензен, бай Мицо, излезе гологлав, с рошава брада и помътнели очи. Отиде при свещеника и му целуна ръка. Макензен също отиде и целуна ръка на свещеника с приведена глава. Макензенови, колкото и странно, бяха религиозни хора. Все още за бай Мицо поповете в най-голяма степен, а после даскалите си оставаха най-авторитетните личности. От малко дете Макензен прислужваше в черквата, където го обличаха в сребърни херувимски дрехи и участвуваше ревностна в службите. Макензен беше привързан към черквата, защото там — било на сватба,

било на погребение — той се нааяждаше наистина според поговорката — като попско чедо на задушница. Отец Мирон каза нещо на Макензен и си отиде. Фильо се приближи.

— Ще дойдеш ли с мене?

— Не мога — каза важно Макензен, — трябва да ида на служба.

— От тебе човек няма да стане! — каза Фильо и плюна.

После подсвирна на Томи и тръгнаха по калдъръмената уличка, без да се обръщат назад.

В същия миг Фильо видя хубавия офицер на кон. Той отново стоеше под прозореца на учителката Виолета. Свалил си беше едната ръкавица и я държеше заедно с бича, като потупваше от време на време ботуша си. Той и учителката разговаряха нещо. Отдаде чест, сръга коня и препусна в галоп, като изчезна зад завоя на уличката. Когато Фильо стигна под прозореца, погледна учителката, но тя не го забеляза — гледаше замечтана нататък, където отмина конникът. Фильо не й каза „Добро утро“ и продължи да върви, докато излезе на главната улица. В самото й начало завари офицера, който завързваше коня си за едно дърво и гледаше към Фильо. В първия момент той искаше да се върне, но после решително тръгна пак. Тъкмо да отмине офицера, и той го спря с властен жест:

— Хей, юнак, как ти е името?

— Филип.

— Слушай, Филипе, ти живееш близо до учителката Виолета, нали?

— Съседи сме.

— Ще й занесеш това...

Той бързо извади от джоба на куртката си запечатан плик и го подаде. После бръкна в брича си и извади една сребърна двадесетолевка.

— Не, не искам — каза Фильо.

— Вземи, юнак, да се почерпиш! Ако имам щастие, ще те направя шафер!...

— Но тя... — искаше да каже нещо Фильо, но млъкна.

— Върви, на тебе се надявам... Веднага познавам, че си честно момче!

Хубавият офицер отвърза коня, качи се и с галоп се отдалечи. Филип гледаше писмото и накрая с яд го хвърли в кошчето, закачено

на дървото, но се сети за думите на офицера. Честно казано, той човек му харесваше. Все пак щеше да помисли... Томи, като интелигентно куче, веднага разбра колебанието на приятеля си. Изправи се на крака и подуши писмото, което Фильо взе обратно от кошчето. Явно не ставаше за ядене.

Въпреки че в града беше тихо и денят изглеждаше напълно делничен, чувствуваше се някакво напрежение. Ето например, когато Фильо излезе на площада пред читалището, в будката на стражаря нямаше никой. Той даже се пхна в нея и той път никой не го подгони. Учуден, продължи своята обиколка на съседната уличка. Видя как няколко стражари товареха багажа на околийския управител, бързо се качиха и потеглиха нанякъде. Пред полицейското управление се мотаеха цивилни агенти и полицаи. Горяха книжа право на улицата, а от прозорците изхвърляха още папки. Полицейският началник наблюдаваше работата и ругаеше:

— По-бързо, свине такива!

Фильо се отправи към клуба на „Бранник“. И тук цареше трескава работа. Няколко гимназисти в браннически униформи бързо прибираха документите от клуба. Фильо застана до вратата. Почна да им вика, както много пъти досега:

— Бранници... бозаджиини...

А Томи заканително лаеше. Но този път те не им обърнаха внимание. Командирът им, който тичаше по улицата, задъхан стигна клуба и изкрещя:

— Махайте се веднага! Оставете всичко!...

Всички оставиха работата и бързо побягнаха на групи по улицата, кой където види... Томи се спусна да ги гони с лай. Фильо влезе в отворения клуб. Видя масата за пинг-понг, огледа стените, накачени с портретите на царската фамилия и на Хитлер. Хвърли око и на двете пишещи машини. Не се стърпя и скъса от стената плаката, където бяха нарисувани партизани как палят едно село. Погледна отново двете пишещи машини, обърна се и се затича по улицата. Спря за малко да си поеме дъх пред черквата „Света Богородица“. Дворът беше тих и спокоен. Само двама просяци стояха пред вратата. Единият нямаше крака и бе привързал автомобилни гуми под коленете си, та така ходеше през града. Другият се казваше Салията — турчин, но върл привърженик на източното православие, тъй като цялото си време

прекарваше по гробищата и черквите и така се прехранваше. Салията беше глухоням. Просяците в града бяха повече на брой, явно, липсваше Пата Циганката, облечена като Сара Бернар с бяла старинна дълга рокля, цветът на която вече никак не личеше, една лисича кожа около шията — цялата изядена от молци, и безброй гerdани и гривни от най-различен произход. Нямаше го и Луд Санде с червената фуражка, и Щерьо Бодука, и Василето с вечното цвете на продраното сако. Изглежда, денят не беше на някой важен светия.

Когато Салията видя Фильо, започна да мучи и да му показва с ръце, че приятелят му Макензен е вътре. Фильо извади две цигари — едната даде на просяка без крака, който се прекръсти, а другата на Салията, който веднага с готовност му сграбчи ръката и я целуна, въпреки че Фильо искаше да я изтегли. Той тихо влезе в храма. Тук беше прохладно и тъмно. Мина тихо покрай мястото, където продаваха свещи. После спря зад няколкото бабички в централния кораб. Отпред свещеникът водеше службата. Отстрани на попютъра един псалт припяваше на попа, а зад него неотстъпно, облечен в блестящи херувимски дрехи, се въртеше Макензен, който подаваше ту кадилницата, ту вдигаше свещника. Фильо застана близо до владишкия трон. Почна да прави знаци на Макензен, но и той му направи знак, че е зает, но че скоро ще дойде.

Службата завърши. Макензен изскочи навън, където го чакаше Фильо. Беше свалил блестящото си одеяние.

— Нали съм ти казал, когато съм на служба, да не ме закачаш!

— Добре де, седи си тука, ама бранниците си отидоха...

— Е, та какво?

— Нищо. Отидоха си и... оставиха всичко...

Макензен отведнъж разбра. Двамата се затичаха. Макензен, който беше тежък на тичане, каза:

— Ти върви там и не давай нищо да пипат! Аз сега идвам...

Разделиха се, като тичаха. Фильо отиде при клуба. На вратата го посрещна Томи с радостен лай. Но му се приплака от гледката. Деца, много деца като мравки влизаха, а излизаха от клуба, като мъкнеха кой ски, кой копие... А едно малко дете мъкнеше попивателна. Тук бяха и децата, които им обраха топчетата. Тук беше и малкото братче на Фильо. Даже и детето на Перо тътреше по пода един стол към изхода.

Объркването на Фильо трая кратко време. Той авторитетно застана в средата на залата и извика:

— Никой нищо да не пипа! Всеки да остави, каквото е взел!

Децата, стреснати, оставиха вещите. В това време Макензен пристигна запъхтян с една от тия ръчни колички на четири колела, която сам бе направил и която при нужда събираше цяло състояние. Сега двамата се заеха мъжки с работата. Бързо товареха ски, въздушна пушка, хилки за пинг-понг с топки, четири копия, два диска, едно дебело въже, което не знаеха в момента за какво ще им послужи. Накрая Фильо вдигна пишещата машина от бюрото, а Макензен намери в едно от чекмеджетата два сигнални пистолета. Натисна спусъка и пистолетът изтрещя, като че ли трошиш чамова дъска. Едно от малките деца заплака и се напика.

— Батко, дай го на мене — каза друго детенце.

— Махай се! — изрече Макензен важно.

— Остани детето! — заповяда Фильо. Той погледна натоварената количка. — Сега, мъже, взимайте си, каквото искате, но с ред и без да бързате! — заключи наставнически Фильо като голям човек.

— А можем ли да вземем масата за пинг-понг? — попита едно от децата, което им обра топчетата.

— Не може! — каза Макензен. — Вие не можете да я пренесете.

— Можем — пак упорито каза детето с много сериозен вид.

— Много добре — каза Фильо. — Тя ще е за общо ползуване. Занесете я в нашия двор. Ние скоро се връщаме да ви помогнем.

— А като е във вашия двор, ще можем ли да играем и ние?

— Разбира се! — каза Фильо. — Всичко ще бъде общо.

После двамата с Макензен изкараха количката, поставиха отгоре детето на Перо, което не можеше да ходи, а братчето на Фильо заприпка с късите си крачета след нея. Шествието завършваше Томи, захапал един гумен ринг, който никой не можеше да издърпа от зъбите му.

Тоя ден беше наистина като в приказките. Масата за пинг-понг вече стоеше на двора. Децата я бяха наобиколили и малкото сериозно дете, което искаше да я донесат, играеше само. Томи тичаше, захапал ринга, и ръмжеше. Детето на Перо се мъчеше да вдигне тежкия диск от земята. Макензен зад файтона пишеше с един пръст на пишеща машина. Братчето на Фильо бе поставило дълги ски на краката си и се

мъчеше да ги задвижи, но падна и се разплака. Останалите деца бързо го вдигнаха и утешиха. В това време от къщичката излезе Ружа.

— Ти си играеш, а татко не може пак да стане! — каза тя с укор на Макензен.

— Пак ли е пиан?

— Пак — каза момиченцето — и нямаме никакви пари.

— Остави ме, моля ти се. Виж това! — показа ѝ сигналния пистолет. — Не го пипай! Ако гръмне, ще избие всички в двора...

— Трябва да идеш с файтона и да посрещнеш влака! — каза сестричката му неумолимо.

— Хайде да идем на гарата! — каза Фильо.

Макензен с мъка стана от пишещата машина.

Не след много време файтонът беше готов и конете впрегнати. Макензен с маниерите и тежестта на стар файтонджия се покачи на капрата.

— Томи, иси! — подвикна му той. Фильо седна до него. Ружа отвори широко портата. Файтонът излезе. Томи зае постоянното си място зад файтона. Когато стигнаха под прозореца на учителката Виолета, тя извика:

— Фильо... почакай за момент!

Филип скочи от файтона. Виолета излезе на улицата. Тя се смущаваше и го дръпна още по-назад към портата.

— Познаваш ли подпоручик Недев?

— Да — каза Фильо.

— Можеш ли да го намериш?

— Днес ли?

— Още днес и му дай това. — Подаде му запечатан плик. — Имам ти пълно доверие и разчитам на теб...

Филип смутено опипа пазвата си и пристъпи от крак на крак. Сети се за писмото на подпоручика. Тръгна да се качи, но се спря.

— Учителке — реши се той да каже, — ето ти това писмо... — Бръкна в пазвата и виновно подаде плика от подпоручика.

Тя го разтвори и зачете. Гърдите ѝ се вълнуваха.

— Той ще бъде в сладкарницата на албанците. Ще чака там. Моля те, иди... — каза бързо учителката.

— Добре.

На него никак не му харесваше ролята, която играеше...

СЕДМА ГЛАВА

Конете препускаха по улиците на града. Файтонът мина покрай полицейското управление. Тук все още се суетяха и усилено горяха архиви. После тръгна по правото шосе за гарата, там където бяха бахчите и ливадите. Стигнаха навреме. За тяхно учудване на перона се бяха събрали много хора. Филип видя баща си, заобиколен от Андон, Димо и много други приятели. Бай Тома им говореше нещо оживено.

Влакът дойде. На перона се чу мощно „ура“. Всички се затичаха към вагоните. Оттам слязоха героите — политзатворниците от града, повечето още в затворническите си дрехи. Връщаха се по домовете си от разните затвори на Царство България. Бяха бледи, с изпити лица. По-младите от тях слезли още по малките селски гарички, откъдето смятали, че по-лесно ще се прехвърлят в партизанските отряди. В града пристигнаха най-възрастните, болни и измъчени мъже. Но на тях беше паднало бремето да подготвят завземането на властта, докато се спуснат от планините партизаните. Близките им ги заобиколиха, плачеха и ги прегръщаха. Един от тях, възрастен сух мъж с хлътнали очи, се покачи на някакви сандъци. Този човек го познаваше целият град. Беше прекарал по затворите по-голямата част от съзнателния си живот. Но не изглеждаше унил. Хлътналите му очи блестяха от вътрешна сила и бодрост.

— Другари — извика той, — не е време за речи! Всички към полицията!...

Човешката маса се раздвижи. На файтона бързо се покачи възрастният политзатворник, а до него бай Тома. На още няколко файтона се качиха останалите политзатворници. Шествието потегли. След него тичаше множеството.

Макензен спря файтона на уличката, съседна на полицейското управление. В първия момент всички искаха да се спуснат към зданието, но възрастният политзатворник ги спря. Фильо и Макензен погледнаха улицата, където беше управлението. Дюкяните бяха затворени. Изглежда, всички очакваха, че нещо ще стане. На паважа

все още димяха кладите от запалените документи. Вятърът носеше по улицата изгорели хартии. Тази пустота и тишина плашеше.

От горния край на улицата се зададе една възрастна селянка. Изглежда, не подозираше нищо. Носеше вълна в две бохчи. Когато се изравни с полицейското управление, чу се изстрел. Някой се бе прицелил от последния етаж. Жената се завъртя около себе си и падна по очи. Около нея се изтърколиха и развързаха бохчите. Стана ясно, че тия в полицията нямаха никакво намерение да се предават и държаха под обстрел цялата улица. В следващия миг двама политзатворници се опитаха да изтичат до вратата на управлението. От горния етаж започна стрелба. Зданието на аптеката, зад което си бяха подали главите Фильо и Макензен, бе разорано от куршумите. Явно така не можеше нищо да се направи. Но и затворниците бяха упорити. Бай Тома и бай Димо донесоха няколко стари пушки манлихери и патрони. С тях започнаха да се мерят от ъгъла на улицата по горния етаж. Ефектът беше такъв, че оттам се обади лека картечница. Двама помлади политзатворници със зигзагообразни прибежки и залягания се опитаха отново да стигнат вратата на управлението. Единият бе ранен в ръката и другарят му едва успя да го завлече във входа на отсрещната бръснарница. Някой донесе високоговорителна фуния. Възрастният политзатворник си подаде главата зад ъгъла и извика високо:

— Предайте се! Нямате друг изход!

В същия миг куршумите заудряха по стената на сградата и прах се посипа върху главата му. Макензен се изплаши и се скри зад една камара от сандъци. Докато това ставаше, Фильо напипа писмото на учителката Виолета в пазвата. В първия момент искаше да го хвърли, но после размисли, че сладкарница „Шар планина“ е близо, че сражението за полицейското управление ще бъде продължително, и тичешком се отправи към подпоручика. Видя го още през витрината. Беше седнал зад една маса, подпрял глава ръка, и гледаше с безсмислен поглед улицата. Фильо влезе в сладкарницата и се запъти към подпоручика. Той въобще не го забеляза.

— Господин подпоручик... — каза Фильо тихо.

— Какво има, юнак? — попита подпоручикът, като се изправи. Беше развълнуван.

— Това е за вас...

— Тя няма ли да дойде? — пак попита подпоручикът и мъка се четеше в очите му.

Фильо сви рамене. Подпоручикът с рязко движение разкъса плика и зачете. Радост се яви на лицето му. После хвана Фильо за раменете и го повдигна.

— Господи, боже мой!... — възкликна подпоручикът. — Има ли по-радостен ден от този? Кажи, юнак, ще ми бъдеш ли шафер?

— Тъй вярно! — усмихна се Филип, който също се зарази от неговата радост.

В този момент се чува отново изстрели. Подпоручикът се послуша.

— Какво става там? — попита той.

— Обградили са полицейското управление.

— Кой?

— Политзатворниците и народът. Полицаята убиха една жена...

— Мерзавци! Да вървим! — каза подпоручикът.

Двамата изтичаха на улицата. Стрелбата продължаваше. Подпоручикът отиде към събраните хора. Те бяха доста оредели. Бяха на очи политзатворниците и някои техни близки, а също бай Тома и неговите приятели. Бяха намерили още оръжие и групата се бе разделила на две. Едните останаха на същото място, а другите заобиколиха управлението и стояха на срещния край на улицата, откъм Житния пазар. В сражението имаше вече известен ред. Тия в управлението бяха разбрали, че пътят за бягство е отрязан.

Офицерът предпазливо си подаде главата зад ъгъла. Видя трупа на жената. Куршумите почнаха да бият до главата му и да рикошират в стената. Той се отдръпна. Отиде до групата, където беше възрастният политзатворник.

— Кой е тука командирът?

Никой не му отговори.

— Без командир не може! — каза наставнически подпоручикът.

— Засега, временно, може би аз... — каза възрастният политзатворник, — но ако вие смятате...

— Аз нищо не смятам — каза рязко подпоручикът. — Но така полицейско управление не се превзема. Не сме в читалището!

Като каза това, подпоручикът се затича към съседната книжарница, където имаше телефон. След него неотстъпно се движеше Фильо и Макензен. Подпоручикът вдигна телефона.

— Дайте бързо казармите!... Ало, казармата... фелдфебел Буров веднага!...

В това време Фильо чу гневния вик на баща си и се обърна.

— Предайте се, айдуци! — крещеше с всички сила през високоговорителната фуния бай Тома на полицаите, като си подаваше главата зад ъгъла. Но куршумите почнаха да бият по него.

— Иди и дръпни тоя идиот назад! — каза на Фильо подпоручикът, който стоеше със слушалката в ръка и гледаше все пак какво става навън през витринното стъкло. — Кой е тоя?

Фильо сви рамене. Двамата с Макензен изтичаха и издърпаха бай Тома назад.

— Оставете ме! Оставете ме!... — пенеше се бай Тома.

Групата от другия край на улицата успя да изпрати още двама души подкрепление на ранения политзатворник и неговия приятел, скрили се във входа на бръснарницата. Те не сполучиха да разбият вратата на управлението, но я подпалиха с шише газ. Дим се вдигна нагоре и скоро на улицата нищо не се виждаше. И тия отгоре нищо не виждаха също.

Едно момче изтича на улицата с камък в ръка. Запрати го и побягна обратно. Но камъкът не попадна в целта и разби стъклото на бръснарницата. Тогава децата започнаха своята акция. Подпоручикът не можеше да ги спре, защото чакаше на телефонната слушалка. Те взимаха от струпаните камъни в съседния двор с варница и пясък, изтичваха за миг на улицата, хвърляха ги, счупваха някое стъкло на управлението и пак се връщаха. Чу се вой на сирена, която се усиливаше, и звън на камбана. За всеобщо учудване пристигна и пожарната команда. Пожарникарите с лъскави шлемове бързо скочиха и затърсиха крана, като развиваха маркучите, понеже димът идваше от съседната улица.

Подпоручикът подаде слушалката на книжаря:

— Ако се обаждат от казармата, извикайте ме! — и излезе навън.

— Командирът на пожарната тука! — извика заповеднически подпоручикът.

— Аз! — отдаде чест един възрастен пожарникар с бели мустаци.

— Кой ви прати?

— Сами идваме. Видяхме дим.

— Почнете да пръскате с маркуча право в полицията.

— Слушам!

— А още по-добре запалете управлението!

— Да паля или да гася?

— Според обстановката — каза разсеяно подпоручикът.

— Слушам! — козирува командирът и даде заповед на пожарникарите, съвсем противоположна на техния занаят.

Книжарят изтича на улицата.

— Господин подпоручик, от казармите...

Офицерът тичешком влезе в книжарницата.

— Слушай, Буров! Вземи ротата и идвай веднага! Ясно ли е? До пълно бойно въоръжение с муниции!...

Подпоручикът остави телефона. Пожарникарите бързо започнаха да се изкачват по отсрещното здание отзад. Сега гюлето на обстрел беше по-свободно. Подпоручикът, застанал на ъгъла, отпрати няколко куршума с маузера си, като добре се мереше. Макензен също изтича на улицата и стреля със сигналния пистолет. Но жалкото плюкало едва се чу. Филип беше по-находчив. Той избра от земята камъни, сложи един голям в прашката си, която измъкна от джоба, завъртя я и камъкът с напевно свирене профуча и раздроби прозореца на най-горния етаж. Макензен също завъртя своята прашка. Сега децата действаха по-организирано. Прашките им наистина изпочупиха всички прозорци на управлението. След няколко минути пристигна камионът с войниците. Фелдфебел Буров, едър мъж, отдаде чест.

— На ваше разположение, господин подпоручик!

— Буров, с първи взвод блокирай улицата. Ще чакаш аз да почна. Разкарай всички тия, да не пострада някой...

— Слушам!

— Втори взвод с мен! — извика подпоручикът, като грабна от един войник леката картечница.

Войниците тичаха след него. Той бързо изкачи стъпалата на общината. Зданието беше най-високото в града и съвсем близо до полицията. По коридорите нямаше никой. Филип и Макензен тичаха неотстъпно след подпоручика. Долу фелдфебелът бе блокирал улицата от двете ѝ страни. Подпоручикът се изкачи с картечница в ръка върху покрива на общината. Намери удобна позиция. С трясък напъха диска на пълнителя. Накриви още повече фуражката си наляво и се премери

във фасадата на управлението, където се беше барикадирала полицията. Двете момчета залегнаха далеч зад него, върху керемидите. Останалите войници се настаниха по прозорците на общината. Фильо и Макензен спазваха известно разстояние от подпоручика, за да не ги забележи и изгони. Покривът беше начупен, така че те спокойно се скриха зад един комин. Полицейското управление се виждаше като на длан. Подпоручикът натисна спусъка. Сега вече от всички страни се чуваха изстрели. Куршумите разораваха стените. После пукотевицата изведнъж спря.

— Предайте се, говеда — извика подпоручикът, но един куршум му отнесе фуражката.

Разгневен, той почна отново стрелбата, като не свали пръст от спусъка и само сменяше дисковете, които му подаваха двамата войници до него. Стрелбата бе ураганна. Биеха и със запалителни патрони. Пожарникарите успяха от своя страна да подпалят покрива. Дим се стелеше по улицата. Когато стрелбата свърши, предпазливо се подаде на прът от един прозорец бяла риза. Разни бели парцали се размахаха от всички прозорци.

По-късно всички се струпаха долу, пред управлението. Един по един излизаха полицаите с вдигнати на тила ръце, без оръжие. Тълпата много не се церемонеше с тях. Няколко пъти, когато се появяваше полицай, се надаваше вик и още на изхода започваше побоят. Подпоручикът и тоя път взе работата в ръцете си.

— Назад! — извика рязко той. — Ще стрелям! — и се обърна към възрастния политзатворник. — Какво смятате да ги правите?

— Да ги задържим.

— А къде? Полицията гори...

— Не знам...

— Фелдфебел Буров!

— Аз.

— Вържи ги, качи ги на камионите и в карцера на казармата. Охраняваш ги ти!

— Ами ако висшите началници...

— Майната им на висшите началници! Няма да ги пускаш!

— Слушам, господин подпоручик!

В това нямаше нищо чудно. Омразата между полиция и войска беше взела застрашителни размери. Редовно явление беше офицер да

набие полицаи, даже го считаха за свой дълг.

Войниците със затъкнати ножове на пушките подкараха арестантите към камиона.

— Извинете — попита политзатворникът. — Как ви е името?

— Подпоручик Недев.

— Вижте какво, господин подпоручик. Бихте ли ни помогнали в тия първи часове, докато нашите другари слязат от планината?

— Та аз това и правя — усмихна се той.

— А мога ли да попитам защо?

— Защото съм щастлив — отговори подпоручикът, но политзатворникът съвсем превратно го разбра.

Подпоручикът сякаш нещо се сети и дръпна Фильо настрана, който заедно с Макензен го следваше като сянка.

— Слушай, Филипе — обърна се подпоручикът към него. — Ще купиш най-големия букет и ще го занесеш на учителката. — Подаде му сто лева.

— Слушам! — каза Фильо по войнишки.

Двамата с Макензен се качиха на файтона.

— Дай да видя столевката! — каза Макензен.

Фильо му я показва.

— Ако ти намеря китки, ще ми дадеш ли парите? — попита Макензен.

— Само половината.

Файтонът се насочи право към градската градина. Застанаха в сянката на кестените. Скосиха от капрата и предпазливо навлязоха в алеята с розите. Бързо почнаха да режат цветята с джобни ножчета, но в това време Томи излая. Пазачът на градината тичаше към тях. Те побягнаха, метнаха се на файтона и конете препуснаха галоп. Когато отминаха и се намериха на безопасно място, спряха, събраха пръснатите по капрата рози в един огромен букет.

— Според мене струва двеста лева! — каза Макензен. Дай ми петдесет!

— Е, стига де! Не виждаш ли, че са цели. Като ги разваля, ще ти дам.

— Закълни се!

— Е, да пукна!... — каза Фильо.

Следващият ден бе не по-малко напрегнат. Фильо и Макензен бяха малки и още не знаеха, че при всяка революция е така. Винаги в навечерието ѝ има нещо особено. Трескаво се готвят преди всичко тези, които ще завземат властта. Същото чувство, само че потиснато, изпитват противниците на революцията. В даден момент се надяват на чудо, следващия момент отпадат духом и се готвят да бягат. Останалите хора също не стоят настрана. Те са обхванати от чувство на несигурност, страх и любопитство. Но в края на краищата си казват: „Каквото и да стане, най-после всичко ще свърши с някакъв ред“... И затова принципно те са на страната на революцията.

Обстановката в града беше следната. Най-първо се изпари бившият кмет на града, хванал в неизвестна посока още през нощта. Чак година по-късно се разбра, че се набутал във войската и там като

запасен офицер заел длъжността „издирване и поддържане гробовете на падналите за родината“. Омете се и околийският управител заедно със семейството си. Изчезнаха една застаряла графиня белогвардейка, наплашена от разказите за болшевиките, преводачът при немската полиция и един лекар — агент на гестапо в града. Тези от цивилните агенти, които не бяха заловени, се изпокриха по стар български „обичай“ из лозята и зимниците. Последният влак от София за Германия тръгна на 6 септември. Останалите бяха вече в капана...

Военните стояха настрана. Докато само няколко седмици преди това висшите началства заедно с разни „черни капитани“ помагаша на полицията да унищожава партизаните, сега отведнъж заговориха за неутралитет на офицерите, за ненамеса на войската и други високопарни фрази. Но въпреки всичко сред тях се яви разцепление. На младите офицери явно им беше писнало от висшето начальство. Те виждаха неуредиците в армията и разбираха много друга работи... Затова решиха дейно да помагат за превземането на властта.

Подпоручик Недев, фелдфебел Буров, няколко други офицери-школници, подпомогнати от оживелите комуниста в градчето и завърналите се политзатворници, образуваха бъдещото ядро на новата армия. Командирът на полка не одобряваше поведението им, но и не им пречеше.

Неуморни бяха хората като бай Тома и бай Димо. Обаче не можеше да се каже, че управляват. Надеждата беше, че скоро ще слезе отрядът от планината и партизаните ще поемат твърдо и смело властта.

И така, градът ги чакаше нетърпеливо, а те, кой знае защо, се бавеха. През целия ден на площада пред бетонения стълб, където беше високоговорителят, имаше много хора, които слушаха комуникетата на Радио София и даже на обяд не се разотиваха.

Фильо и Макензен ходеха ту на площада, ту при опустялото и изгоряло полицейско управление. Безброй пъти влязоха в дървената будка на полицейския пост, отидоха дори до козирката, но и те не научиха нищо особено.

Вечерта градът не мигна. Лампите на къщите светеха. Около полунощ се чува в далечината откоси на картечници и автомати, после и те утихнаха. В ранни зори се събра огромна тълпа на площада. Някои твърдяха „от сигурен източник“, че партизаните вече са тръгнали за града. Но когато слънцето напече, хората почнаха да се разотиват. И

тъкмо тогава се разнесе стрелба откъм височината, която господствуваше над града — Балар Баши. Точно оттам се спущаше стръмно надолу с много завои шосето от София, Тук, от площада, се виждаше ясно шосето. Някои с по-добро зрение забелязаха да препускат от височината каруци с коне. Стрелбата се усили и приближаваше...

Фильо и Макензен, които неотстъпно стояха на площада, се заоглеждаха. Видяха, че и хората станаха неспокойни. Стрелбата все по-силно и по-силно ехтеше. Нерешителност обхвана тълпата и тъкмо когато първите каруци с препускащите коне приближиха площада, някой истерично извика:

— Бягайте, братя!...

И всеки се втурна да спасява кожата си. Фильо и Макензен бяха повлечени към зданието на околийския съд. Чуваха се писъци на жени. Всички искаха да влязат в чакалнята, но това ставаше много трудно, защото на входа се бе образувала голяма запушалка. Някой с лакът в корема извади всичкия въздух на Фильо и той се покачи на липата пред съда. Подаде ръка на тежкия Макензен, който с пъшкане седна на клона до него. Тук беше добра наблюдателница. Площадът бе очистен напълно и ето първата каруца затрополя. На нея бяха първите партизани. Каруцата спря и те скочиха. Няколко минути по-късно хората започнаха да излизат, отначало един по един, а после бегом всички вкупом. В тоя момент пристигнаха още каруци и площадът се запълни с партизани. Хората ги наобиколиха, вдигнаха ги на ръце и ги понесоха, без да знаят и те къде. Подхвърляха ги високо във въздуха и сигурно не е от най-приятните изживявания да летиш към небето с мисълта, че може би тия ръце отдолу няма да могат да те удържат при падането. Викът „ура“ беше непрекъснат и продължителен като силен планински вятър, като пороя на Бистрица, когато прииждаше... Всички искаха да пипнат партизаните, всички се притискаха до тях и, разбира се, майките и бащите им не можеха да припарят до родните си чеда. А после един партизанин, с черна брада като Христо Ботев, с картечна лента през гърдите и автомат в ръка, държа кратка реч, от която нищо не се чуваше, но сякаш всички я разбраха. А какво разбраха хората? — Че това е най-радостният ден в живота им, че край на всичко лошо, безчестно и омразно: че започва нов, невиждан и нечуван по хубост живот!... Като завърши речта партизанинът вдигна автомата и даде

откос в небето. Останалите партизани веднага го последваха. При тая стрелба се изпокъсаха всички жици на площада и високоговорителят млъкна.

Най-послед дойде ред на близките на партизаните. Хората им отстъпиха места и навсякъде по площада можеше да се види партизанин, заобиколен от роднини и деца, полузадушен от целувките и прегръдките им.

Фильо и Макензен се затичаха към двама въоръжени до зъби младежи, промушиха се между възрастните и изкрещяха с цяло гърло:

— Бате Венчо, бате Христо!... — И децата се хвърлиха да ги прегръщат. Цялата махала начело с бай Тома се беше струпала около двамата млади партизани, които си приличаха удивително, така както могат да си приличат братя. Това бяха синовете на стрина Мария. Само тя не бе дошла на площада. Чакаше децата ѝ да отидат при нея, защото имаше силно развито чувство на патриархално достойнство. По всичко

личеше, че Христо беше по-възрастният — висок, строен, отслабнал, с брада. Облечен бе в зелена английска униформа, каквито носеха сръбските и гръцките партизани. Имаше нещо силно и мъжествено в него, но най-заразителна беше ослепителната усмивка на белите му зъби. Тогава строгото му и сурово лице рязко се променяше и усмивката правеше лицето му да свети. По-малкият брат — Венчо — не се отделяше от него. И той носеше зелена английска униформа с пилотка на главата и автомат на гърдите, но на врата си бе вързал червено копринено шалче. Беше също така висок, но с подчертано изящество във фигурата. Брада, изглежда, все още не му растеше достатъчно и лицето изглеждаше голобрадо и зачервено, с някакво особено закачливо изражение.

— Хайде, Христо, хайде, Венчо, да вървим, майка ви, ви чака...
— подкани ги бай Тома.

Младежите се спогледаха и поопънаха, доколкото можаха, униформите си. Бай Тома, като стар шивач, ги обиколи по един път, издърпа реверите им, оправи коланите и поизчетка някое петно от прах. Беше доволен. Можеха да тръгват. И те тръгнаха — младите партизани отпред, след тях Фильо и Макензен, а после цялата махала. Сякаш не двама братя се бяха били в Балкана, а махалата, водена от двамата братя.

ОСМА ГЛАВА

Радостното шествие вървеше по калдъръмената улица към къщата с големия двор. Фильо и Макензен се смятаха за най-щастливи в града, защото всеки можеше да ги види с двамата партизани.

Най-отпред изтича бай Тома с допотопната си пушка и като пъдарин разчистваше пътя от хора, които прииждаха и се присъединяваха. Прозорците от надвисналите горни етажи на паянтовите къщички на улицата бяха широко отворени. Оттам им махаха с ръка и им хвърляха цветя. Шествието бавно се придвижваше, защото уличката бе почти задръстена. Когато стигнаха до къщата на учителката Виолета, Христо се спря. Той погледна към прозореца. Беше затворен. Единственият затворен прозорец на уличката. Фильо и Макензен се спогледаха уплашено и разбиращо, но тълпата зад тях бе голяма и ги тласна напред. Братята пак тръгнаха...

А там, пред портата, стоеше и чакаше стрина Мария. Сега всички се отдръпнаха от двамата. Първо пристъпи големият брат, наведе се и целуна ръка на майка си, а после по-малкият брат. И той й целуна ръка. В провинцията не беше прието бурно излияние на чувствата, особено когато има много хора. Майката целуна подред синовете си по челото. Братята се изправиха — и двамата високи и тънки, — Христо беше пуснал четническа брада, Венчо изглеждаше момче.

— Как си, мале? — попита Христо.

— Сега вече съм добре... — каза майката с треперещ, но сдържан глас.

Малкият син Венчо беше по-чувствителен. Той се вълнуваше силно и едва се сдържаше да не се разплаче. Такъв си беше от дете.

— Ама добре ли си, мале? — повтори и той думите на брат си с пресипнал глас, като с opakото на ръката си потърка окото, ужким му е влязло нещо.

— Добре съм, чедо — каза майката и го хвана за ръка. Тя винаги беше по-излиятелна към по-слабичкия Венчо.

Всички влязоха в двора. Тук беше и бай Мицо Войводата, и Томи, който се хвърли към братята, скочи им на гърдите и ги лизна.

— Томи... Томи... — каза Венчо. — Виж, бате, позна ни!

Тук беше и жената на бай Тома с децата и сестричката на Макензен — Ружа, която срамежливо подаде ръка на непознатите батковци. Там, в дъното на двора, стоеше жената на Перо с малкото момченце, което държеше за едната ръка, а бебето — в другата. Момченцето се откъсна от майка си и с късите си краченца изтича към братята. Венчо го вдигна от земята и го подаде на Христо.

— А това на кого е? — попита Христо.

— На Перо — каза бай Тома.

Някаква сянка мина през лицето на Христо, но той веднага се овладя и пусна детето на земята. Ето, пристъпи и жената на Перо. Тя се наведе да целуне ръка на Христо, но той бързо я отдръпна. Жената го гледаше със страх. Тогава се намеси бай Тома.

— Оставете, джанъм, хората да си починат и си идат в къщи при майка си!...

Двамата братя тръгнаха, но майка им застана срещу тях. Останалите от улицата придружвачи се струпаха на вратата, но не влязоха в двора. Все пак това беше чужда територия.

— Христо, и ти, Венчо, измили ли сте се? — попита ги майка им.

— Ами... — заекна Христо.

— Въшки имате ли? — пак неумолимо попита майка им.

— Не знам, сигурно... — каза малкият брат Венчо. — Нещо все се чешем...

— Така си и знаех — въздъхна майката. — В косите имате ли въшки?

— Мале! — възкликна вече разгневен Христо. — Ние не сме деца!

— Това не ме интересува! — отвърна майката. — Имате или нямате?

Двамата мълчаха. После големият въздъхна и каза:

— Мале, брадата си няма да обръсна, така да знаеш!

— Аз няма да острижа косата си! — каза твърдо малкият.

Изглежда, конфликтът беше неразрешим.

— Виж какво, стрино Марийо — намеси се бай Тома, който винаги намираще изход. — Дрехите им ще изпарим, а косите им ще

намажем с газ. После със ситен гребен ще ги изрешем и готово!

— Добре — усмихна се майката. — Вие съгласни ли сте?

— Съгласни сме... — измънкаха двамата партизани.

По-късно чистенето на въшките беше вече в ход. На двора постлаха две черги. На тях — голи до кръста — седяха двамата братя. Времето беше топло. Облекли бяха едни кърпени панталони, които бай Тома измъкна отнякъде. Големият казан вреше над огъня в средата на двора. Покрай тях се въртяха децата, Томи и самият бай Тома. Оръжието бяха сложили край себе си. Майка им с голяма дървена бъркачка въртеше дрехите в казана, за да се изварят както трябва.

— Не се ядосвайте — каза бай Тома, — аз така ще ги изгладя, че ще станат по-хубави и от нови!

— Слушай, бай Тома — заговори по-големият брат Христо, — Перо къде е?...

— Па знам ли? Избяга.

— А ти, уж имаш пушка в ръка, защо не го залови? — ядоса се Венчо.

Бай Тома сви рамене.

— Оставете го тоя глупак — каза той. — Винаги е бил улав...

Бай Мицо тежко седна на чергата. Носеше и шише ракия.

— На, да се сгреете — подаде той шишето на братята.

Големият надигна бутилката, в това време майка им, която наблюдаваше от казана, извика:

— Христо!...

Той трепна и се задави, като продължително се закашля. Томи излая.

— Остави ги, стрино Марийо — каза бай Мицо. — Та комита, ако не пие, комита ли е?

— Те са мои синове — отвърна стрина Мария. — Те не пият и не пушат!

— Мамо — каза по-малкият Венчо. — За пиенето, както и да е... но за пушенето ще се караме...

Като каза това, малкият извади от джоба си кесия тютюн и зави цигара, а после втора — за брат си. Двамата гузно запушиха. Майка им ги гледаше и клатеше укорно глава. Бай Мицо, стар любител на оръжия, хвана автомата „Томсън“.

— На времето най-доброто оръжие беше покритата манлихера. Но аз имах една открита манлихера като топ. Можеш за минута да дадеш два изстрела. Това пищовче колко дава?

— Около петдесетина — отговори Венчо.

— Брей!... — учуди се бай Мицо. — И на колко бие?

— 50–100 метра. Фильо, сложи стомната ей там... — Венчо показва към дъното на двора.

Фильо грабна стомната, отнесе я и тичешком се върна. Бай Мицо, без да се прицелва, както седеше, даде откос. Стомната се разлетя на малки парченца.

— Големи мурафети измислиха — каза бай Мицо.

— Ние също имаме шмайзер — обади се Фильо.

— Какъв шмайзер? — попита Христо.

— Германски, нов, с пълнители.

Двамата братя се спогледаха.

— Не вярвате ли? — обиди се Фильо.

Той и Макензен изтичаха към плевнята. След тях и Томи. В единия край беше конюшната, а в другия край струпано сеното. Минаха край конете, после Макензен се изкачи по дървените подпори към покрива. Там, под керемидите, затърси шмайзера. Долу останаха Фильо и Томи. Нещо изшумя. Внезапно Томи се хвърли към копата сено и взе да лае. Фильо погледна нататък... Един крак във вехта обувка се скри в него. Стана му съвсем ясно. Той вдигна глава. Видя Макензен с шмайзера в ръка, който се готвеше да скочи в сеното.

— Не скачай! Слез! — извика Фильо, като му намигна.

Макензен се спусна внимателно и подаде шмайзера на Фильо. Той му направи знак да мълчи и с поглед посочи към сеното, което пак прошумя. Томи отново изръмжа и се хвърли към копата. Макензен опули очи, но и той изведнъж разбра. Фильо му махна да чака и бързо се затича към двора. Изправи шмайзера пред всички.

— От германците го свихме — и неспокойно погледна към плевнята.

— Браво, момчета! — каза Христо и пое оръжието. — Да имаме такова пукало и в началото!...

В това време Томи започна неистово да лае и да се дави.

— Какво става? — попита Венчо с тревога.

— Маке, пази! — извика Фильо към плевнята и се затича към нея.

Двамата братя скочиха, като си грабнаха автоматите. На два разкрача стигнаха плевнята и нахълтаха. Всички с интерес гледаха какво ще стане — и тия в двора, и тия вънка, струпани на портата. След миг вратата на плевнята се отвори и излезе с вдигнати ръце Перо — по една бояджийска риза, раздърпан панталон и целият в сламки. Двамата братя го водеха настръхнали. Останалите мълчаха. Томи лаеше. Но, кой знае защо, Фильо го бе хванал за козината на врата и не му даваше да мръдне.

— Тихо, Томи, иси! — говореше му Фильо и гледаше Перо със съжаление.

А лицето на Перо изразяваше безумен страх. В страха си той побягна към портата на двора с неочаквана пъргавина.

— Стой! — извика Христо.

Венчо се затича и го настигна, но го дръпна така, че Перо падна. Венчо го вдигна и го разтърси целия.

— Кажи, какво направи с баща ни! — извика Венчо вбесен.

Перо мълчеше. Бай Тома се опита нещо да каже. Христо дръпна затвора на автомата. Бай Тома го хвана за ръка. Някой от вратата изкрещя силно:

— Тичайте бре, хора, ще убиват Перо!...

Хората на портата нахлуха в двора, за да гледат отблизо. В тоя момент жената на Перо изпищя и се затича към братята с кърмачето в ръка. А с другата тътреше малкото дете, което се беше спънало и влачеше краката си по земята.

— Милост! — викаше жената.

— Назад! — извика Христо.

Тогава стрина Мария застана срещу тях, като закри с тялото си Перо. Той падна на колене пред нея и се държеше за полата ѝ.

— Мале, махни се! — каза Христо. — Това е убиецът на баща ни!

— Не — каза спокойно стрина Мария. — Той само е видял, като са го повели. Убийците на баща ви са други, по-големи и не в нашия двор. Вие сами ще ги намерите и аз няма да ви преча. А Перо ще пуснете! Тоя побъркан нещастник има две деца, кой ще ги гледа?!

— Мале — каза Христо, — ти не се меси!

— Аз съм ви майка и аз така искам. Ясно ли е? — каза тя.

— Мале, ти така искаш?! — попита Венчо.

— Да. Все някой трябва да покаже милост. Иначе светът ще заприлича на касапница...

Бай Тома вдигна Перо.

— Къде? — попита стрина Мария.

— Арестувам го и ще го водя...

— Остави го! — заповяда стрина Мария. Тя поведе Перо към жена му. — Идете си в къщи — каза им тя. — А ти си гледай децата! — обърна се стрина Мария към жената на Перо.

— Мале, така не може... — каза Венчо.

— Може! Аз съм ви майка и аз така искам!

Двамата братя се погледнаха и стояха умислени, но не смееха да противоречат на майка си. Все още тя за тях беше най-големият авторитет.

ДЕВЕТА ГЛАВА

Настъпиха такива дни, каквито всички помнят за цял живот, а разказите за тях остават като коледна приказка, предавана от уста на уста... Това са дните на революцията. А революциите са рядко явление, по-рядко от появата на Халеевата комета. Тогава хората, всички хора без изключение, са възбудени, напрегнати и впечатленията им ясни и резки. Щастлив е този, който е преживял такива дни. Може би тогава той не знае, че е щастлив, а мисли, че просто живее. Но идват и отминават години на спокоен и уравновесен живот, в които нищо особено не се случва, а и не очакваш да се случи. И тогава разбираш, че си бил изключително щастлив именно в дните на революцията, защото си се надявал и вярвал. Тогава с радост и тъга си спомняш тези дни, всички дни, в пълни подробности, по часове, по минути, а даже и нощите, и си казваш: „Аз наистина съм живял!“...

Така Фильо и Макензен тогава, в този хубав и топъл септември, не знаеха колко са щастливи... Научиха го години по-късно, когато пораснаха и се смириха.

За Фильо и Макензен Девети септември 1944 година настъпи преди изгрев-слънце. С децата от махалата след дълго обсъждане решиха да върнат конфискуваните вещи от клуба на „Бранник“. Затова всеки взе, каквото му беше по силите да мъкне — копие, ски, футбол... Фильо мъкнеше пишещата машина, а Макензен буташе натоварената количка. Най-малкото дете носеше внимателно една ръждясала попивателна. Когато стигнаха пред бившия клуб на „Бранник“, тук вече се настаняваха ремсистите. Влизаха и излизаха младежи и девойки, партизани и партизанки, политзатворници и концлагеристи — всички удивително млади и весели. Един момък се бе покачил на стълба и с гвоздей закова на фасадата разкривен надпис: „Клуб на РМС“. Той хвърли на тротоара елегантната табела „Бранник“ с емблемата. Клубът беше беден. Не бе останало нищо. Всеки ремсист домъкна от къщи по някой стол или каквото му падне. Но голямата изненада направиха Фильо и Макензен, когато с отряда деца, натоварени, спряха най-тържествено пред входа на клуба. Зачервен,

Макензен пусна с локомотивна въздишка количката, а няколко по-големи деца с труд стовариха масата пинг-понг. Младежите се натрупаха да гледат това зрелище.

— Вие какво мъкнете? — попита един по-строг младеж.

— Това е всичко за клуба! — каза гордо Фильо.

— Откъде го откраднахте? — попита пак младежът.

— Е, стига де! — каза едно момиче. — Не виждаш ли — носят и пишеща машина! Да живеят децата!... — завърши момичето.

Всички изръкопляскаха. Децата почнаха да внасят едно по едно нещата. Един ремсист веднага взе да пише на пишещата машина. Фильо и Макензен очакваха по-голяма благодарност и затова излязоха, леко обидени, пред клуба. Чу се рев на мотор и мотоциклет с кош, тип „Ромел“, боядисан защитно като гора, спря пред клуба. От него скочи Венчо — по-малкият брат. Той бе облякъл върху партизанските си дрехи кожено яке. На главата си носеше шлем. Автоматът му се поддрусваше на гърба. Фильо и Макензен веднага изтичаха при него.

— Бате Венчо, бате Венчо...

— Донесохте ли нещата?

— Всички! — каза Макензен.

— Бате Венчо, повози ни, моля ти се... — каза Фильо.

— Не мога. Имам работа.

— Моля ти се!... — повтори Макензен.

— Трябва да бързам за казармата.

— Само малко... — не спираше Фильо.

Едно момиче с войнишко кепе на главата излезе от клуба. То гледаше със сините си очи Венчо. Той я видя, лицето му стана по-строго, почти началническо.

— Защо не качиш децата? — попита момичето.

— Защото бързам. Дойдох да видя как изпълнявате задачата.

— Аман от началници! — каза присмехулно момичето.

— Така ли? — обърка се Венчо.

— Точно така, господин кандидат-подофицер! А мене ще качиш ли на този драндолет?

Венчо още повече се обиди — тоя път заради мотоциклета.

— Како, кажи му да ни повози — настояваше на своето Фильо.

— Наистина, качи ги! Те заслужават!

— А ти искаш ли?

— Все ми е едно — каза момичето и се засмя.

— Е, добре — реши най-сетне Венчо, — качвайте се!

Няколко деца, възползувани от случая, се метнаха преди Фильо и Макензен, но двамата, особено Макензен, ги свалиха веднага без особен труд. Фильо се качи зад Венчо, а Макензен се разположи в коша.

— Господин началник, пардон — кандидат-подофицер, кога ще наминете пак за проверка? — пак се усмихна момичето.

— Довечера съм тука — каза Венчо. — А ти?

— Може би... — каза момичето, като, кой знае защо, тоя път се засмя с глас.

Той запали мотора. Даде газ повече, отколкото трябва, при което моторът изрева като ранен тигър, после си свали шлема и го нахлупи с трясък на главата на Макензен. След това с рев рязко потегли. Направи завой, така че колелото на коша се вдигна във въздуха и като състезател полетя напред. Тази атракция беше за момичето със сините очи.

Никое друго превозно средство не дава така ясно и осезателно чувството на скорост, както мотоциклетът. Ако искаш да научиш що е скорост, едва ли физиката ще ти я докаже. Най-добре се качи на мотоциклет и нека вятърът духа в гърдите ти и развява косите ти!

Мотоциклетът се носеше по улиците на града. Тук-там се опитваха да се вдигнат във въздуха като тежки транспортни самолети кокошките, изненадани от машината. Кучетата също с лай гонеха мотоциклета и когато изоставаха, с гордост тръгваха по улицата, доволни, че такъв страшен звяр бяга от тях!... Фильо и Макензен бяха щастливи и малко уплашени. Венчо изпитваше също така радостно чувство, както децата, караше бързо и не много предпазливо. Те заобиколиха една каруца. Подплашените коне отведнъж се изправиха на задните си крака и се понесоха в буен галоп. Отнякъде изскочи Томи. Той просто се залепи за мотоциклета. Тичаше с изплезен език и лаеше. Венчо спря. Томи се хвърли към него, изправи се на задните крака и се опита да го близне с големия си език.

— Бате Венчо, да го вземем... — умолително каза Макензен.

— Добре.

Сега Томи се настани в коша точно в скута на Макензен. Той си въртеше главата като турист и разглеждаше с безразличие наоколо,

сякаш цял живот бе прекарал на превозно средство. Мотоциклетът забави ход и спря пред портала на казармите. Тук всички познаваха Венчо. Часовите отдадоха чест. Той отговори с едната ръка, а с другата държеше кормилото. Но затова пък Фильо и Макензен отговаряха с отдаване на чест на всеки срещнат. Фильо за малко не падна, защото бе отпуснал от дръжката ръцете си, записан да дава чест. Сега мотоциклетът с по-бавен ход мина покрай няколко артилерийски оръдия. На едно от тях бе седнал подпоручик Недев и пушеше цигара. Фильо и Макензен му отдадоха чест. Той се усмихна и отговори, даже си сложи ръце на устата и викна нещо, но никой не го чу от рева на машината. Наближиха моторизираната част. Тук бяха струпани камиони, танкове и мотоциклети. Около тях се въртяха офицери и омаслени войници в комбинезони. Явно, моторизираната част се стягаше. Венчо спря мотоциклета до един камион. Отдолу се бе пъхнал човек и се виждаха само краката му.

— Бате... — каза Венчо.

Изпод камиона се надигна Христо, целият в масло и грес. Той също бе в син комбинезон. Бършеше си ръцете с парцали.

— Защо водиш децата?

— Да видят!

— Няма какво да виждат!...

— Ние само за малко... — примоли се Фильо.

Сега и вторият брат облече един изцапан комбинезон. Двамата се пъхнаха под камиона.

— Ключ седемнайсет — викна отдолу Христо.

Фильо и Макензен се наведоха над сандъчето с инструменти. Те подадоха необходимия ключ. После Венчо им върна някакво желязо и викна под камиона:

— Натискайте надолу!

Двете деца натискаха лоста, като даже легнаха върху него.

— Стига, достатъчно, пуснете!

Сега те вече нямаха работа. Загледаха се в мотоциклета край тях. Двамата като сомнамбули тръгнаха към него, без дума да си кажат. Разгледаха го от всички страни. С особено внимание се отнесоха към ключа, оставен върху фара. След малък мълчалив спор кой да седне на кормилото, разбира се, седна Фильо. Макензен, недоволен, се качи в коша. Томи също искаше да се качи, но Макензен го изпъди, Фильо

хвана ключа. Завъртя го и лампичките светнаха, а после с едно движение на крака запали мотоциклета. Под камиона се чу гласът на Венчо:

— Ключ тринайсет, дявол да го вземе!...

Децата се спогледаха. Фильо бързо завъртя ръчката на газта. Мотоциклетът оглушително изрева. Помъчи се с крак да включи скоростта. Макензен също от седалката протегна ръка и натисна скоростния лост. Скоростта се включи. Фильо отпусна лоста и мотоциклетът политна напред. Венчо и Христо изскочиха изпод камиона като ужилени, но беше късно. Затичаха се след децата. Томи също тревожно лаеше. А двете деца бяха уплашени не на шега. Мотоциклетът се носеше със застрашителна скорост. Те минаха под носа на един войник, който ядеше чорба от канче, и за учудване на войника канчето изхвъркна точно когато протегна лъжицата. Войникът гледаше зяпнал след тях. С невероятен завой, на който можеше да завиди всеки състезател, по неволя се качиха на един мост за поправка на коли. След това със скок отлетяха нататък. Профучаха пред един камион, който в последния миг спря, и сега се носеха право към оръдията. От едно оръдие скочи познатият им подпоручик, но бе принуден отново да се покачи като котка на лафета, за да мине мотоциклетът под него. И той се присъедини към братята и кучето и тичаше след тях, а даже по едно време ти изпревари. В същия момент полковникът разговаряше с някакъв партизанин с голяма брада пред централното здание на казармите. Те застрашително го приближаваха. Все пак полковникът успя да се отдръпне и фуражката му отхвъркна на тревата, като продължи да се търкаля. Сега се носеха право срещу телената ограда. Фильо с мъка успя да вземе завоя и се насочиха към погребите. Минаха върху хълма на погребя, но следваше противотанков окоп. Мотоциклетът изхвъркна над окопа. Децата се изтърколиха. Машината продължи сама още няколко метра, после се търкулна на една страна. Ревът се усили и задното колело се въртеше като побесняло. Децата лежаха неподвижно. Пръв над тях се надвеси Томи. Скимтеше и виеше. Със зъби ги дърпаше за дрехите. Пристигнаха Христо, Венчо и подпоручикът. Вдигнаха ги от земята. И двамата бяха в лошо състояние. Дрехите им бяха изпокъсани. Лицата им изцапани. Първо отвори очи Фильо, а после Макензен. Те може би пъшкаха повече, отколкото трябваше, защото ги беше страх от

последствията. Подпоручикът измъкна от джоба си превързочен пакет, разкъса го със зъби и превърза главата на Фильо. Венчо се занимаваше с Макензен.

— Добре, че не стана нещо повече... — каза подпоручикът, докато превързваше Фильо, — иначе какво щях да правя без шафер!...

Христо чу тези думи. Лицето му се опъна. Той си тръгна, без да каже нищо.

— Изкарахте ми акъла — каза Венчо. — Ако беше станало нещо с вас, по-добре е да не се връщам при мама...

Когато двамата герои, превързани с бинтове, влязоха в двора, цялата махала се събра около тях. Майката на Фильо пищеше и нареждаше:

— Къде сте по цял ден?!... Кокалите ще си оставите някъде!

Двамата мълчаливо пристъпваха от крак на крак и не казваха нито дума, докато майката на Фильо се умори да говори и се прибра в къщи.

— Какво стана? — попита сестричката на Макензен, но не брат си, а Фильо, като му хвана ръката. Той рязко я издърпа.

— Паднахме от танк — каза Фильо. — Но спасихме поне танка.

— Ами да... — заекна нарочно Макензен. — Всички са ни много благодарни...

Децата ги гледаха със страхопочитание.

— От танк? — викна майката на Фильо, която ги беше чула от балкона. — А какъв е тоя танк?

Макензен се готвеше да обясни.

— Трай си! — оципа го Фильо. — Не виждаш ли, че нищо не разбират тия жени...

ДЕСЕТА ГЛАВА

Късно след обяд бай Тома в полувоенната си униформа с ОФ на пилотката и на ръката подкара пред себе си Фильо и Макензен като арестувани. Пушката си носеше унило през рамо като пъдар. Лицето му не предвещаваше нищо хубаво. Стигнаха дюкяна. Той отдавна го бе занемарил, защото се бе включил ревностно в революцията. Отвори дюкяна. Някакъв човек с пакет в ръка искаше да влезе.

— Не приемам работа, човече! — каза бай Тома. — Не виждаш ли, че е революция?!

Бай Димо и бай Андон също дотичаха.

— Тома, къде водиш тия пленници? — попита бай Димо.

Но той бе толкова сърдит, че измърмори нещо съвсем неразбрано. Всички влязоха в дюкяна.

— Събличайте се! — заповяда бай Тома.

— Ама-а-а... — възразиха двете момчета хорово.

— Какво ама! — сопна се бай Тома и удари с аршина една стара дреха на тезгяха. Вдигна се прах и той кихна. — Да се не видят макар и деца, и... всичко!

Този път той не прибави и държавата. Двамата се съблякоха по гащета. Бай Тома взе дрехите им и започна да ги разглежда като естествоизпитател, от което, разбира се, нямаше нужда, защото целите бяха на парцали.

— Няма да ги кърпя! Да ходят голи!

— Сакън, Тома — каза бай Андон, — деца са.

— Кой плаче за деца, за очи да плаче! — повтори бай Тома една от любимите си сентенции. — Да се не видят макар и панталоните, и децата, и всичко!...

— Айде, Тома, не ги оставяй децата... — обади се бай Димо.

Бай Тома им подхвърли по едни скъсан войнишки шинел и двете деца се увиха. В тоя момент влезе подпоручикът.

— Не работя вече! — каза бай Тома. — Но ако е лично за вас, нещо за гладене... ще го направя. Оставете го!

— Добър ден, не идвам за това.

— А за какво?

— Идвам да поканя шафера си в неделя за сватба.

— Абе, човече, що си правиш майтап с нас?

Подпоручикът си свали ръкавицата, седна на едно ниско столче и се усмихна.

— Шаферът ми е тука. Такъв юнак! Друг не ми трябва!

— Кой шафер? — удиви се бай Тома, като опули очи.

— Ами Фильо.

— Тоя пленник?!

— Тате, моля ти се... — проплака Фильо.

— За шафер не става! — отсече бай Тома. — Но за битолски просяк е готов. Като му изкърпя парцалите, можете да си го вземете. Намерете му само паница за стотинки!

Бай Тома размаха скъсаните дрехи. Макензен се изкикоти на глас. Той поне си имаше непокътнати своите херувимски дрехи.

— За лачени обувки ще му дам моите! — каза бай Тома и протегна гумените си опинци. — А пък Андон ще му даде смокинга си.

Андон направи своя тик.

— Е, довиждане... — каза подпоручик Недев. — Между прочем, Филипе, ти познаваш шаферката. И тя те познава. Казва се Еми и те поздравява...

Офицерът излезе.

— Какво става тука, джанъм!? Каква е тая... Еми?

— Тате, моля ти се, намери ми дрехи.

— Ти луд ли си?

— Моля ти се бе, тате, много ти се моля...

Когато се върнаха от дюкяна, Фильо започна истински да страда. Чувствуваше, че положението с дрехите е безнадеждно. Така отново в сърцето му се яви тая люта омраза към богатите. Той седеше пред портата на техния двор и мълчеше. Макензен и Томи бяха до него.

— Ще дойдеш ли на гарата? — попита Макензен. — Войводата пак се напи.

Гледай си работата и ме остави на мира!

Макензен се прибра и след малко излезе с файтона. Подир него тичаше Томи. Спря файтона на безопасно разстояние и извика.

— Шафер без дрехи — пленнически шафер!

Фильо стана и взе камък от земята, който хвърли след файтона, но Макензен бе бърз и вече бе подкарал конете в галоп. Фильо се почувствува още по-самотен на опустялата уличка. Незабелязано до него се приближи Ружа. Тя го хвана за рамото, но Фильо се дърпаше.

— С коя шаферка ще бъдеш?

— Глей си работата! — каза Фильо.

Сестричката на Макензен бе готова да заплаче.

— Никъде няма да ида! Разбра ли? — викна Фильо.

Неочаквано Ружа се усмихна, но Фильо не ѝ обърна повече внимание и влезе в двора. Както винаги, в двора тайни нямаше, затова Фильо не се учуди, нито че Ружа знаеше за шаферството, нито когато видя Перо, че слиза по стълбата и държеше едно сако в ръка. Даже в първия момент се умили.

— Виж дали ти става! — каза Перо.

Фильо го облече. Перо почна да се смее с глас. Гледката наистина беше смешна. Огромно сако на бос крак. Фильо бързо хвърли сакото на земята.

— Чакай бе! Дай да ти вържа и вратовръзката... Нали си шафер? Ще бъдеш с щерката на полковника...

Перо не изпусна да се присмее на своя стар мъчител. В това време в двора избоботи мотоциклетът. Бърз като мълния, Перо се скри. Наистина, засега всичко му се бе разминало, но кой знае... По-добре беше да е далеч!...

Христо изгаси мотора и скочи от седалката. Беше навъсен като облак.

— А-а, големият моторист е тука! — каза само той, защото главата на Фильо бе все още превързана, и отмина, но после изведнъж спря и се върна. — Фильо, мина ли ти вече?

— Съвсем.

— Ела с мене...

Двамата се изкачиха в тяхната част на къщата. Христо кимна с глава на майка си, която плетеше нещо в кухнята, и отиде в другата стая. Бързо отвори гардероба и извади оттам един пакет. Фильо разбра, че това са писма. Христо с труд се мъчеше да говори. Не го погледна в очите нито веднъж.

— Вземи това и го дай... — каза той, без да спомене името ѝ. — Нека и тя ми върне моите.

— Добре — промърмори Фильо и тръгна.

— Чакай, постой!

Христо бръкна в джоба и извади един заешки крак е почти изтъркани косми. Изглежда, дълго бе го носил в джобовете.

— Дай ѝ го и ѝ кажи: „Малкото хубаво зайче с черните големи очи го убиха...“ Разбра ли?

— Аха.

— Върви! Върви де!

Фильо изтича по дървената стълба, но когато излезе на уличката, спря. Никак не му се искаше да отиде при Виолета с това поръчение, което му приличаше по-скоро на некролог. Наистина, той беше дълбоко привързан към батко си Христо и в същото време разбираше, че в тези отношения никой с нищо не може да помогне. Фильо неохотно закрачи към входа на малката къща. Дръпна въженцето и звънчето заигра. На прозореца горе се показва учителката Виолета.

— О, Филипе, идвай веднага! Не мога да сляза долу...

Фильо се качи при нея. Две шивачки ѝ пробваха дълга бяла копринена рокля пред едно голямо огледало. Подадоха ѝ воала, тя си го сложи и се завъртя.

— Хубава ли съм?

Фильо мрачно кимна с глава.

— Кажи, Филипе, какво те води при мене? — попита Виолета игриво, все още усмихната.

Фильо мълчеше. Тя, изглежда, се досети.

— Излезте за малко... — обърна се тя, вече сериозна, към двете шивачки.

Те излязоха. Фильо подаде писмата и заешкия крак, като гледаше в нозете си. Тя уплашено се отдръпна, но все пак ги взе. Погали заешкия крак.

— Каза да ви кажа, че малкото хубаво зайче с големите черни очи е умряло...

Тя седна на леглото, закри с ръце очите си и тихо заплака. Фильо не очакваше такава реакция от учителката. Местеше се смутено от крак на крак.

— Довиждане, учителке — промърмори той едва чуто и се запъти към вратата.

— Чакай... Писмата не мога да върна. Унищожих ги. Полицията веднъж дойде да ги търси...

Фильо тръгна по улицата съвсем бавно. Никак не искаше да се прибере в двора. Защо големите не си уреждат сами работите, мислеше си той, ами все им трябваме. В провинцията децата играеха доста голяма роля в така наречените „сърдечни истории“. Горедолу, каквато играят, да речем, пътуващите прекупвачи на яйца и кокошки — живата връзка между производителите и консуматорите. От една страна, влюбените си въобразяват, че децата нищо не разбират и така любовта им ще остане в тайна. От друга страна, те, децата, съвсем всичко разбираха, но знаеха, че поръченията от тоя характер са много важни, и бързаха да ги изпълнят със самочувствието, че именно те, децата, трябва да уреждат недоразуменията на възрастните. Така често можеше да видиш хлапе, което тича по някоя улица и стиска в пазвата си поредното писмо или букет в ръка. То стига до други малчугани, които играят на топчета, и спира задъхано.

— Ще влезеш ли в играта? — пита го някой от участниците.

— Не мога — казва детето с писмото. — Той е решил да се самоубива, има вид на луд!...

— Не се тревожи! Вчера и мене ме праснаха да купя сода каустик, но тя не я изпи. Все се хвалят, че ще се убиват, а досега не съм видял как става тоя номер!...

Интересното е, че не се споменават имена, но децата знаят съвършено точно за кое лице се отнася разговорът. Момчето пак почва да тича по улицата. Понякога децата са принудени да изслушват цели откровения върху любовта и даже да утешават потърпевшите. Но те никога не се отказват от това поръчение, понеже са психолози и знаят, че когато някой е заболял от епидемичната болест „любов“, става крайно немарлив към материалните блага в живота и обикновено бръква в джоба, за да изсипе закупените си дребни пари в ръцете на хлапака — ангел-вестител на любовта!...

Но Фильо трябваше най-после да се върне в двора. Там се разхождаше Христо. Като го видя, се затича към него. Но Фильо се държеше намусено и високомерно, за да не му даде никаква надежда.

— Писмата не може да върне, понеже ги е унищожила. Полицията... — красноречиво подчерта Фильо с махане на ръка.

Христо рязко се извърна. След миг моторът забоботи и потегли с бясна скорост. Фильо въздъхна. В това време бай Тома се връщаше от щаба на ОФ. Както винаги, беше за нещо нервиран и тъкмо тогава пред него се изпречи Фильо.

— Да ти се не види макар и шаферлъкът, и дрехите! Добре стана днес, та да видиш, че на тоя свят всичко не можеш да имаш!

Но едва завършил кратката си реч и се чу конски тропот. В двора на къщата влезе подпоручик Недев. Скочи от коня и окачи юздата на дирека. Той носеше огромен пакет в ръце.

— Търсих ви на дюкяна, но като не ви намерих, идвам тука... — той подаде пакета. — Това е кадетската ми униформа от I курс. Куртката е с висока яка, но нищо. Няма да има нужда от поправка! — огледа той Фильо от горе до долу. — И аз бях дребен като него. Юнак! Това се казва шафер! Аз си нямам никой в тоя град и Фильо ми е нещо като роднина... — наведе се, вдигна го и го целуна. После тръгна. Шпорите му звънтяха. За миг, преди да се качи на коня, се спря.

— В неделя сутринта, нали?

— Тъй вярно! — каза Фильо, като отдаде чест.

Бай Тома гледаше със зяпнала уста, като препариран.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Най-после настъпи дългоочакваният ден. Още рано сутринта дворът бе необикновено оживен. Файтонът на бай Мицо, почистен и изметен, беше готов, с впрегнати коне. Лакът лъщеше. Гюрукът бе свален. А конете — вчесани, с лъщящ косъм. Те бяха украсени с най-хубавите юзди, целите със сини мъниста и медни кабарчета, специално излъскани с пущинг. На главите им се поклащаха бели помпони на дълги дръжки, а отстрани — огромни пера. Без да се замисли човек, веднага би се сетил, че това е сватбената премяна на един файтон. Бай Мицо Войводата потупваше по задницата двата коня, които в момента стояха с торби на главата, пълни с ечемик, и гледаха кротко и замислено.

— Това не са коне, Тома — каза бай Мицо, — а змейове!

Бай Тома одобрително поклати глава. И той бе тържествен, но верен на себе си — все пак малко неспокоен.

Макензен излезе със светнало от миене лице. Косата му лъщеше от водата. Той бе обикновено облечен, но истинското му величие щеше да се види в черквата, като си сложиеше херувимските дрехи.

По дървената стълба бавно, изправен като прът, тропаше Фильо. Него не можеше да го познаеш... Облечен в кадетски черни дрехи, със стегната куртка, тесни панталони с ластик отдолу, под лачените обувки, които държат панталоните изпънати, и без фуражка, той не приличаше на себе си. Сам се чудеше — той ли е, или не е той, като се мярна цял в прозореца. Косите му бяха вчесани, но все пак стърчаха отделни кичури. Непрекъснато ги заглаждаше с ръка. Майка му, с кърмачето в ръка, вървеше след него и все нареждаше:

— Слушай, звяр неден... Гледай да не си скъсаш панталона, че е чужд!...

— Ами!... — веднага се обади бай Тома. — Най-добре ще се чувства, ако се извъргаля с тоя костюм в някое бунище...

Бай Тома все пак поправи костюма като стар шивач и добави наставнически:

— И не си дръж ръцете в джобовете, прасе такова!

Фильо пак приглади стърчащите кичури с ръка.

— Да имаше малко брилянтин... — въздъхна той.

— Да ти се не види и брилянтинът! А пудра и парфюм не искаш ли, прасе такова!

Сестричката на Макензен отиде при Фильо и му хвана ръката.

— С Еми подръка ли ще се държите?

— Сигурно — каза важно Фильо.

— А шаферът и шаферката, като пораснат, непременно ли трябва да се оженят?

— Непременно! — каза гордо Фильо и не забеляза как личицето на Ружа помръкна.

Дже Перо и Перовица гледаха от балкона. Тук беше и стрина Мария с кроткото си лице. Само двамата братя Христо и Венчо ги нямаше. Още на разсъмване се изметоха в казармата. Фильо си избърса носа с опакото на ръката.

— И не си бърши носа с ръкава! Къде ти е носната кърпа? — попита майка му.

— Тате, дай ми някой лев... — каза Фильо.

— Абе аз, ако имах пари, щях да се ожения!

— Дай му бе, Тома — каза майката. — Може да му потрябват и ще се изложи.

Бай Тома бръкна в джоба и дълго се рови. Накрая намери двайсетолевка и след кратко колебание още една.

— Да ти се не види и сватбата, и шаферлъкът, и...

На файтона се качи Фильо. Бай Мицо седна на капрата и беше много внушителен с патриаршеската си брада. Ружа разтвори портата. Конете тръгнаха.

— На хаирлия да е! — извика майката на Фильо.

Томи изтича след файтона. Конете излязоха на уличката. Тя бе също оживена. Трупаха се пред къщата на учителката Виолета един след друг на опашка множество файтони. В тях бе цялото офицерство на града, облечено за случая в официални черни униформи, със сребърни колани, с акселбанти, които проблясваха на слънцето. Но въпреки външния блясък липсваше бившата им напереност. Стараеха се да не гледат встрани и говореха полугласно. Някои скритом се озъртаха в очакване на неприятна изненада... Не се чуваше никаква заповед на висок глас. Фильо и Макензен слушаха от възрастните да

говорят разни работи за офицерите... Че се разделили на две, че едните веднага минали на страната на хората като батко им Венчо и Христо, както подпоручик Недев, школници и мобилизирани от запаса. Но че другите, закоравелите офицери на негово величество, дето са се шляели по Германия и Европа да се учат от германците, дето бяха гонили по дерета и шуми партизаните, отначало се спотайвали, а после изведнъж се окопитили. Децата неведнъж заварваха бай Тома, бай Мицо Войводата и техните приятели с часове яростно да ругаят някакво си четвърто постановление, издадено от министъра на войната, с което се забранявало да се посяга на какъвто и да е офицер, ако ще да е дори от „черните капитани“... Разправяха, че благодарение на това необикновено постановление те отново изправили глава, даже взели да говорят за демокрация и за ненамеса на армията в политиката. Децата не всичко разбираха, още повече, че измежду офицерите те считаха за свой приятел само подпоручик Недев, към когото изпитваха безрезервна симпатия със своя чист и непокварен детски усет. Сватбата се извършваше тъкмо в тоя съдбовен период.^[1]

До първия файтон застана кумът — в случая полковникът. Той галантно подаде ръка на учителката Виолета, цялата в бяло, с дълъг шлейф. Заедно с тях се качиха едно съвсем малко момченце и едно момиченце, които придържаха дългия шлейф. На следващия файтон се качиха жената на полковника и младоженикът. Зад тях, в другите два файтона, бяха шаферите — млади офицери с най-хубавите момичета в града. В самостоятелния файтон на бай Мицо Войводата седяха Еми и Фильо. Той беше крайно смутен, а Еми се чувствуваше като у дома си. Въртеше си очите във всички посоки и високо се смееше. Фильо вдигна ръка да си избърше носа, но после се сети и извади носна кърпичка, като шумно се изсекна.

— На моята сватба — каза глезено Еми — ще има поне петдесет файтона! Тази сватба е доста бедничка...

— Защо? Хубава е — каза Фильо.

— Ти нищо не разбираш — каза Еми. — И не ми целуна ръка дори.

— Какво?

— Внимавай малко — сега аз ти подавам ръката, а ти я целуни!

Фильо се изпоти от смущение, но се наведе да целуне ръката й.

— Не така! Едва ще ми държиш края на пръстите и няма да допираш носа си до китката. Много е неприятно. Ти хрема ли имаш?

— Нямам — каза Фильо и смръкна.

— Е добре, да повторим!

Този път той ѝ целуна ръката по-добре.

Изведнъж шествието потегли. На Макензен не му се ходеше пеша до черквата, затова седна отзад, върху оста на колелата. След него тичаше Томи и лаеше. На Фильо му беше неприятно, че неговият файтон е последен, но нямаше как... Децата от махалата се бяха накачили по околните дувари и викаха на Фильо омразния му прякор:

— Фильо Тангото, Фильо Тангото...

Фильо беше готов да скочи и се разправи с тия нахалници, но Еми го хвана за ръка и той, невъзмутим, остана на място, като гледаше с разсеян поглед, елегантно сложил на облегалото другата си ръка с отпуснатата китка. Той напълно се бе вживял в ролята си.

Беше неделен ден и когато шествието премина през града, зяпачите се увеличиха. Най-много бяха обаче в черковния двор. Тук се бяха събрали освен зяпачите и бабичките, и местните просяци, заедно с други, дошли на гастрол отдалеч специално за случая. Те се предвождаха от тримата прочути просяци на града: глухонемия Салия с голямата гуша, просяка с отрязаните крака и Пата Циганката. Следваха по-малко известните просяци. Те бяха заели преддверието на черквата, наредени в шпалир. Файтоните спряха сред черковния двор. Започнаха да се нареждат участниците в сватбата: кумове и шафери. Двете малки деца поеха шлейфа, но едното се спъна и се разплака. Набързо го утешиха. Най-после бяха готови.

От високата камбанария се понесоха радостните звуци на всички камбани, но преобладаваха малките камбани с по-тънък звук и мотивът бе бърз и весел. Военната музика, строена в края на двора, се ръководеше от стария белогвардеец Гриша, който и тая сутрин бе успял да вземе необходимата доза алкохол, ако съдим по лицето му — силно зачервено. Той килна фуражката си назад, махна с ръка й военната музика засвири „Сватбеният марш“ на Мендесон.

Макензен отдавна бе скочил от оста на файтона и вече чакаше заедно със свещениците в черквата. Зад Фильо и Еми бяха всички останали официални лица. Той гордо премина през шпалира от просяци, видя, че Ружа го гледа доста свиреп, покачила се върху един надгробен паметник на някакъв владика. Но той не й обърна внимание. Еми си беше сложила ръката над неговата. Бавно и тържествено влязоха в централния кораб на черквата. Отпред, до олтара, бе поставена голяма маса специално за случая. Пред масата стояха трима попове — един възрастен в средата и двама по-млади встрани, — облечени в блестящи златни дрехи, а зад тях, покачил се на стъпалото пред олтара и държащ кадилница в ръка, бе Макензен с цялото си херувимско величие и невъзмутим израз на огромната си глава като новобранец.

Гръмна хорът. Фильо извърна глава към балкона. Хористите бяха облечени във везани бели блузи. Ръководеше ги големият специалист по църковнославянска музика, бивш диригент в Киевската лавра — Васил Иванич Соловьев, обичан и уважаван от всички музиканти в градчето. Подпоручик Недев бе красив и строен офицер, прославен вече между всички, а учителката Виолета — известна хубавица на

града. Затова може би така ведро и весело звучеше: „Гряди... гряди“, и създаваше това неповторимо радостно настроение, което изпитваха не само младоженците, но и всички наоколо. Няколко от дамите изхлипаха, а другите си бършеха с копринени кърпички очите. Може би си спомняха този тържествен миг от живота им, последван от готвене, пране и скандали...

Поповете, подпомогнати ревностно от Макензен, започнаха ритуала. Макензен не изпусна случай да смигне на сериозния Фильо. Той също му смигна. В края на краищата всеки със занаята си!... Макензен уверено подаваше ту кадилницата, ту книгата с подходящите текстове, а от време на време пропиваше заедно с двамата псалта на пюпитрите от страни. Той беше в стихията си и знаеше много добре, че без него не можеше да се извърши бракосъчетанието. И ето, старият свещник започна да чете прочутия текст от Евангелието на Йоан за сватбата в Кана Галилейска. Ясно и отчетливо, с вибриращо ехо се носеха в храма думите: „И на третия ден стана сватба в Кана Галилейска; и майката Исусова беше там“... В това време хорът пееше така нареченото „Обиходно пение“ — апокрифни творби от неизвестни гениални славянски автори, които специално се пеят при сватби. Изпълниха произведението със затворена уста. Басите караха да трепти храма и всеки присъстващ бе обхванат от особено тържествено чувство. Гласовете на дискантите се понесоха нагоре към свода, откъдето гледаше Саваот с всевиждащото си триъгълно око, а свещеникът продължи: „Казва майка му на Исуса: «Вино нямат»“. Каза ѝ Исус: „Що имаш ти с мене, жено. Часът ми още не е дошъл“...

Започна най-последното тайнство. Подадоха виното и хляба, а после короните, които полковникът и съпругата му държаха над главите на младоженците. Еми беше силно възбудена. Тя непрекъснато се повдигаше на пръсти и стискаше ръката на Фильо. Той не по-малко бе развълнуван и любопитен. Сега се сменяха пръстените. Свещеникът четеше текста от Първото послание на апостол Петър: „Подобно и вие, жени, покорявайте се на мъжете си... Така и вие, мъже, живеете благоразумно с жените си и отдайте почит към жената като на по-слаб съсъд...“ Кумовете и младоженците започнаха да обикалят масата, като се спираха на всяка от посоките на света. Полковникът леко се спъна и Фильо едва сдържа смеха си. Макензен сериозно вървеше след свещениците. Накрая прозвучаха заклинателните думи: „От днес вие

сте едно тяло и един дух. Вие сте мъж и жена“. Хорът гръмна с цялата си мощ: „Гряди... гряди...“. Жените несдържано плачеха, булката бе пребледняла и сложи треперещата си ръка върху ръката на подпоручика.

— И ние ще се оженим — прошепна Еми.

— Да, разбира се — каза Фильо и леко наведе лицето си до нейното. После се огледа — никой не бе го видял.

По-късно всички събрани се изредиха да честитят на младоженците, кумовете и шаферите. Те бяха принудени да стискат ръката и на Фильо, застанал до Еми. Повечето от тях, разбира се, нямаха понятие кой е той и твърдо смятаха, че е от техния кръг, само дето в момента не могат да си спомнят кой е. Даже една дама се наведе над приятелката си и прошепна:

— Кое е това момче?

— Ами че това е синът на командира на Рилската дивизия!...

Другата одобрително кимна с глава. Когато почнаха да излизат навън, просяците взеха да скандират:

— Кумо, нема пари, кумо, нема пари!...

Кумът с щедра ръка бръкна в подноса, който държеше един войник, и хвърли за обща радост на децата и просяците пари, размесени с бонбони и ориз. Фильо за малко не се откъсна от Еми, за да се хвърли в битката за парите в прахта, но се спря. Затова пък Макензен, който знаеше цялата процедура, вече си беше свалил херувимските дрехи и се въргаляше на земята, като успя да измъкне под носа на други деца монетите. Фильо истински му завиждаше и даже му посочи една отърколила се двайсетолевка долу под стъпалата, която никой не виждаше. Макензен опулено го погледна. И тоя път не разбра, но двадесетте лева Фильо за нищо на света не искаше да остави. С пръста той извади носната си кърпичка, изсекна се и я изпусна като актриса в ролята на Дездемона. После се наведе да я вдигне — разбира се, с двадесетте лева. Макензен, който наблюдаваше това, щеше да се скъса от яд. Фильо му намигна.

Военната музика отвън пак засвири „Сватбения марш“ на Менделсон. Когато свърши, запя хорът, сега построен на двора от Васил Иванич. Хорът пееше македонската народна песен: „Кинисали, кинисали сватоите... Ке ми одат, ке ми одат преко Вардар, за невестата...“ Майката извика за нещо Еми при себе си. Още всички

бяха на двора. Макензен пък извика Фильо. Той крадешком отиде в преддверието, където бе стълбата за камбанарията. Макензен му показва колко пари е взел. Фильо му извади само двадесет лева. Сравнение не можеше да стане. Макензен се бе здравата потрудил.

— Дай ми малко назаем — каза Фильо.

— А защо не си взе сам?

— С тия дрехи ли?! Бакъртепе си бил и Бакъртепе ще си останеш!... Дай двадесет лева, може Еми да ми поиска един ликьор.

— Е, добре — каза Макензен и му подаде две монети по десет лева.

— Мно-о-о-ого си стиснат. Стиснат си като поп!

Макензен набързо се отдалечи, за да не му поиска още пари. Фильо с любопитство гледаше тълпата. Сега играеха хоро под звуците на военната музика. Той се покачи по стълбите на камбанарията. Стигна до камбаните. Опъна въжето на голямата камбана. Тя леко извъня със своя плътен глас. Фильо трепна, защото тая камбана я употребяваха за погребения. Заслуша се и пак опъна въжето. Тогава в същия миг видя там, облегал се на стената, Христо с голямата черна брада. Той си беше закрил очите с едната ръка. Фильо трепна. Не, Христо не бе го забелязал. Долу, в двора, продължаваха да свирят хора, но в ушите на Фильо звучеше камбаната с надгробния звук. А после заедно с трептенията на голямата камбана се прибавиха звуците на прекрасната скръбна творба, която, разбира се, никой не пееше в този радостен миг, но може би по асоциация, предизвикана от присъствието на един самотен мъж, облегал на варосаната стена и закрил с ръка очи... Фильо ясно чуваше мощния хор, изпълняващ композицията на Ведел: „На реках Вавилонских, тамо седомо и плакамо...“ Това беше само миг, а после Фильо отново чу военната музика долу с веселото народно хоро. Хорът изчезна. Фильо тихо се отдръпна, за да не го забележи Христо. Изтича долу и се хвана на хорото до Еми. Тя радостно му се усмихна. Двамата заиграха, но нещо тъжно остана в душата на Фильо...

[1] Партията поведе борба срещу постановлението и то бе отменено много скоро. Офицерите, извършили престъпления, бяха съдени и осъдени от Народния съд. ↑

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

Военните бяха отделна каста със свой живот, свое облекло отличаващи ги от всички хора, със свои места за събиране. Такова място беше и военният клуб в градчето — едно от най-хубавите здания. Навън цивилните се редяха на дълги опашки за хляб, олио, за дрехи, а тук сякаш нямаше никаква оскъдица. Всичко беше подредено, всичко блестеше. Келнерите се движеха безшумно. Офицерите, щом се освободяха от занятия в казармите, идваха тук и пляскаха карти до умопомрачение чак до сутринта. Защото играта на карти също беше битка, при която често заплатите за една вечер минаваха от един джоб в друг. И сега това все още продължаваше въпреки революцията, въпреки неизвестното... Те имаха самочувствието на особено съсловие, от бога избрано, и твърдо смятаха, че са незаменими, че всяка, власт, каквато и да е, ще има нужда от опитни военни. И все пак нещо в ежедневието им, както и в това сватбено тържество — липсваше. Липсваше веселото, безгрижно настроение. Те очакваха нещо да се случи, но тъй като не бяха свикнали да мислят по-напред от следващия ден, се мъчеха чрез гуляй и напомняне на миналия блясък да се самозалъгват.

Привечер всички участници в сватбата, а и много поканени от други гарнизони влязоха във военния клуб. Оберкелнерът — един бивш фелдфебел — беше застанал на вратата и извикваше гръмко, като че ли командуваше армия, имената на влизащите.

— Генерал Донков — командир на VII рилска дивизия, с госпожа Велизара генерал Донкова... Полковник Динев — командир на XIV македонски пехотен полк, с госпожа Кичка полковник Динева и госпожица Орхидея полковник Динева...

И жените на цивилните слагаха пред фамилното си име званието на съпруга, като например: Жана архитект Спиридонова или Фани доктор Иванова. Но за разлика от това на офицершите то си оставаше само звание, лишено от сила. Никой например не отиваше при Жана архитект Спиридонова да си поръча план за къща, дори за кокошарник. Докато званието генерал или полковник пред имената на съпругите им

имаше реална стойност в съвсем близкото минало. Фактически те командуваха полкове и дивизии, а мъжете им бяха нещо като поставени лица. Ако някой офицер набиеше полицаи например (а офицерите считаха за свой дълг да бият полицаите и го вършеха със замах, макар и в пияно състояние), той на сутринта, още неизтрезнял, с огромен букет в ръка заставаще търпеливо пред къщата на командира на полка, изпотен от напрежение. Но чакаше той не самия командир, а чакаше да се събуди командиршата. На нея подробно в най-затулената стая на къщата излагаше обстоятелствата на побоя и накрая ѝ целуваше ръка с кучешка благодарност в очите. Командиршата отсичаше:

— Три дена домашен арест!...

— Покорно благодаря! — изреваваше изпотеният офицер, като се обръщаше кръгом и с маршова стъпка пресичаше помещението. Чак навън си избърсваше с кърпа потта от лицето. И този път се беше разминало!...

Гостите, влизащи в голямата зала, минаваха пред младоженците и се поздравяваха с тях, с кумовете и шаферите. На края на редицата стояха Еми и Фильо.

Келнерите поднесоха напитки. Фильо взе за Еми един ликьор, а за себе си коняк. В това време при тях дойде подпоручик Недев. Той се чукна с децата.

— Юнак шафер! — и го целуна. — Ти си ми късметът!

Музиката засвири танго. Оркестърът бе на балкона в залата. Няколко двойки станаха.

— Няма ли да ме поканиш? — обърна се Еми към Фильо.

Фильо здравата се изплаши.

— Нещо кракът ми не е в ред... — каза той, като си изкриви лицето от болки.

— Не се прави на луд и ставай!

Фильо тръгна след нея. Тя просто го влачеше за ръка.

— Пусни ме само за малко... — каза той и я вкара в страничния коридор, където нямаше никой.

— Абе по-рано танцувах като фурия — заекна сега Фильо като Макензен, — но напоследък ми се струпаха толкоз неща, че, изглежда, съм забравил.

— Плуване и танцуване никога не се забравят! — каза Еми, но после разбра и се усмихна. — Ела да ти покажа?

Почна да го учи. Те танцуваха в коридора.

— Достатъчно! — отсече Еми. — На дансинга е пълно и никой няма да забележи. — Хвани ме подръка!

Двамата излязоха на дансинга. Нистина, там сега всички танцуваха. Като се изключат няколко настъпвания, танцът вървеше добре. После отведнъж оркестърът млъкна. Засвириха туш. Полковникът отиде при булката и я покани. Двамата се понесоха из залата в стъпките на валса. Изпълняваха Щраус. После подпоручикът покани жената на полковника и така подред всички шафери поканиха шаферките.

— Хайде, тръгвай! — дръпна го за ръката Еми.

— Не мога, ще падна...

— А, така ли?! — възкликна тя гневно.

В това време един юнкер се приближи до нея. Тракна с токовете и кимна с глава. Еми стана. Юнкерът ѝ целуна ръка и я поведе към дансинга. Той наистина танцуваше добре. Фильо започна да си гризе пръстите от яд. Отиде към голямата маса, където бяха натрупани сладкиши и сандвичи. Тъкмо да си вземе един, видя на прозореца да се подава голямата глава на Макензен. Тоя път Фильо наистина му се зарадва. Изтича при него.

— Хвани ме за ръка, че ще падна — каза Макензен. — Чакай да си наместя краката удобно. Дай сега от голямата торта!

Фильо му занесе едно парче.

— Яж!

— Не мога, ще падна. Дръж тортата ти, аз ще ям!

Макензен почна да лапа и си омаза цялото лице.

— Дай ми сега от тия парчета хляб! Това, намазаното, мармалад ли е?

— Това е черен хайвер — каза Фильо като специалист.

Макензен беше страшно учуден.

— Аз пък мислех, че хайверът е само бял.

Фильо зави в една хартия доста от яденето и пхна пакета в бездънната пазва на Макензен.

— Ще те чакам отвън — каза Макензен и скочи от прозореца.

Фильо се върна в залата. Вече не танцуваха. Видя Еми и юнкера как оживено разговарят. Еми се смееше, а на Фильо му идеше да умре от мъка. Но в залата влезе един офицер с кожена куртка, кални ботуши, военна униформа, с каска и мотоциклетни очила на челото. Той бе много мръсен и уморен. Отиде при полковника и нещо му каза. Оркестърът засвири пак валс. Но полковникът отиде в средата на залата и вдигна ръка. Оркестърът млъкна.

— Господа офицери, всички в казармите! Германците са при Царево село...

Настъпи суматоха. Подпоручик Недев дълго целуна жена си. Лицата на офицерите изведнъж станаха напрегнати. Някои от жените заплакаха. Виолета млъкеше и гледаше втренчено напред.

— Господа, да тръгваме! — каза полковникът и пръв се запъти навън.

Настъпи неочаквана тишина. Чуваха се само енергичните стъпки на офицерите, които излизаха. Заедно с тях тръгна и юнкерът.

— Да те изпратя ли? — Фильо тихо попита Еми, която си хапеше устните.

— Ще си ида с мама.

Фильо излезе незабелязано. Мина покрай войника на пост пред военния клуб. Поколеба се накъде да хване и дълбоко въздъхна. Някой го дръпна за ръка. Беше Макензен, изскочил от градината на военния клуб.

— Носиш ли нещо?

— Какво?

— Върни се, моля ти се...

— Ум имаш ли? — възмути се Фильо. — Не се изплюска на тоя свят!

Макензен млъкна и се загледа в приятеля си. Фильо извърна лице. Мълчаливо тръгнаха по улицата към площада. Там на запад светваше и угасваше небето. Носеше се далечен тътен.

— Немците са при Царево село — каза Фильо.

— А пък аз мислех, че ще вали — каза Макензен и бръкна в пазвата, откъдето извади парче кекс и салам. Подаде и на Фильо. Двамата вървяха и ядяха, без да говорят.

Когато се прибраха у дома, дворът на голямата многолюдна къща бе много оживен.

— Става дебела работата... — каза Фильо.

Необичайно за това време всички бяха навън. Двамата братя Венчо и Христо с каски на главите и автомати стояха до мотоциклета с кош. Майка им ги прекръсти.

— Да се пазите един друг, чедо... — каза тя и целуна синовете си по челата. И двамата гледаха съсредоточено пред себе си.

След миг Христо седна на кормилото, а Венчо в коша. Лицата им бяха сурови. Мотоциклетът с рев потегли.

— Бате Христо, бате Венчо... — извикаха напразно двете момчета и се затичаха след мотоциклета...

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Разсъмваше се. Фильо и Макензен отидоха в клуба на РМС. Там имаше три камиона, изпълнени с младежи, с оръжие в ръка. Лицата на всички бяха възбудени и напрегнати. Венчо и Христо се занимаваха с товаренето на картечници и минохвъргачки. Всички бързаха. Фильо и Макензен се опитаха да помагат с цел да се вмъкнат и те в камиона. Даже успяха по едно време да се покачат, но бяха набързо свалени. Издебнаха момента и се завъртяха около двамата братя.

— Бате Венчо, вземете ни и нас, ще ви носим вода — молеше се Фильо.

— Веднага се прибирайте в къщи! — заповяда Венчо. — Хайде, дим да ви няма!

Фильо и Макензен се отдръпнаха на безопасно разстояние, но не си отидоха. Стояха дълго, чак докато изгря слънцето. Видяха как трите камиона потеглиха. Ремсистите викаха „ура“. Пред клуба не остана никой. Само там, вътре, момичето със сините очи прибираще книжа в бюрото. Те влязоха, но то не им обърна никакво внимание.

Комитетът на комунистическата партия в градчето пръв бе узнал и предал съобщението, че немците са само на трийсет километра от града. Партизаните и ремсистите веднага тръгнаха за фронта с единствената мисъл на всяка цена да задържат врага. Армията се придвижваше по-трудно. Това бе причината доброволните части първи да влязат в бой и да дадат извънредно много жертви. Армията по-късно отблъсна немците, но все пак първия удар понесе доброволческият отряд.

Двете момчета отново се измъкнаха на улицата. Целият град бе сякаш навън. Оживено бе като на празник. Някъде отдалеч се чу биенето на военен барабан. Фильо и Макензен се затичаха натам. И наистина, по главната улица маршируваше полкът. Отпред вървеше барабанчикът. След заключителните удари на барабана с повтарящия се финал засвири музиката. Бас-тубите мощно изреваха началото на „Велик е нашият войник“. И музикантите бяха в пълна бойна униформа с каски на глава. Между прочем те бяха обучени и за

санитари. Пред военната музика вървяха, както винаги, много деца. Повечето бяха от махалата на Фильо. Някои от децата се обръщаха и вървяха заднишком, като дирижираха с ръце и конкурираха стария капелмайстор Гриша. Но музиката бързо ги застигаше и те пак трябваше да тичат напред на безопасно разстояние, за да могат отново да ръкомахат на музикантите.

По стар навик Фильо и Макензен също се нареждаха пред музиката. Фильо се сети, че полкът ще мине край къщата на Еми, и се отдръпна, като продължи да върви отстрани. Не искаше тя да помисли, че той е все още дете. Макензен в първия момент продължи да крачи начело на децата, но като не видя Фильо до себе си, излезе също от колоната настрани до тротоара, където бяха изпращачите. Пред железната ограда стояха жената на полковника и Еми. След военната музика се вееше знамето на полка, носено от стар фелдфебел с брада и множество медали и ордени на гърдите, а от двете му страни крачеха двама други фелдфебели с юнашки мустаци. След знамето идеше командирът на полка, яхнал гордо английската си кобила. Когато стигна до къщата си, спря. При него изтичаха Еми и майка ѝ. Полковникът се наведе и целуна първо жена си, а после дъщеря си, която му подаде и букет. Той го взе и пришпори коня, без да се обърне повече. Еми и майка ѝ се отдръпнаха пак на тротоара пред красивата железна ограда на техния двор с кокетната им къща. Еми се разхълца, но майка ѝ стисна ръката ѝ. Макар да беше бивша певица и ревностна председателка на женското дружество „Любов към родината“, което тържествено изпрати немците, когато напуснаха града, тя достойно съдържаше чувствата си, защото така се полагаше на една командирша.

Сега се източваха ротите. Покрай всяка рота вървяха жени и деца. Някои бяха хванали бащите си за ръце. Кран друг подтичваше жена му, като си бършеше сълзите, а трети хвърляха пред ротите котли с вода, да им върви добре. Фильо издебна момента и се приближи до Еми. Тя бе много разстроена, сложи глава на рамото му и сега се разплака на глас, като си бършеше носа в ризата на Фильо. Майка ѝ се беше прибрала в къщи. Фильо се помъчи да я утеши.

— Нищо, баща ти сигурно ще си дойде!

— Ами ако го убият?

— Ще бъде герой!

— Не искам да е герой, искам да си е в къщи!... — още по-силно се разрида Еми.

Той млъкна, докато тя постепенно се успокои.

— Ами ако с мене се случи нещо, ти ще плачеш ли? — попита скромно Фильо.

— Какво ще се случи?

— Ами може да загина... — каза още по-скромно Фильо и очите му се навлажниха, защото той напълно се бе вживял в новата си роля.

— Но ти не си още мъж! — учуди се Еми. — Не можеш да отидеш на война.

— Отивам — каза Фильо. — Но щом не вярваш... Ако се случи нещо с мене, можеш да се ожениш за оня... юнкера.

— А, така ли?! — каза с раздразнение Еми.

Цялата работа щеше да свърши с караница, но тогава майка ѝ я повика от балкона на тяхната къща.

Еми си тръгна. Фильо дълбоко въздъхна. До него застана Макензен. Той се направи, че не забелязва вълненията на приятеля си. По главната улица се носеха моторизирани части: два малки танка, няколко камиона и оръдията, влачени от коне. Ето го и подпоручик Недев на своя кон начело на батареята. Той скочи от коня и отиде към жена си, която с букет в ръка чакаше на тротоара. Лицето ѝ беше побеляло като вар, сякаш капка кръв нямаше под кожата ѝ. А очите ѝ бяха сухи и трескави. Целунаха се дълго, толкова дълго, че оръдията отминаха напред. Подпоручикът едва се откъсна от младата си жена. После се огледа и видя Фильо.

— Филипе! — извика той с пресипнал от вълнение глас. — Ела тук!

Фильо отиде към него.

— Помагай на жена ми! Сега мъже не останаха в града...

— Не се безпокойте! — отговори Фильо. — А кадетската униформа татко ще я изглади и ще ви я върна.

— Не, не... Тя ти е подарък от мене! Носи я със здраве!...

Подпоручикът му махна с ръка, после се метна на коня и бързо препусна към отминалата батарея.

Градът отново утихна. Фильо и Макензен унило се влачеха по улиците. Хората се разотиваха, като се ослушваха. На запад бумтенето на оръдията стана съвсем отчетливо. След около час засвириха

сирените на кметството. Воят им прониза небето. Хората побягнаха. Улиците се опразниха. Някакъв малък самолет кръжеше в небето. Чуха се далечни избухвания. Към река Струма светна огън. Раздаде се взрив. Бомбардираха гарата.

Фильо и Макензен тичаха по улицата и се набутаха в клуба на РМС. Там, на пишещата машина, момичето със сините очи и лунички по лицето, което се държеше особено внимателно с Венчо, бързо тракаше нещо. После сгъна листа в един плик. Искаше да го пхне в пазвата си, но видя двете деца.

— Фильо, много ми трябваш!... Слушай — прошепна му тя, — аз тръгвам на фронта! Ако не се върна, дай това писмо на бате ти Венчо. Ако се върна, ще ми дадеш обратно писмото. Разбрано?

— Разбрано! — каза Фильо. — Само че защо днес всички сте решили да умирате?!

— Е, както се случи... — отвърна момичето и с ръка оправи късите си коси.

Излязоха навън. Тя заключи клуба, подръпна ремъка на автомата си и се готвеше да тръгва. В същия момент пристигна запъхтян възрастният политзатворник, който сега изглеждаше още по-слаб и прегърбен в цивилните си дрехи.

— Добре, идвам при тебе по работа.

— Никой не остана. Заключих и аз тръгвам с последния камион от казармите.

— Слушай, Добре, трябва ни двама ремсисти.

— Няма, разбираш ли? Няма никой! Всички заминаха.

— Но аз какво ще правя? Помощната организация събра подаръци за фронта. Трябва да ги занесем. Наел съм и камион.

— Нищо не мога да направя. Довиждане. Всичко хубаво! — каза Добра и изтича надолу по улицата.

Възрастният политзатворник запали цигара. Не обръщаше никакво внимание на децата. След малко и той се запъти нанякъде. Фильо и Макензен се спогледаха. Знаеха от родителите си, че възрастният човек на времето е бил много силен и много хубаво говорел пред хората, но от побоищата в полицията и затворите здравето му съвсем се разклатило. Може би за това му бяха дали да ръководи Помощната организация.

— Изглежда, ще има доста погребения — каза философски Макензен. — Ще падне голямо плюскане на гробищата.

— Кажи, това мисли на свестен човек ли са? Не те ли е срам?

— Абе аз какво ти правя?! Само казвам. Да не би аз да ги убивам!

— Хората живота си дават!...

— Ами, като пораснем, ако е необходимо...

— Стига! Аз тръгвам на фронта! Не мога да живея с такива като тебе!

— Добре, че каза, да ти приготвя букет! — и Макензен глупаво се изсмя на шегата си, но после му стана мъчно. — Фильо... Фильо бе... аз така, на смях. Виж, да бяхме по-големи, веднага щяхме да тръгнем. Пък даже с... Помощната организация!

Изведнъж Фильо бе осенен от някаква мисъл. Плесна се по челото.

— Тичай след мене!

— Какво ти стана? — каза Макензен, но се забърза след Фильо.

Задъхани стигнаха пред някакъв бивш дюкян. Сега там висеше скромна табела, на която пишеше: „Помощна организация“. На улицата бе спрял камион. Двама цигани пренасяха в него пакети от дюкяна. Пред камиона, облегал се на радиатора, стоеше старият шофьор, известен под името Кольо Унчето. Той бе стар и камионът му допотопен. Кой знае как, и двамата успяваха все още да се движат. Унчето извади от задния си джоб едно плоско шише ракия и отпи голяма глътка. Погледна бутилката срещу слънцето. Останало бе твърде малко. Той със съжаление завинти запушалката и въздъхна.

— Бай Унче — попита Фильо, — какво товарите?

— Разни боклуци — отговори механично Унчето.

— За къде?

— За майната си! — каза Унчето.

— А кой е тук главният?

— Един изветрял комунист!... И аз не съм наред, но той хептен! Ама мене що ми е — да плати курса, па да си троши главата!...

— Закъде заминавате, за фронта ли?

— Я се разкарайте! — изведнъж се сопна Унчето. — Та къде, та що... Ти да не ми си чорбаджия, бе?

Единият от циганите се придвижи към Унчето.

— Челеби — каза мазно циганинът, — яз мислим да е готово.

— Е, та какво?

— Да даваш нещо?

— Влезте вътре при стария! Той да ви даде!

Двамата цигани свиха рамене и се отправиха към дюкяна.

— Асане — викна Унчето, — иди в кръчмата на бай Васил да напълни шишето!

И двамата цигани се върнаха.

— Готово, челеби!

Унчето надигна шишето. Двамата цигани протегнаха ръце. Той го изправи срещу слънцето и продължително се взря. Отпи глътка и чак тогава го подаде на циганите. Те си свалиха каскетите и пресушиха шишето.

— Да ти дава господ илядо годин да живееш! — казаха те обичайната си благословия.

Фильо сръга Макензен. Беше моментът!... Двамата влязоха в канцеларията на Помощната организация. Зад бюрото седеше старият политзатворник и нещо пишеше. Момчетата застанаха и чакаха. По едно време той вдигна глава.

— Какво има? — попита недоволно той.

— Вие ли сте председателят на Помощната организация? — вежливо запита Фильо.

— Да, защо?

— Изпращат ни от РМС — каза авторитетно Фильо.

Макензен учуден искаше да каже нещо, но Фильо го сръга и той млъкна.

— Най-последно! — каза председателят и излезе иззад бюрото. — Седнете, момчета.

— Няма да сядаме. Да тръгваме! — нямаше търпение Фильо.

— Но нямаше ли други... — по-големи от вас?

— Изпълняваме заповед! — каза важно Фильо. — Освен това ръководството смята, че ние сме най-подходящи.

— Добре, добре, не се сърдете, момчета... Само че родителите ви знаят ли? — усъмни се все пак възрастният човек.

Макензен отново се готвеше да каже нещо и Фильо пак недоволно го сръга.

— Ние сме сираци — с тъжен глас каза Фильо и добави: — сираци от войните...

— Кои войни? Вие сте много малки!

— Политическите войни — посмути се Фильо.

— Е, да, наистина... — въздъхна възрастният човек. — Като помислиш, войните на Балканите никога не са преставали. Радвам се, че сте синове на антифашисти. Скоро и за вас партията ще се погрижи и какъв светъл живот ще настъпи!... А сега горе главите! Идете до в къщи и си вземете по една топла връхна дреха.

Възрастният човек почти се просълзи от умиление и си избърса очите с носна кърпа. Двамата бързо излязоха.

— Аз няма да дойда. Войводата ще ме пребие — каза Макензен.

— Абе кой ти гледа сега кой е в къщи и кой не е. Татко ти няма да разбере.

— Ами ако ме убият? — каза Макензен жално.

— Тебе ли? Кой убива поп?!

— Ама те не знаят...

— Ще им кажем. Хайде сега в къщи! Ти вземи мушамата на Войводата, а аз ще свия на стария кожуха — заповяда Фильо.

— Нямах ли нещо за ядене? — попита Макензен.

— Ще гризкаме от подаръците.

— Ами! Сигурно са само стари ръкавици и вълнени чорапи. Знам аз тези помощи! Всеки дава това, дето не му трябва...

— Глупости! — възмути се Фильо. — Така беше преди, за германците! Уж помощи, пък си ги изкопчваха...

Четвърт час по-късно двамата като престъпници се измъкнаха от портата. След тях вървеше Томи. Изпращаше ги сестричката на Макензен — Ружа. Само на нея бяха казали къде отиват.

— Ако ни издадеш, да му мислиш! — напомни Макензен строго.

— Няма — хълцаше Ружа. — Ще ви убият ли?

— Не се знае... — каза Фильо. — Всичко става, може и да се върнем живи...

— Не искам да те убиват!

— А за мене не ти ли е жал? — попита насмешливо Макензен.

— И за двамата ми е жал — още повече се разхълца Ружа.

Фильо нещо се сети и дръпна настрани Ружа. Извади от пазвата си една тетрадка, доста изпомачкана.

— Ако стане нещо с мене, ще дадеш тия стихотворения на Еми.

— Няма да ги дам! — каза троснато Ружа.

— Значи не искаш да изпълниш последното ми желание? Така ли? Аз те мислех за близък човек...

— Аха — плачеше Ружа.

— Млъкни сега и слушай! Ще ѝ кажеш: тук Фильо е записал последните си мисли в рима... и...

— Няма да я дам!

— Добре тогава! От днес вече не си ми нищо!

— Ще я дам — каза Ружа. — За нея ли си ги писал?

— Въобще съм писал... За живота... Не съм имал никого предвид.

— Могат ли да ги прочета?

— Не. Какво разбираш ти от поезия!...

Тя беше готова пак да се разплаче.

— Подай си ръката! — й каза Фильо. Тя си подаде ръката. — Отпусни китката!

Ружа се засмя.

— Защо така глупаво се смееш? — попита учуден Макензен, който се приближи.

— Гъдел ме е...

Фильо се наведе и целуна ръката й.

— Важното е да не си допираш носа до китката, особено когато си хремав! — каза Фильо педагогически.

— Е, стига де! Ти все много знаеш! — ядоса се Макензен. Той извади от пазвата си парче хляб и започна да яде.

— Аз знам много работи... — каза дълбокомислено Фильо. — Ако пък се върна жив и здрав, ще те науча да танцуваш! Бях като фурия във военния клуб! „Такъв танцор не съм виждала...!“ — каза Еми, тоест майка й де! — Особено валса...

Макензен не изтърпя и го дръпна. Двамата тръгнаха. Ружа остана на улицата и им махаше с ръка. Томи лаеше и тичаше пред тях.

Като стигнаха къщата на учителката Виолета, тя стоеше на прозореца и гледаше надолу по уличката. На очите й блестяха сълзи. След кратко колебание Фильо й се обади:

— Учителке...

— Фильо! — възкликна тя радостно и изтича долу.

— Тръгваме за фронта. Ще носим подаръци на войниците...

— Почакайте — каза Виолета. Тя отново влезе в двора и след малко донесе две рози.

— Едната ще дадеш на мъжа ми, а другата...

— Знам — късо каза Фильо.

Двамата изтичаха по уличката.

— Пазете се! — викна след тях Виолета.

Томи и отговори с лай.

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Унчето дълго въртя манивелата, докато запали мотора. После си свали каскета и се прекръсти. Извади шишето с ракия, отпи от него и седна на кормилото. Председателят на Помощната организация заключи канцеларията и се качи в кабината. Двете деца стояха до колата.

— Качете се при мен, има място — предложи възрастният мъж на децата.

— Не, ние искаме отгоре... — отвърнаха момчетата.

Те пъргаво се покатериха на каросерията. Томи подскачаше, скимтеше и искаше да се качи и той, но камионът потегли. Томи тичаше след него с изплезен език.

— Томи... Томи... — викаха момчетата и почти щяха да се разплачат, защото отведнъж им стана мъчно. Та нали отиваха на война?...

Но камионът го забули с прах и Томи изостана назад. С рев машината се носеше по улиците на града. Група деца, като ги видяха, се развикаха:

— Фильо Тангото... Макензен Бакъртепе...

— Отиваме на фронта-а-а-а!... — викна Фильо гордо.

Децата млъкнаха и почтително ги изгледаха, докато отминаха.

Камионът премина моста над река Струма. Той беше паянтов и целият скърцаше и се люлееше. Шосето потъна в прах. Фильо и Макензен непрекъснато кихаха. Те с нетърпение чакаха по-скоро да дойде фронтът, за който имаха смътна представа от филмите. Шосето се виеше нагоре и все нагоре, като бавно изкачваше планината Огражден, на запад от града. От време на време покрай тях преминаваха военни коли и мотоциклетисти. Понякога пък камионът настигаше каруци от обоза. Той целият се тресеше от напрежение и моторът му виеше на най-тънката си нота. Когато изкачиха билото, почнаха да се спускат надолу, където течеше малка планинска река. Покрай реката се виждаха няколко палатки с големи червени кръстове. Един военен се миеше на потока. Дори не вдигна глава, когато минаха

край него. После камионът пак се заизкачва. Санитарният пункт остана долу в ниското. Когато превалиха и тази височина, камионът спря. Фильо и Макензен видяха Унчето да скача от кабината. Той отвори капака на мотора. Оттам се вдигнаха облаци пара. Момчетата също скочиха на земята. Слезе и председателят на Помощната организация. Фильо и Макензен си изтупваха дрехите от прахта.

— Бай Унче — попита Фильо, — що му е на камиона?

— Он си знае... — каза Унчето.

— Скоро ли ще тръгваме? — намеси се и Макензен.

— Питай него! — троснато отговори Унчето и посочи нагоре.

— Наистина, трябва да побързаме... — каза възрастният мъж.

В същото време съвсем близо се чу канонада и екнаха изстрели. Унчето трепна. Фильо и Макензен също бяха неспокойни. Но старият политзатворник запази пълно самообладание, сякаш нищо не е чул.

— Като бързаш — му се сопна Унчето, — оди сам!

Той бършеше с една голяма изцапана кърпа лицето си.

— Вие не сте много съзнателен, другарю — каза председателят на Помощната организация.

— Слушай бе, човек, две войни съм изкарал! С камион до Одрин съм стигал. От първите шофьори съм във войската. Молим те, не ми давай акъли!...

— И аз съм се бил в Първата световна война...

— По-добре ще е да се върнем и да оставим подаръците в медицинския пункт.

— Казано ми е да отида на фронта и ще отида!

— Е, убаво! — троснато каза Унчето. — Ама ако стане нещо, ти отговаряш! Язык за децата!...

А децата слушаха с любопитство и много енергично се качиха в каросерията на камиона. Двамата мъже влязоха в кабината и машината потегли. Наново се вдигнаха облаци прах. Грохотът на оръдията се чуваше съвсем близо. Някъде към края на хоризонта се виждаше нещо като мъгла и дим. Забелязваха се и отделни избухвания. Шосето се изкачваше към билото на планината. Сега те пътуваха из гола местност. Няколко силни гърмежа накараха Фильо и Макензен да се обърнат надясно. Там, в една хилава дъбова горичка, бе монтирана батарея. Над оръдията имаше мрежи, покрити с листа. Един военен мотоциклет с офицер в коша, каран от войник, с изцапано от грес лице,

профуча край тях. Офицерът нещо им викна, но те не разбраха какво. Камионът продължи бавно да пълзи напред. Фильо се наведе и надникна през прозорчето в кабината. Старият политзатворник стоеше невъзмутим. Унчето въртеше като пуяк глава и по лицето му се стичаха едри капки пот. Внезапно нещо избухна точно пред тях. Фильо и Макензен дори нямаха време да се уплашат и се строполиха в каросерията. Камионът рязко спря. Предните му колела попаднаха в канавката и така се наклони, че за малко не се обърна. Фильо и Макензен скочиха на земята и без да си кажат дума, се мушнаха под камиона като къртици. Там с неочаквана пъргавина вече бе прилазил и Унчето. Без да иска, Фильо се хвана за крака на шофьора. Той помисли, че нещо става, защото почна да рита и да вика. Най-после всичко се успокои. Фильо гледаше краката на председателя, който стоеше изправен пред радиатора с непонятно хладнокръвие. Под камиона Унчето се мъчеше да се прекръсти.

— Боже господи... — повтаряше той — що ли ми е писано днеска да си патя?...

В това време децата видяха как до краката на председателя застанаха други крака в прашни ботуши и чуха груб мъжки глас:

— Какво правите, щураци такива! Излизайте веднага!

Фильо и Макензен излязоха. Но Унчето продължаваше да лежи под камиона. Офицерът се наведе и взе да го дърпа за крака.

— Сега бе, сега... — обади се Унчето и едва успя да се измъкне.

Но изсвири нова мина, тоя път в канавката се хвърлиха всички заедно е офицера. Дори Фильо скочи върху Макензен, който упорито лазеше, да се скрие под останалите. Само старият политзатворник стоеше прав до радиатора. Мината падна тоя път не толкова близо. Всички надигнаха отново глава.

— Качвайте се на камиона! — викна с прегракнал глас офицерът. — И дим да ви няма! Ще карате напред и след хълма ще завиете надясно. Оттам ще се спуснете в селото. В училището има войници.

Всички пъргаво се настаниха в кабината, но камионът нещо не искаше да тръгне. Тогава Унчето рипна вбесен и удари с юмрук капака на мотора, който изведнъж заработи. Той се качи, целият изпотен, зад кормилото.

— От добро не разбира! — обясни той. — Само от бой... тая стара биволица!...

Камионът се измъкна от канавката. Унчето натисна газта и потегли. Но ето засвири пак мина. Унчето си затвори очите. Мината се пръсна на шосето. Предното стъкло на кабината се разпадна на късчета. Всичко се посипа със стъкла. Той се мъчеше да овладее кормилото. Камионът се носеше като шантав от едната канавка към другата, докато се уравни. В кабината всички се бяха притиснали едни към друг. Макензен плачеше. Само председателят на Помощната организация все още не губеше самообладание. Той се опитваше да прегърне децата. Чу се свиренето на друга мина. Сега Унчето пришпори камиона, който преваля билото и с остър завой и поднасяне, което би направило чест на световен състезател, зави по един тесен коларски път. Мината избухна зад камиона. Тесният път се спускаше стръмно надолу по хълмовете. Те пазеха камиона от други мини. Когато минаха доста голямо разстояние, където канонадата не се

чуваше, спряха. Унчето тежко дишаше, и се кръстеше с голяма бързина. Тоя път се кръстеше и Макензен.

— Помилуй мя, боже, дари ме с голямата си милост и изглади беззаконията ми...

Фильо го разтърси.

— Псалом 54 — каза тържествено Макензен с опулени очи, който съвсем се беше шашардисал, а после с пълен глас запя друг псалом. — Който живее под сянката на всевишния... той обитава под сянката на всемогъщия...

Фильо се уплаши не на шега и щеше да се разплаче.

— Макензен, Макензен, ранен ли си, кажи ми бе? — питаше го той. Но вместо отговор Макензен пропя тържествените стихове от Псалом 91:

— Аспида и Василиск ще настъпиш, лъв и змей ще тъпчеш до тебе... Ще паднат хиляди и десет хиляди от десницата ти...

— Това момче не е добре — каза разтревожен старият политзатворник.

Унчето отпи от шишето ракия. Вадички пот се стичаха по ръцете и шията му.

— Как ще е добре! Ама ти си още по-зле! — каза Унчето.

— Кой, аз ли? — учуди се възрастният мъж.

— Ти, я! Бил си на война, лежал си в затвора, но акълът не ти е дошъл!... Ей, момче — обърна се той към Макензен, — стига си ревал попски песни! Няма да ти помогнат!...

Унчето го хвана и го разтърси. Насила му наля ракия в устата. Макензен се задави, но спря да пее. Всички се поуспокоиха. Унчето потегли. Наново погледна децата. Макензен не му харесваше никак. Тогава смигна и запя: „Болен ми лежи Миле Попйорданов...“ Отначало запя Фильо, после той приятелски сръга Макензен и накрая се присъедини и той. Председателят се усмихна.

Камионът се носеше надолу и след малко навлезе в някакво село. Пътят скоро ги заведе право в училищния двор. Тук имаше войници. Затичаха се към камиона. Всички слязоха от кабината. Унчето свали единия капак на каросерията. Фильо и Макензен се завтекоха към пакетите. После с необикновена пъргавина се заеха да раздават на развеселените войници подаръците. А старият политзатворник усмихнато ги наблюдаваше, явно му беше драго и весело.

— Дай на момчетата всичките пакети и да се връщаме в града — предложи Унчето на председателя.

— Ще се върнем на медицинския пункт!

— Тая нема да стане! — каза Унчето. — Да трамбовам отново по тоя път?! Тука параход минава ли? — И Унчето дръпна ъгъла на зачервеното си от прах и пианство око.

— Аз питах, има и друг път, отзад — през самото село — намеси се живо Фильо.

— Ти да мълчиш, диване такова! — каза Унчето.

— Аз... аз... — искаше да каже нещо и Макензен, но Фильо го щипка и той млъкна.

— Всички на камиона! — каза старият политзатворник с неочаквана бодрост.

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Късно след обяд камионът потегли, но вече по друг път, съвсем изровен и тесен. Грохотът на оръдията пак се усили, но високите хълмове ги запазваха от някоя случайна граната или мина. Чувахе се единична стрелба. Накрая все повече и повече всичко заглъхваше. Не след дълго камионът слезе към рекичката, където беше медицинският пункт. Сега тук цареше голямо движение. Никой не им обърна внимание. В голямата централна палатка, която служеше за операционна, влизаха и излизаха хора в бели престилки, с ботуши. Един от хирурзите, с маска на лицето, изскочи от палатката. Престилката му бе цялата опръскана с кръв. Той викна навън:

— Дай морфин, дявол да го вземе! Морфин!

Друг човек, също в бяла престилка, тичаше през поляната с чанта. От палатката се разнесе стон. Макензен бе много уплашен. Готов беше пак да пропее псалми и тропари.

— Да си вървим — хленчеше той.

От санитарната каруца свалиха двама ранени, обвързани с бинтове като пашкули, и ги оставиха в носилките пред операционната. Други няколко по-леко ранени лежаха направо върху земята. А там, на края на поляната, имаше нещо, завито в платнище. От палатката излезе един лекар и се запъти към камиона.

— Този камион чий е? — попита той.

— Мой е — каза Унчето.

— Ние носим подаръци... — обади се председателят.

— Безполезно! — каза лекарят. — Ще натоварите убитите и след 15 минути да е готов!

— Тъй вярно! — каза Унчето, като козирува на каскета си.

В това време на поляната пристигна мотоциклет с кош. Оттам изскочи един партизанин в зелена униформа, с автомат. Лицето му бе почерняло от прах, грес и пот. В първия момент децата не можаха да го познаят, после се затичаха към него.

— Бате Венчо... Бате Венчо...

Но той не им обърна внимание и отиде право към лекаря.

— Къде е? — попита той.

— Там... — посочи неопределено лекарят към края на поляната, където се виждаше платнището.

Венчо отиде нататък. Децата тръгнаха по него, но не посмяха да се приближат. Той спря пред платнището. Миг се поколеба и после решително го махна. Там лежаха няколко убити. Единият бе Христо, а до него подпоручик Недев. Лицата и на двамата бяха зацапани с кръв. Лекарят също дойде при убитите. Децата гледаха с широко отворени очи, сякаш онемели и вкаменели.

— Не можахме нищо да направим!... — каза лекарят със съжаление.

— Разбирам — каза Венчо с пресипнал глас. — Мога ли да си го взема?

— Вече да...

Венчо отиде при мотоциклета, подкара го бясно и се закова до трупове. Вдигна брат си, който беше още топъл. Макензен заплака без глас, но заедно с Фильо помагаша на Венчо. Наместиха мъртвия Христо в коша. Венчо подаде кърпа на Фильо.

— Иди я натопи във вода.

Фильо изтича до потока, натопи кърпата и се върна. Венчо избърса лицето на брат си, нахлупи му каскета и така го постави в мотоциклета, сякаш не беше убит, а щяха да пътуват някъде...

— Добре... — говореше Венчо. — Добре... много добре... да тръгваме, батко... — обърна се той към мъртвия Христо и рязко потегли.

— Искам да си идем у дома... — разрида се Макензен.

— Само ако пропееш псалми, ще ти счупя главата! — каза Фильо, но изведнъж седна на земята и заплака с глас.

Старият политзатворник отиде при лекаря.

— Мога ли да остана да помагам?

— Разбирате ли нещо от медицина?

— Бях санитарен подофицер.

— Влезте вътре, измийте си ръцете и облечете една престилка.

— Свали децата в града! — каза председателят на Унчето. — Аз оставам!

— Ясно, началство! — каза Унчето с уважение.

Той поведе децата към камиона. Те продължаваха да хълцат, но вече не плачеха. Санитарите товареха убитите в каросерията. Унчето си свали каскета и се прекръсти.

— Язык за тия млади момчета! — каза дълбокомислено той, после извади шишето от джоба си, но там не бе останало нищо. Захвърли го с яд в храстите. Децата и Унчето влязоха в кабината.

— Къде да ги карам? — попита той един ранен фелдфебел, който минаваше край камиона.

— На небето! — каза троснато фелдфебелът.

— Станах и гробар вече... — въздъхна Унчето.

Той запали мотора и тръгна.

— Ще ги карам в казармата... Те да се оправят!...

— Подпоручика ще го носим на жена му — обади се Фильо. — Бях му шафер на сватбата... — и гласът му затрепера.

— Къде кажеш, началство! — отговори Унчето.

— По-полека карай... — обади се Макензен, — много друсам...

— На тия горе сега им е все едно! — каза Унчето.

Макензен пак заплака. И Фильо си бършеше сълзите. Сега пътуваха по другото шосе и този път пристигнаха в града без произшествия. Въпреки че когато навлязоха в уличките му, беше още светло, Фильо и Макензен, смачкани и уморени, не посмяха да се завърнат в къщи. Дълго се разтакаваха из улиците без цел, докато стане тъмно, все така потиснати от преживяното. Те оставиха сам Унчето да се справи с убитите. Вървяха мълчаливо и унило. Знаеха, че няма да им се размине това бягство. А и като си помислеха как щяха да срещнат стрина Мария...

Неусетно се намериха на тяхната калдъръмена уличка. Спряха. Погледнаха дали някой не ги чака отдалеч. Пак тръгнаха. Изведнъж чуха женски писък и плач. Бяха приближили къщата на учителката Виолета. Изглежда, че тя бе вече получила трупа на своя съпруг. Колебливо се отправиха към къщи. Портата на двора бе широко отворена. Вътре имаше много хора. Тук бяха и Добра, и бай Тома, и бай Мицо, и бай Андон, и бай Димо, даже и Перо, който прислужваше угоднически на всички. Момчетата застанаха на портата. Никой не ги погледна. Само Ружа изтича при тях.

— Ще ни бият ли? — попита Макензен шепнешком.

— Няма — каза Руло с треперещ глас. — Горе е...

— Знаем — прекъснаха я двамата.

Децата се стараеха да минат край мъжете незабелязано, но те и без това не им обръщаха никакво внимание. Фильо и Макензен се качиха по дървената стълба към етаж. И на балкона беше пълно с хора от махалата. Повечето възрастни жени и старци. Тихо пристъпиха към стаята на двамата братя. Тук видяха картината, която никога после нямаше да забравят в живота си. Вкочаненият труп на Христо, с отворени очи и вече напълно вдървен, бе изправен на стената от брат му Венчо, а един скулптор с мустаци на противоположния край на стаята правеше статуята му от глина. Един по един хората мълчаливо минаваха край изправения мъртъв Христо и излизаха от стаята...

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Изглежда, всички гробища си приличат по това, че за мъртвите се полагат много повече грижи, отколкото за живите. Те представляват истински оазис, особено лятно време, когато всичко наоколо се пука от пек. Тук е прохладно, дърветата са едно до друго — най-различни: плачеща върба, кипариси, брези, липи, тополи и много овощни дръвчета. Алеите са подравнени, изметени и чисти, а върху гробовете са засадени цели оранжерии. Впрочем влюбените редовно си берат букетите от тези безплатни цветарници. Върху надписите на гробовете може да се направи цяла докторска дисертация. За паметниците също. Преобладаваха ангелите, които масово ги произвеждаше от цимент една фирма от градчето по пътя за гарата. Общо взето, имаше два вида ангели. Първият бе плачещ ангел, а вторият приличаше на угоен гълъб с човешко лице. Тук непрекъснато чуруликаха разни пилета, доста тлъсти, с лъщящи пера, които не си правеха труда да излетят, освен ако стъпиш върху тях. До ниската черквица течеше чешмичка. Под навеса на черквицата бяха насядали просящите на града, които всеки ден трябваше да изминават голямото разстояние между гробищата и градчето. Но за тяхна чест можем да кажем, че не изпускаха нито едно погребение. Учтиво и кротко седяха по време на целия церемониал. Носеха свещи, подаваха ядене и вино с опечалени лица. Винаги накрая, когато първите буци пръст удряха по капака на ковчега, те първи се разридаваха и създаваха това всеобщо настроение на несдържан плач. Тази есен и просящите, и двамата гробари Йордан и Кольо не можеха да се оплачат от безделие. И днешния ден се очакваха две големи погребения...

Небето беше ясно и слънчево. Двете погребения бяха отделни и независими едно от друго — това на подпоручик Недев и това на партизанина Христо. Общото бе само, че ги погребваха на едно и също място, че и двамата бяха загинали в бой срещу фашистите. Малко преди пладне двете траурни шествия спряха пред входа на гробищата.

Първото бе на подпоручик Недев. Тук бе богатият елит на града: военните, буржоазията и духовенството. Независимо от това, че бе

убит в бой с германците, подпоручик Недев те считаха, че принадлежи към тяхната среда, а сега беше герой, защото офицерската професия неминуемо изискваше да умреш като герой. И ето, ковчегът, поставен на лафет, бе заобиколен с войници с ножове на пушките и каски. Конете бяха черни, с черни пера на главите. Зад тях вървеше учителката Виолета, забулена цялата в черно, водена подръка от полковника. Следваха ги близките и офицерите в черни униформи. После рота войници и накрая военната музика, която изпълняваше подред ту Траурния марш на Шопен, ту този на Бетховен. Най-отпред, разбира се, вървеше духовенството — четири попа, а цялото шествие се водеше от Макензен в херувимски дрехи, с фенер на кол в ръце, чиято дръжка бе опрял на корема си, но го носеше с достойнство. След шествието се наредиха просящите. Учудващо бързо се придвижваше просякът с отрязаните крака, който се влачеше на колене върху гуми от автомобил. Неразделно от тях бяха и лудите на града — Циганката Пата, глухонемият Салия и останалите.

Второто погребение значително се различаваше от първото.

Другарите на Христо в партизански дрехи и оръжие през целия път носеха ковчега му. След него пристъпяше стрина Мария, водена подръка от сина си Венчо. Тя бе с черна забрадка и държеше изправена главата си, като строго и мълчаливо гледаше напред. Зад тях крачеше смесена група от партизани, бедно облечени работници и селяни от близките села, учители, ученици и ученички. Тук бе и Перо — най-отзад, който носеше някаква тепсия, вероятно с жито.

Нямаше нито поп, нито кръст. Ученички държеха портрета му и многобройни венци от другарите му, а след шествието вървеше музика от най-различен състав. Те нестройно, но с чувство свиреха „Вий жертва паднахте“... Двете музика на погребенията често си пречеа една на друга. Ту се чуваше „Вий жертва паднахте“, ту Траурният марш. Когато влязоха в гробищата, шествията се разделиха. Фильо остана с това на Христо, а Макензен при подпоручик Недев. Фильо видя в редиците на официалните лица Еми в черна рокля. И той беше също хубаво облечен в черния си кадетски костюм. Ружа го бе хванала за ръка. Дватамата се запътиха към гроба на Христо.

И двете погребения траяха дълго. Държаха се многобройни речи и когато всички бяха капнали, най-послед спуснаха ковчезите. Първо изтрещяха залповете над гроба на подпоручик Недев, а после

затракаха автоматите над гроба на Христо. Ято врабци се вдигна над дърветата, право към синьото небе...

Чак след обяд хората се разотидоха. Гробището отново придоби своя задрямал вид. Но двете деца останаха зад черквицата. Макензен си съблече херувимските дрехи и внимателно ги загъна в торбата. Фильо замислено го наблюдаваше. После Макензен извади от пазвата си една малка платнена торбичка. От нея измъкна загънато в кърпа жито, пасти и други лакомства. Седна и почна да яде мълчаливо. Малко по-далеч от тях при един гроб се виждаха просяците, които се бяха разположили на софра за „Бог да прости“!

— Как можеш сега да ядеш?! — удиви се Фильо.

— Ами такава ми е професията — отвърна унило Макензен с пълна уста. — Аз вече свикнах. В толкова много погребения съм участвувал, че ако почна да гладувам при всяко погребение, какво ще стане с мен?!...

Фильо седна до Макензен. Мъчеше се да не го гледа, но въпреки това му се прияде страшно.

— Мислиш ли, че умрелите се сърдят, ако човек след погребението им яде? — попита Фильо сериозно.

— Сърдят се, ако не яде — каза дълбокомислено Макензен. — И се радват, ако яде! Иначе защо ще носят толкова ядене на гробищата?...

— Дай и на мене! — въздъхна Фильо.

Макензен му подаде парче торта. Фильо почна да яде.

— Не знам защо, като съм на погребение, много огладнявам — каза Макензен, учудвайки се сам на себе си.

Той събра остатъците от яденето в кърпа, взе и торбата с дрехите. Накрая извади от бездънната си пазва една свещ.

— Тази ще запаля на гроба на бате Христо... — каза Макензен.

Двамата тръгнаха по една алея. Когато приближиха пресния гроб на Христо, Фильо хвана ръката на приятеля си да спре. Той искаше нещо да каже, но Фильо му направи знак да мълчи.

Там, пред гроба на Христо, те видяха учителката Виолета в черно. Тя бе паднала на колене и забождаше свещ в пръстта, а после бавно се изправи...

Може би години след това децата щяха да разберат какво е чувствувала тяхната учителка Виолета...

ВТОРА ЧАСТ

ПЪРВА ГЛАВА

Щастливо време за децата беше около Девети септември. Сградата на прогимназията се използваше съвсем не за училищна дейност. Около два месеца беше военна болница. По едно време там настаняха хитлеристки пленници. Фильо вярваше, че така ще продължи още дълго, а Макензен тайно се молеше по някакъв начин да падне бомба върху, прогимназията. Но не се случи нищо и в края на краищата двамата един тъжен ден трябваше да тръгнат на училище. За тази цел бай Тома отново направи основен войнишки преглед на униформите им, закърпи ги майсторски, а стрина Велика ги изпра и изглади. Така подновени, измити и сресани, се запътиха навън. Фильо и Макензен прекосиха двора без всякакъв ентузиазъм.

А дворът си беше същият. Само по балкона, къщата и дърветата бяха закачени лозунги и плакати. Между тях на видно място можеше да се прочете лозунг, нарисуван с големи букви, с два почерка. Той ни съобщаваше, че „НОВОТО СРЕДСТВО ЗА ЖИВОТ Е ТРУДЪТ!“ Явно това беше дело на Фильо и Макензен. Но авторът на тая голяма житейска мъдрост не можеше да бъде друг освен бай Тома, който беше станал председател на шивашката кооперация. Но въпреки гръмкото название на новия си пост той все още трудно скърпваше двата края. А бащата на Макензен — бай Мицо Войводата — продължаваше да изкарва прехраната си с файтона и едва смогваше да задоволи вечно младата си, неугасваща страст към пиенето. Венчо работеше в РМС, но не му плащаха нищо, затова все още ходеше със старата си партизанска униформа. Перо отново се хвана с бояджийския си занаят. Общо взето, никой не се замогна, а даже, напротив!... Светлото бъдеще изискваше жертви. И все пак тия дни бяха щастливи дни на големи надежди за нещо добро, справедливо и радостно...

В ранното утро на другия ден дворът отново се събуди от Фильо и Макензен. Както винаги, те откриха деня с „Житата“ на Леополд Моцарт и се обадиха — единият отгоре, другият отдолу. Томи бе на обичайното си място и се мъчеше да подражава мелодията с виене. Но

докато двамата свиреха и разсънваха цялата махала, ето че Перо по бели гащи, крайно недоволен, излезе на балкона при Фильо.

— Абе ти докога няма да оставяш хората на мира?!

— Вие, господин Перо, сте мислител и аз ви преча на мислите?

— Слушай, като ти обърша един...

Излезлият в тоя момент бай Тома изкрещя:

— Ти кого ще биеш бе?! Къде се намираш?

— Аз се намирам в демократична страна — наблегна Перо — и моля да разговаряш с мене, както подобава!...

В това време Венчо също се показва на балкона.

— Слушаш ли го какво дрънка?! — каза изумен бай Тома на Венчо.

— Знам — ядосано отвърна той. — Записал се е в опозицията и е техен пълномощник при изборите.

— Тоя побъркан?...

— Внимавай, бай Тома, да не отидеш в затвора за обида! — важно се обади Перо.

— Кой, аз ли?!

Перо се скри в стаята си невъзмутим.

Венчо въздъхна.

— Остави го, бай Тома. Виждаш ли какво стана, като не го обесихме на първото дърво?! Но мама е виновна...

— Абе ако им са кадрите такива... — произнесе бай Тома натъртено новата дума, — хората домати ще хвърлят по тях! А кой им е представителят на „демократичната мисъл“?

Изведнъж в един глас Макензен и Фильо отговориха:

— Котè Стоичков... Котè Стоичков... О'Котès, циганският кмет!

Циганският език по това си прилича с френския, че се членува пред думите с „О“. Например О'Котès, о'катар (преведено на български — един катър). И тъй като въпросният Котè Стоичков беше от Караджината махала, тоест в сърцето на циганската махала, минаваше и нещо като лидер на малцинството. Циганите обаче никога не се наричаха цигани, а медиани. Това е името на тяхното племе. Те с гордост започваха изречението си например така: „Ние, медианите, мислиме...“ В редки случаи се наричаха „майсторе“.

Бай Коста бе много изненадан от съобщението на малчуганите и отново попита:

— Кой бе? Оня, дето преди Девети го съдиха за спекула?

— Той — каза Венчо. — И моля ти се, твърди, че бил пострадал от фашизма!...

Бай Тома разпери ръце.

— Нищо не разбирам!

В този момент Перо излезе с плакат. На плаката се виждаше образът на един мъж с хитро, простовато лице на джамбазин. Най-отгоре бе написано: „Гласувайте за Котè — представителя на демокрацията!“

— Слушай — каза Венчо, — да махнеш тоя идиот!

— Ние не се боим от закани — отвърна Перо. — Целият демократичен свят...

Сега излезе жена му и го прекъсна, като се вайкаше:

— Перо, Перо... Що не си гледаш бояджилъка! Що се захващаш с тия работи!... Едвам се отърва...

— Мълчи ма! Нищо не разбираш от демокрация!

И стрина Мария се показа на балкона с черга, която се канеше да тръска.

— Виж, мале, твоята милост докъде води!... Гледай го тоя... — процеди Венчо намусено.

— Слушай, сине — спокойно каза майка му, — ако вие се боите от такива като Перо, значи вашата власт за нищо я бива!... Перо, Перо-о-о-о... акъла не ти дойде!... — обърна се тя съжалително към него.

Наново поредният скандал започна. Перо се мъчеше да забодее с кабарче плаката за Котè. Но бай Тома с рязко движение го скъса и хвърли на двора.

— Ако се опиташ тук да закачиш нещо, ще те хвърля от балкона!

— Е, да — пъчеше се Перо, — вие все с грубата сила... Но демокрацията набира сили! — изрече на един дъх той заучените думи и млъкна. За повече огромният му ум отказа да работи.

Фильо и Макензен искаха да участвуват в скандала, започнал от тях, но трябваше да тръгнат на училище. Макензен, разбира се, ядеше. И двете деца бяха боси, но обувките си носеха в чантите. Годиците бяха бедни. Всеки имаше по един чифт обувки, кърпени хиляди пъти, като проблематично беше дали ще издържат няколкостотин метра до училище. Но тъй като в училище боси не пускаха, колкото и да е

странно, от обувките зависеха училищните занятия. Край тях мина Венчо.

— Момчета, след училище ви чакам в клуба на РМС. Имам задача за вас...

— Ще дойдем и без да ни викаш — каза Фильо.

Двамата с Макензен се тътреха по улицата. Виждаха се и други деца на път за училище.

— Стига си ял, хептен ще затънееш!... — скара му се Фильо.

— Защо бе!

— Разбра ли какво става?

— Ами... ще има избори — преглъщаше между думите Макензен.

— А ти с кой си?

— Черквата е неутрална.

— Време е да скъсам с тебе! Ти не можеш да ми бъдеш приятел.

— Защо бе, Фильо? Светият Синод още не си е казал думата. Можем да ви подкрепим...

— Ако разчитахме и на поповете, по-добре да се удавим!

Странно беше, че деца водят такъв политически разговор, но той не беше неестествен за ония времена, когато всички политически въпроси се обсъждаха в семейството, в двора, в махалата, на улицата, в училището. Тогава от политиката никой не оставаше настрана, включително и децата.

Когато стигнаха до училище, първо отидоха зад клозета на тревата. Обуха си обувките. Тази защитена зона от обстрел беше, така да се каже, клубът на учениците. Тук се дописваха, или по-точно написваха домашните работи. Домашната работа не е, както глупаво смятат учителите, индивидуално занимание в къщи, а колективно сред природата! Обикновено някое дете — добър математик, което по принцип носи очила за късогледство, е решило задачите. Всички го считат за ненормално и се държат с него съжалително. Всички го чакат сутрин като пратеник от небето. То донася тетрадката си и почти целият клас, тоест мъжката му част, седнали на тревата, усилено преписват цифрите. Момчето с очилата се опитва да осмисли тоя механичен труд.

— Ама задачата е много лесна — казва то — и много проста! Виждате ли, два чучура текат в две корита. Едното корито...

Лошото е, ако математикът е решил задачата погрешно. Тогава учителят на всички пише единица, а очилатото яде бой от всички. Изобщо неблагодарна работа е математиката!...

Докато децата преписваха, легнали в най-различни пози по тревата, се чуваха гласове:

— Ей, по-бързо бе! Звънецът ще бие!

Тези, които се бяха примирили с участието си, не си правеха труда даже да преписват. Някои предпочитаха да се борят на тревата. Други играеха на топчета и джилит. Вече втори път биеше звънецът. Един по един учениците взеха да влизат в сградата. Учителите на вратата ги проверяваха за чистота и дали са се остригали. Единият от тях беше учителят по музика Гоце Михов. Той не провери Фильо и Макензен, а широко им се усмихна и каза:

— След обяд симфоничният оркестър има репетиция. Чакам ви. Имам грандиозни идеи!...

Фильо и Макензен кимнаха послушно и отминаха.

— Не е лошо учителите по пеене да поставят бележки по аритметика... — въздъхна Макензен.

— Тогава щеше да имаш двойка по пеене!

— Но щях да я поправя!...

Те влязоха в клас. Фильо си сложи лентата с червен кръст на ръката. Беше дежурен. В класа политическите борби също отекваха. Този път се започна с невинен повод. Фильо отиде на катедрата и чукна с ръка, за да настъпи тишина. Той погледна на първия чин Еми, за да се убеди, че е тук, и каза:

— Другари... — натъртено подчерта той тая все още нова дума. — Както знаете, повечето от нашия клас не са религиозни. Предлагам да не четем молитва тая сутрин.

Настъпи шум.

— Аз пък искам да чета молитвата — каза Еми. — Нали сега е демокрация? Не може да натрапвате само вашите идеи.

— У-у-у-у... — ревна по-голямата част от класа, която за толкова години все още бъркаше молитвата.

— Но пък вие не можете да натрапвате молитвата, щом сме болшинство! — отговори Фильо. — Да станат тези, които ще четат молитва!

Няколко души се изправиха. Между тях беше и Макензен. Еми хвана ръката му и я стисна нарочно. Фильо се късаше от яд. Бяха само пет-шест деца. Имаше и едно съвсем окъсано.

— Ти бе, Скус, и ти ли ще четеш молитва? — попита го Фильо.

— И аз. Така минават барем десет минути и може да ме изпитат!...

Този аргумент бе доста силен, понеже се присъединиха още две деца.

— Пролетарии, пролетарии, кога ще ви дойде акълът!... — важно заключи Фильо.

Но в този момент едно дете тичешком влезе в стаята и извика:

— Иде!...

Това беше съгледвачът, предният авангард на отряда, който предупреждаваше за идващата опасност. След миг се показва учителката по френски — стара, елегантна госпожица, отгоре на това и католичка, с голям кръст върху тъмната рокля.

— Клас дебу! — извика Фильо и ловко се обърна кръгом. — Мамзел Капитанова, ла клас е прет.^[1]

— Бон жур, елев...^[2]

— Бон жур, мамзел^[3] — отговори класът.

— Ла приер, сил ву пле...^[4]

Фильо си седна. Станаха няколко души начело с Макензен. Подтикнати от него, те започнаха да пеят провлачено и разтегляха думите колкото можеше по-дълго:

— Отче наш, иже еси на небесех... да святитя имя твое, да приидет царствие твое, да будет воля твоя, яко на небеси и на земли...

Пееха доста нестройно, като за погребение. Фильо гледаше навън през прозореца. Там, на улицата, Томи, който всеки ден ги придружаваше на училище и често ги чакаше да излязат в междучасие, важно се разхождаше. После Томи се задави с някаква глутница и почна упорита битка в прахта. Фильо беше в напрежение. Дори отвори прозореца. Чуваше се кучешко лаене, скимтене и квичене. Макензен ясно долавяше ръмженето на Томи. Погледна изпитателно към Фильо, но той наблюдаваше битката долу. Децата до прозорците съвсем вече не се интересуваха от молитвата. Надушил нещо лошо, Макензен обърка думите и запя глупаво „яко на небеси“ вече трети път и накрая спря. Учителката се разсърди.

— Асейе ву, донк! Е ву, месьо Макензен, а ла табл!^[5] Отгоре на това се опитвате да богохулствате! — завърши тя на български.

Битката вън бе стихнала. Томи лаеше към прозореца на класната стая. Всички седнаха. Макензен отиде на дъската и си избърса носа с опакото на ръкава. Това предизвика в учителката строго свиване на веждите. Той отправи знаци към Фильо на първия чин да му подсказе. Макензен много често в училище се надяваше само на две свои способности. Първата — да преписва. Правеше го съвсем незабележимо. Но втората му способност стигаше до истинска дарба. Без да бе ходил на училище за глухонеме, той можеше да разбере всяка дума по движението на устните. С Фильо бяха тренирали много и ако приятелят му мърдаше устните си, като бавно изговаряше думите без глас, Макензен можеше безпогрешно да каже например на коя дата се е родил Свети Иван Рилски и на коя дата са се видели през баира с цар Петър. Но тоя път Фильо все едно че не виждаше отчаяните знаци и кривене на физиономията. Макензен разбра, че е загазил, прие своя обичаен безизразен вид и зачака мъчението:

— Моля, урока наизуст!

— А... а... — нарочно запелтечи той.

— Знаете ли го? — прекъсна го учителката.

— Знам! — каза твърдо, но отчаяно Макензен и погледна учителката с умолителен поглед. После добави:

— Мммможе ли вие ссссамо да ми започнете? — търпеливо заекваше той, за да спечели време.

— Е, биен.^[6]

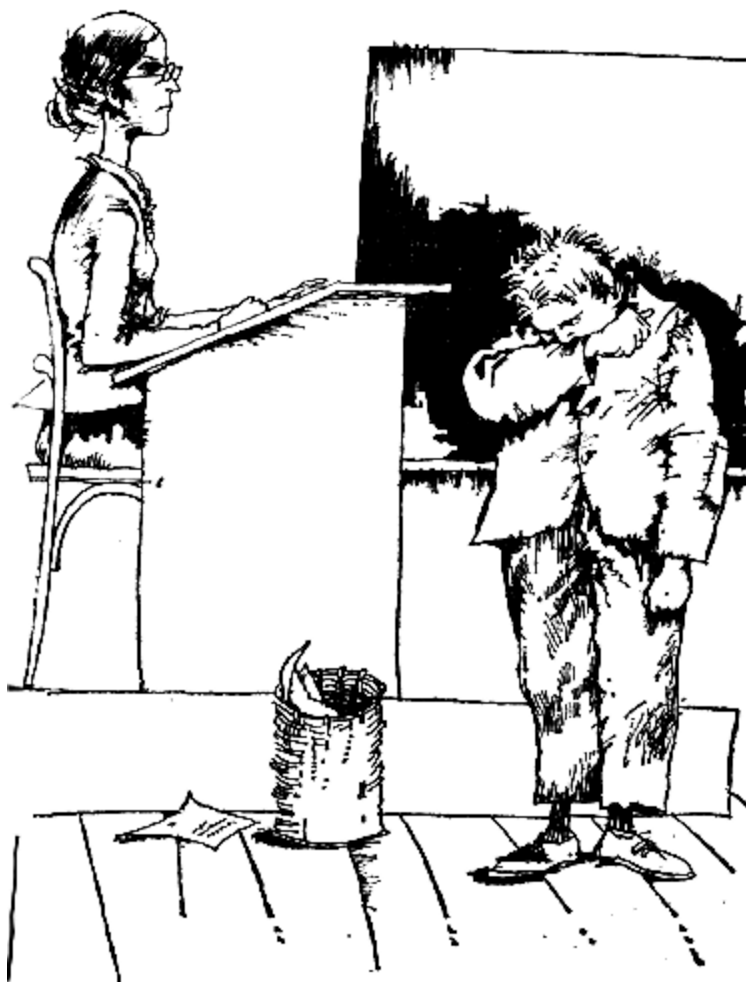
— Е, биен — повтори Макензен.

— Това не е от урока! — строго му направи бележка учителката. — Урокът беше: „Писмо от курорт“ и започваше: „Мон шер Гюй, жьо тьо рьомерси дьо та жантий летр...“ Комансе сил ву пле...^[7]

— Ко... ко... комансе... — добави Макензен, като си правеше устата на издължена краставица.

— И вие твърдите, че знаете урока?!

— Знам! — пак твърдо каза Макензен и млъкна.

Наистина настъпи тягостна тишина, както при Френската революция преди падане на гилотината върху нечий врат. От главата на Макензен в тоя момент изхвъркнаха всички молитви, а той знаеше много молитви за здраве, молитва за предпазване от уроки, молитва за добър път, молитва срещу мор по добитъка, но не знаеше само една-единствена молитва — молитва за предпазване от френски език и френски даскалици. За миг в смутения му мозък се яви мисълта да отправи молитва за падането на бомба върху прогимназията, но се сети, че и той е вътре, и отмахна тая съблазнителна мисъл. Тогава си спомни, че някога бе научил три стиха от Ламартин някъде по средата на прочутото стихотворение „Езерото“. Събрал последните си сили, той мощно изрева:

— О-о-о-о, лак^[8]!... — И млъкна, уплашен от собствения си писклив, неестествен глас.

Всички изумени го погледнаха. Първа на себе си дойде учителката.

— Излезте от класа! Няма да търпя подигравки с Ламартин!

— Аз не съм закусил — каза Макензен жално. — Ако изям една филия хляб, ще се сетя...

— Вън, гамен!...

Макензен с подвита опашка мина покрай Фильо.

— Това ти е за молитвата — прошепна му той. — Получи си наказанието!...

Когато Макензен неохотно излезе на двора, той беше почти празен. Само няколко деца, вероятно избягали от клас, седяха край оградата. Едрият Макензен стърчеше сред тях. Той тежко се отпусна на тревата. Решил беше, че този ден няма да му върви и повече не се върна в клас до края. Шля се безцелно по улиците на градчето, назяпа се на витрините и като дойде ред за последния звънец, той се върна в двора на училището. Завари учениците вече да изскачат навън. Макензен зачака Фильо. Първо се показва Еми. Фильо вървеше след нея, после се изравни и ѝ заговори нещо, но тя му обърна гръб и побягна напред. Той поиска да я догони, но се разколеба. Макензен наблюдаваше всичко това. Отиде при Фильо.

— Не върви ли?

— Какво да върви бе!

— Лллюбовта — пелтечеше Макензен нарочно, да го ядоса.

— Я си глей работата! И не си криви езика, тоя номер пред мен не минава! Защо не се върна в клас! — строго го попита Фильо.

— Днес е лош ден — петък!...

— Е, в замяна на това казаха баща ти да се яви утре при директора.

— Ако не е пиан... Ама истина ли?! — съвзе се Макензен.

— Истина.

— Войводата ще ме пребие...

— И това ще ти е малко!

Макензен извади от пазвата си нещо завито в хартия. Оказа се бяла халва. Едва отчупи парче и почна да го дъвче.

— Дай! — не се стърпя Фильо. — Откъде я открадна?

— Изработих си я. Въртях колелото в сладкарницата на Бачеви, докато траеха часовете.

Подаде му едно парче.

— Ще ми счупи зъбите тая халва — мърмореше Фильо.

— Можеш да ми я върнеш. Еми заряза ли те?

— Глей си работата!

[1] Клас, стани! Госпожице Капитанова, класът е готов. ↑

[2] Добър ден, ученици. ↑

[3] Добър ден, госпожице. ↑

[4] Молитвата, моля ви се... ↑

[5] Седнете впрочем. А вие, господин Макензен, на дъската! ↑

[6] Е, добре. ↑

[7] Скъпи ми Гюй, благодаря ти за твоето мило писмо.

Започнете, моля ви се... ↑

[8] О, езеро! ↑

ВТОРА ГЛАВА

Късно след обяд от портата излязоха двамата приятеля. Носеха си инструментите — флигорната и цугтробона. След тях се промъкна Томи, а най-отзад вървеше Ружа.

— Томи, иси! — заповяда му Макензен и му посочи портата.

Томи заскимтя недоволно. Ружа както винаги ги изпрати и застана на портата, докато изчезнат в завоя на уличката. Макензен извади от пазвата си увит в хартия качамак. Фильо делово протегна ръка. Макензен му подаде парче качамак.

— Нали се грижите главно за душата — каза Фильо, като ядеше.

— Това е в преносен смисъл. Днес погребваха един богат селянин. Такова плюскане падна!...

— Не можа ли да вземеш нещо друго?

— Имаше боб, пшеница, туршия, ракия... Почти се наядох. А като се напиха, всички запяха на връщане „Тъжна беше нашата раздяла“... Нали я знаеш тази песен... И един селянин падна от дървеното мостче в реката.

Докато вървяха и бърбореха по улицата, те минаваха край разлепените вече афиши. Повечето бяха с призива: „Гласувайте за Отечествения фронт!“ но имаше и доста на опозицията: „Гласувайте за Котè!“ От плаката се блещеше лъснатият му образ с дебели бузи. Мимоходом Фильо късаше плакатите на опозицията. Но ето че по улицата се зададе мотоциклетист. След него тичаха деца. Той бъркаше в една торба и пръскаше позиви. Фильо се наведе и взе един. Пак бе за Котè и го скъса, но децата ги събираха.

— Спукана ви е работата! — каза Макензен. — Тия и с мотоциклети взеха да агитират... А в циганската махала са направили оркестър и пред оркестъра пехливани, намазани с олио, се борят... Ще съберат гласовете!

— Айде на бас! — ядоса се Фильо.

— Абе що се заяждаш с мене? Аз съм все пак от твоята партия!

Спряха се пред Клуба на РМС. Там бе много оживено. Влизаха и излизаха младежи с четки, с кофи, пълни с лепило, с позиви и афиши

под мишница. Вътре на няколко места ремсисти рисуваха плакати. Цялата работа командуваше Венчо. Всеки му се отчиташе и той подаваше нови афиши, като ги изпращаше навън. До Венчо стоеше девойката с писмото, което Фильо трябваше да му предаде, ако не останеше жива от фронта. Не можеше да се разбере дали момичето си върши работата, или през цялото време зяпа Венчо. Когато погледите им се срещнеха, тя цялата пламваше. До Венчо, малко настрани, стояха трима руснаци, съвсем млади. Единият имаше чин лейтенант, а другите бяха обикновени съветски войници, но личеше, че са приятели, защото разговаряха помежду си без всякакво чинопочитание. Когато Фильо и Макензен застанаха с инструментите си пред Венчо, те млъкнаха и ги загледаха с любопитство. Венчо беше затрупан с работа.

— Разгеле! — каза им той. — За вас имам специална задача.

— Отиваме на репетиция — обади се Фильо, — но ако кажеш, оставаме!

— Не, напротив, идете! Ще ми трябват довечера късно. Ще можете ли да се измъкнете от къщи, без да ви усетят?

— Царе сме в тая работа! — изфука се Фильо.

— Можеш да разчиташ на нас, бате Венчо — обади се и Макензен, но Фильо го погледна така, че той се смути.

— Венчо Олимпович — каза лейтенантът, — вие имате симфоничен оркестър в града!?

— И то от виртуози! — засмя се той.

— Ама ти не знаеш какви музиканти сме! — обиди се Фильо.

— Дума да няма! — продължи да се шегува бате им Венчо. — Най-добрите!

Руснаците подадоха ръце на момчета. Казаха си имената:

— Миша от Михаил. Очень приятно.

— Стъопа от Степанъ. Очень приятно.

— Федя от Федор. Очень приятно.

— Ами вие музиканти ли сте? — попитаха двете деца в хор.

— Что-то вроде... — каза лейтенантът. — И мы играли в школьном оркестре.

— Значи професионалисти! — подчерта важно Макензен.

— Почти. Можно с вами на репетицию?

Двамата се погледнаха.

— Можно! — в един глас отговори момчетата.

Излязоха заедно от клуба. На улицата поведоха съвсем музикантски разговор като равни.

— Что вы!... Сорок вторая симфония Моцарта? Это великолепно! — удиви се Стьопа.

— Само менуета изпълняваме — уж скромно потвърди Фильо. — Но Макензен си изпати яката. Гоце Михов го удари с палката по главата и палката се счупи...

— Излезе ми чуфурлига! — гордо обяви Макензен.

— Что вы, что вы... — смееха се руснаците, давайки зид, че всичко са разбрали.

— Ама ни липсва валдхорна — обясняваше Фильо. — Имаме само един, бай Киро, бивш военен музикант, но седи повече в кръчмата...

Наближиха читалището. Отдалеч се чуваха инструментите, които музикантите настройваха. Качиха се по стълбите. Преди да влязат, за миг спряха пред вратата, където пишеше: „Библиотека“. Вътре, край стените, бяха наредени книжните шкафове, а в голямото празно пространство по средата — столовете и нотните пюпитри. Имаше и един отделен шкаф с витрина, през която се виждаха флейти, кларнети и медни инструменти. Едно момченце със сериозно лице слагаше партитурите върху пюпитрите. Доста от оркестрантите бяха вече дошли. Тимпанистът, едър мъж, продължително нагласяваше тимпаните, както всичките тимпанисти в света, и все беше недоволен. Оркестрантите бяха най-различни. Две млади учителки от гимназията — едната свиреше цигулка, другата — виолончело. Малкото момченце, което разнасяше нотите, свиреше облигат-цигулка. То бе същото, което обираше винаги на Фильо и Макензен топчетата и което познаваме от нападението на бившия клуб на „Бранник“, когато пренесоха масата за пинг-понг. Имаше двама стари военни музиканти пенсионери, облечени все още във военните си куртки. Съсредоточено гледаха нотите трима млади офицери, изглежда, от запаса. Останалите бяха адвокати, лекари, занаятчии, които без разлика на потекло, образование и имуществено положение бяха обединени от любовта си към музиката.

Тримата руснаци незабелязано застанаха между библиотечните шкафове и почти не се виждаха. Никой не им обръщаше внимание.

Фильо и Макензен седнаха на своите места, където бе медната група, и скоро към оглушителния шум на оркестъра се прибавиха още два крещящи инструмента. Диригентът, познатият ни вече учител Гоце Михов, с вечната си артистична пеперудка на ризата, с дълги коси, все поглеждаше към някои празни места. Явно почваше да се нервирва. Двете момчета се обърнаха към руснаците и им смигнаха. Те в отговор им се усмихнаха. Гоце Михов взе да чука с палката на пулта, но никой не го чуваше или се правеха, че не го чуват. Постепенно той усили удрянето и накрая счупи пръчката. Но като видя, че няма ефект, извади от джоба си една стражарска свирка и я наду продължително с изпъкнали очи и зачервено лице. Чак сега настъпи тишина. И тъкмо в тишината Макензен изсвири. Това беше достатъчно. Горкият учител вече не се владееше.

— Ще те убия и ще те излежа! — изкрещя той на Макензен, който се сви на мястото, защото Гоце Михов хвърли остатък от палката право срещу него. Но след това, изглежда, се сети нещо, защото бързо се съвзе и прие благ вид.

— Господа, реших днес да ви кажа нещо. Нека вече не се дразним взаимно. Нека оркестърът започне нов живот, нали? Колко хубаво ще бъде!... Ами нас ни свързва най-великото изкуство, нас ни свързва любовта към музиката!

Младата учителка с виолончелото каза полугласно:

— Ще плеснем с ръце и ще се прегърнем...

— Запазете глупавия си хумор за себе си! — веднага рязко отговори диригентът.

Тя искаше да му възрази още нещо, но приятелката и я спря. В тоя момент влезе д-р Милетович, леко пийнал, с отметнато бомбе назад, с елегантна пеперудка, с цигулка под мишница в много скъп калъф. След него тихо се промъкна Томи, който бързо се скри зад един библиотечен шкаф, въпреки че Фильо и Макензен му шъткаха да се махне. Все пак добре, че в тоя момент Гоце Михов се занимаваше с д-р Милетович. Последният най-спокойно си извади цигулката от калъфа.

— Алкохолът е погубил даже Бетховен... — печално се обърна към него Гоце Михов.

— Аз не съм Бетховен, аз съм само д-р Милетович.

— Личи си... — въздъхна Гоце. Извади от джоба един камертон и даде тон „ла“, за да може Милетович да си настрои цигулката.

Докторът си настройва цигулката дълго и Гоце Михов го чакаше с нарастващо нетърпение. След като цигулката беше наред, Милетович най-спокойно засвири за собствено удоволствие „Солвейг“ от Григ. Но понеже все пак беше пийнал, вибраторът на лявата му ръка бе особено „изразително“ и се получаваше тон, за който циганите казваха: „Цигулката плаче“... Внезапно Томи излезе иззад шкафовете, спря пред оркестъра, вдигна глава към полилея и почна да вие, като воят му странно модулираше и навяваше непонятна тъга. Последната капка беше преляла. Гоце Михов си хвана главата с две ръце и изрева:

— Ще полудея!

— Чак сега ли разбрахте състоянието си? — учуден попита Милетович.

Макензен бързо се спусна, хвана Томи за нашийника и го изведе навън, въпреки че кучето се дърпаше и отчаяно искаше да остане. Все пак инцидентът някак си се залича. Михов почука с нова пръчка на пулта.

— Моля... Внимание, имаме ауттакт!

Изведнъж екнаха звуците на увертюрата „Багдадският халиф“ на Боалдъо. Но нещо не вървеше духовата партия и това беше естествено. До Фильо и Макензен на празните столове бяха положени две валдхорни. Бай Киро още не бе дошъл. Но и да се явеше, ползата нямаше да е голяма!...

— Щрайхът да млъкне! Щрайхът! — викна пак Гоце и извади полицейската свирка, като я надуваше до самозабрава. Оркестърът млъкна. Пот се лееше по лицето му и той едва дишаше.

— Това не е оркестър! Това е циганска банда!... Моля, само духовата партия! Четиридесет и седми такт!

Всички обърнаха нотите си. Той даде знак, но нищо не се получаваше. Това бе краят на напрежението, а началото на новия живот, както се изрази Гоце Михов, още не се виждаше.

— Спрете! Ще ви убия и ще ви излежа!...

Той скъса пеперудката си, седна направо на пода и задиша тежко. Явно човекът беше зле и оркестрантите се почувствуваха виновни. Милетович дори си извади носната кърпа, намокри я на чешмата и искаше да му я сложи на главата, но той му отмахна ръката. Докторът сви рамене и си седна. След като докараха Гоце до това състояние, сега всички знаеха, че трябва да мълчат и чакат, докато мине кризата.

Всъщност оркестрантите обичаха Гоце Михов, но и те не можеха да си обяснят защо, когато са на репетиция, изпитваха непрекъснато желание да го дразнят и измъчват.

Руснаците си казаха нещо тихо. Двамата от тях минаха между редиците и взеха валдхорните. Децата им направиха място и Макензен услужливо им обясни от кой такт да свирят. Третият отиде право към малкото момченце, взе цигулката му и тихо я настрои. Сега всички седяха и чакаха. Накрая, уморен, стана и Гоце. Той каза с прегракнал глас:

— За последен път!... И след това не ще ме вече видите, понеже няма да ме има. Ще умра...

Сега всички гледаха виновно право към него. Той морно махна с ръка. Тоя път оркестърът засвири както никога. Руснаците също. Лицето на Гоце Михов засвети. Той бе музикант, макар и маниак музикант, но за него музиката бе и съдба, и смисъл в живота. Все по-весело дирижираше той, но внезапно спря с рязко почукване.

— Моля, само духовата група, четиридесет и седми такт!

Духовата група, подсилена от руснаците и тимпаните, даваше тая основа, върху която като възглавница лежеше цялото произведение. Всички свиреха с чувство. В самозабрава Гоце Михов викаше, докато дирижираше:

— Браво! Гениално! Великолепно!

От умиление щеше да се разплаче. Когато проклетите тактове бяха изсвирени, той скритом си избърса с кърпичка сълзите, Гоце не се скъпеше на похвалите, както не се скъпеше и на ругатните.

— Достатъчно! А сега отначало! Внимание!...

Оркестърът засвири. Понесе се веселата мелодия на увертюрата. Всички свиреха с увлечение и с онова неповторимо усещане, че и те участвуват в сътворяването на това велико, тайнствено и космично изкуство, наречено музика...

ТРЕТА ГЛАВА

Беше късно вечер. Всички си бяха легнали. Но на горния етаж Фильо се измъкна по чорапи. Носеше в ръце обувките си, за да не тропа. Стъпваше внимателно по дървените стълби, които скърцаха. На двора го посрещна Томи, който се готвеше да излае, но Фильо го притисна. После тихо изсвири. Никой не му отговори. Потропа на прозорчето на Макенzenовата ниска къщичка. Тя се тресеше от комитското хъркане на бай Мицо Войводата. След малко от къщичката излезе самият Макенzen, сънлив и се протягаше.

— Айде, тръгвай!

— Нанка ми се!

— Тръгвай, ти казвам!

— Нема па! — сопна му се Макенzen. — Това не е демократично, да събуждаш кой ти падне!

— А-а-а, така ли?

— Така!

— Ще те оправям аз тебе! — закани му се Фильо. — Хубаво ще те оправя!

Макенzen сви рамене и се прибра. Фильо почака малко и тръгна сам. Кучето го следваше. Отвори портата и излезе на улицата. Изведнъж някой се затича зад него. Фильо се обърна. Беше Ружа. Той се разсърди. Тя го хвана доверчиво за ръка.

— Аз ще дойда вместо Макенzen...

— Ти си малка, иди си!

— Не съм малка, ще ти помагам.

— Върви си, ти казвам! От деца нямам нужда.

Тя спря и почна да плаче. Фильо се намери в чудо. Помъчи се да я успокои. Накрая каза педагогически, защото Ружа зарева с глас:

— Избърши си нос! С деца на баня да идеш... сапуна да ти изядат!...

Тя хълцаше.

— Фильо, батко е откъм опозицията...

— Откъде знаеш?

— Вчера Перо го извика, бави се дълго. Като се върна в къщи, каза, че е за демокрацията.

— Дръвник! Аз хубаво ще го оправя!

— Аз съм с тебе!...

Фильо тръгна. След него — Томи. Изобщо Томи не обичаше вечер да спи. Ружа вървеше след Томи. Фильо повече не я спря. Като стигнаха пред клуба на РМС, Томи скромно клекна до входа. Всички лампи бяха запалени. Влизаха и излизаха младежи. Група деца чакаха също пред клуба. Водеше ги малкото момченце, което свиреше в оркестъра и играеше на топчета. Казваше се Кирчо.

— Другарю Фильо, дойдохме. Всички са налице! — каза то важно.

— Много добре, Кирчо!

Фильо като генерал огледа децата.

— А как се измъкнахте от къщи?

— Утре някой може да изяде бой, но не е голяма работа, свикнали сме — отговори Кирчо.

Фильо се представи на Венчо. Ремсистите се бяха омацали с вар, лепило и бои. Едни мъкнеха стълби и въжета, а друг буташе дори варел с червена безирена боя.

— Бате Венчо, дойдохме! — обяви Фильо.

— Браво! Сериозна махала! — ухили се той. — Само че не виждам Макензен.

— Зарежи го, той премина към опозицията!

— А-а-а не бива да го изоставяш! — с упрек му каза Венчо. — За Макензен трябва сериозно да помислим.

— Ще го оправя аз! — пак се разгневи Фильо.

— Ще вземете района на циганската махала и специално внимание на тютюневия склад! Искam фасадата да бъде добре налепенa — обясни Венчо.

Децата бързо взеха кофите, четките и афишите. В тия години украсата по фасадите на къщите беше в пълен ход. Главното изкуство си остана рисуването, и то рисуването на букви по стените. Стилът нямаше значение. Важното беше да се чете това, което пише. Половината от лозунгите почваха с: „Да живее...“, а другата половина със „Смърт на...“. Средно положение нямаше. Така за дълги години останаха обезобразени фасадите на хубави, старинни къщи.

Пострадаха дори керемидите по покривите. Пишеше се по тротоарите, лепяха се афиши навсякъде, където падне, а от прозорците се вееха дълги знамена. Така че градчето приличаше на фасадата, на цирк „Роял и Добрич“, бедна украса, но затова пък радостна. Собствениците на къщите ругаеха наред художниците, но като видяха, че няма отърване, взеха сами да изписват фасадите на къщите си.

Фильо като най-голям носеше една стълба. Тя застрашително се въртеше на разни посоки, докато събори една ваза. Все пак децата успяха да се измъкнат, без да нанесат много щети. Ружа бе прегънала крехкото си тяло под тежестта на една кофа. Томи весело подскачаше около децата. Фильо спря.

— Да се разберем, ще пазите тишина и ще слушате.

Децата в хор отговориха:

— Ще слушаме!

— Аз знам в един двор една мушмула... — радостно съобщи едно дете. — Още не са я обрали...

— Аз пък видях на един балкон да сушат суджуци, много лесно е със стълбата...

— На кой балкон? — зададе с нескрит интерес въпроса Фильо.

— Ще ви покажа. По пътя ни е.

Но Фильо бързо дойде на себе си въпреки изкушението.

— Слушайте! Ние не сме апаши. Ясно ли е? Ако видя, че някой пипне каквото и да е, ще бъде изхвърлен от нашите редове!...

Децата се спогледнаха и млъкнаха. Преминаха няколко улици и спряха пред двуетажна къща. Заловиха се за работа. Изправиха стълбата и бързо почнаха да налепват афишите. Фильо се изкачи на върха на стълбата. Една част от децата долу рисуваха сърп и чук, а други пишеха с огромни букви: „Гласувайте за Отечествения фронт“. Трета група начело с Кирчо съсипваше фасадите на едноетажните къщички и дюкяни. На отсрещния тротоар от балкона се подаде човек по бели гащи.

— Съсипахте ми къщата! — развика се не на шега той. — Това лято я боядисвах. Да ви се не видят и изборите, и дяволите!

Фильо, без да се гневи, му отговори:

— Не се безпокой! Твоята барака специално ще се постарам да я разкрасим.

— Ако слезна долу!...

— Слез, но ще трябва след това да си смениш всички джамове, а както знаеш, стъкла няма и зимата приближава... — каза Фильо.

— Аз те познавам, калпазанин такъв!

— Нямам честта да съм ви виждал в кантората си... — рецитира Фильо.

Скоро децата свършиха с разкрасяването и се отдалечиха. Тоя на балкона продължаваше да реве.

— Съсипахте ме!...

Но никой не му обърна внимание. Само Томи излая срещу него презрително. Едно дете притича и каза:

— Бързо! При тютюневия склад циганчетата лепят афиши за Котè!...

— Внимание! — призова Фильо. — Ще се разделим на две. Едните с мене от едната страна, другите с Кирчо — от другата страна.

Кирчо, който бе заел мястото на помощник вместо Макензен, поведе своята група. Фильо тихо се промъкна по улицата и спря точно пред циганчетата, кацнали на двете стълби. Те бяха почти налепили фасадата на тютюневия склад с портрета на Котè. Отгоре пишеше: „Гласувайте за демократа Котè Стоичков!“ Двете групи деца тихо приближиха до тях, като внезапно ги изненадаха. Фильо рязко извика:

— Стой, кво праите тука?!

Томи излая и застрашително заръмжа. Едно от циганчетата побягна, но бе ловко спънато на земята. Другото, което стоеше на върха на високата стълба, се наклони, заедно с него се отдели от стената и стълбата.

— Отидох си! — изпищя то.

Фильо и още едно дете с мъка задържаха стълбата да не падне. Другите деца хванаха втората стълба.

— А сега кажете какво да правим с вас? — строго заговори Фильо.

— Бащице Фильо — каза циганчето на върха на стълбата, което, изглежда, бе ръководител на групата, — ние сме хора сиромаси.

— А като сте сиромаси, защо помагате на Котè?

Циганчето от стълбата взе да се мазни.

— Бай Фильо, сиромах човек — жив дявол! Нали требе да се яде?

— А искаш ли да се наядеш хубаво? — закани се Фильо, като наклони стълбата така, че още малко циганчето щеше наново да политне.

— Аман, челеби! — в скоропоговорка каза циганчето като възрастен. — Ти си арен човек, кой не те познава, на кой добро не си направил? Ората свещи палят за тебе...

— А ти познаваш ли ме?

— Как да не те познавам? Ти си ми наместо баща!

— Слизай долу! — ядоса се вече Фильо.

— Маани зверо, молим ти се!...

— Томи нищо няма да ти направи!

— Молим ти се, маани го, колко тригодишно магаре е!...

Циганчетата слязоха и се натрупаха на купчина. Някои извадиха фасове и ги запалиха. Приличаха на група осъдени, изведена на нощна екзекуция, на която изпълняваха последното желание — една цигара!... И от групата на Фильо някой се опита да запали.

— Рекъл съм ви — никакво пушене! — дълбокомислено подчерта Фильо.

Детето загаси фаса.

— Дадоха ли ви пари? — попита Фильо циганчетата.

— Е, па дават ли ти — взимай! — отговори сентенциозно едно малко циганче.

— Кой ви даде парите?

— Перо агентино и Калъча, дето държи плажо през летото.

— По колко ви дадоха?

— По сто лева.

— Дайте афишите!

Циганчетата с неохота подадоха рулата с хартия.

— Изеде ни лебецо, бащице...

— Ние ще ги налепим — каза Фильо, като огледа фасадата. Беше го осенила гениална идея.

— Те така те сакаме, бащице!

— Ама ако още веднъж ви видя...

— Нема вече! — отговориха в един глас циганчетата. — Айде сос здраве. Че ни дадете ли стълбите?

— После.

— Дай баре по сто лева за стълбите... — примоли се главатарят им.

Фильо застрашително тръгна към него. Циганчетата побягнаха, но като стигнаха до ъгъла, главатарят спря и извика:

— По-кратко, челеби, много си лют!...

А после завикаха в хор: „Фильо Тангоото... Фиийльо Тангоото.“ Едно от децата хвърли камък по тях и те се скриха. Фильо огледа фасадата на склада. Тя бе налепена така, че за нищо вече не ставаше.

— Сега, момчета, кой от вас има шест по рисуване?

Всеки се дръпна скромно назад. Изглежда, никой нямаше шест.

— Е, добре — каза Фильо дълбокомислено. — Ще рисуваме колективно... Вижте сега как ще направим...

Той натопи четката в черната боя и със смел замах на ръката нанесе първите щрихи върху лицето на Котè. Ефектът беше потресаващ...

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

Сутринта рано Фильо, както винаги, излезе с флигорната, но след кратко колебание, вместо да засвири, се прибра в стаята. Отдолу Макензен наду бас-флигорната с втората партия, но след като засвири и никой не се присъедини към него, спря и погледна нагоре. Томи в обичайната си поза стоеше и безкрайно удивен, гледаше ту надолу, ту нагоре. Макензен викна:

— Фильо...

Но вместо Фильо на балкона се подаде Перо.

— Свири си, Маке, ти много хубаво свириш...

Перо слезе по стълбите и отиде при него на двора. Почна да разговаря тихо. Отгоре Фильо ги наблюдаваше, но нищо не чу. Макензен само уморено кимаше с глава. Перо извади от джоба банкноти и му даде няколко. Той неохотно ги прибра. Ружа всичко следеше от малкия прозорец на къщичката им.

— Не ги взимаай! — прошепна тя.

— Глей си работата, ма! — троснато отвърна Макензен, В това време Фильо се спускаше по стълбата, все едно, че не вижда Макензен. Последният не се сдържа и викна след него:

— Фильо бе, Фильо...

Но Фильо гордо отмина. След него тръгнаха Томи и Ружа, която бързо го хвана за ръка. Макензен се затича и ги догони.

— Фильо, искаш ли пари? Гледай... Показа му банкнотите от Перо.

— Аз с предатели нямам работа!

— Яд те е за Еми...

— Слушай, херувимче — язвително произнесе Фильо, — за нищо не ме е яд! Само че тоя път връщане назад няма!...

— Да не ме биеш?! — насмешливо каза Макензен.

— Ти сам ще се утепаш, без да те барна...

По улицата се зададоха малките деца от снощната акция. Те тичаха към Фильо. Той им даде знак напред и всички се запътиха към тютюневия склад. Макензен вървеше на почтено разстояние след тях.

Томи бе застанал по средата между децата и Макензен и гледаше ту към него, ту към Фильо. После с подвита опашка, сякаш виновен, тръгна след Фильо и момченцата. Томи избра мнозинството! И нищо чудно, тъй като беше много общителен и не можеше тепърва да си променя нрава заради един човек, па макар и да е Макензен!

Пред сградата на тютюневия склад се бе събрал много народ и се смееше. Над налепените плакати се четеше: „Гласувайте за О’Котès — циганския кмет, черноборсаджия и спекулант!“ Портретите на Котè бяха странно променени. На едни — с брада, на други — с мустаци, на трети — с изкривен поглед. Един гражданин разговаряше със стария съдия:

— Защо пише О’Котès?

— Така е на цигански език.

— Добре са го направили! — възхити се гражданинът.

Съдията се засмя:

— Отлично!

Фильо и децата с гордост разглеждаха резултатите от своята политическа дейност. На отсрещния тротоар стояха Венчо и Дòбра, която винаги се изчервяваше, когато я поглеждаше. Смееха се с глас.

— Моите поздравления, Фильо! — тръсна му ръката той.

— Тепърва ще има да ме поздравяваш!... — похвали се Фильо.

— А Макензен защо ходи отзад?

Фильо се намръщи и нищо не каза.

— Старите приятели така лесно не се изоставят...

— Аз далеч по-големи работи изоставих — каза Фильо многозначително, — та с него ли ще се церемоня?!...

— Все пак той ти е приятел от люлка! Аз ли ще трябва да ви одобрявам?

Фильо отмина, ритайки камъчета по пътя. Влезе с децата в училищния двор. Един по един учениците с неохота се вмъкваха през входа, където двама учители ги проверяваха за чистота, за подстригани коси, за лъснати обувки и за якички.

ПЕТА ГЛАВА

В класната стая всички шумяха. Еми разговаряше оживено с Макензен и нещо го дърпаше за ръкава, но той я гледаше безизразно. Фильо не им обърна никакво внимание и нарочно се смееше, като се закачаше с другите ученици. Някой извика:

— Иде!

И всички се втурнаха към мястото си. От двете страни на чина се изпънаха Фильо и Макензен в стойка „мирно“. Влезе един възрастен мъж с напълно остригана глава. Темето му лъщеше като емайл. Това бе прочутият учител по руски Вениамин Самус, бивш офицер, изискващ военни порядки в часовете си. Беше строг, но извънредно справедлив.

— Встать! — изкрещя детското гласче на дежурния, който направи кръгом, после с маршова стъпка се запъти към преподавателя и спря:

— Господин учитель, класс готов к уроку по русскому языку!

— Здравствуйте, господа! — поздрави той отчетливо.

— Здравья желаем, господин Вениамин Николаевич.

— Садитесь!

Класът седна. Настъпи тишина. Той ги изгледа проникателно с живите си сини очи и с едва забележима насмешлива усмивка каза:

— Сегодня у нас классная работа. Приготовтесь... — Учениците извадиха тетрадките. — Будем делать так, вот видите?... Первая группа, вторая группа, первая группа, вторая группа...

Така всеки чин бе разделен на две редици в дълбочина и никой не можеше да преписва от другия.

— Первая группа, текст: „Я памятник воздвиг себе нерукотворный“. Вторая группа: „Тучки небесные“. Надеюсь, что эти авторы вам знакомы... — Самус мина на българо-руски. — Потом первая группа ще сприегне глагола „читать“ в минало време, а вторая группа ще склонит существительного „озеро“. Ясно?

Вениамин Самус седна на катедрата. Децата се наведоха и започнаха да пишат. Фильо знаеше много добре „Тучки небесные“, но приятелят му до него гледаше през прозореца тополите на двора и

наум не му идваше нито дума от тоя пусти „нерукотворен паметник“. Накрая той се унизи и сбута Фильо. Той го погледна безстрастно и се отмести. Макензен пак го бутна. Тогава Фильо го ритна с крак по глезена и Макензен подскочи.

— Господин Макензен, вие сега ли сочинявате стихотворение? Ни трябва так да се напывате... Това направил Пушкин преди вас...

Горкият, целият се изпоти. Той имаше големи познания по гробищните паметници, но от „нерукотворните“ нямаше и хабер. Затова зяпаше навън. Долу стоеше Томи на пост, но и кучето не можеше да помогне на господаря си. Изведнъж Макензен се почувствува смъртно уморен. Той се прозина юнашки и дълго. След това задряма на чина. Не помнеше колко продължи това. Стресна се от училищния звънец.

Коридорите на училището, където бяха класните стаи, отначало бяха празни. Сега вратите една по една се отвориха. Излязоха първо преподавателите, а после в луд бяг, сякаш бяха държани вързани на чиновете, изскочиха учениците. Фильо весело разговаряше с две другарчета. Край него мина Макензен съвсем намусен и се запъти към нужника. Фильо тръгна след него, защото почувствува нещо недобро... Приятелят му влезе вътре. По-малките със страхопочитание му отстъпиха място. Макензен измъкна един фас от джоба си. Запали го доста неловко и се закашля, макар да беше опитвал и друг път. Прогимназията имаше два клозета. Единият с много подразделения — на двора, който вече познаваме, а другият — в самата сграда, който почти никой от учениците не ползуваше освен първокласниците. Макензен се бе запътил именно към клозета в самата сграда. Фильо се напъха след него и веднага го нападна.

— Нали съм ти казал да не пушиш!

— Ще правя каквото си искам! Да не си ми настойник?!

За беля в същото време дойде един преподавател. Макензен, който иначе беше предпазлив като лисица, този път бе толкова угнетен, че даже не направи опит да загаси фаса.

— Това какво е? — попита учителят.

— Фас! — кратко отвърна той.

— Напусни училище веднага!

Той хвърли угарката и излезе с независим вид. Фильо изтича след него.

— Ей, Макензен, чакай... Маке...

Но приятелят му не го изчака, не искаше да чака. Беше му дошло до гуша всичко. Фильо въздъхна и се върна в клас.

Когато училищният ден приключи, всички весело затичаха по уличките около гимназията за в къщи. Фильо с крайчето на окото следеше Еми. Тя вървеше с две приятелки. Той тръгна по тях на далечно разстояние. Видя как тя се раздели с момичетата и продължи сама. Фильо бързо я догони точно когато излезе на тяхната улица.

— Еми, почакай...

— Какво има? — попита високомерно тя.

— Трябва да поговорим...

— Няма за какво!

— Все пак... бяхме заедно... шафери... — нататък той не продължи спомените си, защото настъпи в опасна зона.

— Е, и какво?

— Аз не съм ти направил нищо!

— Нищо ли? Ако знаех, че си комунист, нямаше да те приема за шафер!

— А-а-а, така ли? — ядоса се Фильо.

— Точно така! — повтори Еми. — И повече не се влачи зад мен!

— Съвсем не се влача. Само исках да те предупредя, че ако продължаваш да оплиташ Макензен, ще си имаш работа с мен!...

— Не ме е страх от никого!

Тя тръгна. Фильо вървеше след нея.

— Значи и ти си с тия бандити? С тоя Котè?!...

В това време се чу от двора гласът на майка й:

— Еми... Идвай вече! С кого разговаряш?

— Сега, мамо... Край между нас!

— Така ли? Аз не знам да е имало начало! — надменно каза Фильо. — В края на краищата, ако съм те целунал, това за мене не значи нищо! Аз колко съм целувал, ако хвана за всяка да се женя?! Къде ще му излезе краят...

— А, така ли?! Значи никога не си имал нищо към мене?

— Сега ли чак го разбра? Аз само така... за разнообразие!...

Очите на Еми се насълзиха. Тя се изчерви от гняв.

— Махай се!... Махай се!...

— Не се нервирай, има толкова мъже по света!... — каза Фильо снизходително и си тръгна. Но и той не беше никак наред и щеше да се разплаче.

Когато стигна в къщи, не обърна никакво внимание на Томи, който се мотаеше в краката му. Седна на един пън в двора и въздъхна няколко пъти дълбоко и жалостиво. Някой тихо се допря до него. Беше Ружа.

— Какво ти е? Плачеш ли?

— Кой? Аз ли? — каза Фильо и хлъцна.

— Хремав ли си? — загледа го тя.

— Ама какво си се хванала за мене? Иди си!

Ружа се отдалечи към разпрегнатия файтон. А Макензен седеше на другия край на двора и мълчеше като своя „нерукотворен паметник“. В двора влезе Венчо. Щом го видя, Макензен веднага отиде при него. Гледаше надолу в земята.

— Викат някой от нашите в училище... — промърмори той.

— Защо? — попита загрижено Венчо.

— Пушех един фас...

— Браво, само това ти липсваше!... Добре, ще ида.

— Не трябва! — провикна се внезапно Фильо. — На такъв опозиционер — никаква помощ!

— Той не е опозиционер — възрази му Венчо, — а бедно момче като всички нас и ако ние не си помагаме, кой ще ни помогне?...

След обяд двамата поотделно отидоха на репетиция и седнаха така, че руснаците да ги разделят. Макензен нямаше какво настроение. Руснаците се чувствуваха вече свои хора в оркестъра. Лейтенантът весело разговаряше с една от гимназиалните учителки. Полека-лека останалите заемаха местата си. Съставът беше пълен. Гоце Михов почука на пюпитъра.

— Господа, моля за пълно съсредоточение. Ще свирим пред Съюзната контролна комисия. Това поставя на изпитание оркестъра. Федя, ти къде гледаш?

— Простите, товариш Михов...

Той вдигна диригентската палка. Само Макензен стоеше неподвижно и гледаше някъде далеч. Гоце Михов свали ръка, защото не можеше да остане безучастен към такава апатия.

— Ти пак ли не си ял?

Макензен трепна и нищо не отговори.

— Внимавай, да не ме изкараш от кожата!...

Гоце Михов вдигна отново ръка. Имаше ауф-такт, но Макензен, напълно разсеян, наду бас-флигорната. Реакцията на диригента беше мигновена. Той захвърли доста дебелата палка, която профуча на сантиметри над главата на Макензен и после леко премина през отсрещния голям двоен прозорец. В градината на казиното се посипаха стъкла. За щастие имаше само двама играчи на табла, които учудено погледнаха нагоре.

— Тоя Гоце е луд — каза единият от играчите.

А в залата на библиотеката Гоце Михов бе стигнал до припадък.

— Ще те убия! Не, ще се самоубия и ще те излежа!...

Доктор Милетович стана от първия пулт и кротко взе Макензен за ръка. Отведе го към вратата.

— Върви си, не виждаш ли... — сви той рамене.

Макензен слезе по стълбите. Когато мина край двамата играчи, те съчувствено го изгледаха, но нищо не казаха. През счупения прозорец долетя музиката на увертюрата. Томи, който чакаше долу, се приближи до господаря си, но той го ритна. Томи жално изквича.

На другата сутрин имаха руски. Отново в класната стая се чу:

— Встать!...

— Здравствуйте, господа!

— Здравья желаем, Вениамин Николаевич...

— Сейчас поговорим за ваши класни работи... Так-с... общо я доволен. Макензен, идите сюда!...

Макензен очакваше всичко, затова едва стана и се затътра към черната дъска.

— Господин Макензен, у вас вид на больной верблюд... Прошу вас ходить как молодой человек!

Той се поизпъна. Вениамин Самус му подаде собствената му тетрадка с класното упражнение.

— Читайте!

Макензен мълчеше. Беше преписал от дъската само заглавието на стихотворението, и то с три грешки.

— У вас было: „Я памятник себе воздвиг нерукотворный“... Читайте!

Макензен започна да пелтечи не на шега.

— Я — я — я памятник... памятник... — а после изведнъж да покаже кой е: — У солнышка тепло, у матери — добро! — изрева той.

— Постойте! Почему вы приписали Пушкину эти мудрости?

— Знаех само този урок... Аз съм сирак. Нямам майка... — той изхълца и очите му се насълзиха.

— Ну, хорошо... У вас склонение существительного...? Так-с?...

— Так-с — повтори Макензен.

— Читайте!

— Озеро — каза Макензен твърдо.

— Так точно! Озеро. Макензен был очень жадный... Ну, читайте!...

Точно на това „озеро“ Макензен се надяваше най-много. Той беше видял в тетрадката на Фильо, че последният отдели основата на глагола, а после дописа след тире окончанията. Например: я чит-ал. Окончанията от Фильовата тетрадка Макензен спокойно бе прибавил към корена на съществителното „озеро“. Затова, когато почна да чете на глас, се получи следното:

— Я озерал, ты озераше, он озераше.

— Дальше?

— Мы озеракме, вы озеракте, они озерали.

— Очень хорошо!... Вам, сударь Макензен, надо пасти авци! Вот вашето призвание!...

В това време на вратата се подаде училищният слуга.

— Макензен в дирекцията!

Той покорно тръгна.

— Постойте! Я не знаю как вас оценить и затова пишу вам крыгла нула!

Макензен излезе като пленник, напълно сразен. Фильо гледаше след него и му стана много жал. Приятелят му вървеше по коридора след байчото, който отвори вратата на директора. Вътре стоеше Венчо. Като го видя, Макензен се разплака.

— Бате Венчо...

— Седнете, Мицов — каза директорът. — Вашият настойник дойде. Извиках го да си поговорим заедно...

На времето институцията на настойничеството бе силно развита. Повечето ученици идваха от селата и родителите им слизаха в града само няколко пъти годишно — я да им донесат дърва, я дрехи, а на

хазяина — сланинка или яйца. Затова трябваше някой в града да бъде нещо като родител на детето. Този човек — най-често роднина, съседнинин или приятел — се казваше „настойник“... Задълженията му обикновено се изчерпваха с това, да отива в училище при някоя беля, която е извършил питомникът му. В историята на просветното дело у нас не е известен пример да бъде извикан настойник, за да го зарадват с похвала за ученика. Освен това на деца, чиито родители обществото признаваше за некадърни да възпитават детето си, също се избираше настойник. А своеобразната известност на бай Мицо, с която той се гордееше, се състоеше в това, че му трябваше „барем една ока гроздова“, за да се „почувствува човек“, както сам се изразяваше. В приповдигнатото състояние, в което се намираше почти през целия ден, той не можеше да се унижи да разговаря с разни даскали, които пият само лимонада и от комитлък си нямат хабер!... Ето защо тая чест, да бъде настойник на Макензен, се падна на Венчо. Ще бъде излишно да се описва диалогът в дирекцията, тъй като „нашият герой“ благоразумно мълчеше, докато директорът изброяваше успехите му по пушене и подвизите му, които обещаваха славни бъднини в научното поприще. След като по мнението на Макензен директорът се наприказва на воля и даже прекали, взе думата настойникът, който обеща от името на своя питомник, че ще бъде послушен, ще учи и няма повече да пуши. Въобще настойникът потвърди, че от днес нататък ученикът Мицов ще бъде вече друг човек! „Другият човек“ чак в края на „приятната“ беседа бе принуден да проговори.

— Обещавете ли да не повтаряте вече всички тия дивотии? Ще станете ли друг човек? — зададе въпроса пряко директора, който съдържаше и отговора.

— Да! — каза Макензен с необичайно тих глас.

Мъчението бе приключено. На излизане от дирекцията отново силно му се приспа и той се прозина дълбоко за учудване на Венчо. Точно когато вървяха вече през двора, би звънецът за края на учебния ден. Двата зачакаха Фильо. Той се показва на вратата.

— Фильо, ела тука! — извика го силно Венчо.

Той се приближи. Венчо ги огледа и двамата с мълчалива усмивка.

— Довиждане, другари! — каза им той внезапно и си тръгна.

Макензен взе да стъпва ту на единия, ту на другия крак. Фильо си бършеше с ръкава носа, макар че нямаше нужда. Приятелят му изведнъж извади няколко банкноти двадесетачки и ги подаде на Фильо.

— Колко са?

— Двеста. Вземи ги! — подаде ги Макензен великодушно. —
Имам още малко пари.

— Това ли са всичките?

— Да.

— И за какво ти ги даде Перо?

— Тя е дълга и широка... Айде да идем в плевнята да ти покажа
къде съм скрил част от парите...

— Е, добре, пази ги, ще ми разкажеш после...

ШЕСТА ГЛАВА

А това „после“ трая няколко часа. Фильо и Макензен бяха седнали на покрива на плевнята, за да не правят впечатление с дългия си разговор. Долу Томи стоеше и ги чакаше, като от време на време нетърпеливо заскимтяваше. Ще бъде отегчително да се разказват омотаните обяснения на Макензен, гарнирани с куп лъжи и оправдания.

— Това ли е всичко? — попита Фильо накрая.

— Всичко. Искаш ли да се закляя?

— Не се кълни напразно! Щях да те сложа на колене, но от мене да мине!

— То си е казано: „Брат от брата ще разделя, дете от семейство...“ — въздъхна Макензен.

— Идеологически си много зле... но това е последният ти шанс. Ясно ли е?

— Ясно бе, Фильо, трябва да ми имаш пълно доверие!

В този момент Томи, който стоеше до портата на пост, се разлая силно.

— Перо иде. Томи ни дава знак. Не бива да ни вижда заедно.

Макензен скочи от покрива. Фильо наблюдаваше как изтичва към Перо. Двамата шепнешком си казаха нещо. Перо му подаде и някакво куфарче. Момчето го взе. Фильо пое дълбоко дъх. Предстояха сериозни битки...

Късно следобед Фильо се шляеше по улицата сам и замислен. Спря до децата от махалата, които играеха на топчета. Играта се водеше на кръв. Точно сега Кирчо направи последния си удар. Мереше едно далечно топче. Децата се струпаха мълчаливо и внимаваха да не дишат. Кирчо изплези език, задържа дъх и като стрелец дълго се мери и когато удари далечното топче, общ тържествен вик се издигна към небето. Кирчо най-спокойно събра топчетата. Чак сега забеляза Фильо.

— Ще играеш ли?

— Не, нямам време.

— Тая вечер ще рисуваме ли?

— Имам по-важна задача за теб... — важно му каза Фильо. — Ела малко...

Двамата се отдръпнаха настрана. Останалите деца мълчаха и ги гледаха, ужким не им е интересен разговорът... Накрая Фильо рече:

— Разбрано, нали?

— Разбрано!

Фильо забърза към центъра на града. По улицата го викаха разни други деца, но той не им обърна внимание. Мина през Житния пазар. Там забеляза една група цигани. Те помагаха на Перо и на един едър човек с голям белег на лицето. Но не белегът будеше удивление, а невероятните татуировки по ръцете и гърдите. Понеже беше разгърден, виждаха се картини, които сякаш разказваха ужаси като от приказките за чумата. Над лявата му гръд се виждаше сърце, безмилостно прободено със стрела, от която се стичаха тежки капки кръв. В сърцето пишеше: „Мичето — 1942 г.“. Точно по средата на гърдите му бе разперил криле голям двуглав орел със скръбен израз на недоклан пуяк. Имаше и змия с надпис: „Кунчето — 1943 г.“ Следваха полегнал лъв от 1943 г., войник с пушка... А когато мъжът се надигаше, за да подаде тежък предмет, на корема му личеше надпис: „Велика България“. По ръцете му имаше разни котви, кормила, един автомобил, аероплан и жена в профил с къдрава коса. Под нея пишеше: „Моята любов завинаги — Пепи 1944 г.“ Това беше личната биография на един мъж, неговите желания, скърби, любовни трепети, преплетени с постиженията на цивилизацията в образи и най-новата политическа история на България. Фильо го гледаше с интерес. Това бе съдържателят на плажа.

Двамата с Перо сковаваха нещо като трибуна на площада. Перо прокарваше жица. Фильо застана близо до трибуната. Едрият човек с белега на лицето му подвикна:

— Ей, я дай тая дъска!

Фильо не се помръдна.

— Дай дъската, да не те плесна...

— Тъпанар! — процеди Фильо.

В това време дойде Перо.

— Калъч, остави го!... От червените е семка...

— Разкарай се! — изръмжа Калъча.

— Пипни ме само! — наежи се Фильо.

— Аз сега...

— Остави го! — хвана го за ръката Перо. — Ще дойде оня, лудият партизанин Венчо, знаеш го...

Калъча плю настрани и се зае с работата по коване на трибуната. Фильо гордо отмина. Беше се забавил повече, отколкото трябва, затова с тичане влезе в Градската градина. Там имаше някаква барака-стрелбище. Една огромна, пълна и червенокоса жена с големи обици стоеше зад тезгяха и пушеше цигара. Ръцете ѝ бяха целите в евтини, лъскави украшения, но лицето ѝ изглеждаше много добродушно.

— О, Фильо, здравей! Отдавна не съм те виждала... — зарадва му се жената. Тя механично взе пушка и я напълни със сачма.

— Не искам — рече Фильо.

— Може и утре да ми платиш. Ти имаш неограничен кредит при мен.

— Лельо Цонке, дошъл съм по важна работа...

— Казвай, цигари ли искаш?

— Лельо Цонке, имаш ли стари плочи?

— Коя искаш да ти пусна?

Тя бързо отиде до своя допотопен грамофон и пусна „Хорсей, хорсей всеки знай“... — Хубаво, нали?

— Екстра! — потвърди Фильо. — Само че ми трябва... Я спри грамофона! — тя го спря. — Трябва ми, да речем, тая плоча... — Фильо почна да пее: „Ако си имаш, църна кокошка, дето не ееее раждаааала...“ Даже и леля Цонка запя.

— Хубава е — въздъхна тя, — ама нея баш я нямам!...

— А баба Наста за царчето, тая песен...

— Готово! — каза тя, после се сепна: — Ей, да не стане някоя бея... Ще ти я дам, ама ако те хванат, ни дума, че е от мене. Нали знаеш, сега не ни е до царчето! Я влез, избери си!

Тя вдигна дъската, която преграждаше входа, и го пусна. Фильо започна да рови в плочите.

— Ще взема още тая... „Два динара лубеница, три динара грозде“... — тананикаше я Фильо.

— Тая е също хубава — каза мечтателно леля Цонка. — Що пиене е паднало с нея... Ти не ме глей сега!... На времето по мене на глутници се въртяха мъжете. Имаше даже един кметски наместник и един секретар-бирник...

— Ще взема и тая... „Брала мома къпини“...

— Тая, да ми простиш, Фильо, е малко мръсничка, не става за жур!

— За жур не става, ама за друго става!... Ще ги нося на един митинг. Ама тайна!... Какво Цонке, депозит ли искаш?

— Обиждаш ме!...

— Дай сега една пушка!

Той излезе пред тезгяха и остави плочите до себе си. Вдигна пушката и се премери в един ловец и заек. Стреля, но вместо заекът да падне, ловецът се преобърна с глава наопаки.

— Тая е повредена — каза леля Цонка, — стреляй по орела!

Фильо стреля. Орелът падна надолу като камък и избухна силен гърмеж, защото долу бе сложено кюкюрт с бертолетова сол, за да гърми. Вдигна се лек дим над стрелбището.

Два дни наред Фильо беше в голямо напрежение, зает от сутрин до вечер. Но за да не дразним любопитството на читателя, ще кажем, че всичко си има причина. А тая подготовка Фильо направи, защото очакваше един уречен ден...

СЕДМА ГЛАВА

И ето настъпи тоя ден... Ден на голямата предизборна борба. Дори тук, в това малко провинциално градче, където живееха нашите герои, предизборната борба се водеше с всички средства.

Още рано сутринта Перо засвири с уста. Той беше елегантно облечен, с лента през гърдите, на която пишеше: „Демокрация“. Върху петелката на самото му се зеленееше огромна четирилистна детелина, изрязана от лъскав плат.

— На сватба ли ще ходиш? — попита го бай Тома.

— Може би на вашето погребение... — важно отговори Перо.

— Зелен си, Пероооо, ама си си наистина зелен! — тикна пръста си в детелината му бай Тома.

Но Перо не му обърна внимание и отиде на двора. Изсвири. След миг се подаде Макензен. Носеше в едната ръка куфарче, а в другата жици и на рамото — голям триножник с микрофон. Двамата излязоха. След миг по стълбата изтича Фильо с огромен пакет в ръка. Подир него — естествено, Томи.

Котè бе взел всички мерки, за да привлече като на атракция хора за митинга. По улицата, където вървеше Фильо, се зададе мотоциклетист, който разхвърли позиви и изчезна в прах. Фильо вдигна един и прочете: „Всички на митинга! Гласувайте за Котè!“ Фильо смачка позива. В края на улицата го чакаше Кирчо с децата.

— Всички ли са налице? — попита Фильо.

— Да.

— Имате ли това, дето казах?...

— Тройно повече — отговори Кирчо.

— Въпроси има ли?

— Всичко е ясно! — успокои го Кирчо.

— Тръгвайте тогава! — заповяда Фильо.

Децата се затичаха и след миг се скриха зад ъгъла. Фильо остави пакета до себе си и седна на тротоара. Мислеше нещо и не забеляза, че до него се изправи Ружа.

— Защо не стоиш в къщи?

— Ще дойда с тебе, знам всичко!...

— Добре, ела, но стой далече. Ако ни потрябваш, ще те извикам.

Фильо вдигна пакета и тръгна. След него вървеше Томи, а на известно разстояние Ружа. Така стигнаха главната улица. Фильо спря. Отдалече ехтеше бумтенето на тъпана, сякаш е неделен ден и имаше сватби. Но беше делник. Тъпаните приближаваха и вече се носеха пискливите вариации на кларнетите. И други минувачи по улицата се спираха, за да видят каква е тая музика. В малките градчета всяко такова нещо се превръщаше в голям джюмбюш, както казваха старите хора, който не биваше да се изпуска. Зададоха се музикантите. Повечето бяха цигани, леко пийнали, със зачервени лица, с пот на челото и очи, които ще изскочат. Правеха се, че свирят всички, а повечето време си почиваха, като пускаха да изпъкне ту кларнетът, ту някоя флигорна, ту тъпанът. Свиреха „Бдинци, лъвовете-титани“ с всички възможни цигански извивки. След тях с ленти на гърдите пристъпваха двамата разпоредители: Перо и Калъча. От време на време изтичваха напред или встрани, за да оправят колоната, която никак не ходеше в крак. Следваха два реда зелени знамена, а зад тях наперено крачеше Котѐ с бомбе в ръка, което често размахваше за поздрав. Той беше своеобразна фигура, излязъл, както Котѐ сам се изразяваше, „от дъното на народа“. Бе се издигнал отначало като препродавач на добитък, откъдето бяха всичките му връзки с циганите, а после отвори железарски магазин в градчето. Лицето му беше загладено и, както казва поетът, челото му не бе разорано от мисловни бръчки. Мустаците му, късо подстригани, приличаха на част от четка за дъски. Но хитрите му черни очички, пъргавата му възпълничка фигура навяваха такова доверие, че спокойно можеше да продаде магаре за състезателен кон. Беше облечен в костюм от бял шантунг, с обувки в черно и бяло, като аржентински плантатор. В ония бедни години това облекло беше идеалът за еlegantност. Подир Котѐ (впрочем името му беше Костадин, на галено Котѐ) вървяха членовете на бившето дружество „Любов към родината“, с които се познаваме от забавата на германците. Между тях беше и майката на Еми със самата Еми. Мяркаше се някъде и полковникът с военна куртка без пагони. Имаше още много други от бившия, така наречен, елит на града. Не липсваха и обикновени граждани в колоната, както и доста селяни. Пред всички и пред музиката вървяха децата начело с Кирчо. Когато

минаха край Фильо, малкият водач му намигна. Но Фильо не му отговори, защото в този момент видя Еми в колоната и му стана особено неприятно. Тя също го забеляза и рязко извърна глава. Фильо изчака да се извърви колоната и тръгна след нея. Тълпата отиде на Житния пазар. Зави около трибуната и спря. На площада имаше и други зяпачи, без ленти и детелини. Те бяха насядали по тротоара. Циганската музика засвири нов марш. Беше забраненият след Девети септември марш „Изгрей, зора на свободата“. Перо и Калъча развълнувано изтичаха.

— Спрете! Какво свирите!

Музикантите млъкнаха и само тъпанът, който не бе чул заповедта, самотно избумтя няколко пъти.

— Свирете нещо друго! — каза Перо.

Те засвириха „Тъжна беше нашата раздяла“...

— Е, стига де! — скара се Калъча. — Карайте марш!

Музиката отново поде „Бдинци, лъвовете-титани“.

Перо и Калъча, подпомогнати от Макензен, монтираха набързо микрофона на трибуната. Макензен изтича с жицата към едно дюкянче, мина през вратата, продължи по коридора, после слезе в мазето по някакви стълби и накрая в една приземна стая с прозорци в задния двор. Тази стаичка беше ниска, имаше само един стол, маса с грамофон и голямо усилвателно устройство. Перо също влезе и огледа всичко. Макензен зае мястото на пулта.

— Отвори прозореца! — заповяда му Перо. — Като свирна, пускай! Аз ще кажа: Едно-две-три по микрофона и значи — всичко е готово!

— Ясно, няма що да ме учиш! Колко съм се занимавал с тия рррработи...

Перо махна с ръка и си отиде. Макензен остана сам. По едно време чу шум. Видя на малкото прозорче Томи, който си беше проврял главата и дишаше с изплезен език. До главата на Томи се подаде и Фильо.

— Фильо! — извика Макензен.

— По-тихо... Вземи това!

Подаде му пакета, който носеше. След малко и той се пъкна през прозорчето.

Томи остана въвн на пост. Макензен разопакова плочите и една по една ги разгледа.

— Екстра! Откъде ги намери? И аз имам няколко...

Но Фильо не го слушаше. Тръгна по протежение на жицата. Първо затвори външната врата на дюкяна с резе отвътре, после заключи всички вътрешни врати, като внимаваше да не прекъсне някъде жицата. Най-сетне се върна в стаичката при Макензен.

— Знаеш ли как се действа?

— Разбира се, репетирали сме го.

Той пусна едното копче, после другото. Една по една светнаха лампичките.

— Този бутон — продължаваше да обяснява Макензен — е за високоговорителите, а този е за грамофона. Този е за вътрешния високоговорител в стаята, този е за радиото, но нас не ни интересува...

Макензен извади от пазвата си парче хляб с две-три пръжки вътре и почна да яде.

— Дай и на мене — не се стърпя Фильо.

Макензен му отчупи половината.

— Пари отпуснаха ли ти още?

— Съвсем малко. Казаха — след това! Но тия ги пиши бегали...

— Да... — въздъхна Фильо. — Пиши ги бегали...

Томи излая. Макензен му подхвърли през прозорчето и неговия дял, който Томи излапа за секунди.

А на Житния пазар Перо и Калъча оглеждаха микрофона за последен път. Калъча носеше една маса, а Перо вода и чаша за оратора. След това двамата се заеха с микрофона. Долу бе тълпата, която издигаше лозунги за нов живот. Перо и Калъча се спогледаха. Калъча си сложи двата пръста в уста и така силно изсвири, че духовата музика спря като онемяла. Кандидатът Котè също трепна. Така можеше да изсвири само конекрадец. Перо направи успокоителни знаци на музикантите да продължат, но те съвсем погрешно го разбраха и се изтеглиха от трибуната, като напуснаха площада. Перо искаше да ги спре, но приятелят му посочи микрофона. С други думи — не е нужно... Калъча наново изсвири, тоя път още по-остро и пронизително. Котè си избърса с носна кърпичка челото.

— Тоя ке ме съсипе... — изсумтя той.

Долу, в стаичката, бяха чули и двете изсвирвания, но, спокойно си дотяждаха. После Макензен завъртя едно копче. Чу се неистово пиццено на микрофоните. То се засили, премина във вой, после в някакво грапаво стържение и пукане, сякаш не беше микрофон, а дарак и чепкало. На площада всички обърнаха очи към високоговорителите, заковани на двата дирека, а лицата им бяха такива, сякаш сега ще писне противовъздушна тревога. Калъча пак изсвири три пъти с пръсти. Постепенно звукът се изчисти и писукането вече едва се долавяше. Той почука по микрофона, но звукът бе такъв, като че стреляха с топове. Накрая викна:

— Едно-две-три...

Някакъв грак се понесе над площада. Едно уплашено ято врабчета се издигна към небето. Той спря и повтори:

— Едно-две-три...

Сега вече беше по-добре. Усмихна се доволен. Наново изсвири, защото по микрофона ечна песента „Ела под елхите зелени...“ Събраните на площада недоумяваха. Но изведнъж звукът прекъсна. На трибуната излезе в цялото си величие Котè Стоичков, който беше изгубил вече всякакво търпение. Застана зад масата. Покашля се. Край него стояха Калъча и Перо.

— Дами и господа, селяни и селянки...

Но странно — отново гласът премина в оня противен грак и ту се изчистваше, ту прегракваше.

Долу, в стаята, Фильо и Макензен усилено въртяха копчетата.

— Остави го да почне! — разпореждаше се Фильо. — Аз ще ти кажа кога...

Най-сетне гласът на Котè ясно се разля над площада. Това бе глас на стар околийски оратор, свикнал да говори на всякакво място, при всички обстоятелства. Неговите думи нямаха абсолютно никакъв смисъл, но бяха казани така, че действуваха с покачването и спадането на гласа, с глупавите ударения и извивки и завладяваха като приспивна песен. И сега ораторът не се беше стърпял да не почне речта си някъде от първоначалното създаване на градчето. Прескочил великодушно тракийския и римския период, Котè настъпваше към Балканската война. Забравил пред кого говори, той се обръщаше към публиката с думите:

— Драги бежанци, когато топовете тумкаха на Баларбаши... (една нищо и никаква височина над градчето) всички бежанци с развети знаменца...

Пак една забележка. Старите оратори понякога изпадаха в такова умопомрачение, че цялата им реч беше в рими, от което състояние вече никой не можеше да ги извади. По въпроса за бежанците никой не се обиди, защото деветдесет на сто от жителите на градчето бяха бежанци от Македония. Ораторът беше в стихията си. Ту притихваше, ту започваше да вика. Облещил очи, с изпотено и зачервено лице, което бършеше с голям везан пешкир, Котè ръкомахаше и говореше. От време на време се чуваха отделни думи, но общият тон беше тоя, който завладяваше като музика.

В същия момент влязоха в действие децата начело с Кирчо. Докато ораторът се дереше, децата се настаняха на различни места сред тълпата. Кирчо изсвири с уста. Всички деца без изключение набързо пуснаха в обръщение така наречените „жабички“ — особени бомбички, които, хвърлени долу, ниско по земята, се виеха като змии, със съсък и трясък и караха — особено жените — да подлудяват, понеже напомняха едновременно и мишки, и змии. Ефектът беше поразителен, особено между бившите членки на „Любов към родината“. Една даже в ужаса си се качи на трибуната с вдигната над коленете рокля и пищеше право пред микрофона. Перо и Калъча я прихванаха и свалиха от трибуната. Котè я успокои и наново застана пред микрофона.

— Молим, само не се тормозейте... Молим, тишина!...

Но долу продължаваха бомбичките да си вършат работата. Накрая фойерверкът стихна. Лека-полека всички заеха отново местата си.

— И ние — говореше с пълна сила ораторът — въпреки сичко, като спасителя на Голгота, тебе изпърво да си носим кръсто, а сетне да получим благодат, сиреч — победа!...

А в приземната стаичка Фильо и Макензен си бяха точно разпределили работата. Фильо бдеше над плочата, а Макензен — при пулта.

— Готово! — каза той и Фильо пусна игличката върху плочата.

На площада вместо речта на оратора се чуха първите думи от една хумористична история. Пускаха я по всички паноптикуми,

циркове и селски панаири. Получаваше се един особен ефект — едно говореше Котѐ, а друго излизаше от микрофона. И наистина, докато ораторът се кълчеше и ревеше, се чуваха съвсем други звуци и хилене. Тълпата бе напълно разстроена. Ораторът, който не си чуваше добре гласа, бе спрял почти насила от Перо и Калъча. Последният изсвири овчарски няколко пъти. Хумореската спря. От публиката се провикнаха гласове:

— Безобразие!...

Калъча и Перо тръгнаха към дюкяна, но той беше затворен отвътре. Перо се засили да разбие вратата. Фильо и Макензен чуха ударите, но още не бяха си свършили работата. Макензен монтира микрофона и пусна следващата плоча. Сладък тенор с пълен глас зажали: „Болен ми лежи Миле Попйорданов...“ После и момчетата запяха на два гласа. През малкото прозорче Томи виеше с тях, вдигнал глава към синьото небе. Странно се носеха по Житния пазар гласовете на двете деца. Ораторът беше млъкнал и със свирепост изразжение слезе от трибуната. Митингът започна да се разотива. Децата продължиха да пеят. Перо и Калъча почти разкъртиха вратата. Момчетата се измъкнаха през прозорчето, като не забравиха да вземат съкровищата на леля Цонка. Само за довиждане оставиха да свири плочата „Брала е мома къпини...“ Публиката на площада се топеше. Едни от последните, които изтичаха, бяха Фильо и Макензен, придружени от Томи. Зад тях тежко ги гонеха Перо и Калъча. Накрая мъжете задъхано спряха.

— Аз на тия копелета ще им извия вратовете! Ще видят кой е Калъча!

И трябва да кажем, че закана му не бе голословна, защото злобата му нямаше край.

ОСМА ГЛАВА

Денят на изборите протече, запълнен от сутринта до вечерта. Фильо изпълняваше поръченията на ремсовия клуб. Заведе една бабичка и двама дядовци до избирателната урна. Понеже ги води в две различни секции, видя в едната като застъпник на опозицията Перо, а в другата Калъча. Имаха посърнал и унил вид. Перо се направи, че не го забелязва, а Калъча го гледаше с откровена закана в очите. Фильо не можа да се сдържи и невинно го попита:

— Как върви демокрацията?

— Върви по дяволите! — изсъска Калъча, защото не смееше да викне.

Така Фильо цял ден се мота пред избирателните бюра. Особено неприятно му стана, когато бащата и майката на Еми, придружени от Еми, отидоха да гласуват. Майка ѝ беше с кожено палто. Бащата имаше посърналия вид на цивилен. Еми остана отвън. Макензен се оттегли тихомълком нанякъде. Томи беше учтив и не забравяше кой се е отнесъл приятелски с него. Спомняше си много добре жеста на Еми, когато му даде кейк, и независимо че не го беше изял, беше запомнил благодетелката си, завъртя опашка и отиде при нея. Еми го погали по главата, после бръкна в малката си чантичка и му даде един бонбон. Чу се хрускане, като че се трошат кокали, и след миг бонбонът беше погълнат, а езикът на Томи вече се ветрееше навън, очите му фиксираха очаквателно Еми и опашката му се махаше като метла. Еми му даде втори бонбон, а после клекна и го прегърна през шията. Въобще се правеше, че не забелязва Фильо.

— Томи, мили Томи, Томчо мой добър... — му говореше тя, а на Фильо му се доплака. Искаше да е на мястото на Томи. Той не издържа и извика:

— Томи, иси!

Томи без особено желание се подчини.

— Куше, пес такъв! — и леко го ритна с крак.

Томи легна в краката на Фильо. Еми, без да го погледне, каза:

— Какво ви правеше кучето?...

— Нищо — каза Фильо. — Просто не трябва да забравя възпитанието си.

— А вие много ли сте възпитан?

— Мене не са ме възпитавали гувернантки! — отвърна Фильо.
— Каквото съм добил в живота, сам съм го добил, а не като някои, дете получават всичко наготово!...

— За мене ли намекувате?

— Не е важно!

— Жалко, че някои хора забравят толкова бързо някои неща...

Фильо се обърна и погледна Еми.

— Какви неща?

— Някои неща, които са говорили, за искрено приятелство...

Очите на Еми се насълзиха. Фильо наведе глава и гледаше тъпо Томи, легнал в краката му. Еми отново клекна и погали главата на Томи.

— Аз не съм забравил нищо... — каза Фильо.

В това време излязоха майката и бащата на Еми.

— Еми, ела веднага! Махни се от кучето! Ще хванеш бълхи.

Еми стана и изтича при родителите си. Тримата тръгнаха.

Фильо гледаше след тях. Момичето беше с яркосини панделки на главата. Преди да свият по другата улица, тя се обърна и погледна Фильо. Сърцето му взе бързо да тупа.

— Оправихте ли се? — чу той гласа на Макензен.

— Аз не се продавам за 30 сребърника! — язвително му възрази Фильо.

— Е, айде де! Вие, комунистите, всичко месите като гювеч. Любовта си е любов, политиката политика, а сиренето с купон!...

Фильо нищо не отговори на тия Макензенови сентенции, които сигурно беше чул на пазара. Все пак нещо радостно нахлу в гърдите му и той се развесели много.

Още рано сутринта на другия ден по радиото обявиха първите резултати от изборите. Победата на Отечествения фронт беше съкрушителна. Но и без радиото положението беше ясно. Достатъчно бе да погледнеш сутринта Перо. Изглеждаше съвсем тих, услужлив и мек като пухена възглавница.

— Е, айде, Перо, честито! — му каза сутринта бай Тома.

Перо се ухили до уши и каза:

— Що си правиш майтап с бедния човек, бай Тома? Аз съм си пролетарий и няма какво да губя освен веригите си!

На бай Тома от учудване му спря дъхът.

— Бе и ние не сме напразно живели и правили калабалък на тая земя. Все нещо сме научили от научния материализъм... — продължи Перо многозначително и натърти последните думи.

Бай Тома започна да заеква от гняв.

— В полицията кръжок ли сте имали, говедо такава?! Колко пъти ще се обръщаш като кюфте в тиган?!...

— Бай Тома, без докачение, молим ти се...

— Абе ти си си баш бояджия бил бе! Днеска зелен, утре червен... Ух, да ти плюя на веригите!

— Бай Тома, по-кратко!... Партията е за обединение на всички сили. Какво има да делим ние с тебе? Аз наистина съм си бояджия, ти шивач. Да си стиснем ръцете!

Перо великодушно подаде лапата си на бай Тома. Реакцията на бай Тома беше незабавна. Той се изплю.

— Нищо. В името на единството ще преглътнем и тази обида — каза Перо.

— Венчо, чуваш ли го? — извика бай Тома.

Не по-малко удивен, Венчо нищо не отговори. По начало ренегатите винаги учудват нормалните хора с нелогичното си на пръв поглед поведение. Но при малък размисъл виждаш, че то е много последователно, защото целят една-единствена цел — да спечелят на каквато и да е цена!

— Ти си бояджия на собствената си душа. Не те ли е срам? — възмути се Венчо.

— Не е срамно да признаеш честно и почтено грешките си. Самокритиката очиства и...

— Аз на тебе! — нахвърли се бай Тома, но Венчо го спря.

— Остави го!

В това време стрина Мария излезе с чайника и Перо като стрела й го отне от ръката.

— Ти не се мори, стрино Марийо. Гледай си старините!... Докато Перо е жив, няма да те пусна да се пребиеш по стълбите я!

Фильо също бе учуден от поредната промяна в Перо за толкова кратко време. Тогава той беше малък и не знаеше, че не само Перо, но

и много други хора постъпват така и че даже между тях има велики имена, като Макиавели и Фуше, а в българската история — хаджи Иванчо Хаджипенчович, един от хората, осъдили Левски на обесване, а после заемал редица отговорни постове в освободена България. Но Фильо още не бе навлязъл в гъстия храсталак на сложните житейски отношения и беше твърде далеч от непроницаемата стена на неразрешените човешки въпроси. Затова бързо забрави този инцидент и с нетърпение очакваше великденската ваканция.

И най-после тя дойде. Но за Фильо тя не донесе очакваната радост. В прогимназията бяха разрешили на вярващите ученици да ходят вечер на черква. А това означаваше, че за тях ученическият час, тоест седем часът вечерта, не важеше и можеха да се шляят в двора на черквата до полунощ.

Фильо, естествено, не можеше да отиде на черква. А за Макензен това беше време на усилен труд и добри печалби. Той не можеше да се завърти в къщи. От училище тичаше право на черква, обличаше херувимските си дрехи и след толкова продължителни служби се връщаше капнал в къщи и заспиваше като заклан. От яд Фильо реши всяка вечер да ходи на баня. Това беше единственото оправдание, ако те заловят след ученическият час, да кажеш, че си бил на баня. Така много ученици вечер, когато трябваше да закъснеят, си носеха хавлии, пешкир и сапун и ако ги спираха за проверка, показваха торбата с алибито си. Но Фильо наистина всяка вечер отиваше на баня, седеше до полунощ и се пареше във врялата вода до оглупяване.

На Велики петък вечерта Фильо тръгна пак на баня. Тя беше стара, ниска турска сграда, с купол от олово. Вътре се стелеше мъгла като в норвежки фиорд на размъване. Миришеше на сяр, а куполът даваше особено ехо на гласовете. Фильо се опита да се промуши без билет, но касиерът го видя. Наложиха се да плати. После се съблече, взе си полагаемия меден тас и нальми и влезе в банята. Вътре беше топло, задушно, предметите едва изпъкваха. Фильо стъпваше съсредоточено. Той, като стар и патил посетител, не си турна нальмите, а внимателно стъпи на каменните плочи, като се придържаше за стената. Тия предпазни мерки бяха необходими, защото долу по лъскавия каменен под имаше едни особено лигави водорасли, а ако прибавим към тях и обилния сапун, получаваше се нещо като „Париж върху лед“. Една невнимателна стъпка можеше да ти струва мозъчно сътресение. Но

като знаеше тая особеност на турската баня, Фильо не изпускате да наблюдава как се справят другите при това нещастие. Той седна на дървеното столче до една мраморна урна, в която плискат топла вода от чучура, и зачака. Не чака дълго. Зададе се някакъв, както после се разбра, банков инспектор, дошъл на проверка в градчето. Гордо изпъчил големия си корем и притиснал ръце в кръста (още една фатална грешка, защото не можеше да балансира с ръце), обул дървените налѝми (втората не по-малка грешка), той, без да се държи поне за стената, стъпи на хлъзгавите плочи. Резултатът не закъсня. В същия миг краката му полетяха напред със скорост на експрес, а тялото му изостана. Главата му изхлопа на каменния под като празна кратуна. Единият му налѝм полетя право към купола на банята, а другият се пързатяше напред по пода. Тасът му изхвъркна като диска от статуята на Лизип и прелетя над целия басейн. Човекът се помъчи да се задържи, но с едно неумело държане се завъртя напред с главата. Тялото му се движеше със застрашителна скорост към отсрещната стена. Опитат се с ръце да омекоти удара, но напразно. Втори път главата му изхлопа в зида и тялото му омекна. Тасът, който тъкмо в тоя момент падна, издрънча в мъглата и настъпи тишина. Около чиновника се събраха всички.

— Нокаут — съобщи Фильо.

— Повикайте д-р Милетович, той е в банята... — каза един друг човек.

След малко се зададе самият д-р Милетович, но не по налѝми и стъпваше крайно внимателно. Впрочем той всеки път отиваше на баня, когато искаше да изтрезнее в топлата минерална вода и парата. Около кръста си беше навил пешкир. Докторът се наведе над спящия. Дръпна му ушите и леко го плесна. След това изля две канчета студена вода върху главата на бедния инспектор. Той се размърда и отвори очи.

— Това да ти е за акъл, пиленце... — каза Милетович. — Друг път, като дойдеш на баня, да лазиш още от коридора!... А-а-а, Фильо, ти тук ли си? Елат в басейна да си поговорим...

Фильо и докторът се натопиха в горещия басейн.

— Опитвал съм всичко за изтрезняване — и кофеин, и топла гликоза с витамин „С“ венозно, но нищо не действа така, както този басейн! Един час престой — и си като новороден!...

Фильо нищо не каза. Засега опитът на доктор Милетович в махмурлука не го засягаше. Един запя някакво турско маане. Странно се извиваше гласът нагоре към купола.

— Тая баня има страшна акустика. Филхармонията и „Александър Невски“, Фильо, трева да пасат!... Изобщо такава акустика няма никъде в света!... Бил съм и във Виена, и на тържествата в Байройт, и къде ли не!...

— Може би е от парата? — каза Фильо.

— Там е работата — оживи се Милетович. — Ако е от парата, инструментите ще цъфнат веднага. Но заслужава си да се проучи въпросът за тая баня... Слушай само, слушай...

Доктор Милетович пое дъх и изрева началните куплети от басовата солова партия на Деветата симфония от Бетовен:

— О драаайнен...

Всичко живо в банята трепна. Даже Наке телякът, който си пиеше кафето във в коридора, дотича да види какво е станало.

— Спокойно... — каза Милетович, а после се обърна към Фильо: — И почва оркестрът, нали знаеш, тъм-тъм-тъм-тъм...

Милетович беше в стихията си. Той пееше и солото, и хора, и всички инструменти. И най-странното — Фильо го разбираше. Разбираше какво иска да каже. Хората в банята мълчеха и не дадоха вид, че са недоволни. Те уважаваха доктор Милетович, защото беше голям лекар, безкористен и много културен. Само да не беше това пиене!... — казваха хората. — Но иначе е злато човек!...

Фильо напусна банята късно вечерта заедно с доктора.

— Какво чудно време, колко е топло!... — въздъхна Милетович. — Дано да е на хубаво...

— Вярно... — каза Фильо, но леко се учуди, че докторът се замисли. — Довиждане... — сбогува се той.

— Довиждане, Филчо — усмихна му се Милетович.

Фильо тръгна по една тъмна уличка. Шествието, което обикаляше града на Велики петък, беше свършило. Много хора се връщаха със запалени свещи в дома и затова улицата беше оживена. Кой знае защо, на Фильо никак не му се прибираше. Нощта беше мека, подухваше лек ветреца от юг, по небето се носеха редки облаци, които за миг закриваха звездите. Нощ за мечтание... Овощните дървета по дворовете бяха разцъфнали и мирисът на цветята се носеше навсякъде.

Славеите не млъкваха. Несъзнателно Фильо беше тръгнал към Градската градина. А наблизо се намираше улицата и къщата, където живееше Еми. И странно, точно като минаваше през неосветената градска градина, той я видя да върви със запалена свещ. В първия момент искаше да извика, но се спря. Спомни си, че отношенията между тях не бяха блестящи. А после забеляза зад нея три момчета. Бяха от Караджината махала.

— Емиии — гевезеше се единият. — Почакай да ти шепна нещо...

Всички се изкикотиха. Еми вървеше, без да се обръща. Най-едрият от тях изтича и прегради пътя ѝ. Духна ѝ свещта.

— Махнете се, какво искате?!...

— Да си полафим... — каза едрият.

В тъмнината Фильо не видя точно какво стана, но чу, че Еми извика. Сърцето му се разтупа. Той изтича и застана до нея.

— Я се разкарай! — викна Фильо.

— Ти ли бе?!... — ухили се едрото момче и го бутна назад.

Фильо, който нямаше достатъчно килограми, отлетя и за малко не падна. Но се върна бързо и застана на известно разстояние от едрия. Еми се притисна зад гърба на Фильо.

— Искаш ли да ти изтуря зъбите? — каза Фильо.

— Тоя па! — каза с подигравка второто момче и се опита да го заобиколи отзад.

Тактиката беше съвсем ясна на Фильо. Никакъв допир до телата на който и да е, защото хване ли се с единия, другите ще го съборят. Само бързи удари от разстояние! Сега трябваше да приложи всичко, каквото бе научил от своя приятел Осман. Щеше да им покаже той какво е категория „Петел“... Фильо отпусна рамене, сякаш се е примирил със съдбата си, но тялото му беше напрегнато като струна. А след това силно извика:

— Свиньоооо!... — и полетя като футбол напред. Лявата му ръка потъна в корема точно под лъжичката на едрия. Последният се прегъна и тогава Фильо с дясната си ръка нанесе удар отдолу, така че челюстите на едрия изтракаха. Той още повече се приведе. Сега Фильо се отдръпна и нанесе удар право в носа. Не съвсем по правилата, но достатъчно добре да рукне кръв. Едрият почна да хълца. Фильо съвсем спокойно се обърна към другите двама, които вместо да помагат на

другаря си, стояха като зрители. Но Еми направи грешка и внезапно взе да плаче, като хвана Фильо за двете ръце отзад.

— Не искам... не искам...

Фильо почувствува, че се изпотява. Ако сега се хвърлят, ще ме смелят... Но двамата не се хвърлиха. Той рязко освободи ръцете си и се устреми към втория, който му се видя по-малко едър. Един удар право в лицето, без да гледа, му се видя добър. Но потърпевшият в последния момент наведе глава и ударът на Фильо попадна в челото. Второто момче просто седна на земята, но нещо изхрущя в стиснатия юмрук на Фильо. Той разбра. Това не е глава, а биче, си помисли Фильо. Беше си счупил пръста. Тръгна бесен към третия.

— Аз нищо... Аз не участвувам... Какво съм ти направил?!...

— Марш, докато не съм ви пребил! — кресна им Фильо с целия си момчешки глас.

Този, който не беше ял бой, вдигна от земята ударения по челото. Едрият плюеше непрекъснато и плачеше. Тримата като разбита войска изчезнаха в тъмнината. И все пак оцелелият измежду тях взе да реве:

— Фильо Тангото... Фильо Тангото... ще те пребием... така да знаеш!...

— Ей сега идвам! — викна Фильо.

Чу се шум от бягащи стъпки и настъпи тишина. Еми продължаваше да хълца. Фильо се приближи до нея, като си разтриваше ръцете.

— Залепиха се за мен още в черквата...

— Ето, виждаш ли, не трябва да ходиш на черква! — поучително й каза той.

Сега Еми се разплака високо, сложи си главата на ризата му и си триеше носа в нея. Фильо почувствува как ризата му се намокря. Пръстът го болеше много.

— Нищо не разбираш... — през сълзи говореше Еми. — Не е в черквата... Знаеш ли колко е хубаво да вярваш в бог... Като прочетеш Библията, ще разбереш...

— Ти цялата ли си я чела? — с недоверие попита Фильо.

— Не, но баба ми я чете всяка вечер...

— Хайде сега да те заведе в къщи... — каза й Фильо примирително.

Той я взе под ръка и двамата тръгнаха. Еми се беше облегнала на него, но Фильо вървеше с гордо изправена глава и не я поглеждаше. Чувствуваше, че не трябва да каже нищо. Нека тя си направи заключение какъв мъж е Фильо! Какъв прекрасен, смел, горд, но скромен в замяна на това!... Тази роля го въодушеви. Той винаги си представяше, когато чете някоя книга, че е самият герой. Сега беше много щастлив, защото четеше своята собствена книга с главен герой Фильо! Кой каквото да разправя, но Фильо е нещо, което толкова рядко се среща на тоя свят!...

— О, Фильо — възкликна Еми, като се успокои, — колко си силен!

— Въпрос на тренинг. Моят треньор е Осман Булгура. Дребна работа!... Само друг път, като се бия, моля те, не ме хващай за ръцете.

— Извинявай, аз се уплаших.

— Няма нищо — великодушно каза Фильо.

Те излязоха от Градската градина и тръгнаха по улицата, където живееше Еми.

— Дотук! — рече Фильо.

— Не, изпрати ме до вкъщи.

— А родителите ти?

— Не ме интересуват!

— Ти върви, аз ще гледам, докато влезеш в двора. Само някой да посмее!...

— Фильо, искам да ти кажа нещо... — започна Еми и пак се разплака.

Не сега, не бива да ѝ позволявам нищо да каже! Ти трябва да покажеш спокойствие и безразличие. И Фильо реши, вместо да е искрен и каже това, което е на сърцето му, да играе ролята на Янец и Сандокан едновременно.

— Впрочем мой дълг е да защитавам онеправданите — каза Фильо изречението, което не помнеше къде бе прочел. — И това е за мен естествено, нали? Не трябва да мислиш, че съм го направил заради тебе!...

— Фильо, все пак трябва да поговоря с тебе... Трябва да ти кажа нещо...

— Сега не. Може би по-късно, някога...

— Няма да има вече „някога“... — настояваше Еми през сълзи.

— Еми, Емиии... — чу се гласът на майка ѝ от двора. Външната лампа светна.

— Е, довиждане... — каза Фильо. — Лека нощ...

— Фильо, моля те... — хълцаше Еми.

Но Фильо рязко се обърна и тръгна почти тичешком в обратна посока. Когато влезе в Градската градина, беше страшно доволен от себе си. Изиграх го както трябва!... Гордо, мъжествено! Е, след ваканцията, като почнем училище, ще се държа малко по-меко, така че да говорим... Тогава ще ѝ кажа моите изисквания. Тя трябва да скъса с някои неща... Е, чак със семейството — не, но преди всичко идейно трябва да бъде с мене, а после...? А после мечтите на Фильо стигнаха до дълбока старост и няма защо да ги описваме, тъй като Хамсун добре ги е описал в своите романи.

В следващите дни Фильо беше като замаян от себе си. Не разговаряше почти с никого. Ходеше из двора и отведнъж се сети за

тетрадката си. Точно в събота го обхвана вдъхновение и пожела да прибави нови безсмъртни стихове. Междувременно една сутрин, като се събуди, реши, че може да почне да пише роман. Въодушевено се спусна към тетрадките си, извади една чиста с тесни и широки редове и седна на масата. Потопи перото в лилавото мастило и краснописно изрисува: „Черният пират“, роман от Филип Томов Пищолски. Дълбокомислено впери очи в ъгъла на стаята и след миг изниза първото изречение: „Розалинда излезе на палубата...“ Помъчи се понататък да продължи, но нищо не му идваше наум, и реши, че вдъхновението е такова нещо, което осенява човека за много кратко време и трябва да го чакаш дълго, за да седнеш да пишеш отново. Фильо взе попивателната, внимателно попи началото на своя бъдещ гениален роман, какъвто той вярваше, че ще стане, затвори прилежно страницата и пхна тетрадката под дюшека. Оттогава той нито веднъж не беше посягал да я измъкне в очакване на вдъхновението...

Затича се към къщичката на бай Мицо и потропа на прозорчето на Ружа, която, кой знае защо, не му бе върнала стихотворенията, след като момчетата си дойдоха от фронта... Нямаше никой. Макензен, както казахме, киснеше по цели вечери и следобеди в черквата. Фильо се качи по стълбите към тях и за своя изненада чу гласа на Ружа откъм балкона. Когато мина край стаята на стрина Мария, видя вътре момичето. Беше боса. Стрина Мария ѝ кроеше някаква рокля от стар копринен плат с морскосин цвят, вероятно от миналия век, който бе извадила от отворения сандък. Роклята изглеждаше прелестна с воланчетата. Ружа имаше стройни, макар и тънки крачета, с хубаво оформени ръце. Но най-привлекателното в нея беше главичката ѝ — с тежки, пепеляворуси, прави коси. А очите ѝ непрекъснато се смееха. Тя се завъртя около себе си.

— Хубавицата на стрина! — нежно говореше стрина Мария. — То си ми е истинска Мара Пепеляшка... Само едни обувчета да намерим!...

Ружа сияеше. Фильо помисли, че тя е много пораснала, и се учуди. Но си е все още дете, си каза той. Изчака я да излезе и я спря на балкона.

— Спомняш ли си, Руже, дадох ти една тетрадка, преди да ида на фронта?...

— Не си спомням! — троснато отговори тя.

Фильо погледна изумен. Макар и боса, той не се осмели да я плесне. Роклята, в която беше облечена, го възпря, а и самият ѝ наперен вид.

— Амааа... — почна да мънка Фильо, — една тетрадка с корици, синя...

— И да си ми я дал, хвърлила съм я!...

— Как може така?! — ядоса се той.

— Може! — отсече Ружа и изтича по стълбите.

Фильо остана като треснат. Иди не вярвай, че сума велики поети са умрели така, просто поради липса на тетрадка! Фильо почти знаеше, че няма никаква дарба за поезия. Учудваше се на лекотата, с която други, по-малки деца, съчиняваха стихотворения, но все пак се надяваше на някакво чудо или по-скоро на това, че той е толкова скромн, та другите още не могат да оценят творчеството му!... Съчиняваше стиховете си горе-долу по подобие на сръбските народни песни. Не почваше примерно от „тебе“ да римува с „небе“, но взимаше и повтаряше последните срички от думата, а на следващия ред я прибавяше цялата и се получаваше нещо като прочутата кръчмарска песен:

Ой, лоне, лоне, лоне...

Шаяк панталоне...

В такова леко умопомрачено състояние мина за Фильо и Великден, и ваканцията. Той знаеше обаче, че животът му ще почне от момента, когато влезе в клас и види Еми. Непрекъснато приготвяше ролята си на благородния, силен, красив, умен, справедлив и така нататък мъж...

Най-после настъпи първият учебен ден. Както никога, Фильо отиде още от ранни зори и се мотаеше в училищния двор. Еми я нямаше. Нямаше я и когато влязоха в класната стая. Фильо и Макензен седнаха на своите места, един до друг. Но там, на предния чин, където седеше ТЯ, мястото бе празно. Фильо крадешком поглеждаше все към вратата. Влезе учителят по математика.

— Отсъстващи? — попита той, въоръжен с пергел и линия.

— Еми Дамянова — докладва дежурният.

— Защо? — учуди се учителят.

— Напуска града въобще. Отива си с родителите в София.

Фильо трепна. Погледна Макензен. Той извърна очи. Отчаяние го обзе. В миг рухнаха всички мечти. Само той не е знаел, че Еми напуска града.

— Кога замина? — шепнешком попита той Макензен.

— Днес, сега заминава... — отвърна приятелят му, — с влака за София.

Фильо прецени, че има още един час на разположение и до гарата, ако тичаше, щеше да стигне за половин час! Хвана се за корема, изпъшка силно и обърна очи.

— Фильо, какво ти е? — изпъшка също Макензен.

— Умирам, спукал ми се е апендицитът...

Макензен не на шега скочи.

— Господин учителю, Фильо умира...

— Да отиде веднага при училищната лекарка!

Макензен го придружи. Затвориха вратата на класната стая. Отведнъж на Фильо му мина всичко.

— Няма да се връщаш в клас! — заповяда му той и побягна по коридора.

Не усети кога прекоси двора, площада, Градската градина и с чантата под ръка се спусна право към къщата на Еми. Вратите бяха широко отворени. Няколко хамали товареха багаж на каруцата. Фильо се приближи и заговори единия от тях:

— Къде са полковникът и жена му?

— Тръгнаха за гарата.

Той отново се впусна в бяг. Гарата беше далеч от града. Тичаше направо край воденици, ниви, през ливади и бахчи, все към Струма. Влезе в гарата едновременно с влака. Видя Еми, майка ѝ и полковника, цивилно облечен, да се качват на един вагон първа класа. Фильо изтича на перона. Еми подаде глава през прозореца на купето и случайно погледът ѝ падна върху него. Лицето ѝ беше разстроено. Тя извика:

— Фильо! — после се скри и след миг беше на перона. — Бързо след мене! — повлече го тя за ръка към файтоните зад гарата.

Влакът тук правеше среща. Имаше 15 минути престой. Двата бяха толкова нервни, че не можеха нищо да проговорят. Еми се

надигна и целуна по бузата Фильо. Тя истински се разрида. Фильо също се разплака.

— Нали няма да ме забравиш? — говореше Еми през сълзи.

— Никога! — хълцаше Фильо.

Камбаната на гарата удари. Еми побягна обратно. Качи се в купето. Влакът изсвири и потегли. Фильо тичаше по перона. Машината набираше скорост и той спря задъхан. Еми му махаше с кърпичка, докато влакът се скри зад завоя... Като пребито куче Фильо се върна на гарата. Беше тичал непрестанно повече от километър. Седна на края на перона и си бършеше сълзите. В това време някой го допря до рамото. Обърна се. Беше Томи. Кучето го лизна по лицето. Сега Фильо се разрева с глас. Томи си сложи лапите в скута му. Нищо, сякаш казваше Томи, поплачи си... Нали за това сме приятели?!...

ДЕВЕТА ГЛАВА

Завърши и учебната година. Фильо и Макензен бяха нещо като абитуриенти. Завършваха прогимназията. Дипломите им щяха да раздадат след един месец. После трябваше да се помисли за бъдещето. Но за това „после“ беше рано, а лятото се случи извънредно горещо. Нямаше почти християнски празници и последният грош бе изчезнал от джобовете на двамата приятели. Всяка надежда да изкарат някой лев бе изгубена. Ето вече три дена те нямаха пари да отидат на плажа. Най-после Фильо се реши. Момчетата довтасаха пред дюкяна на бай Тома. Само фирмата бе променена, но не и украсата. Сега пишеше: „Шивашка кооперация «Парижка комуна»“. Вътре имаше няколко шивачи като бай Тома. Фильо застана на вратата.

— Слушай, тате... Ще дадеш ли някой лев за плажа?

— Аз, ако имах пари, щях да се оженя...

— Дай бе, тате... Ще слънчасаме! После ще съжаляваш!...

— Слънчасвай!

— За последен път — ще дадеш или не?!

— Ти с кого говориш така бе?! — ядоса се бай Тома в се присегна към аршина.

Фильо отскочи на безопасно разстояние.

— Ще видиш ти, ако ми се случи нещо!... — каза плачливо той и побягна.

Двамата с Макензен се чудеха какво да предприемат.

— Ти бе, толкова ли нямаш някой лев... от литургия... от помен...

— Нямам — сопна му се Макензен. — Нито умират, нито раждат, нито се женят. Пълен застой! Виж, след Голяма Богородица...

За всеки случай Макензен си обърна наопаки джобовете на панталоните.

— Е, добре де... — въздъхна Фильо. — Ще разучим обстановката на място!...

Момчетата унило крачеха под палещото лятно слънце и вдигаха прах с босите си крака. По пътя за плажа нямаше жива душа. Всичко

се бе изпокрило. Само някое гущерче под скалите, като усетеше шума от стъпките им, побягваше. Но след завоя на шосето изведнъж се чуха гласове на много хора и грамофон с високоговорител. Точно до шосето, край самата река, имаше бетонен басейн, ограден с висока дървена ограда. Откъм шосето не се виждаше какво става вътре. Стърчеше само високият трамплин, скован от греди. В този момент някой скочи от него. Фильо и Макензен го проследиха със завист. Над оградата се вдигнаха пръски вода. Изглежда, се беше плъоснал във водата по корем. С последни усилия Фильо и Макензен се изкачиха по височината над шосето. Пот се лееше от тях. Когато стигнаха циментираната Синдикатна вада, седнаха запъхтени. Долу като на длан се виждаше самият плаж. Те си натопиха краката във водата и се почувствуваха по-добре. Покрай нея растяха акации в безкрайна редица. По един улук от вадата с шум се спускаше водата, която пълнеше плажа. Долу имаше много народ — и момичета, и момчета, и възрастни хора, и деца. Всички се къпеха. Пред съблекалнята бяха поставени маси, където други ядяха и пиеха. Съдържателят — Калъча, разнасяше мастика и кебапчета на една гуляйджийска компания. Той беше гол до кръста и личаха всичките му знаменити татуировки.

— Няма да се изкъпем... — въздъхна Макензен.

— Като си идат всички! — твърдо каза Фильо. — А дотогава ще чакаме...

— А Калъча?

Фильо се направи, че не чува, и се изтегна на тревата между акациите, като държеше краката си в хладката вода. Затвори очи и се унесе. В просъница дочу до себе си равномерното подхъркване на Макензен. Те не разбраха колко време е минало, но усетиха, че слънцето се е скрило. Последните посетители на плажа се изнизваха на шосето. Тия, които пиеха на масите, също си тръгнаха. Остана високоговорителят, който пееше прегракнало „Ела под елхите зелени...“ Сега бе моментът!... Калъча излезе заедно с гостите си към града.

Фильо и Макензен се спуснаха по склона към шосето. При оградата на плажа по стар обичай Макензен подложи гръб на Фильо, който оттам се изкачи на покрива на съблекалнята. Той подаде ръка на тежкия Макензен и едва го изтегли нагоре. От покрива огледаха терена. Нямаше никой. Те скочиха на цимента. Бързо се съблякоха по

гащета. После тихо, без да вдигат никакъв шум, се спуснаха по железната стълбичка и заплуваха към трамплина, където бордюрът на басейна ги закриваше от чужди погледи. Скоро толкова се увлякоха, че почнаха да се гонят из водата, но пак внимаваха да не вдигат шум. Плуваха и под вода и от време на време изскачаха на повърхността. Точно в такъв момент се върна Калъча, който само беше изпратил гостите си. Като си подсвиркваше, той взе да раздига масата. Но нещо му направи впечатление. Чу шум откъм водата. Целият настръхна. Та той беше взел под наем плажа и се считаше пълен негов собственик! В момента го ограбваха!...

От бараката излезе една жена, приличаща на танцьорка, която играе кючеци. Тя беше по сутиен и дълга разкопчана плажна пола. Носеше в ръка чаша и отиде при Калъча. Кокетничеше с него, въпреки че външният му вид беше на орангутан.

— Какво ти е, пиленце? — глезеше се тя.

— Тихо! — срязва я Калъча.

Отдръпна се от нея и бавно, като се мъчеше да не скърца, се покачи по дървената скеля на трамплина. Тук Калъча, легнал по корем, ясно виждаше Фильо и Макензен. Зла усмивка се яви на лицето му. Спусна се пак внимателно долу. Направи знак на жената да мълчи. Вмъкна се в бараката и се появи с едно дебело въже. Сега се изправи, да го забележат момчетата. Те го видяха и веднага потънаха под водата. Но той отгоре ги следеше ясно къде отиват. Басейнът бе с високи бордюри и единственият изход водеше към плиткото или към железната стълбичка, заета от Калъча. Като укротител на лъвове размаха въжето и удари Фильо, който си подаде главата полузадушен. Той изплува на известно разстояние, замаян от удара. Кръв се стичаше по лицето му. Макензен се мъчеше да се измъкне, като се вдигна на ръце по бордюра. Но побойникът го настигна и със силни удари на ортомата просто му разкъса кожата на пръстите. Момчето се стовари долу. Така, докато двете деца се мъчеха да излязат от плажа, Калъча бе винаги по-бърз от тях, тичаше по бордюра и щом ги настигнеше, ги удряше с все сила във водата. Момчетата избраха своята тактика. Касаеше се за живота им. Макензен тръгна към плиткото, за да се измъкне оттам, а Фильо остана в средата на басейна. Преследвачът им се колебаеше, но тръгна към плиткото. Тогава Фильо бързо заплува към стълбичката. Калъча, който бе стигнал до другия край на басейна,

се затича обратно към него, защото му беше по-омразен. Макензен успя да излезе навреме и веднага побягна, като се покатери на оградата. Приятелят му беше вече изкачил стълбичката, но в тоя Момент Калъча го настигна, замахна с мократа ортома и той, едва дишаш, се стовари отново във водата, като дълго време главата му не се показваше на повърхността. Онзи се готвеше да нанесе последния си решителен удар. В този момент Макензен се покачи върху покрива на съблекалнята. Държеше в ръка някаква гредка. Когато Калъча замахна с въжето, той стовари гредата върху рамото му. Побойникът изпусна ортомата. През цялото време жената, леко пийнала, се смееше или насърчаваше ту единия, ту другия като на мач.

— Бягай бързо! — извика Макензен.

Фильо успя да се измъкне, докато разяреният орангутан, седнал на цимента, виеше от болка. Момчето се прекачи през оградата и двамата голи, по гащета, побягнаха по шосето. Един възрастен човек ги спря.

— Момчета, какво ви е? Къде така ви пребиха? — попита съчувствено той.

— В плажа... Калъча... — хълцаше Макензен.

— Няма ли власт за тоя разбойник?! — възмути се старият човек.

Двете деца бяха окървавени. Страшно личаха ударите от ортомата по телата им. Те се прибраха в къщи по тъмно. Не смееха да се явят пред родителите си. Свряха се в плевнята. Но за беля влезе Венчо с фенер. Търсеше нещо. Плевнята служеше на всички и за склад на стари вещи. Без да иска, той освети с фенерчето и децата. Като ги видя, се разтревожи:

— Какво е станало с вас?!

Те му разказаха всичко. Венчо побесня.

— Сега аз ще оправя тоя бандит! Най-после трябва да се намери някой в тоя град да му смачка фасона!

— Не! — каза Фильо. — Това е наша работа... — изведнъж реши той.

— Ваша?... А как смятате да я уредите?

— Още тая нощ — отвърна Фильо. — По мъжки!

Венчо се размисли.

— Добре — най-после каза той. — Но ако не я уредите, аз още утре ще се разправа с тоя лумпен!...

Той си отиде. Когато всички заспаха, Фильо и Макензен навлякоха стари дрехи от плевнята и потеглиха за плажа. Те знаеха, че нощем Калъча източва старата вода на плажа и пуска по улука от синдикатната вада прясна вода, която до сутринта напълва отново плажа. Знаеха със сигурност, че той ще дойде, и го зачакаха упорито. Мина полунощ и те задрямаха. Калъча се изкачваше по стръмнината с фенер в ръка и подсвиркваше някаква просташка песен. Фильо и Макензен се стреснаха. Той влезе в самата вада. Наведе се и вдигна дъската, която преграждаше пътя на водата към решетката. Потокът се устреми надолу и шумът се усили.

В това време Фильо застана пред него.

— Позна ли ме? — попита той Калъча.

Онзи нищо не отговори, а го погледна насмешливо, понеже не се съмняваше, че ще се справи лесно с него.

— Убиец! — каза Фильо.

— Ааааа, не ти стигна ортомата, а? Разкарай се, че тоя път вече...

— Или ще се разкаеш пред нас, или ще си платиш!

— Махай се, копеле такова!

— Само през трупа ми! — гневно викна Фильо и в ръцете му се бялна огромен камък.

— А, така ли?! — изръмжа Калъча и бързо извади пистолет изпод колана.

— Едно... две... — броеше той.

— Ще си платиш! — каза Фильо с треперещ глас и сълзи на безсилие блеснаха в очите му.

— Две... — повтори Калъча.

Фильо вдигна ръка с камъка.

— Т-т-т-т... — и преди да каже „три“, някой стовари по главата му дъска. Той падна и си удари зъбите в бордюра на вадата. Пистолетът му отхвъркна на брега. Калъча се свлече във водата. До Фильо застана Макензен, който държеше дъската в ръцете си с безсмислен поглед. Той удивено поглеждаше дъската, на чийто ефект никак не бе разчитал, и я пусна като опарен.

Фильо навреме вдигна фенера настрана. Двете момчета едва доवлякоха Калъча към дървото. Там го подпряха и Макензен го завърза здраво. Побойникът мучеше.

— Не взимай пистолета! — извика Фильо, защото приятелят му се беше навел да го вдигне.

И децата се спуснаха надолу по вадата. Слязоха на шосето. Тук видяха един запъхтян човек в полуградски дрехи, който ги спря.

— Таковата... вие кои сте? — попита ги той. — Кой ви е тепал?

Момчетата нищо не му отговориха и затичаха по шосето.

Тази случка, която можеше да завърши много печално, разтърси градчето. Всички на другия ден говореха, че Калъча е пребит. Повечето бяха доволни, че, слава богу, си е намерил най-последния майстора! Че така му се пада и му е малко даже! Но имаше и други, които се впуснаха в дълги и широки разсъждения за това, колко кръвожадни са станали децата и че трябва да си получат заслуженото, та като пораснат, да станат свестни хора!... По-късно, след разпита на следователите, се заведе наказателно дело с частен, паричен иск от Калъча към децата. И понеже нямаше много дела, скоро дойде редът му и в историята на градчето остана като „прочутият процес за дъската“.

ДЕСЕТА ГЛАВА

Зданието на съда представляваше старинна, бивша турска административна постройка в центъра на градчето, край самия площад. Пред съдилището имаше малка градинка с една стара липа. Макар да бе сутрин рано и дюкяните не бяха още отворени, пред сградата имаше голямо оживление. Пристигнаха една след друга каруци, от които слизаха преди всичко селяни. Мяркаха се и граждани. Всички имаха напрегнати лица и разговаряха на висок глас с ръкомахане. Адвокатите, въпреки че беше още хладно, стояха запотени или тичаха по клиентите с чанти в ръка.

Пристигна с файтон и бай Мицо Войводата. Но този път той взеше всички от тяхната голяма къща — и Макензен, и Фильо, и Ружа, и бай Тома, и майката на Фильо с детето в ръце... Всички носеха най-хубавите си дрехи. Бай Мицо даже не беше пиан и брадата му, този път сресана, имаше много приличен вид. Той завърза конете за един кол, специално поставен за целта. Скоро към тях се присъедини цяла група хора. Един слаб, нервен адвокат се приближи. Лицето му беше особено — имаше очи, които постоянно се усмихват. По всичко личеше, че е природен недостатък. Всички млъкнаха. Той погледна двете момчета, явно доволен от външния им вид.

— Разбрахме се, нали, както сме репетирали. Най-важно е първото впечатление, което ще направите на съдията!...

— Кой плаче за деца, за очи да плаче!... — произнесе своята сентенция бай Тома, но гласът му тоя път трепереше и очите му се просълзиха.

— Немой, Томе!... — каза жена му и се прекръсти.

Фильо и Макензен едва не се разплакаха. Може би за последен път бяха на свобода и гледаха синьото небе...

Адвокатът поведе групата към съда. Влязоха в чакалнята пред заседателната зала. Тук се бяха пръснали много хора на купчинки. Те се образуваха според адвокатите. И тук всички викаха и ръкомахаха. Две групички стояха една до друга и техните адвокати увещаваха поотделно враждуващите страни.

— Хайде, подайте си ръцете! — канеше ги единият адвокат.
— Нема бе, няма!... — инатеше се зачервен и запотен селянин.
Другият адвокат избута своя клиент напред.
— Айде де!...

Най-после единият от селяните протегна кротко ръка. Другият го гледаше накриво.

— Както искате — говореше им адвокатът, — но съм длъжен да ви предупредя, че в такива процеси обикновено и двете страни стават за смях. Принцип в правосъдието е, когато двама се карат, и двамата да са виновни!...

Фильо и Макензен слушаха त्या думи и се спогледаха. Явно за тях те не важаха!... Сега двамата селяни си подадоха ръцете за облекчение на всички.

Децата оглеждаха тълпата наоколо. Там, в дъното, голяма група бе наобиколила един висок адвокат, който непрекъснато викаше. Сред групата изпъкваше човекът, когото много добре познаваха — Калъча, с почервенял нос и предизвикателно татуираните ръце. Когато си отваряше устата да говори, отпред се виждаха изпочупени зъби, които изглеждаха като у малките деца, когато им падат млечниците. На брадата, носа и челото му имаше лепенки. Лицето му изразяваше нещо и зверско, и смешно. Погледите и на тримата се срещнаха, за да се отблъснат веднага като топки в стената. Адвокатът на момчетата се приближи запъхтян.

— Наредих вашето дело да е първо! — каза той. — Съдът не е уморен тогава и мисля, че процесът протича по-благоприятно. И запомнете най-важното — скромност! Никакви излишни отговори! И поглеждайте към мен!...

Той смигна на Фильо и Макензен. Те му отговориха със същото. Пред дъбовата врата на заседателната зала излезе възрастен мъж в синя униформа. Всички в чакалнята млъкнаха. Странен бе гласът на този човек — напевен, изговарящ всяка дума точно и ясно.

— Внимание! — рече чичото в униформата. — Ще се разгледа наказателно дело № 137, отворено в 8 часа преди пладне, при следующия състав на съда: председател — Иван Кенин, членове: Христо Тодоров и Велчо Светославов. Прокурор — Бохор Майер, секретар — Киро Кехайов. Който си чуе името, да влиза! Янков Щерьо Димитров!...

Пауза. Всички в залата се спогледаха недоумяващо.

— Калъча! — извика отново ясно и напевно мъжът в униформата.

Калъча се удари по челото и стремително тръгна. Адвокатът го успокояваше. Когато минаха край децата, той надменно ги изгледа. Чувствуваше се предварително победител.

Един по един влизаха в залата различни хора: свидетели, вещи лица, извикани от човека със синята шаячна униформа, а след тях зяпачи, защото процесът изглеждаше да бъде много интересен. Не липсваха и двете учителки от оркестъра и диригентът Гоце Михов, и доктор Милетович, и всички приятели на двете момчета. Тук бяха и децата от махалата. Кучето Томи искаше да се вмъкне в съда, но не му позволиха. То остана навън заедно с другите малчугани начело с Кирчо. Когато Томи излая, викачът спря за миг и после ясно изговори:

— Кучето не е желателно. Молим да се махне от чакалнята!

Дечурлигата излязоха заедно с любимеца си и застанаха под липата. Томи лаеше злобно към съда. След кратко съвещание те се покатериха на липата и накацах като врабци по дебелиите й клони. Оттук добре се виждаше какво става в заседателната зала, понеже прозорците бяха отворени. Лятото беше в разгара си и скоро щеше да стане задушно. Томи долу скимтеше и драскаше по дървото, за да качат и него.

— Пищолски Филип Томов! — чу името си Фильо и трепна.

— Ангъов Макензен Мицов!

На думата Макензен викачът малко се запъна и го повтори. Защитникът взе двете деца за ръце и ги вкара в залата. Когато влязоха, видяха на председателското място стария съдия, на когото счупиха прозореца с футболната топка. Разбира се, той ги позна веднага и усмивка се яви на лицето му, която, кой знае защо, според децата не предвещаваше нищо добро... Затова техният порив беше да се отдръпнат и избягат от залата. Но адвокатът здраво ги стискаше за ръце и ги повлече след себе си.

— Нали ви казах! Първото впечатление е най-важното! — шепнеше им той.

Но децата по-добре от него знаеха, че съвсем не е първо впечатлението, което правят на стария съдия, а кой знае кое поред, и то какво?!... Адвокатът ги заведе към банката, където пишеше:

„Ответник“. Там, където се четеше „Ищец“, се намираха Калъча с неговия защитник. Старият съдия проговори нещо с двамата членове-съдии до себе си. Единият беше съвсем млад, изглежда, току-що завършил. Двете учителки от оркестъра му кимнаха с глава. Той също им кимна, като им се усмихна. Но старият му каза нещо и той се стресна, като прие строг израз. Прокурорът стоеше пред отделна банка. Сега старият съдия в ролята на председател с равен, бавен глас започна:

— Обвиняемите, ищецът, свидетелите, вещите лица и защитата, доколкото разбрах, са тук, в залата... — Той погледна викача.

— Липсва... — започна викачът.

Но в тоя момент запъхтян влезе Венчо. Старият съдия строго го погледна.

— Ето го!... — каза объркан викачът.

Всички бяха налице. Адвокатът на Калъча се закашля нервно и взе думата:

— Заявили сме от името на моя довереник частен иск в размер...

— Знам — прекъсна го председателят. — Да се прочете обвинителният акт!

Старши съдията си сложи очилата и зачете.

Двете деца погледнаха стария съдия, който също ги наблюдаваше. Но лицето му нищо не издаваше. Те вече истински се изплашиха. И отново се чудеха как да избягат. Обърнаха се към отворения прозорец. Там, на липата, бяха техните приятелчета. Това ги успокои донякъде. Четенето на обвинителния акт свърши. Старши съдията пиеше вода от чашата. Макензен примигваше, а и Фильо не се чувствуваше добре. Председателят се закашля и със своя еднообразен глас произнесе:

— Обвиняемите Филип Томов Пищолски и... — сега се взря в листа пред себе си недоумяващо — и... Ма... Ма... Макензен! Как се казваш? — попита го внезапно той.

— Кой, аз ли? — скочи Макензен.

— Моето име ми е известно, твоето, разбира се...

— Ма... Ма... кен... зееен — този път Макензен трогателно заекваше, като премина в пристъп, който завърши с хълцане, така че Фильо се принуди да го удари по гърба.

— Добре, добре... Само че защо това шотландско име? — учуди се той и после пак заговори:

Младши съдията напразно се мъчеше да го спре. Старият му колега беше един от тия, които често се срещаха в малките градчета. Заживели там от началото на своята кариера, те се срастваха с градчето и хората. Всеки съдебен процес за тях бе арена за изява на хуманитарното им възпитание, с което много се гордееха. Затова нещо обикновено бе да изпадат в лирични и философски отклонения из древната история, лингвистиката и литературата. И, разбира се, не без артистично самочувствие... Сега той бе попаднал на любимата си тема за българските имена и техните умалителни.

— Разбирам... — говореше ораторски председателят — шопско-македонската транскрипция на такива имена като Григор, който се превръща в Глигор, или на галено — Глиго, Котè от Костадин. Или прочутите „е-та“ в края на имената като: Мите, Стойне, Гьоре... Но Макензен... това е вече прекалено!... — потърси той най-точната дума.

Бай Мицо се надигна от банката разгневен, но няколко ръце се протегнаха и го свалиха на мястото му.

— Ако позволите да обясня... — обади се адвокатът на децата. — Както ви е известно, Макензен беше главнокомандуващ на Южния фронт през Първата световна война.

— Известно ми е! — вметна старият съдия. — Аз се бих при Дойран, ако нямате нищо против...

— ... и тъй като бащата на моя довереник е участвувал в битката при Добро поле, го е кръстил на това име.

— А защо не Молтке например, или Наполеон най-малкото?

— Това не мога да обясня — отвърна адвокатът.

— Да, това е една от неразгаданите тайни на глупостта! — поде отново старият съдия патетично. — Впрочем Макензен или Молтке, Кутузов или Лудендорф, признавате ли се за виновен по прочетеното обвинение?

Макензен толкова се обърка, че каза, без да мисли, „да“. Адвокатът го сбута и той се поправи също така автоматично с „не“. Бе решил в себе си, че всичко е загубено и — на война като на война!... После в затвора ще има безкрайно време за размисъл...

— Обвиняемият Филип Томов Пищолски, признавате ли се за виновен по прочетеното обвинение?

— Не! — ясно и твърдо отвърна Фильо.

Председателят го погледна с интерес.

— И така, нека Уелингтън...

— Макензен — поправи го младши съдията.

— Все едно — каза председателят, — да ни даде своите обяснения по обстоятелствата!

Макензен се закашля и започна пак с пристъп на заекване:

— Об... об... об...

— Обстоятелствата — му прошепна Фильо.

— ... телствата — добави Макензен.

Двете учителки и младши съдията се усмихнаха.

— Обвиняемият Филип Томов, или Фильо, моля, оставете да говори вашият съучастник — намеси се старият съдия.

— Когато пее, той не заеква — рече Фильо.

— Моля да се вземе под внимание дефектът на моя довереник — добави адвокатът, като вдигна рамене, сам удивен от откритието си за своя довереник.

Старият съдия млъкна за момент и после се усмихна.

— Е, добре, съдът би трябвало в интерес на истината да приеме обяснения даже във вид на речитатив или ария, но като взима предвид липсата на оркестър и че така изложението би продължило с часове, което може лесно да се констатира на панаира в село Симитли по време на Голямата Богородица от певица с хармониум, наречен Попето... — чак сега председателят пое дъх, — то съдът удовлетворява молбата на защитата и преминава към разпита на Филии Томов. Може да говорите.

— Сега е лято и... — започна Фильо.

— Искате да кажете — прекъсна го председателят, — благоприятно време за нанасяне на побой?

— Не. Топло е и се къпем. И още от сутринта започнал със Стария... Искам да кажа, баща ми, пазарлък за някой лев за плажа...

Обади се адвокатът на Калъча:

— Мисля, че това няма никакво отношение към делото.

— Защо така мислите? — подчерта председателят последната дума.

— На фактите, на фактите! — рече адвокатът на Калъча.

— А на мене пък точно това ми е интересно — отговори старият съдия. — Или вие можете да разкажете нещо по-интересно? — попита той и се обърна към децата: — Продължете, Фильо!

Фильо говори дълго от свое име и от името на Макензен... Накрая приключи изложението си, като с внезапно движение разкопча ризата си и показа моравите ивици по тялото си. Приятелят му автоматично съблече своята риза. Това беше заучено положение, репетирано вече с адвоката. В залата се чу едно: Аааааа...

— Докога ще търпим този разбойник?! — викна някой в заседателната зала.

Шумът на възмущението нарасна. Председателят звънна за тишина.

— Аз мисля — провикна се адвокатът на Калъча... — че това заседание не е за да съди моя довереник. Моля, уважаемият съд да накара обвиняемия да разкаже как са довели до това състояние моя довереник. А не как са се къпали в плажа, което не могат да докажат!...

— Поддържам молбата на защитата — каза прокурорът. — Нас не ни интересуват обстоятелствата как е нанесена телесна повреда на Щерьо Янков!

— Съдът взима под внимание забележката на прокурора. Моля, подсъдимият да обясни обстоятелствата — подкани председателят.

— Ние се върнахме, за да си вземем дрехите... — заговори отново Фильо.

— Лъзе... лъзе... — викна извън себе си Калъча, като фъфлеше.

— Тихо! — заповяда председателят.

— Мога ли да попитам подсъдимия в колко часа през нощта двамата са отишли да си вземат дрехите? — каза адвокатът на Калъча.

— След полунощ — отговори Фильо.

— По-точно?

— Не помня.

— Мисли ли уважаемият съд — подчерта адвокатът на Калъча, — че след полунощ е подходящо време да се търсят дрехи?...

— Ами бяхме голи, само по гащета, и се криехме, но като се върнахме, Калъча го нямаше на плажа. Така че дрехите не взехме.

— Имало ли е въобще дрехи за вземане? — зададе ехидно въпроса защитникът. — Според мене е нямало! Двамата не са били въобще на плажа! Не е вярно това, което подсъдимият разправя за нанесен побой от моя довереник! А те са му нанесли такъв съвсем съзнателно, с предварителна умисъл. Единствено може да се обсъжда дали зад тези две престъпни лица не стои друг човек?...

— Протестирам против епитета! — гневно се намеси адвокатът на децата. — Колегата добре знае, че докато не се докаже престъплението, никой няма право да нарича подсъдимия престъпник!

— Приемам протеста! — съгласи се старият съдия-председател. — Правя строга бележка на колегата!

— Вие двамата отричате ли да сте ударили Калъча с дъска по главата? — попита прокурорът.

— Отричаме! — отговори Филъо и Макензен едновременно и погледнаха към адвоката, който им кимна.

А после Филъо накратко разказа случката при Синдикатната вада. Толкова накратко, колкото бе възможно, и млъкна. Това беше по внушение на адвоката: подробен разказ за побоя върху тях от Калъча на плажа и съвсем кратко изложение за обратната ситуация на вадата.

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Когато Фильо свърши, председателят попита:

— Има ли други въпроси към подсъдимите?

Настъпи мълчание.

— Щом няма, да преминем към разпит на главния свидетел по обвинението... Щерьо Янков, или, както ви наричат, Калъча, какво бихте разказали на съда относно случилото се? Впрочем вие имате дълъг опит в подобни побойнически процеси и няма защо да ви припомням, че би трябвало да говорите истината и само истината!...

— Аз се заклевам да говоря истината и само истината — на, честен кръст!

Калъча така фъфлеше с изпадалите си зъби, че предизвика несдържания смях, първо, на двете гимназиални учителки, после на младши съдията и накрая в цялата зала. Председателят също едва се сдържаше...

— Аз съм мирен човек...

Старият съдия ненужно се изкашля в кърпичката си, за да скрие смеха си.

— ... мене ме клеветят и ме набеждават... — продължаваше Калъча.

— На въпроса! — насочи го председателят.

— Аз тия деца не ги познавам. Но те са подучени от един, който е тук, в залата, за да ме пребият, понеже съм борец за демокрация! Това всички знаят...

— Като ви гледа човек, има чувството, че борците за демокрация току-що са излезли от ордите на Чингис хан.

Прокурорът се закашля в знак на това, че председателят е прекалил.

— Да-а-а... — съвзе се председателят. — Продължавайте...

— Аз, както знаете, през ден източвам водата от плажа и после пускам пресна да се пълни от Синдикатната... Баш се изкачих и... кой може да помисли, че го дебнат такива разбойници в тая мирна, летна нощ?!...

Всички в залата се смееха несдържано.

— Протестирам! — викна адвокатът на децата.

— Свидетелят, прави ви се бележка да не обиждате подсъдимите, като ги наричате разбойници! Освен това прескочете описанието на мирната лятна нощ, звездите, щурците и така нататък. А двете другарки — каза председателят — не се намират на хумористично представление. Ако не могат да млъкнат, не ги задържам...

Учителките се спогледаха, после се наведоха и пак се затресоха от мълчалив смях.

— Тая... тая вечер... — продължи Калъча, но към края на изложението си толкова се разчувствува, че почна да плаче. Бършеше си сълзите и поглеждаше какъв ефект е направил в залата.

— Имате ли още нещо да прибавите? — попита съдията.

— Получих тежка телесна повреда и оттогава не мога ни да помня, ни да ям, и ризата... — говореше Калъча с нарастваща мъка.

— Достатъчно! Това сте изложили в частния си паричен иск — обясни председателят. — Има ли въпроси към свидетеля на обвинението?

— Искам да попитам свидетеля... — каза адвокатът на децата. — Колко присъди има?

— Протестирам! — намеси се адвокатът на Калъча.

— Протестът се отхвърля! — обяви председателят.

— И така, Щерьо Янков, тире Калъча, колко присъди имате?

— Мене ме клеветят! Аз не съм се признал никогаж за виновен!...

— Има две условни плюс една присъда за три години — съобщи адвокатът на децата. — Лежал е само две — опит за убийство и тежко нараняване с нож на четвъртата си жена. Но не тая присъда е най-важната. Нека свидетелят каже, съден ли е за лъжесвидетелство?

— Това беше клевета!

— Ще отговоря пак аз! Свидетелят е осъден една година условно за лъжесвидетелство. Тогава питам, как може да се вярва на сегашните му показания?

— Протестирам! — викна адвокатът на Калъча.

— Касае се за моралния облик на свидетеля и не е тук мястото да го съдим! — намеси се прокурорът.

— Добре — каза адвокатът на децата. — Искам свидетелят на обвинението хубаво да си помисли, преди да отговори на един важен въпрос... И така, Щерьо Янков, тире Калъча, вие твърдите, че сте видели нападателите в лицето на Фильо Томов и Макензен Мицов.

— Да, това е чистата истина.

— Твърдите, че са ви ударили с дъска по главата?

— Твърдиме.

— Че след това са ви вързали за дървото?

— Така.

— Твърдите, че са ви избили зъбите?

— Твърдиме.

— И нито за миг не се съмнявате в това, което говорите?

— Не се съмняваме.

— А защо?

— Защото го свършиха пред очите ми!

— И през цялото време нито за миг не ги изпуснахте от поглед?

— А! Ще ги изпуснем аз!...

— И чувахте всичко, което те говорят?

Адвокатът на Калъча му правеше отчаяно знаци, а после извика:

— Протестирам.

— Ти не се меси! — му забеляза дълбокомислено Калъча. — Не съм луд да не помна що стана с мене!...

— Идиот! — прошепна на себе си адвокатът му.

— И така, не ви липсва нито един миг съзнание и никак не се съмнявате в това, което казвате? — пак подчерта адвокатът на децата.

— Не, всичко помниме.

— Благодаря — любезно се усмихна адвокатът. — Повече въпроси нямам!

— Протестирам, моят довереник е подведен!

— Едва ли — отвърна адвокатът на децата. — Просто този път говори истината. Моля, съдът да обърне внимание, че през цялото време той е наблюдавал всичко, което изключва средна телесна повреда, защото липсва загуба на съзнание, а за тежка и да не говорим!...

— Глупак! — пак промърмори на себе си защитникът на Калъча.

— Освен това, както ще видим от вещите лица, при удар върху главата, квалифициран като тежка телесна повреда, би трябвало да има

не само пълна загуба на съзнанието, но и ре-тро-градна амнезия... Тоест — да не си спомня нищо какво се е случило поне няколко дни назад!... Аз много благодаря на свидетеля на обвинението, че така изчерпателно ни осветли върху един тоооолкова важен факт!...

— Те ме пребиха! — изкрещя внезапно Калъча, като си раздра на свой ред ризата. — Аз съм като побъркан оттогава и ни ям, ни...

Председателят на съда се наведе напред и се взря в татуировките по гърдите му.

— Свидетелят, приближете се...

Калъча дойде до масата.

— Това какво е? — попита той, като посочи едно сърце с надпис отдолу.

— Марчето... — изфъфли Калъча.

— Открийте още малко ризата... Не се стеснявайте... А това орел ли е, дето носи пак сърце?... Да...

Всички в залата се взряха в татуировките. Сега ясно се открояваше една гола жена и под нея пишеше: „Кинчето 1944 година!“

Географска карта на света имате ли? — отново попита старият съдия и се загледа в рисунка на военен орден. — Това за храброст ли е?

— Не, аз...

— Да, разбирам... Идете си на мястото!

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

Викачът Величко извика отвън с ясения си глас:

— Хърсовски, Иван Цонев!

В залата влезе набит човек в полуселски-полуградски дрехи с много подвижна мимика.

— Какво бихте могли да кажете за случилото се на Синдикатната вада през оная нощ? — попита прокурорът.

— Яз, таковата...

Председателят, който се взираше упорито в него, най-после се сети нещо и го прекъсна:

— Ти не беше ли Ванче Таковата?

— Яз, таковата... съм Ванче Хърсовски, госин съдия...

— Знам — засмя се съдията. — Стар клиент...

— Тоя път, таковата, не съм...

— И това знам, продължавай!

— Они, тия две момчета, са го натепали екстра! Като се качих, таковата... на вадата, гледам, таковата... Калъча мучи, таковата... като биче.

— Вие какво направихте? — попита прокурорът.

— Яз, таковата... го отварзах. Та Калъча си го тражеше бойо и... таковата... си го намери!

— Откъде смятате, че именно децата са го били? — попита адвокатът на Калъча.

— Па... таковата... кой друг?!

— Вижте какво... — намеси се отново прокурорът, — тази дъска ваша ли е? — Той взе от масата специално издялканата дъска с ръкохватка.

— Яз... сега... таковата... питах за дъската ли?

— Именно!

— Сега, таковата... дъската... пет санти на един метър, таковата... си е моя!

— Как е попаднала в децата?

— Амииии... таковата... аз си я държим постоянно горе на вадата, оти мене, нека каже председателят, се искат да ме тепат.

— Величко — каза председателят. — Я подай оръжието насам!

— Слушам, господин съдия! — изпъна се викачът и донесе „оръжието“ — нещо средно между боздуган и меч, само че от дърво.

Фильо и Макензен сега на светло имаха възможност да разгледат дъската. Старият съдия също с интерес се наведе напред.

— Значи това е прочутата дъска? — усмихна се той. — Така ли? С нея ли водиш сраженията на вадата, за да не ти отбиват водата? А ние се чудехме с какво оръжие си трепал противниците си!...

— Да ми простиш, таковата... госин, таковата... обаче ти знаеш, дека они, таковата... ме нападаха, оти искат да ми земат водата, таковата, и при мене да не тече... Демек, таковата... да не вадим тютюно на моята нива...

— Та вие за всеки случай си държите постоянно дъската на вадата, така ли? — попита адвокатът на момчетата.

— Ами как, таковата... иначе ке ме пребият... таковата...

— Благодаря — каза адвокатът. — Искам да обърна внимание, че децата не са знаели за съществуването на дъската.

— Убава дъска беше... таковата...

— Е, да — съгласи се председателят. — Сега ще трябва да си издялаш нова.

— Ке направим... таковата... обещавам, таковата...

Ванче си седна.

— Искам като свидетел на обвинението да бъде разпитан Венчо Олимпов Христов, който не е посочен от прокурора — каза адвокатът на Калъча.

— Приема се — отвърна председателят.

Към свидетелската банка се запъти Венчо.

— Бате Венчо! — едновременно скочиха и извикаха двете деца с разтреперани гласове като към избавител.

— Спокойно, момчета! — обади се техният адвокат и ги натисна на мястото им.

Венчо за миг се спря, но не погледна към децата, а гневно измери с поглед Калъча и застана пред свидетелската банка.

— Свидетелят — започна адвокатът на Калъча, — вечерта преди побоя били ли са децата при вас?

— Да — каза ясно Венчо, — те бяха при мене.

— Стана ли дума, че децата искат да отмъстят на Калъча, ако приемем презумпцията, че той не им е дал да се къпят в плажа?

— Той им беше нанесъл почти смъртен побой!

— Вие видяхте ли как им нанася побоя?

— Не, но аз не съм видял и Юлий Цезар, а от това не вадя заключение, че не е съществувал...

— И все пак на какво основание твърдите нещо, което не сте видели? — продължи адвокатът на Калъча.

— Аз вярвам на децата — отговори Венчо. — В края на краищата те не могат сами да си нанесат такова жестоко наказание, нали?

— Да оставим това! — възрази адвокатът на Калъча. — Да приемем, че вие сте убеден кой е нанесъл побоя. Тогава, какво предприехте вие?

— Нищо.

— И не сте искали нищо да предприемете?

— В първия момент реших да отида на плажа и лично да пребия този бандит...

— Може би председателят на съда ще направи бележка на свидетеля — каза адвокатът на Калъча. — Не сме далеч от мисълта с моя довереник да дадем свидетеля под съд за обида...

— А защо не отидохте да се разправите? — попита прокурорът.

— Просто реших, че няма да бъде правилно.

— И тогава сте изпратили децата да се разправят с моя довереник! — гневно подчерта адвокатът на Калъча.

— Изглеждам ли ви на човек, който има нужда от помощта на деца, за да извърши това, което е решил? — с насмешка каза Венчо.

— Не, разбира се — смънка адвокатът. — И още един въпрос... имате ли лично отношение към моя довереник? Например той неприятен ли ви е?

— Можете да не отговаряте на този въпрос! — предупреди го адвокатът на децата.

— Не, ще отговоря. Калъча е един лумпен, който винаги е бил утайката на града. Дълги години никой не се е разправял с него, защото фашистката власт пазеше такива типове за услуги... И ако съдът не може да го оправи, смятам, че е въпрос на лична съвест

Калъча да бъде поставен на място! Можете да запишете в протокола всичко това — рязко завърши Венчо.

Момичето на Венчо — Добра — изръкопляска. Председателят звънна.

— Моля, тук не е митинг и ви правя сериозна забележка, ако искате да останете на процеса!

— Вие знаехте ли, че децата отиват при Калъча? — попита прокурорът.

— Да, предполагам — отговори Венчо.

— Може би сте предполагали, че и физически ще се разправят с него? — продължаваше въпросите си прокурорът.

— Да, предполагам.

— А може би сте им казали и какво да правят? — каза прокурорът.

— Не, просто ги посъветвах да си вземат дрехите обратно.

— И после? — попита прокурорът.

— И после нищо.

— Бояли сте се, че могат да ви вземат за съучастник? — намеси се адвокатът на Калъча.

— Не! — отвърна Венчо. — Аз не се боя от такива типове. Бих го пребил с удоволствие.

— Мисля, че коментарите са излишни — обърна се адвокатът на Калъча към съда. — Предлагам свидетелят Венчо Олимпов Христов да бъде подведен като морален подбудител на децата.

Филъ и Макензен тревожно се спогледаха.

— Отхвърля се като немотивирано — възрази председателят. — А вие, млади момко, смятате ли, че саморазправата е най-добрият начин за уреждане на човешките отношения?

— Не съм мислил по това... — каза Венчо. — Смятах, че е възпитателно децата да бъдат твърди, а не да хленчат.

— Смятате ли, че побоят е средството? — настояваше председателят.

— В случая да. Смятам, че от децата трябва да израснат мъже, а не страхливци!

В залата настъпи оживление и председателят отново звънна за тишина. После заговори, гледайки Венчо в очите.

— Законите са направени, за да могат хората да живеят в едно общество. И ако всеки сам си е закон, тогава обществото се разпада. Човеците се възпитават чрез законите, еднакви за всички, и ако няма уважение към тях от всички, тогава няма да има никога свободни граждани! Ако децата се възпитават чрез духа на законите, тогава от тях ще излязат смели и безстрашни хора! Разбрахте ли, млади момко? — каза старият съдия, който не на шега се ядоса.

Величко излезе пред вратата и извика поредния свидетел. В залата се яви жената с големите обици, приятелката на Калъча от плажа, но сега бе облечена в смешно къса рокля.

— Вашето име? — попита председателят.

— Джина Панайотова.

— Това истинското ви име ли е?

— Не, това ми е нещо като... севдалин.

— Севдалина ли ви е името? — уточни председателят.

— Не-е-е... — глезеше се жената.

— Иска да каже псевдоним — обясни адвокатът.

— Ние отново се сблъскваме с българските транскрипции... — поде със своя равен глас председателят любимата си тема и се взря в листа, където бе написано името на свидетелката. — ... Само че тоя път на женски имена. Просто е изумително как от Божидарка става Джина, нали?! — обърна се той към младши съдията, но се спря навреме от поредното си отклонение в лингвистиката.

— Какво ще кажете за моя довереник? — обърна се към свидетелката адвокатът на Калъча.

— Той е много... културен и голем кавалер!

Двете учителки се изкискаха.

— В какъв смисъл? — попита председателят.

— Амииии... в морален! — важно рече Джина.

— А що е морал според вас? — с любопитство ѝ зададе въпроса председателят.

Нещо палаво и кокетно се яви по лицето на Джина.

— Амииии... морал е това... дето... като правиш нещо такаааа... хората да не разберат... Искам да кажа — да не ги ядосаш!

— Благодаря за определението — учтиво каза старият съдия.

— Може ли свидетелката да потвърди, че преди един месец е била в болницата със съмнение за счупен череп? — попита адвокатът

на децата.

— Калъча не беше виновен! — оживи се Джина. — Той ми вика: Не гледай тоя срещу тебе, се в него зяпаш, много ли ти харесва?... А пък аз му викам: Ти ли ще ми кажеш! И оня, като му се нахвърли, сбиха се и... искам да кажа, паднах...

— А бяхте ли пили?

— Друг път повече сме пили, ама...

— Мисля, че няма какво да прибавя към моралния облик на свидетелката — заключи адвокатът на децата.

— Божидарке, знаете ли кой е пребил вашия кавалер? — попита председателят.

— Тия двамата.

— Познавате ли ги? — бързо се намеси адвокатът на децата.

— Много добре.

— Но вие не сте били вечерта на вадата? — ловко я насочваше той.

— Е, да, но бях на плажа, като влезнах без билет и си го получиха!...

— Ама те не го ли биха още на плажа? — попита наивно адвокатът на децата.

— Кой?!... — викна тя с гордо маниашка усмивка. — Тия сополанковци?!... Ами той ги преби, без да ги пипне с пръст. Само с ортомата!...

— Кой?! Ние ли сме сополанковци?! — скочи засегнат Фильо и веднага след него Макензен.

Адвокатът ги успокои, като сложи ръце на раменете им, и те седнаха.

— Благодаря — каза той. — Повече въпроси нямам.

На свидетелската скамейка застана възрастният човек, който ги беше срещнал на излизане от плажа в плачевно състояние. Адвокатът на децата зададе поредния си въпрос към новия свидетел.

— Вие видяхте ли пребитите деца?

— Да, целите бяха в кръв.

— А къде точно ги видяхте? — намеси се сега адвокатът на Калъча.

— След завоя на плажа.

— След завоя вижда ли се плажът?

— Не се вижда.

— Знаете ли, че за лъжесвидетелство наказанието не е малко...
— наблегна той. — Как тогава твърдите, че ги е пребил, след като не сте видели побоя?

— Ами кой тогава?

— Вие не сте видели Щерьо Янков, че им нанася побой, нали? —
подчерта отново адвокатът на Калъча.

— Къде живеете? — попита адвокатът на децата.

— В къщичката до плажа.

— Познавате ли Щерьо Янков? — продължи той.

— Кой не познава тоя...

— Говорете спокойно... — предупреди председателят на съда.

— Всяка вечер — разни жени и компании... Всяка нощ —
побоища! Бил е и други деца, които искат да се изкъпят, но нямат пари.
Това не е човек... Няма ли власт за него? Няма ли съд?

— Благодаря ви — каза адвокатът на децата.

— Да дойде свидетелят Гоце Михов! — викна Величко от
вратата на съдебната зала.

Влезе Гоце Михов с вечната си пеперудка и дълга, артистична
коса. Застана пред банката на свидетелите.

— Познавате ли децата? — обърна се към него адвокатът на
Калъча.

— Да, прекрасни деца, прекрасни музиканти! Като флигорнист
Фильо вади абсолютно чист тон, а Макензен и сега би си намерил
място в някой провинциален симфоничен оркестър...

— Вие смятате ли — прекъсна го адвокатът на Калъча, — че ако
човек не разбира от музика, не е в ред?

— Още Шекспир е казал, че тъмна е душата на човека, който не
обича музиката.

— Значи вие оценявате хората според това, дали обичат
музиката, или не! — уточни адвокатът на Калъча.

— Да. Човек, който не обича музиката, е нравствен идиот! —
заяви Гоце Михов, оглеждайки цялата зала.

— Благодаря — каза адвокатът на Калъча. — Все пак обръщам
внимание на това странно делене на човечеството според музикалните
му способности. Повече не правя коментари...

— А като деца какви са? — попита адвокатът на децата.

— Прекрасни деца, прекрасни музиканти! От добри семейства.

— В добрите семейства децата не избиват зъбите на всеки срещнат — отбеляза кисело адвокатът на Калъча.

Гоце Михов с достойнство напусна банката и махна към децата. Те благодарствено му кимнаха. Особено бе поласкан Макензен, който често получаваше от него доста неприятни прозвища...

На банката в заседателната зала сега застана доктор Милетович, елегантен и усмихнат.

— Вие сте дали медицинска експертиза, че няма тежка или средна телесна повреда? — каза прокурорът. — Знаете ли, че тази експертиза е в противоречие с първия съдебномедицински протокол?

— Да — отговори ясно и твърдо доктор Милетович. — Първия протокол го е издал в амбулаторията стажант-лекар и няма юридическа стойност.

— Аз никогаш нема да мога да ям!... — извика Калъча, като фъфлеше.

— Толкоз по-добре за вас! — добави доктор Милетович.

— В какви отношения е свидетелят с подсъдимите? — попита адвокатът на Калъча.

— Доброжелателни.

— Свирите ли в един оркестър с тях? — продължи той.

— Да, и то с удоволствие.

— Не счита ли уважаемият съд, че вещото лице е предубедено. Аз настоявам за нова експертиза от друг специалист! — заяви адвокатът на Калъча.

— Доктор Милетович е редовен съдебен медицински експерт при съда и нямаме основание да бъдем недоволни от неговата квалификация. Така че искането ви се отхвърля — възрази председателят.

— Аз имам въпроси към свидетеля на обвинението Щерьо Янков — взе думата адвокатът на децата.

— Свидетелят на обвинението беше вече разпитан! — отговори нервно адвокатът на Калъча.

— Мисля, че веществените доказателства още не са разгледани напълно — настояваше адвокатът на децата. — Аз нарочно се въздържах да задам въпроси от този характер.

— Съдът разрешава на защитата да зададе въпроси на свидетеля във връзка с веществените доказателства — почти издекламира председателят.

— Благодаря. Свидетелят, елате по-близо... Вие виждате на масата револвер система „НАГАН“. Ваш ли е?

— Той не е мой, а беше...

— Свидетелят на обвинението, заведено ли е срещу вас следствие в милицията за незаконно носене на оръжие? — продължи адвокатът на децата.

— Казах бе, човек! — опъна се Калъча. — Тоя пистолет не е мой. Взел съм го назаем. Само временно. Не съм го купил. Назаем съм го взел. Така де!...

— Вие имате ясни и категорични признания, че пистолетът е ваш. Ще отречете ли това, което доброволно сте написали в милицията?

— Точно така. Той ми е назаем.

— Значи пистолетът е бил у вас, но вие не сте го купили?

— Казах бе, човек!

— Е, добрееее... Вие насочихте ли пистолета към Филип Томов, когато дойде да иска дрехите си?

— Аз не знам да съм го носил с мене.

— Филип Томов, насочи ли той пистолет към вас? — попита го адвокатът.

— Да, а после, като се подхлъзна и падна във вадата, пистолетът отхвъркна и остана на брега на вадата.

— Щерьо Янков — каза адвокатът на Калъча, — вие знаехте, че пистолетът за нищо не струва, нали?

— Да, това не е пищол! Това е по-слабо от тапалия-пищолче!

— И въобще до ден-дневен вие не можете да кажете дали пистолетът гърми — продължи адвокатът на Калъча и пресилено се усмихна.

— Ами да, така го държа, за смях. Да си правиме майтап!...

— Както виждате, това, което колегата смята да докаже, е просто смешно. Вие имате пред себе си не пистолет, а жалка играчка, служеща на моя довереник повече за хумористични цели. Може ли някой да се уплаши от това жалко, ръждясало плюкало, годно да краси някой музей?! Аз разбирам — продължи адвокатът на Калъча, — че колегата

иска да докаже, че децата са били в самоотбрана. В самоотбрана срещу какво? Срещу една играчка!

— Величко! — извика председателят.

— Слушам, госин председател! — отговори ясно и високо Величко.

— По-тихо! — смъмра го председателят. — Тук не е плацът на XIV пехотен македонски полк!...

— Тъй верно!

— Величко — продължи председателят, — в качеството си на бивш кандидат-подофицер какво ще кажеш за пистолета?

— Наган, яко оръжие! — с готовност отсече той. — На петдесет крачки бик че утепаш...

— Подай ми го!

Величко го отнесе на масата.

— Патрони има ли?

— Тъй верно!

Върна се и донесе на съдията патроните.

— Защитникът на Щерьо Янков, вие твърдите, че това жалко плюкало не може да изплаши никой!

— Твърдиме!

— И това плюкало е ръждясало и повредено?

— Да!

— И не представлява никаква заплаха?

— Никаква!

— Величко! Зареди пистолета!

Той бързо зареди пистолета и старият съдия го взе от ръцете му.

— Ама почакайте, госин председател, не го размахвайте така...

— И Величко отстъпи до стената.

— Стойте неподвижно! — заповяда председателят на защитника.

— Останалите да се отдръпнат!

Старият съдия насочи пистолета към адвоката на Калъча. Изведнъж той се скри зад банката. Настъпи шум и смях.

— Величко, ела и вземи пистолета, докато не е гръмнал... Моля за спокойствие... — говореше старият съдия с насмешлив израз на лицето.

Двете деца едва се държаха вече на краката си от изживяното напрежение. Фильо дълбоко въздъхна. Макензен също, но въздишката

му премина в прозявка. Фильо го сбута.

— Е, стига де! — тихо му се скара той.

— Гладен съм... — изпъшка Макензен.

Двамата приятели погледнаха с надежда към прозореца. Без да иска, Макензен отново, и този път неудържимо, се прозина, като даже не сложи ръка на устата си. Старият съдия също се прозя. Той бе наблюдателен човек. Видя умърлушените физиономии на децата и реши да даде почивка. Иззвъня и обяви високо:

— Петнадесет минути почивка!

Всички разстанаха от залата. Макензен и Фильо просто изтичаха навън.

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Децата начело с Кирчо скочиха от липата долу и наобиколиха Фильо и Макензен. Томи лаеше и се изправи на задните крака, като се опита да близне по лицето двамата си приятели.

— Носиш ли нещо за ядене? — попита. Макензен сестра си Ружа.

— Нося.

— Дай тогава... Устатата ме заболя да говоря — каза Макензен гордо. — Не било никак лесно да се защитава... Трябва да имаш чене на крокодил!

— Фильо, ще влезете ли в затвора? — обърна се към него Ружа с тревога.

— Амиии... как да кажа... баща ми така викаше... Че всеки честен човек, ако иска да стане истински мъж, барем един път трябва да лежи в затвора!

— Аз ще ви нося храна! — зарадва се Ружа. — Имаме и съдинки. Всеки ден ще ви нося... — И най-неочаквано заплака.

— Не може на всяка цена да се оправдаеш! — говореше Макензен. — Честта преди всичко!

— Да, дааа — честта... — бършеше си сълзите Ружа.

— Веднага ли след присъдата ще ви арестуват? — попита Кирчо.

— Ами! Сигурно ще ни пуснат до къщи да си вземем топли дрехи. Там е всичко цимент и ако нямаш зимни дрехи, готова ти е пневмонията! — отговори Фильо.

— От цимента ще замръзнете и умрете ли? — попита едно малко момченце и потръпна, макар че беше горещо.

— А ти да не мислиш, че има пухени легла?! — рече гордо Макензен.

Към тях приближи Ванче Таковата. Той целият сияеше.

— Ашколсун, таковата!... Имала тая България още мъжки деца! Яз сметах да го тепам, ама... таковата... вие ме преварихте, а дъската... таковата... си я бива, а? Букова е, таковата... като желязо. Язык за нея! Сега требе от дъбовата бъчва да измъкнем една дъска и да

я изделкам. И вие, таковата... си направете... таковата... да си имате собствена!...

Той говореше не като на деца, а като на свои верни приятели и съмишленици. Ясно бе, че Ванче Таковата бе намерил в лицето на Фильо и Макензен достойни продължители на своята борба.

Те отново влязоха в чакалнята. Останалите, които стояха вътре, с уважение ги гледаха и сочеха. Фильо и Макензен изпитваха нескрита гордост. За пръв път разбраха колко е сладка известността, макар и в съда!

— Почивката свърши! — извика Величко. — Всички да вземат местата си!

Децата заеха мястото си до адвоката. Той им стисна ръцете и им намигна. Те също му намигнаха. Значи да се надяваме, че всичко ще свърши добре!... Прокурорът се закашля и започна речта си. Момчетата бяха сънливи. Загледаха се на двора и видяха как едно по едно Кирчо и останалите деца се покачиха на липата по своите места на клоните. От време на време се чуваше и лаят на Томи. А после се заслушаха в речта на прокурора.

— От една страна, ние имаме неоспоримия факт, че Филип и Макензен са били на Синдикатната вада в три часа след полунощ и са срещнали там Щерьо Янков...

Жега беше налегнала залата.

— Ех, сега да бяхме на плажа... — въздъхна Макензен.

Въздъхна и Фильо. И двамата вече не слушаха прокурора и в унес от дрямката се пренесоха мислено на любимото си място край река Струма...

— ... По въпроса за дъската... — многозначително извиси глас прокурорът, — защото от банката на децата вече равномерно се носеше тихото хъркане на Макензен. Фильо си беше захлупил главата. Адвокатът на децата леко ги потупа. Двамата скочиха.

— ... По въпроса за дъската... — повтори важно прокурорът. — Това е централен въпрос! Тъй като, ако те са се въоръжили с дъската предварително, то това е вече предумишлен побой!... Ето фактите, който излагам на уважаемия съд... Според мен Фильо и Макензен трябва да бъдат о-съ-де-ни за извършено предумишлено на-ра-ня-ване, като се вземе предвид, че в даден момент са действували в

самоотбрана и като се вземат предвид смекчаващите вината обстоятелства, че са ма-ло-лет-ни...

Председателят на съда погледна със скука прокурора, но двете деца бяха вече напълно разсънени и се гледаха уплашено.

— Тоя вече ще ни изяде — каза мрачно Макензен.

— Ще видим... — отвърна Фильо неопределено.

Отведнъж в залата на съда не можеше вече нищо да се чуе. Малчуганите върху липата бяха образували нещо като агитка от говорещ хор. Дирижираше ги Кирчо. Чуваха се лозунги като: „Долу ръцете от Фильо и Макензен!“, „Смърт на Калъча!“, „Позор!“, „Да живеят Фильо и Макензен!“, „Долу Калъча и неговите помагачи!“...

— Протестирам! — скочи адвокатът на Калъча. — Моля да се прекрати натискът над съда от горенакацалите граждани!

— Величко! — гръмко викна председателят.

— Тъй вярно! — още по-гръмко отговори Величко.

— Затвори прозорците! — почти изкрещя старият съдия.

Залата недоволно се разшумя, докато викачът изпълняваше заповедта на председателя.

— Моля, тишина! — звънна старият съдия.

— Видели сега? Ще изпукаме от жегата... — изпъшка Макензен.

— Нищо, ще ни държи влага в затвора — язвително каза Фильо.

Сега имаше думата защитникът на Калъча. Говореше с диригентски ръкомахания. Отмъташе назад коси и се любуваше на своя глас, който приемаше най-различни извивки, стигащи до горно тенорово „до“.

— ... Представете си лятна нощ... Една мирна лятна нощ, природата спи... Само щурците може би нарушават тишината. Един мъж, който си изкарва прехраната от това, че дава на хората прохлада от летния зной, само той не спи... А защо? Защото има работа! Защото трябва да смени водата в плажа! Защото трябва да прехранва семейството си!...

— Не можете ли без поезия? — намеси се председателят. — Доколкото знам, пишете драми...

— Да, пиша и с надежда съм всички вие да присъствувате на моята вълнуваща премиера!... Пиесата ми третира високонравствен проблем как един баща, прогресивен човек, стига до самоубийство, понеже синът му...

— Моля, върнете се към щурците... — прекъсна го председателят. — И ако може, по-кратко!

— Аз исках да обрисувам лятната нощ, спокойствието, което в съзвучие с природата изпитва моят довереник, без да знае, че там, в храстите на Синдикатната вада, го дебнат тия двама... — искаше да каже престъпници, но преглътна думите си — въоръжени с убийствено оръжие в ръка — тук той посочи патетично дъската на Ванче Таковата и направи ефектна пауза. Калъча изхлипа. — Аз искам да разкажа за едно престъпление, което по една случайност не е завършило печално за моя довереник. Тогава той нямаше да бъде пред вас, а вече трябва щеше да никне над гроба му... — Тоя път довереникът се разплака истински. Адвокатът му го успокояваше. Калъча беше изпълнен с най-дълбоко съжаление към себе си.

— Вие виждате каква нежна душа има моят довереник!... — каза защитникът.

Учителките в залата се смееха със сълзи.

Не се сдържа и младши съдията и си захлупи лицето с две ръце. Тресеше се в мълчалив смях.

— Двете госпожици да излязат веднага! — обърна се към тях председателят. — А и на вас, ако ви е смешно, можете да ги придружите — погледна той към младши съдията.

Девоиците излязоха, като едва сдържаха смеха си. Риданията на Калъча се превърнаха в мъчителен вой.

— Щерьо Янков — заповяда му председателят. — Спрете!

— Не мога — хълцаше Калъча.

— Защо?

— Ей така, мъчно ми е... — продължи той.

— Можете ли да обясните защо?

— Те така, за всичко, за живота!

— Моля, защитникът, продължете!...

— За да опиша картината — поде отново адвокатът, — не биха ми стигнали дни наред!

— Именно затова ви моля... Наближава обед! — подчерта председателят.

— Моят довереник се навежда да отвори улука за водата. В този момент Макензен Мицов му нанася удара с боздугана, който тук снизходително наричат дъска. Моят довереник пада във водата и за малко не се удавя. Извличат го, връзват го и му избиват един по един зъбите, докато моят довереник риде и моли за пощада... За капка милост! И кого моли? Моли бездушието, моли закоравели души...

Калъча отново взе да хлипа.

— Пред уважаемия съд — продължи адвокатът — са изправени двама потенциални убийци, защото, като пораснат, те ще повалят хората не в безсъзнание, а ще ги убиват с един удар — било с боздуган, било с друго нещо... Въпросът за пистолета ще се реши в друг процес!... Ясно е обаче като бял ден, че моят довереник не е използвал оръжието, иначе сега щеше да има зъби, с които да се храни! И риза, която да го пази от студа!... Освен това ние предявяваме частен паричен иск, защото на това място, където природата му беше оставила своя незаменим дар, ще трябва да се сложат поне златни зъби, а са му скъсани и ризата, и панталоните, и... Уважаеми съдии, уважаеми председателю на съда! Във ваши ръце е да покажете на хората истината! Да не позволите престъплението да се разрасне в чудовищни размери! Във ваши ръце е не само съдбата на моя довереник, но и възпитанието на подрастващото поколение, което да осъзнае силата на закона и коленичи пред него! Само така България ще стане... — защитникът се сепна и закашля.

— Каква ще стане България? — попита председателят.

— Велика.

— Амин! — тихо каза старши съдията.

— Влязохме си в затвора! — простена Макензен. — И това си е!...

— Не ни е добро положението... — въздъхна Фильо.

Децата се влияеха от всяка казана дума. Те за първи път бяха на съд и речите може би на тях въздействаха най-силно.

Изведнъж председателят гневно заговори:

— Ще ви помоля за последен път, защото няма да имате възможност втори път да говорите глупости, в мое присъствие да извадите от лексикона си думи като „велика България“!... Достатъчно кръв се е проляло под това... под това... знаме!... Стигат ни два национални краха!... Ако още веднъж... — но председателят не продължи, защото младши съдията леко го дръпна за ръкава и нарочно му заговори нещо бързо на ухото.

Сега излезе защитникът на Фильо и Макензен. В залата настъпи пълна тишина. Не се чуваше нищо и от двора. Председателят погледна навън към липата. Децата по клоните бяха клюмнали като врабци при студ. Гледаха през затворените прозорци и нищо не можеха да разберат. Ружа тихо заплака, а Томи почна да лае. Кирчо скочи от дървото.

— След мен! — подкани ги той.

Всички се спуснаха на земята и го наобиколиха.

— Слушайте! — започна Кирчо.

Постепенно настъпи тишина.

— Фильо и Макензен ги съдят, задето са тепали Калъча...

— Бой на Калъча! Бой-й-й! — викнаха децата.

— Ама Фильо и Макензен искат да ги затворят и Калъча да се върне — каза Кирчо с треперещ от вълнение глас.

Всички се смълчаха.

— Предлагам да ги откраднем, като ги поведат към затвора.

— Ура-а-а-а! — съгласиха се с възторг децата и никой не си зададе въпроса как ще осъществят тази смела акция.

Адвокатът продължаваше своята реч в залата на съда.

— Децата най-учтиво молят Янков да им върне дрехите и вместо това той насочва пистолет към тях!... И забележете още една подробност! — въодушеви се той. — Понеже той се е ударил лошо, могъл е да падне отново във вадата и се удави, Фильо и Макензен не загубват присъствие на духа, а го завързват на най-близкото дърво. Аз подчертавам, че те не само не са отмъстили на своя мъчител, а са извършили най-благородната човешка постъпка — помогнали са на

своя враг! Вие виждате тия две деца. Те вярват в правосъдието, вярват във вашата справедливост, уважаеми съдии. Бие няма да нанесете непоправима рана в тия крехки души...

Фильо и Макензен се усмихнаха наново. Те бяха почти уверени, че това, което се е случило в оная нощ, е станало точно така, както го описваше адвокатът. Чудна е човешката способност за самозаблуда!... Изглежда, че е вродена, щом децата я притежават.

В това време, макар и приглушено, се чу бодрото гласче на Кирчо, който викаше с пълна сила:

— Фильо, Маке, дръжте се! Ще ви освободим!...

И веднага се разнесе доста мощно, макар и през затворените прозорци:

— Искаме свобода на Фильо! Върнете ни Макензен! Калъча в затвора! Уу-у-у-у! Фи-льо! Ма-кен-зен! Фи-льо, Ма-кен-зен!...

Всички в залата погледнаха навън. Кирчо и останалите за кратко време бяха успели да съберат цялото невръстно население от махалата. Дворът беше препълнен с деца, които скачаха, въртяха се, викаха и скандираха.

— Съдът се оттегля на съвещание! — високо обяви председателят.

Фильо и Макензен като ужилени изтичаха навън. Всички малчугани ги наобиколиха. Томи се хвърляше по тях. Ружа падна на гърдите на Макензен и зарада. После се хвърли на гърдите на Фильо.

А горе от кабинета си старият съдия ги наблюдаваше, пушеше с лулата си и се усмихваше на гледката. Фильо и Макензен непрекъснато вдигаха рамене в отговор на децата, които ги засипваха с въпроси. В другия ъгъл на кабинета старши съдията диктуваше на секретаря, който пишеше на пишеща машина решението на съда.

— Готов ли си? — попита го председателят.

— Още малко...

Старият съдия пак погледна долу на двора. Сега децата бяха се смълчали и всички бяха вперили взор към прозорците на съда...

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

Величко извика към чакалнята:

— Всички да вземат местата си! Ще се произнесе присъдата!

Всички влязоха в залата. Само Кирчо заедно с децата останаха навън. Те зарязаха липата и се покачиха по прозорците. Някои направо, а други бяха стъпили върху гърбовете на по-яките си приятелчета. Отдолу Томи неистово лаеше.

— Да престане да лае това куче! — каза председателят на съда още с влизането си.

— Тъй верно! — отсече Величко и хукна навън.

След малко Томи престана да лае.

— В името на народа... — почна старият съдия и всички станаха на крака.

Както и друг път, той не четеше присъдата, а започваше простичко и спокойно да говори. Но се усещаше радостта му от поредната реч, всяка от които той винаги произнасяше с чувство и достойнство въпреки годините зад себе си.

— Делото беше за нанасяне на тежка телесна повреда над гражданин от две деца. В хода на процеса се доказа, че свидетелят на обвинението е нанесъл преди това зверски побой над децата. Доказа се, че те са се върнали през нощта да си търсят дрехите. Не се доказа, че са ударили Щерьо Янков, а още повече, че са му избили зъбите по особено мъчителен начин. Именно поради липса на доказателства обвиняемите Пищолски Филип Томов и Ангъов Макензен Мицов се оправдават. Освен това тук се повдигна един интересен въпрос за ролята на правосъдието в обществото. Обръщам сериозно внимание на свидетеля Венчо Христов, че една от трите най-прекрасни идеи на човечеството, а именно: свобода, братство и равенство — равенството е най-трудно постижимо. И именно законите са тия, които осъществяват тоя велик принцип. Защото — повиши ораторски глас старият съдия най-мъдрите измежду нас са твърдели, че правото и дългът са като две палми, които не дават плод, ако не растат една до друга. Правото и дългът — развълнува се той — са като двама братя, а

тяхна обща майка е свободата! Те се раждат в един ден, растат, развиват се и гинат заедно. Само това общество напредва, само тогава НЕ друго, а моралът го обединява, когато законите са за всички и се изпълняват от всички!... Ясно ли е?

— Ураааааа!... — извикаха децата от прозорците.

Те едва ли разбираха какво говореше старият съдия, но усетиха, че е нещо значително, а най-важно, че Фильо и Макензен са свободни!

Венчо неволно кимаше с глава, докато председателят на съда произнасяше своята реч, а когато свърши, стана, отиде при него и стисна по младежки ръката му. Цялата публика се усмихна и разшумя. Отделни ръце се протягаха към Фильо и Макензен, които слушаха като замаяни. Изведнъж двамата се окопитиха и изтичаха навън. На двора децата ги прегръщаха и подхвърляха във въздуха. Бай Тома и бай Мицо за пръв път ги целунаха пред всички.

— И отсега нататък — умната!... — все пак не се стърпя бай Тома.

— Абе ние направихме такова добро впечатление на съда — каза дълбокомислено Макензен, — че ако ни осъдеха, кой знае какво щеше да стане със съдиите!...

Излезе и Калъча със своя защитник. Адвокатът му нещо ръкомахаше.

— У-у-у-у-у... — развиваха се децата.

Калъча злобно ги гледаше и мълчеше. Към него се приближи Джина, която го хвана подръка и свойски го повлече.

— Към плажа! — нададе боен зов Кирчо.

— Ура-а-а-а! — отвърнаха в един глас децата и се затичаха към шосето.

— Качвайте се! — подкани ги бай Мицо. — Аз ще ви водя и ако някой ви закачи, ще има работа с Войводата — бай ви Мицо!

Фильо и Макензен заедно с още малчугани се накатериха по файтона — вътре, на капрата, на оста. Конете потеглиха в тръс към плажа. Около него подтичваха още деца. Томи лаеше и препускаше наред с файтона. За пръв път в живота си двамата приятели пристигнаха на плажа с файтон!... Скочиха и нахлуха в него, спуснаха се към басейна и се хвърлиха с дрехите си от нетърпение. Настъпи истинска вакханалия от детска радост, слънце и вода... Дори конете на бай Мицо Войводата цвилеха, а той се усмихваше и си гладеше гъстата

брада. Страшният Калъч поне за днес бе освободил райския кът за децата.

Няколко дни по-късно Фильо и Макензен се разхождаха с Томи по една тиха уличка на градчето и се чудеха какво да правят за разнообразие. Минаха край къщата на стария съдия и неволно се загледаха в чудните ябълки, праскови и кайсии в неговата градина. Макензен зяпаше втренчено тази жива съблазън и не мърдаше.

— Ще му се счупят клоните... — най-сетне произнесе той. — Ама защо тоя човек не си обере дърветата?!

— Ами да! — кой знае защо, се ядоса Фильо. — Поне да беше подпрял клоните с пръти!

— Глей сега тая зарзала!... — посочи Макензен. — Ще падне на земята и ще я изядат прасетата на попа!...

— Прав си! — добави Фильо.

— Не си гледа тоя човек овощната градина и това си е! — решително каза Макензен. — Да беше моя, така ли щях да я оставя!?... Досега да я бях обрал!...

— Па може да му помогнем... — подхвърли Фильо. — Сещам се, че вътре имаше една стълба...

Томи неистово излая.

— Томи! — сопна му се Макензен и продължи на френски: — Те тоа! Куше!

Кучето легна, приведено към земята, и само скимтеше. Разбра, че не трябва да шуми, въпреки че не беше вегетарианец и никак не обичаше плодовете. Фильо се покатери на оградата и помогна на приятеля си да влезе в градината. Томи остана страж на улицата. Макензен подпря стълбата на зарзалата. Фильо се огледа. Беше всичко спокойно. Двамата се покачиха на стълбата.

— Когато ми обрахте черешата — чуха те неочаквано глас под себе си... — когато ми помогнахте да оберa черешата миналия път, без мое присъствие, сте счупили два клона... — Беше председателят. — Сега искате да използвате стълбата? И това е похвално!

Старият човек се усмихна. Децата не мърдаха, като вцепенени. После Фильо се окопоти пръв:

— Ама ние наистина...

— Да де!... — каза старият съдия. — Хайде слизай!

Първо се спусна Макензен, а след него и Фильо. Томи сърдито взе да лае отвън. Съдията откряна вратичката на оградата, която за учудване на момчетата не беше заключена. Кучето радостно нахлу в двора и подуши ръката на стария човек.

— Бонапарте...

— Макензен — поправи го самият той.

— Лудендорф... — продължи съдията — иди да донесеш онази кошница!...

Момчето нещо се цупеше, но изтича и донесе кошничката.

— Сега сложете плодовете в нея, защото петната от кайсии не излизат и джобовите не са най-подходящи за тая цел...

— Благодарим ви — отговориха двамата едновременно.

— Елате и утре. Тъкмо ще ми помогнете. Стар съм вече и може да си счупя нещо...

— Ами добре! — с готовност се съгласиха децата пак едновременно и се ухилиха.

Най-сетне си тръгнаха. Беше им съвестно някак си.

— Почакайте! — повика ги съдията и сам излезе на улицата.

— Томи — каза Макензен, — ди бон жур!

Томи се приближи и лизна ръката на съдията. Той беше трогнат. Прегърна ги през рамо и тръгна да ги изпрати.

— Искан да ви попитам, защо, като отидохте на вадата, не взехте кучето?

— Защото Томи не беше ял бой от Калъча и освен това не е честно — трима срещу един!... — сериозно отговори Фильо.

Старият съдия искрено се засмя и децата сякаш това чакаха, почнаха да се смеят заедно с него.

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

На следващата неделя след процеса раздадоха дипломите. Фильо завърши с непълен отличен, а Макензен с „добър“. Директорът произнесе реч, а после хорът изпя „Хей, свърши се таз година, за раздяла дойде час!“ Това беше последното участие на двамата приятели както в хора, така и в духовата музика на прогимназията. Докато дирижираше, Гоце Михов най-неочаквано се разплака. Фильо и Макензен също продължиха да пеят през сълзи. После се разплака една стара учителка, после и по-младата и накрая почна да реве цялата публика точно както се описват примерите на масова сълзотворна психоза. В Православна Византия са я наричали „Сълзна Благодат“. Накрая всички се разотидоха в къщи, щастливи и тъжни едновременно. И докато Фильо се чудеше къде да пъкне дипломата си, та да не я запилее, изведнъж се замисли за бъдещето си. Е, какво пък!... Ще постъпя в гимназията, а сетне ще видим... Батко му Венчо бе подхвърлил, че от РМС ще изпратят няколко деца наесен във Военното училище. Но никога не повтори това и Фильо беше почти сигурен, че няма да стане офицер. А толкова му се искаше да облече униформата от зеленикав вълнен плат, с широка пелерина и яхнал английски жребец, със снежнобели ръкавици и красив ездитен бич, да мине край къщата, където сега живее Еми... Да разиграе коня там, а като се покаже тя, студено да ѝ кимне с глава. Тази картина беше съвсем ярка в съзнанието му.

При Макензен нещата стояха по-спокойно. Свързан с древната институция на черквата, бъдещето му беше почти определено и по желание на бай Мицо Войводата, който до края на живота си уважаваше само три вида хора: поповете, даскалите и революционерите. Чакаше го семинария, после свещеничество — един занаят, който познаваше в подробности. Но когато отиваше на гарата с файтона и чакаше пътници от влака, често виждаше как от локомотива слиза един едър, як мъж, в омазнен комбинезон... Според Макензен това беше най-важният човек в железниците, който превозваше и вечер спящите хора и караше влака в тъмната нощ, единствено той бодър,

смел и бдящ. Това беше идеалът на Макензен, откакто се помнеше. Но човек предполага, а господ разполага, се утешаваше той. Така че момчето се беше примирило със съдбата си. А и лятото протичаше еднообразно и скучно...

Отново рано сутринта двете момчета събудиха махалата с духовите си инструменти. Томи се присъедини. Перо, още по бели гащи, недоволен излезе на балкона и замърмори:

— В тая къща ти иде да се застреляш от безплатни петли!... Барем да кукуригаха...

— Не е демократично да се говори против животните... — веднага се заяде Фильо.

— Но той им знае езика... — поде репликата Макензен.

— А защо, се пита? — каза Фильо.

— Защото животните помежду си се разбират!...

Двамата започнаха лудо да се смеят и примират на постоянната си шега. Перо, който беше тръгнал към чешмата, спря и се готвеше да налети, но се въздържа.

— Все пак — каза той — мене не са ме съдили!... Аз съм честен гражданин, който си гледа бояджилъка. Да видим, като се фукате, какви ще станете!... Ти, Фильо, и за ефрейтор тебе да се молиш, а Макето и за клисар не става!

На свой ред Перо се заля в смях. Момчетата се смутиха. Засегнал ги беше на болното място. Откъде тоя Перко знаеше най-съкровено то им желание?!...

— Ще видим кой какво ще стане!... — отвърна Фильо.

— Да ви кажа ли?... Ти ще станеш кърпач, а дебелият — файтонджия!...

Като продължаваше да се смее нарочно гръмко, Перо се качи по стълбите. Томи „се ядоса“ и започна да му се зъби и да ръмжи. В същото време се показва бай Тома. Отиваше на работа и в ръка носеше вързопче със закуската. Видя Фильо и недоволено спря.

— Какво ме гледаш така?! Да дойдеш в кооперацията и разнесеш дрехите на хората по къщите. Чу ли?

— Чух — каза глухо Фильо.

Излезе и Бай Мицо, както винаги, махмурлия.

— Не се ядосвай, Тома. От тия нищо нема да стане!... Не ги ли виждаш — досущ пленници!...

На портата застана поп Мирон. Бай Мицо отиде веднага към него и почтително му целуна ръка. Нещо си поговориха и свещеникът си тръгна. Бай Мицо го изпрати на улицата и се върна.

— Слушай, Маке, още тая сутрин да идеш в черквата! Ще четат парастаси.

— Нема да ида! — неочаквано се опъна той.

— Как така бре?!... Свещеникът каза, че владиката може да ти даде стипендия за семинарията. Чу ли? Иначе ще станеш файтонджия като мене...

Всички излязоха.

Перо също се запъти за работа с кофа, четка и стълба. Останаха двамата приятели. Те се чудеха какво да правят. Показа се Ружа. Тя искаше да им каже нещо, но те ѝ обърнаха гръб. Томи се повлече след тях. Момчетата спряха на улицата.

— Ти ли ще вземеш Томи? — попита Фильо.

— Нека дойде с теб. Кучета в черква и джамия не влизат.

— Гледай да изкараш пари за кино!

— От парастаси нищо не се изкарва. Тоя път е твой ред!

Двамата се разделиха недоволни. Макензен хвана на едната страна, а Фильо на другата. Той стигна пред стария дюкян на бай Тома, който сега привличаше вниманието на минувачите главно с новото си название: „Шивашка кооперация «Парижка комуна»“. Вътре работеха повече хора отпреди, но пак се занимаваха главно с кърпачество. Когато влезе, чираците и калфите му подвигнаха:

— Мараба, Фильо!...

Единият от майсторите го предупреди:

— Внимавай, тая сутрин бай Тома е много лют!...

— Подреди тия дрехи и ги разнеси! — веднага се обади бай Тома. — И да не си взимал от никой бакшиш, понеже, ако науча, ще ти счупя главата! Разбра ли? Само да изложиш кооперативното дело! Мисли му!...

— Нема бе, нема! — успокои го Фильо. Но ти дай nekaj лев...

— Какво? Некой лев?!... Ако имам nekaj лев, ще се ожена, или по-добре ще изпия една лимонада! А сега, разкарай се, на работа да се научиш!...

Фильо пое пакетите с дрехите и тръгна, но спря на вратата и се обърна.

— Ще дадеш ли? За последен път те питам!

— Ти на мене ли говориш така бе?! — викна бай Тома и се пресегна към аршина, любимото му средство за възпитание.

— Ще видиш, ще видиш ти!... — полузаканително-полуплачливо каза Фильо.

Когато бай Тома замахна, той вече бе изскочил на улицата. Явно, че днес отникъде не можеха да намерят пари. Томи го следваше с подвита опашка. Фильо без всякакво настроение разнасяше дрехите на хората, но това бяха бедни къщи и бедни хора и тук-таме му даваха по някоя ябълка. Само в един двор му предложиха левче, но Фильо, след като го гледа продължително и преглътна, сякаш се канеше нещо да яде, гордо отблъсна ръката, която му го подаде. На тяхната улица в махалата забеляза как Кирчо и децата играеха на топчета.

— Фильо, ще играеш ли? — поканиха го те.

Той бръкна в джобовете си и извади ластик, ножче, пирончета, но нито едно топче.

— Можеш да си купиш — предложи Кирчо.

— Ако имам пари, щях да се ожения бе! — каза натъртено Фильо.
— Назаем ще дадеш ли?

— Имаш да ми даваш вече много...

— Ти ми дай две топчета, пък ще видим... — многозначително рече Фильо.

— Първо си плати! — отговори му поучително Кирчо.

Децата отново почнаха да играят. Фильо замислено ги гледаше.

— Детска им работа!... — отсече накрая той и високомерно отмина, като ритна с все сила едно камъче.

Вървеше по улицата съвсем унило, а зад него — Томи. Зададе се Ружа с мрежа в ръка. Носеше зарзават от пазара.

— Фильо, ти къде?

— Забравил съм си часовника на пианото, та идвам да си го взема! — отговори ѝ кисело той, като посочи голата си ръка.

Ружа обидено отмина.

— Ружоооо... почакай...

Тя спря.

— Останаха ли ти пари от пазара?

— Нито лев! Даже от бай Андон зарзаватчията пак взех на вересия. А защо са ти?

— Абе дават един филм „Джеси Джеймс“, но какво ще ти разправям... Не е за деца!...

— Е, щом не е... — разсърди се Ружа и отмина наперено.

Фильо тръгна към черквата. Влезе в двора. Томи, който винаги свързваше идването в черквата с ядене, весело заподскача, взе да скимти и да тича пред Фильо. Той го хвана за гърдана. Пред входа на храма, под навеса, седеше само един просяк — глухонемият Салия с гушата, който спеше. Пред него стоеше с обърнато дъно едно старо бомбе. Но никой не бе пуснал в бомбето ни стотинка. Фильо се бърка дълго по джобовете и накрая му пусна един бонбон-лукче. Томи се дърпаше и искаше да се пъхне вътре. За него черквата бе това място, където се раждаха най-вкусните деликатеси, но, кой знае защо, му забраняваха да влезе и провери сам какво има. Томи продължаваше да се опъва, за да се втурне във входа. Фильо побутна с крак Салията. Той веднага скочи и със знаци и гримаси му даде сведения, че вътре е Макензен, който има работа. Направи пренебрежително движение, за да покаже, че работата му е най-обикновена.

— Разбрах — каза Фильо. — А кога ще свърши?

Салията сви рамене.

— Как е днес алъш-веришът?

Салията махна с ръка.

— А сега, дръж кучето, аз да влеза...

Салията дръпна Томи за каишката. Той се инатеше, но глухонемият извади от бездънните си джобове парче хляб и го даде на кучето. Томи се успокои, но пак заскимтя, когато Фильо изчезна в черквата.

Вътре една бабичка бе паднала на колене пред олтара. Свещеникът бе сложил епитрахила на главата ѝ и четеше молитва. Зад него стоеше Макензен, облечен в херувимските си дрехи, който от време на време пропяваше „Святий Боже, Святий Крепкий“ или „Амин“. Фильо му правеше знаци. Приятелят му сви рамене, като му

даде да разбере, че скоро ще свършат. Тогава Фильо започна да се разхожда тихо из черквата. Спря пред една полегнала икона на света Богородица. Върху нея имаше много монети, макар и дребни, но тук-таме лъсваха и сребърни двадесетачки. Той гледаше като хипнотизиран. С тия пари можеше да гледа кино цял живот!... Приблужи се до иконата, въздъхна дълбоко и си сложи ръцете в джобовете, сякаш искаше да ги предпази от някое непредвидено движение... В тоя миг някой го дръпна назад.

— Да не си пипнал?! Господ с гръмотевици ще ни убие... — прошепна му Макензен изплашен.

— Добре де! Разбрах. Нема да ходим на кино, то се е видело... Нали и ти нищо не спечели?

— Нищо. Само малко жито... — И му показва кърпа на вързопче.

Двамата излязоха навън. Томи веднага взе да се дърпа от Салията. Макензен развърза кърпата и първо даде на просяка. Той се прекръсти и захвана да яде от житото. Останалото си го поделиха с Фильо точно върху надгробната плоча на някакъв владика, погребан в преддверието. Томи скимтеше и дори излая, понеже го бяха забравили. Момчетата му подадоха по шепа. Томи за миг излапа всичко.

— Повече... като стана владика! — отсече Макензен и си отърси трохите.

Децата тръгнаха през двора. Томи вървеше зад тях.

— Тоя „Джеси Джеймс“ за последен път го дават днеска, нали? — попита Макензен.

— Барем не говори!... Като си некадърен поп и не можеш да изкараш за едно кино!

— Защо да съм некадърен бе?!

— Защото само в яденето са ти очите!

— Казано е: „Весели се, душо моя...“

Фильо не пожела повече да спори и сега мрачно се запътиха към читалищния салон, където бе и киното. Пред сградата имаше голяма тълпа. Отдалеч се виждаше плакат с ковбой на коне, с пистолети... Джеси Джеймс — мечтата на всички деца!... Всички имаха билети, само двамата приятели нямаха. Когато четяха плаката и надписа под него: „За последен път“, идеше им да плачат. Вече пускаха в салона. Тълпата напираше покрай двамата контрольори, но те муха не пропускаха. Ето, Фильо се приближи и тръгна с някакъв елегантен

мъж, сви рамене и се сниши, все едно му е дете... За малко щеше да влезе!...

— Детето ваше ли е? — попита контролърът.

— Аз съм ерген! — каза гордо мъжът.

Макензен бе изхвърлен от другия контролър. Момчетата застанаха отново пред сградата. Тълпата редееше. Удари първият гонг... Двамата решително се погледнаха и в миг се разбраха.

Бързо заобиколиха читалището отзад, където имаше вратичка за декорите на сцената, тъй като в салона местната любителска трупа играеше от време на време пиеси. Вратичката беше доста високо. Фильо се огледа. Зад една къща му се мярна Перо върху стълба, който боядисваше съседната аптека. Затича се при него.

— Бързо стълбата! — Слизай!... — заповяда му късо Фильо.

— Какво бе, какво?!...

— Бързо, ти казвам! Искат я от милицията.

— Така кажи бе... че другарите я искат...

— После си я вземи зад читалището.

Двете деца опряха стълбата. Първ се качи Макензен. Вратичката за декорите беше отворена. Той се вмъкна, последван от Фильо. Томи лаеше отвън. Той не можа до края на живота си да се научи как да се катери по дървета, огради и стълби...

Кинопрегледът беше започнал. Двамата излязоха на сцената и взеха да лаят, но като се опитаха да се изправят и изтичат, едно момиченце на първия ред изпищя. Те наистина се движеха като призраци по сцената. Настъпи тъмнина и лампите светнаха. Публиката ревеше и тропаше с крака. Разпоредителите отведоха детето, което продължаваше да пици и сочи сцената:

— Там... там...

Но Фильо и Макензен се бяха мушнавали вече сред правостоящите и не се страхуваха. Публиката продължаваше да тропаше. Най-сетне лампите загаснаха и отново се завъртя кинопрегледът. Той целият бе посветен на бригадирското движение. От екрана почти непрекъснато пееха „Елате, хиляди младежи“. Пред очите им минаваха най-различни моменти: изпращане на бригадири, работата им по обектите, лагерните огньове, срещите с Георги Димитров... Непосредствено им влияеше цялата романтика на това първо масово движение на младежта, изникнало спонтанно и намерило отклик в сърцата на всеки български

младеж. Движение, в което имаше повече вяра, отколкото икономически ефект, вярата, че прекрасното бъдеще е съвсем близо... Може би затова, когато гледаха кинопрегледа, децата и младежите неволно запяха заедно с екрана, отначало нестройно, а после целият салон пееше, заразен от всеобщия ентусиазъм... И по-късно, когато Фильо и Макензен след прожекцията се прибраха в къщи, те крачеха един до друг маршово и продължаваха да пеят „Елате, хиляди младежи“, сякаш въобще не бяха гледали любимия си Джеси Джеймс. Зад тях пристъпяше, изправило глава и вирнало опашка, кучето Томи.

Двамата приятели се спряха на улицата и едновременно проговориха:

— Отиваме ли на бригада?

— Заклей се! — каза Фильо.

— Заклевам се! — отвърна Макензен, като направи движение да се прекръсти.

— Не се кръсти! Думите са ти достатъчни... — И веднага взе да стреля с ръцете си към Макензен: — Тапа-та-па-та-па!... Улу-лулу-лулууу... — и се затича като кон с каубой от филма „Джеси Джеймс“.

След него тромаво го подгони Макензен. А Томи се премятеше от радост.

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

На другата сутрин те отидоха в Клуба на РМС. Както винаги, беше пълно с младежи. Момичето на Венчо — Добра, носеше вече бригадирска униформа със звездички на голям началник. Но доченият костюм не ѝ пречеше да изглежда още по-миловидна с тия лунички по лицето и сини-сини очи... Тя правеше списъците и младежите един по един страхопочитателно минаваха край нея и се записваха. Фильо се надигна на пръсти и неуверено викна:

— Како Добре...

Но момичето беше погълнато от работа и не го чу в шума и навалищата около себе си. Тогава Фильо кимна с очи на Макензен и те плътно се приближиха зад нея. Децата изчакаха да си отидат всички и заговорнически мълчаха.

— О, мъже атиняни, какво насам? — възкликна Добра, като ги забеляза.

— Ами, ставаме бригадири! — смело каза Фильо.

Тя учудено ги погледна.

— Само от 15 години нагоре!

— Ама, како Добре, сега ще се обиждаме ли?!... Ние само изглеждаме младолики с Макензен, макар мнооооого да ни е минало през главата...

— Не може! — отсече момичето.

В това време влезе Венчо и отиде право към нея.

— Добре, списъците! За бригадири не ставате! — каза Венчо на децата. — В края на краищата няма да правим детски дом!...

— Да — ядоса се Фильо. Като искате от нас нещо... всичко можеме...

— Какво можете? — учуди се Венчо.

— Ами разни писма... още от миналата година имам едно...

— Какви писма? — съвсем недоумяваше Венчо.

Добра цялата се изчерви. Тя направи умотелен знак на Фильо да спре.

— От отвъдния свят... — замота го той.

— „Там, де няма ни скръб, ни въздишки...“ — добави цитата от Библията Макензен.

— Абе вие да не сте пили? — захили се Венчо.

— Аз ги записвам! — решително каза Добра и бързо дръпна списъка от Венчо. — Но ако лекарят ги спре — не съм виновна!...

— Ти луда ли си? — възрази той.

— Те винаги са ми помагали в трудни минути... Ще им намерим и сега работа...

— Това бригадирско движение ви шашардиса всички! — въздъхна Венчо и си излезе недоволен.

Фильо извади писмото и го върна на Добра.

— Очаквах трудности... — усмихна се той.

— Не си го чел, нали? — и пак цялата се изчерви.

— Един джентълмен не чете чужди писма! — каза с достойнство Фильо. — Приятно ми е, Джеси Джеймс... — подаде ѝ ръка и разтърси нейната.

— Идете на рентгена! — заповяда Добра. — Но ако не ви пуснат, не съм виновна.

— Ще уредим и това... — успокои я Макензен.

От РМС отидоха право в диспансера. Влязоха в преддверието на рентгеновия кабинет. Имаше две вратички, където бяха съблекалните за мъже и жени. Никой не се мяркаше. Те стояха и чакаха. По едно време чуха гласа на Милетович.

— Всички ли са влезли?... Повече няма да преглеждам!

Фильо и Макензен се набутаха в съблекалнята на мъжете. Смъкнаха бързо фланелките под мътната светлина на една крушка. После, голи до кръста, влязоха в тъмната стая. Но вътре никак не можеха да се ориентират. Само там, където бе рентгенът, нещо светеше.

— Кой отвори вратата? — викна доктор Милетович.

Децата се насочиха към гласа му. Те вървяха пипнешком. Внезапно Макензен настъпи някого.

— Олеле, божичко! — изпищя момичешки глас.

— Млъкнете, чувате ли? — ядоса се докторът.

В същото време Фильо като сомнамбул, с протегнати напред ръце, се блъсна в един шкаф. От шкафа паднаха канчета, напълнени с

нещо като боза за рентген на стомаха. Те с трясък се посипаха на земята.

— Ще бия! — изрева Милетович.

Макензен, протегнал също ръце напред, напипа в тъмнината главата на доктора. Последният вече не издържа. Замахна, но вместо да удари Макензен, удари голия гръб на едно момиче. То се разплака. Отклонил се, Макензен се заплете в едни кабели и рухна на пода. Като лазеше, стана късо съединение и взеха да хвърчат искри. Момичетата пицяха с глас. Накрая Милетович напипа бутона и светна. Сега се виждаше как Фильо и Макензен пълзят по пода, а в единия ъгъл се бяха струпали момичетата е голи гърди.

— Тук има мъжеее!... — изкрещя една от тях и всички по нея нададоха вик.

Милетович си свали очилата и вдигна от пода двамата нещастни герои. Момичетата си закриваха с ръце гърдите.

— Не гледаме бе, не гледаме нищо! — пелтечеше Макензен.

— Оооо, колеги!... — зарадва им се Милетович, че му разнообразиха ежедневието, и се засмя. — Момичетата да излязат!

Тримата останаха сами.

— За репетиция ли ме викате?

— Не. Идваме за една услуга... Искаме да излезем на рентгена здрави и да бъдем на 15 години — обясни Фильо.

— И това ще стане след някоя година...

— Не, сега ни трябва! — важно подчерта Макензен.

— А ново кръщелно свидетелство няма ли да ми поискате?

— Смятам, че между колеги това е нормално... — каза философски Фильо.

— Е, добре! От мен да мине! — въздъхна Милетович. — В края на краищата и симфоничният оркестър е във ваканция. Значи сте на 15 години? — уточни усмихнат той.

— На петнадесет! — твърдо казаха и двамата в глас.

Доктор Милетович загаси светлината. Процедурата трая удивително кратко. Момчетата искрено му благодариха и излязоха от кабинета. Но вместо да напипат вратата на мъжката съблекалня, напипаха вратата на момичетата. Там отново се нададе писък. Двата се промъкнаха между обличащите се момичета.

— Какво пиците ма! — не издържа Макензен. — Де да не сме гледали голи женски по филмите и на реката!...

Най-сетне се измъкнаха от чакалнята и отидоха в мъжката съблекалня. Без да слагат фланелките си, те изчезнаха набързо от злополучния рентгенов кабинет. Чак на улицата си нахлузиха фланелките.

— Дано стигнем живи до бригадата... — каза Макензен.

— Ти да не се откажа от клетвата си?

— Кой? Аз ли?!

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

И ето, настъпи дългоочакваният ден. Бригадирите, строени, тръгнаха по пътя за гарата. Над нивите, ливадите и овощните градини ехтеше песента им: „И ний вървим, вървим нататък...“ Всички бяха в сини униформи с такета. Край тях крачеха родителите и близките им. Целият град се бе вдигнал да ги изпраща. Фильо и Макензен заедно с инструментите си вървяха в последната редица. До тях подскачаше и Томи. Беше неспокоен, понеже не знаеше какво точно става и защо отиват на гарата, която той добре познаваше. Ружа ги следваше с някакъв вързоп. Тук бяха и бай Тома, и стрина Велика — майката на Фильо, а най-отзад скърцаше файтонът на бай Мицо.

Стигнаха до гарата. След малко пристигна влакът. Бригадирите като на атака превзеха вагоните и след миг подадоха глави от купетата. Томи скимтеше, виеше и се изправяше на крака пред прозореца, откъдето се подадоха Фильо и Макензен. Влакът тръгна. Всички махаха с ръка. Едно момче в последния момент изтича с куфар. Метна се във влака и по него със скок — Томи. Най-после и той доби своето. След малко до главите на двете деца задиша радостно муцуната на Томи с изплезен език.

Влакът пухтеше през клисурите, после покрай Струма, надолу към юг. Слязоха на една спирка след град Свети Врач. Вървяха с багажа пеша десет километра. Стигнаха полумъртви от умора вече по тъмно. Не ядоха, а всички се настаниха на наровите и захъркаха. На сутринта събудиха Фильо и Макензен по-рано и им казаха да си вземат инструментите. Лагерът още спеше. Палатките бяха подредени в правилни редици. Дежурният заведе децата при знамето. До тях стърчеше Томи, клекнал на задните крака. Вдигнаха инструментите и изсвириха сигнала за ставане. От палатките наизлизаха младежи и девойки. Бригадата се строи. Знамето се издигна под звуците на „За среща!“, изпълнена от Фильо и Макензен. Командирът на бригадата — Добра, поздрави младежите. После всички си взеха инструментите и потеглиха към обекта — един канал за вода, която идваше от планината, крайно необходим за тия сушави места. Бригадирите бързо

се разпределиха и започнаха да правят големия изкоп, който очертаваше бъдещия канал. Всички работеха с жар. От него се увлякоха и децата. Но силите им стигнаха само за два-три часа. Когато слънцето се вдигна високо над хоризонта, двамата приятели едва кретаха. Фильо унило буташе количка по една дъска нагоре. С мъка вече преваляше наклона, но в тоя момент количката се върна обратно и го избута. Той се стовари заедно с нея на края на дъската. Макензен едва-едва се дотътри до него и го вдигна.

— Видели, като ми товариш по толкова! — скара му се Фильо.

— Още малко да стане обед, иначе ще пукна и аз...

Приятелят му не отговори. Томи спеше в сянката на един храст. Двамата го гледаха със завист. Най-после дойде обед. Фильо и Макензен дори не си дадоха труда да изсвирят прочутия сигнал „Чорба-каша“. Бригадирите насядаха. Повечето се бяха разположили на земята. Храната се носеше тук. Фильо постави канчетата за двамата, но докато ги постави, Макензен заспа.

— Стани бе, дойде твоят час... — сбута го Фильо.

— Не ми се яде... — промърмори Макензен полузаспал.

— Какво?! — удиви се Фильо и не на шега се уплаши, но като размисли малко, легна до приятеля си. Децата заспаха, без да са хапнали. Томи дойде и най-спокойно изяде до дъно съдържанието на канчетата, като даже ги излиза. Двамата спяха мъжки и хъркаха. Другите бригадири отдавна се бяха върнали на обекта и работеха. Добра отиде при двамата. Побутна ги леко с крак. Томи също спеше. Само той благоволи да отвори едното си око.

— Ставайте, герои!...

— Ммммм... — проплака Макензен.

— Нали искахте да сте бригадири? — каза Добра.

— За таксират... — обади се сънен Фильо, но после се сепна. — Ние ще свикнеме, како Добре...

— Не знам... — усъмни се тя. — Най-добре е да се върнете в къщи.

— Аз в града не слизам! — съвсем се разсъни Фильо.

— Амааа... — искаше нещо да възрази едва събуденият Макензен.

— Ти можеш да си вървиш, аз няма! Ако ще да пукна, но няма да си ида!

— Е, добре — въздъхна Добра. — Хайде сега станете... ще измислим нещо...

Двамата с неохота се надигнаха.

На другата сутрин бригадата отново в стройни редици се изниза към обектите. Фильо и Макензен крачеха най-отзад, нарамили кирките. След тях се тътреше и Томи. Едва влачеха крака. Всичко ги болеше. Притича Добра, също нарамила кирка.

— Къде?

— На обекта — отговориха едновременно момчетата.

— Стойте, измислих за вас една важна работа... Група от бригадата трябва да отиде на работа високо в планината. На няколко километра... А там трябва да ядат...

— Ние не сме готвачи, а бригадири! — възрази Фильо намусено.

— Не, не това. Налага се да им носим храна чак там.

— А коне има ли? — осведоми се Макензен.

— Един катър и едно магаре — отговори Добра.

Двамата се спогледаха.

— Свикнали сме с коне, но и катърът не е чак толкова зле... — каза Фильо. — А в свободното време ще работим и ние!

Добра ги прегърна.

— Браво, момчета!

— Ние и в къщи си имаме коне! — обяви гордо Макензен.

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

Минаха няколко дни. Фильо и Макензен свикнаха с новата работа. Беше лека и приятна, на чист въздух. Те товареха катъра с два бидона храна, а на магарето — хляба. Томи, надушил яденето, джафна два-три пъти. Двамата приятели потеглиха, без да се обаждат никому. Беше ги малко срам от останалите бригадири.

— Хей, леката кавалерия!... — провикна се едно момиче.

Момчетата нищо не отговориха. Направиха се, че не са я чули. Явно бе, че не ги смятаха за пълноценни бригадири.

— Ще видят те!... — закани се неопределено Фильо и шибна незаслужено катъра.

— Ще видят те! — повтори Макензен.

Томи излая в знак на съгласие.

След един час ход преминаха през малкото селце, което бе наблизко до лагера на бригадирите в планината. Пред ХОРЕМАГА още от сутринта седяха четирима селяни. Това бяха все бивши комити, повечето обикновени македонски четници, но сега всички се пишеха, че били големи войводи. Всъщност само един сред тях е бил такъв, но неясно дали на харамийска чета, или на революционна. Викаха му дядо Дончо Манлихерата. Той и досега им беше нещо като вожд, макар и вече твърде стар. Винаги заемаше най-почетното място. Пушеше си собствен тютюн пред двойно шише ракия с мезе. Голямата му гъста брада също удобно почиваше на широките му гърди. Фильо и Макензен бяха вече познати тук, защото от няколко дни всяка сутрин носеха храната на групата в планината.

— Добро утро — поздравиха момчетата.

— Дал бог добро! — отвърна дядо Дончо. — А спрете, деца, да починете!

— Бързаме — каза Фильо.

— Седни бре, Фильо... седни бре, Маке... Работата нема да ви избега... Катъро е арен — забеляза старият войвода, като го огледа. — Но магарето, магарешка му работа!... Плаши ли се по пътеката?

— Плаши се — каза Макензен, който никога не изпускаше такива джамбазки разговори. — И от пеперудите се плаши...

— Едно време, като карахме оръжие по планината, им връзвахме очите с кърпа на магаринята. Магарешка им работа, инатчийска... Тошо бре, дай по една малка мастика на тия арслани!

— Не прием — отказа Фильо.

— Абе хич, четник може ли да не пие? Вие сега сте като четници. Бригадир и комита е все едно!...

Тошо кръчмаря, стар човек, донесе мастиката. Той беше с престилка.

— А лизнейте си малко и един ден, като станете пиячи, да речете: Нашио даскал е не който маскара, а Дончо Войвода Манлихерата! Мене никой не ме е видел пиян! А една ока всеки ден изпивам!...

Децата отпиха по малко от мастиката и се закашляха.

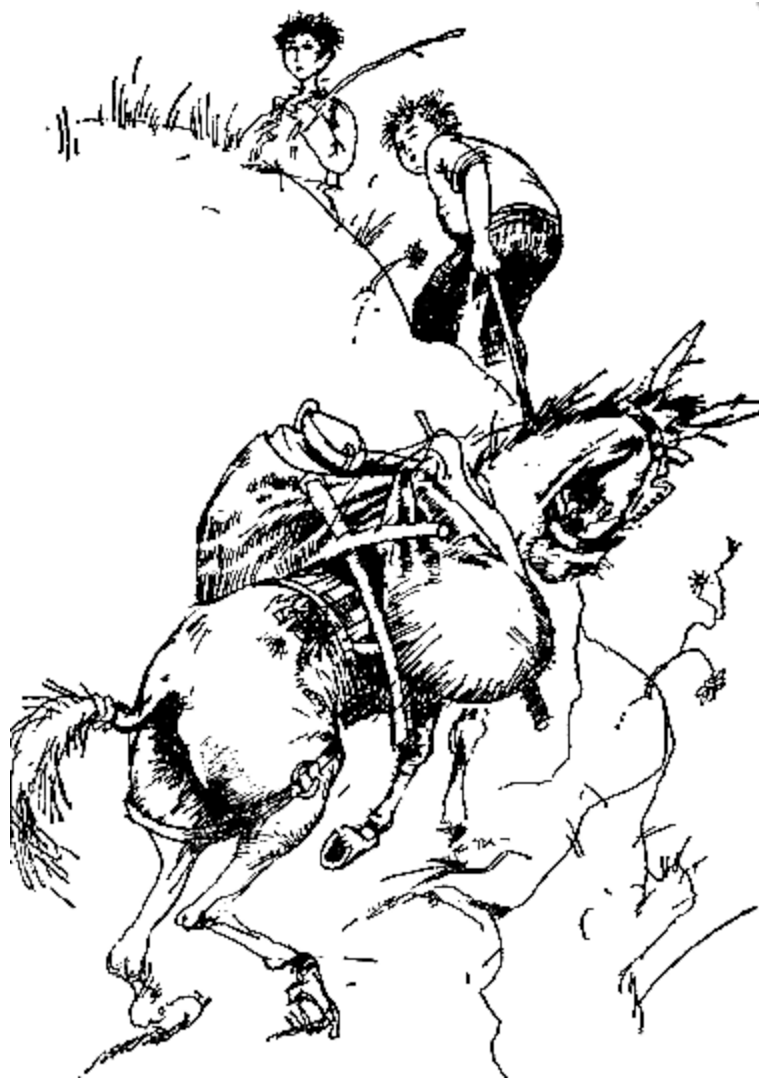
— А сега яз да ги допия... Тошо бре, дай две лимонета!

Томи излая, че никой нищо не му предлага.

— Това куче е като тригодишно магаре бре!... Как го изранвате бре, деца?

— Не яде много... — каза важно Макензен.

Дадоха им лимонадите. Те ги изпиха и поеха нагоре. След селото пътят ставаше стръмен и тесен. Те подкараха добичетата по една планинска пътека. Тя минаваше през стръмна клисура като каньон. Горе се виеха облаците. Отвсякъде надвисваха високи върхове. На пътеката не проникваше даже слънчев лъч. Макензен явно се боеше от това усойно място. Томи ту изскимтяваше, ту ръмжеше, подвил опашка. Целият склон бе обрасъл от вековни мури. Макензен щеше да се разплаче от страх. И на Фильо не му беше весело, макар да не минаваха за пръв път. Падаха камъни, катурнати от копитата на добичетата в пропастта, където шумеше планинската река. По едно време Макензен запя: „Там на реках Вавилонских...“ прочутия псалом на Давид.

— Чакай бе, чакай! — спираше го Фильо. — Какво пееш? Пак ли те прихвана?

Но Макензен продължаваше да реве:

— „Тамо седомо и плакамо...“ — после внезапно престана и рече: — Преведено от църковнославянски, значи: „Там седнахме и плакахме горко, като си спомнихме Сион...“

— Дивотии! — отсъди Фильо, но се заинтригува: — Как беше? „Тамо седомо и плакамо...“?

После децата запяха на два гласа. Томи клекна на задните крака и почна да вие.

Постепенно пътеката ги изведе нависоко, почти към билото, въпреки че големите върхове, покрити с шапки сняг, се извисяваха още по-нагоре. Когато изкачиха билото и светна слънцето, децата започнаха

да скачат от радост. Сега бодро запяха „Елате, хиляди младежи“! Така, с маршова стъпка, влязоха в малкия лагер на бригадирите, изпратени в планината. Бяха десет души и един фугенист. Подбрани все едри младежи, те трябваше да свършат най-важната работа — да дадат път на водата още горе, високо.

Когато ги видяха, всички изоставиха работата и се натрупаха около двамата приятели. Фильо и Макензен сипаха в канчетата храна и им подадоха по един хляб. Всички се разположиха и започнаха обяд си на въздух, ухаещ на мащерка и борове. Децата и кучето също. Макензен почти изяде дажбата си хляб за цял ден.

— А сетне какво ще гризаш? — попита го строго Фильо.

— Провидението ще помисли. Кой се грижи за птиците небесни? — напевно заговори той.

— За птиците небесни не знам, но ти всеки ден ми омиташ половината самун!

— Не хлебом единым... — добави цитата Макензен.

— Ставай сега, имаме да вършим най-важната работа!...

Двамата се отправиха към един сух човек, по-възрастен от всички, който още ядеше от канчето. Въпреки годините си косата му беше напълно запазена и съвсем леко прошарена. Черните му очи гледаха спокойно и съсредоточено. Хубавият му тънък нос и правилните черти на лицето му придаваха един благообразен и приятен вид. Странното бе, че му липсваха два пръста на дясната ръка. Момчетата със страхопочитание я гледаха. Де да имаха и те такава ръка, уважението към тях щеше да е десет пъти по-голямо!...

— Бай Пецо — заговори Фильо дипломатично, — имаме поръчение за теб. Щабът на бригадата каза, след като донесем храната, да ти помагаме.

— Не ме интересува никакъв щаб! Деца в моята работа нема да пусна!

— Гледай сега, бай Пецо — не се смути Фильо. — Те рекоха така: фугенисти малко на тоя свят — опасен занаят!... България остана без фугенисти. А фугенист за два дена не се става. Нали така?

— Нали така? — повтори Макензен.

— Право е... — смекчи се неволно бай Пецо и запали цигара.

— А бай ви Пецо не е какъв да е фугенист, а професор! Ще стане някой сакатлък, ще си иде човекът и така занаята му няма кой да го

продължиииии... — настъпваше Фильо.

— И това е верно! — каза бай Пецо, като си гледаше откъснатите пръсти на ръката.

— Та командирката, кака Добра, вика: За да станеш фугенист, трябва от дете да почнеш. Един ден бай ви Пецо, да го поживи господ...

— Амин! Дай боже! — вметна бързо Макензен.

— ... ще се гордее с вас! — завърши речта си Фильо.

Бай Пецо помисли малко, всмукна още няколко пъти от тютюна и каза:

— Добре. Но до взрива няма да се допирате! Само може в кошницата да го носите. А вида некой да пипне капсула, а ке му скина врато!...

— А не се нервирай повече! — рече Фильо. — Дай си ръката!

Момчетата по джамбазки си удариха ръцете с бай Пецо фугениста. И така тримата започнаха своята съвместна работа. Фильо и Макензен държеха бургията на скалата, а бай Пецо размахваше чука и правеше дупката. След като всичко бе готово, той почваше да пълни дупките с взрив и да ги набива с пръчка. Бяха свършили вече тази работа и бай Пецо почна да ги зарежда. Стиснал с уста капсулите върху фитилите, той обясняваше през зъби опасностите на занаята си.

— Малко по-нагоре — и главата ти ще иде на Бакъртепе! — кимна той към отсрещния връх.

Кой знае защо, Макензен трепна и се почувствува обиден, но след малко се успокои. Явно някакво съвпадение, инак никой тук не му знаеше прякора. Бай Пецо накара децата да се скрият надалеч в една падина заедно с Томи. Сам запали с цигара фитилите и най-спокойно се отдалечи. Даже когато избухна първата бомба, не се наведе. Камъни се вдигнаха към небето. Децата си зариха главите в пръстта. Макензен стенеше:

— Олеле, мамичко...

Томи също си зари главата и скимтеше. Камъни като дъжд падаха край тях. Макензен пак отвори уста.

— Ако пропееш псалми, ще ти счупя главата! — прекъсна го Фильо и се надигна, но в тоя момент избухна последният, най-силният взрив и той отново се хвърли по корем в падината. След няколко минути бай Пецо стана. Бригадирите с кирки, лопати и колички се

затекоха да събират сринатия материал. Само Фильо, Макензен и Томи все още лежаха върху земята.

— Ставайте, ще настинете! — каза бай Пецо, изправен над тях.

Те скочиха.

— Важното е да броите бомбите. Колкото сме заредили, толкова трябва да избухнат! Е, момчета, ще ставате ли фугенисти?

— Ще ставаме! — викнаха двамата в глас.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

Тоя ден се налагаше децата да ходят два пъти в планината. Беше късно следобед. Те чакаха пред готварницата в Централния лагер да стане готова храната за вечеря, за да я занесат горе. Катърът и магарето си почиваха завързани. Около Фильо и Макензен се бяха натрупали бригадирите. Разказваше Фильо:

— Та една бомба не иска да избухнеeee... Викам, сега я втасахме!

— Втасахме... — потвърди Макензен.

— Нема как! Мечка страх, мен не страх! Отивам при бомбата. Взимам я. Хвърлям я и избухна две секунди след това. Щеше да вдигне лагера във въздуха. Бай Пецо фугенистът благодари и на мене, и на Макензен. Вика, ако не бехте вие... А не като някои тук, дето си позволяват да ни наричат леката кавалерия!...

Фильо имаше предвид момичето, което също слушаше историята. То се смути.

— Ама аз не знаех...

В това време готвачът излезе и натовари добичетата. Преди да тръгнат, Фильо каза:

— Сега, като се върнем, трябва да зареждаме една скала — не ти е от работа! Ако почувствувате земетресение, да не се боите!...

Двамата тръгнаха. Томи подскачаше пред шествието. Слънцето залязваше. Стигнаха площада на селцето. Пред ХОРЕМАГА седеше на обичайното си място войводата дядо Дончо Манлихерата. Около него, както винаги, се бяха събрали старите четници. Той разказваше оживено:

— Залегнал съм в дерето... Ето го, иде юзбашията на кон с голееееми дисаги... Стой, викам, и докато река, той връз мене и аз връз него! Ама конят се изправи на задните крака и — врн — куршумо не го улучи. Та знаете ли що караше в дисагите?

— Леп! — обади се веднага единият от селяните.

— Ами ти, Вангеле, освен леп и туршия ял ли си нещо по-убаво?! — с досада отбеляза дядо Дончо. — Не е леп, а хазната от

Гевгели караше. Сто оки злато!... Те това караше! Ако го бех утепал, сега чифлик да имах и барем сто ата, и сто биволици, и илядо брави, и златен часовник, и секи ден да ручах ягнища и петелища!...

— Тууу, язык, мама му стара! — изрази съжалението си друг от селяните.

Всички цъкаха. Фильо и Макензен слушаха със зяпнали уста. Сто оки злато — колко ли е това?

— Те, деца... веднаж в живота пада злато. Само да го не упущиш! — завърши преживяванията си дядо Дончо.

— Нема! — каза решително Макензен.

— Да тръгваме — въздъхна Фильо. — Ще мръкне...

Малко по-късно слънцето се скри. В клисурата помрачня. Появи се вятър. Гората бучеше, като всяваше страх в детските сърца. Но ето, към шума на гората се прибави равномерният звук на самолет. Момчетата се послушаха. Томи започна да лае към небето. Спряха и добичетата. Нямаше грешка, това бе самолет, само че не се виждаше. Изведнъж Макензен извика:

— Ето го!

Един малък самолет, известен под името „Щъркел“, изскочи над върха. Той летеше в самата клисура между стръмните върхове. Но звукът на мотора му не бе чист. Машината кашляше. Ту рязко изфорсирваше, ту спираше и самолетът все повече и повече се снижаваше. Фильо и Макензен го следяха с поглед. После „Щъркелът“ навлезе в мъглата около един висок връх. След миг блесна пламък и се чу глух взрив, последван от поредица взривове на бай Пецо в противоположна посока. Просто не можеше да се отличи от избухванията на скалите. Може би затова по-късно никой не разбра, че се е разбил самолет. Настъпи тишина. Хванали животното за оглавника, те тичаха по пътеката. Отсреща се зададе един от дядо Дончовите другари — Стоилко, който караше дърва от планината. И той тичаше надолу, като дърпаше за оглавника натоварения си катър. Спряха един срещу други задъхани, понеже разминаването беше трудна работа.

— Уроплано! — изрече Стоилко. — Видехте ли уроплано?

— Видехме — отговориха децата едновременно.

— Видехте ли как буна?

— Видехме.

Стоилко припряно поразбута добичетата и най-сетне се разминаха. Той продължи да тича възбуден към селото, а Фильо и Макензен вървяха към лагера.

— Искам да си ида дома — започна Макензен плачливо. — Скоро ще дойде Голяма Богородица...

— Мълчи бе! — сопна му се Фильо. — Цял самолет падна. Трябва да го видим. Иначе Стоилко и четата на дядо Дончо ще ни изпреварят.

— Трябва! — отведнъж се окопити Макензен. — Може да има шоколад?!

— Глей го бе, Томи?! Бате ти Маке пак за плюскане мисли!... Абе жив авиатор ни пада в ръцете! Него трябва да намерим!

— Ами ако не е жив? — тревожно попита Макензен.

— Абе авиатор лесно не умира! Той си носи парашута на гърба, нали си видел на кино?

— Ами ако е ранен? — настояваше Макензен.

— Таман ще го спасим. Оставяме храната и на път!

Скоро стигнаха лагера. Бригадирите се натрупаха с канчетата. Нито един от тях нямаше и понятие, че е паднал самолет. Децата, без да се сговарят, не им казаха нито дума. Бомбите на бай Пецо наистина бяха заглушили взрива на самолета, пък и той бе паднал далеч.

— Разтоварете си сами яденето — бързаха Фильо и Макензен. — Казаха ни да се връщаме веднага...

— Защо? — попита бай Пецо фугениста. — Нема ли да спите тук?

— Съвещание!

— Какво съвещание? — учуди се той.

— По прехраната.

— Е, щом е по прехраната...

Двамата приятели, придружени от Томи, поеха обратно. Те почти тичаха и теглеха след себе си изморените животни за оглавника. Отново излязоха на пътеката. Сега се спуснаха към потока. След тях се свличаха камъни. Прегазиха го и целите се измокриха, но не спряха. Заизкачваха отсрещния склон. Стигнаха върха. Зад една скала нещо димеше. Томи пръв се затича с лай, последван от момчетата. Наистина самолетът се бе разбил напълно. Нещо пушеше. Тревата наоколо бе изгоряла и цялото място почерняло.

— Страх ме е... — захленчи Макензен.

— Като те е страх, върви си! — строго отвърна Фильо, но и той трепереше.

Двамата се огледаха наоколо. Не се виждаше никакъв труп. Дали летецът беше паднал предварително, дали беше се пребил, спускайки се с парашут, или лежеше под развалините на самолета, не можеше да се разбере. Децата като заковани гледаха пред себе си полуизгорелия скелет на „Щъркела“. Но любопитството надви страха и те се приближиха. Въпреки топлината, която лъхаше към тях, надникнаха в кабината. Самолетът бе с две места, едно зад друго. Фильо пръв се пхна вътре. Виждаха се циферблатите на уредите. Макензен искаше да се настани на задната седалка, но там нещо пречеше.

— Фильо бе, Фильо...

— Не викай, какво има? — кой знае защо, шепнеше той.

— Ела да видиш!

Фильо се наведе над задната седалка. Там имаше една желязна каса. Двамата я гледаха като хипнотизирани. Макензен се опита да я отвори, но касата не мръдна.

— Мислиш ли да е злато? — попита Макензен и си облиза устните.

— Кой знае, може и да има...

Децата се опитаха да я измъкнат от седалката, но напразно. Тя бе доста тежка.

— Не може! — изпъшка Макензен.

— Мълчи сега, да помисля... — каза Фильо. — Явно, че е пълна със злато.

— Ако вземем златото, ще си купя паноптикум и ще обикалям всички панаири... — размечта се Макензен. — И каруца с фургон, и една сладкарница... ще я купя с всички пасти!

Те така се увлякоха в мечти, че не забелязаха как на поляната се подадоха отначало четири глави с капи, а после и самите хора. Това бяха четниците начело с дядо Дончо Манлихерата, целият изпотен. Водеше ги Стоилко дърварина.

— Мараба бе, момчета! — викна дядо Дончо. — Що сте ми вредни! Пристигнали сте първи.

— Пристигнахме — смънка Фильо.

— Леле завалята!... — затюхка се войводата, като гледаше самолета. — Що е имало глава да пати!... — после свали калпак и се прекръсти заедно с останалите селяни. Макензен също започна усърдно да се кръсти.

— Толко му била душата! — каза философски дядо Дончо и приключи въпроса. — А сега, деца, най-важното! Сега, вие заклетници ли сте?

— Заклетници сме! — отговори Фильо и Макензен.

— И нема да кажувате на никой за уропано, оти — я ги айдуците в планинта! Само да надушат, и сичко ке ометат.

— Сакън! — разтревожи се Макензен.

— Бъдете рахат!... Само дядо ви Дончо знае на кой да каже и кога да каже... — говореше той, като изтегли от пояса си един голям пицов. — А сега, секи да цуне ливоро и да повтори: Ако кажем, да пукнем и цървата ми да изтекат от коремо!...

Всички заповтаряха заклинателните думи.

— ... кьорав да одим...

— ... да умрат децата ми...

— ... господ с камене да ме утепа...

— ... леп да немам да ручам...

Дядо Дончо за миг спря, но тъй като не можа да измисли нещо повече, подаде пицова. Всички се наведоха и един по един го целунаха. Сега селяните тръгнаха към самолета с брадви. Готови бяха да го режат като дърва. Томи започна да лае и не им позволи да се докоснат.

— Стойте! — изрева дядо Дончо. — Требе да има ред!

— Томи, иси! — извика го Макензен.

— Най-напреж да го огледаме отнатре — каза войводата. Единият от селяните се напъха и извади предната седалка.

— Това за мене, а, дедо Дончо? Ке го сложа у градинада да си седам на столот!...

— Може! — щедро се разпореи войводата.

Момчетата отново се помъчиха да измъкнат, касата и пъшкаха с все сила.

— Що е тая пущина бе, деца?

— Хазна! — отговори Макензен категорично.

— Стойте! Никой да не пипа! — викна дядо Дончо. — Дека е?

— Ето...

— Леле-мале!... — рече той. — Това е повече от хазна! Сон соних, дека чифлик ќе имам... айде, деца, съмнува се, да си дадем малко гаерет!...

Всички се напънаха да извадят касата. Стоилко дърваринът даже донесе ортома, която прокара под касата. Всичко ставаше с пъшкане, мъки и псувни. Томи също дърпаше, захапал въжето. На два пъти касата се връщаше обратно на седалката. Най-после я извадиха навън, но въжето се скъса и тя падна, като се прекатури. Всички като опарени се отдръпнаха. За малко не сплеска крака на Стоилко, притисна му само опинците и той си измъкна крака по чорап. Все повече се стъмваше и нищо не се виждаше.

— А сега да седнем, юнаци! — покани всички дядо Дончо. — Требе ни добичета, да отнесеме касата у село. Но тая работа ќе ја свършиме заранта!...

— Моя катър! — предложи Стоилко веднага.

— Та да разберат сите ли? Я ги айдуците в планинта, ќе довтасат още тая вечер! Стоилко, Стоилкоooo... зелен си още. Язе мислим, дека Макето и Фильо со техните добитоци да свършат работата. Утре заран сите натоварваме хазната на катъро. Нали, Фильо?

— Добре — съгласиха се момчетата, горди от доверието.

— Сега секи по дома! И утре е ден...

Двамата се прибраха в централния лагер, когато всички бригадири спяха. Фильо и Макензен тихо се вмъкнаха и се проснаха на своите места. Но дълго се въртяха и не можеха да заспят. По едно време Макензен се надигна.

— Фильо бе, защо не спиш?

— Мисля.

— Какво мислиш?

— Защо не казахме за самолета?...

— А пък аз мисля, като отворим касата!... Представяш ли си какъв живот ще е?!... Ще облечем всички деца от махалата! От главата до краката и ще правим каквото си искаме! И аз сънувах сън, много хубав сън... цяла нощ ядох все пасти и торти.

Фильо се зави презглава, но все не можеше да заспи...

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА

На другата сутрин, още по тъмно, преди останалите бригадири да са се събудили, Фильо и Макензен стегнаха магарето и катъра за път. Тръгнаха заедно с Томи. С голям зор избутаха отново добичетата до мястото на катастрофирания самолет. Там вече ги чакаше старият войвода с другарите си.

— А добро утро, момчета. Що сонихте снощи?

— Пасти.

— Голям късмет извадихте! Абе кой се е хванал с дедо ви Дончо, хаир е видел!...

С труд и пъшкане настаниха касата в един чувал и после с дружни усилия я превързаха с ортома за самара на катъра. Веднага след това един от селяните, който се казваше Мите, вдигна предната седалка от самолета на гръб, а Стоилко вече мъкнеше една огромна нагъната алуминиева ламарина. Третият също бе задигнал част от самолета, която поне засега нямаше понятие за какво може да му служи. С отвращение дядо Дончо погледна сътрудниците си.

— А сега фърлете сичко на земята... едноооо... двеее...

Селяните със съжаление хвърлиха плячката.

— На мене ми тече покриво... — все пак възрази Стоилко, който хвърли тенекията с трясък.

— Кога господ иска да утепа сиромаш човек, му дава пари!... — сентенциозно забеляза войводата. — А сега с бога напреж! — прекръсти се той.

Колоната потегли по обратния път. Мълчаливо стигнаха селцето. Групата влезе през голямата порта на дядо Дончовия двор. Всички се струпяха отново около касата. Успяха да я свалят на земята пак с много пъшкане. Дядо Дончо все повтаряше:

— Трайте бре, тихо, ке издадете четата!...

Той като най-опитен отново се опита да отвори касата, като въртеше ръчката, но нищо не ставаше.

— Требе шуперц! — заяви дълбокомислено Стоилко.

— Що рече? — попита дядо Дончо.

- Шуперц.
— Шперц иска да каже — поясни Фильо.
— Ела! — каза дядо Дончо на Стоилко.

Но селянинът не бързаше. Извади от джоба си парче тел. Войводата му подаде чук. Той бързо измайстори шперц. Помъчи се да се справи с касата.

— Това не ти е фурната на ХОРЕМАГО, дека я отвори с един шуперц и сетне лежа една година у затворо заради сто самуна леп — напомни му Мите.

— Пепел ти на устата! — сепна се Стоилко. — Не може. Ако беше катанец — можеше...

— Ама неее... — рече дядо Дончо. — Требе да се работи.

Влезе в една барака и донесе брадва и лост. Лоста го пое последният селянин — Вангел — и го държеше настрана, а войводата съблече палтото си, запретна ръкави и разкопча ризата без яка. След това плю на ръцете си и хвана здраво балтията. Вдигна я над главата си и с опакото замахна с всичка сила. Ударът бе страхотен, но касата не мръдна. Само оръжието му се изплъзна от ръцете и политна настрани, така че за малко не удари Мите, който отскочи като опърлен.

— Ке ме утепаш! — викна Мите.

И почна една истинска борба с касата. Ударите се сипеха един след друг, придружени с проклетия, пот и скърцане на зъби. Касата под мощните удари само леко се отместваше насам и натам.

— Не може! — отсече Вангел.

— Требе клинове — не се отчайваше Мите. — Само с чворове ке стане!

Всички се съгласиха с това заключение. Набързо намериха някакво парче дърво, изостриха го с теслата и го сложиха на вратата на касата.

— Пай се! — викна дядо Дончо и тоя път на удара му можеше да завиди всеки митически герой. Чу се мощно „ъх“ от гърдите му. В резултат чворът отхвъркна като куршум от касата и удари Стоилко по кокалчето на крака, който падна като подкосен на земята, хвана злощастния си крак и изрева:

— Олеле, мамичко, убиха ме...

Всички се наведоха не над дърваря, а над касата. На нея й нямаше нищо. Войводата се обърна презрително и каза строго на Стоилко:

— Трай бе! Ке събудиш маалата...

Селяните седнаха уморени около несломимото желязо. След дълъг размисъл, като си бършеше челото с пешкир, войводата заключи:

— Требе тука динамит! Ето това требе!

— Имам барут за чифте — обади се Вангел.

— Сеа ти ли знаеш, или яз?! — строго му забеляза войводата. — Требе динамит или меланит. На времето дигнах целио мост на линията за Солун само с една ока динамит.

— Взрив ли? Ами ние ще ви намерим! — бодро каза Макензен.

— Ела бре, Маке, да те прегърнем. От тебе комита ке стане!

Фильо мълчеше и беше нещо недоволен.

— Злато лесно не се дава. Това знам аз. Требе труд! — разсъждаваше на глас дядо Дончо Манлихерата.

Всички се разотидоха. Фильо и Макензен успяха навреме да се върнат в централния лагер, да вземат храната и я отнесат на обекта в планината. Докато останалите бригадири се хранеха, двамата задигнаха, без да забележи бай Пецо, фишеци и две капсули. Дойде ред да взривят скалите. Бай Пецо им беше позволил да заредят последните дупки. Тримата запалиха бомбите. Веднага изтичаха обратно и се скриха. Бомбите избухнаха една след друга. Високо в небето се вдигнаха камъни и пръст. Томи лежеше по корем плътно до земята и лаеше при всеки взрив. Малко по-късно се събраха заедно. Бай Пецо извади от голямата кошница един по един пакетите взрив и ги преброи отново и отново... До него гузни стояха Фильо и Макензен.

— Избухнаха десет бомби, нали? — попита фугенистът.

— Десет — повториха момчетата.

— А сме сложили дванадесет, нали така?

— Точно така — потвърдиха двамата.

— Ама не е така! Десет бомби — десет взрива, а не дванадесет. Ще обискирам всички без изключение. Според мене липсват две капсули и още нещо...

Децата трепнаха.

— Нека да почакаме до довечера. Иначе ще обидим хората... — каза Фильо.

— Добре — съгласи се бай Пецо. — Но ако до довечера не ги намерим, ще обискираме всички. И за да не ги обидим, ще почнем от нас.

Двамата приятели мълчаливо се разделиха с бай Пецо и се спуснаха към добичетата. На бърза ръка ги оправиха и потеглиха. Като се поотдалечиха, Макензен каза:

— Целият се изпотих... За малко щеше да ни открие... Това да намериш злато било голяма бея!...

— Слушай, Маке, нека да кажем за касата! Ще стане нещо.

— Да кажем бе! Ама ти кле ли се?

— Клех се! — каза Фильо.

— А знаеш ли какво става с клетвопрестъпниците? — попита Макензен.

— Какво?

— Като бяхме с християнското братство на Рилския манастир, видях изписани клетвопрестъпниците. Цяла вечност ги варят в катран!... И децата ти ще бъдат кърави... Нали така се кле?

— Е, няма как... — въздъхна Фильо. — Щом сме се клеи.

Влезнаха заедно с добичетата в двора на дядо Дончо Манлихерата. Тук бяха и Мите, и Стоилко, и Вангел.

— Айде бре, момчета! Очите ни изтекоха да ви чекам... — възкликна войводата. — Носите ли?

Макензен извади от пазвата си два пакета взрив и от джоба две капсули. Дядо Дончо протегна ръка.

— По-внимателно... — предупреди го Фильо.

— Дете, детееее... — каза той. — Кога аз като тебе немах мустаци, веке знаех що е бомба!

— Айде, дядо Дончо, да почнуваме! — нетърпеливо подкана Стоилко.

— Ни сум ял, ни сум спал... — добави Мите.

— Да си разделиме един път парите, па сетне лесно... — каза Вангел.

— Е те, дойдохме си на думата... — подзе дядо Дончо. — За дебелата искам да кажум. Викам така: аз — два дела, Стоилко, Мите и Вангел — един дел, Макето и Фильо — като най-маленки, по половин.

— Тая нема да стане! — разгневи се Фильо. — Всички по равно! И на бай Пецо фугениста също дял!

— Що се разправяш со тия деца, дедо Дончо? — каза Стоилко. — Дай им сиктеро и толкова!

— Хайде да си тръгваме! — дръпна Фильо приятеля си.

— Ще видим кой на кого ще даде сиктера...

— Стой, Фильо! — рече спокойно войводата. — Ние искаме само да проверим дали сте заклетници. — Той намигна на останалите селяни.

— По равно, по братски, те, деца, така ке биде! И на бай Пецо дел, и на властта дел, и на нас! На нас, оти сме нашли златото и сме го спасили от айдуците, а на властта — оти така требе! — многозначително подчерта дядо Дончо. — А касата ке отворим по пладне, кога на обекто почнат да пукат бомбите...

Фильо ритна Томи, който стоеше до касата, покрита с чувал, и все нещо душеше там. Децата напускаха двора, без нито дума повече. Следобед двамата застанаха пред готварницата в централния лагер и зачакаха да натоварят яденето. Дойде командирката Добра. Томи с радостен лай я посрещна и пъргаво скачаше около нея.

— Добре, че ви видях! Имам голяма изненада за вас...

— Каква? — попита с уплаха Фильо.

— От сутринта бате ви Венчо е тук по работа. — Като чу името Венчо, Томи се разлая още по-силно, сякаш бе разбрал всичко.

— Сега къде е?

— Из планината.

— За-а-а... — взе да пелтечи Макензен от страх.

Фильо бързо го ръгна по ребрата и той млъкна. Двамата потеглиха без коментари. Добра учудено ги проследи с поглед. Скоро стъпиха пак на планинската пътека.

— За аероплана ли искаше да кажеш? — сети се Фильо.

— Не, аз така се омотах, че... За какво ли бате Венчо ще дойде тук?

— Знаеш ли какво става с нас? — каза Фильо.

— Ние и на бате Венчо ще купим костюм с вратовръзка и часовник — отвърна Макензен колебливо.

— Тука в главата ти няма нищо! — чукна го Фильо по челото...

— Тая каса ще ни изяде. Ама кой ни дявол караше да се клеєм...

Като стигнаха, всички бригадири се спуснаха към тях да вземат храната. Само бай Пецо не се мяркаше никъде. Момчетата също си отделиха своето ядене и се канеха да се оттеглят с канчетата си. Неочаквано пред тях се изправи бай Пецо.

— Дошли са от милицията... — събщи той. — Сигурно е за взрива. Ако до довечера не го открием, ще им кажа.

— На кой ли пък му е притрябвало взрив! — изтърси Макензен ни в клин, ни в ръкав. Какво ли не прави човек, като е гузен.

— Ами на некой рибар, да изтепа рибата в потока... — каза бай Пецо.

— Сигурно е на някой рибар! — едновременно викнаха и двамата с голямо въодушевление.

Отидоха настрани и седнаха на тревата. Макензен ядеше мълчаливо, на големи залци и дори взе да хълца. Фильо не се

докосваше до яденето и следеше с поглед как бай им Пецо се отдалечи и влезе в своята палатка.

— Е, стига де! Само плюскаш! — каза той и с досада потупа Макензен по гърба.

— Хвана ме страх! — обясни приятелят му. — А щом се страхувам, ям много, да ми дойдат сили...

Те седяха толкова умислени, че не забелязаха как над тях застана Венчо. Но Томи весело се разлая, хвърли се към него и искаше да го лизне по лицето. Като го видяха, и двамата скочиха и го прегърнаха с възгласи като кученца:

— Бате Венчо, бате Венчо...

Макензен даже се разплака. Венчо се учуди.

— Ама защо плачеш бе, Макензен?

— Ами жал ми е за конете в къщи...

— А ти, Фильо? Не изглеждаш никак добре!

— Не можем още да се аклиматизираме — каза мъдро Фильо.

Венчо го гледаше скептично.

— Вие свободни ли сте сега? — ги попита той.

— Свободни сме.

— Хайде тогава с мене! Ще ви водя някъде, където ще ви е страшно интересно...

И той ги отведе точно там, където най-малко искаха — при падналия самолет... Там завариха още трима цивилни. Единият нещо мереше със стъпки и нанасяше на лист хартия, другият снимаше.

— Доста нескопосан обир... — съобщи тоя, дето мереше. — Ще ги хванем за едно денонощие, а сетне кой знае колко време ще лежат в затвора!...

Децата уплашено се спогледаха.

— А този самолет откъде е, бате Венчо? — попита Фильо.

— Откраднал го е един фашистки летец, който решил да избяга от България и взел каса с важни документи.

— Ама не е ли злато? — едновременно викнаха Фильо и Макензен.

— Това да не ви е „Хиляда и една нощ?“... — засмя се Венчо. — Просто документи! И трябва да открием касата!... Видяхте ли в бригадата кога падна самолетът?

— Ами ние... — замънка Макензен.

Двамата се спогледаха. После изведнъж Фильо с плачлив глас каза:

— Бате Венчо, всичко ще ти разправим!...

Макензен се разрева, Фильо хълцаше.

— Стига, Макензен, стига, момчета, успокойте се! — стъписа се Венчо. — Кажете най-после какво има?!

— Мъчно ми е за конете в къщи... — пак се хвана Макензен за горките животни. — Искам да си ида у дома...

— Татко... Стрина Мария... Не, татко... — хълцаше Фильо несвързано — казваше, че всеки мъж, ако иска да е истински, трябва да мине барем един път през затвора...

— Не искам в затвора! — зарева пак Макензен.

— За затвора ще помислим... — смътно взе да се досеща Венчо и се усмихна. — Хайде сега, разкажете ми най-сетне какво е станало!?...

Двамата приятели дълго разказваха, като се прекъсваха един-друг. Когато свършиха, Венчо даде заповед на цялата група да слезе в селото. Отправиха се право към къщата на дядо Дончо Манлихерата. Откъм обекта започнаха да избухват бомбите. Тъкмо застанаха пред портата, и в двора се чу взрив. Към небето политнаха керемиди, а няколко кокошки се помъчиха да планират в синьото небе. Даже остатъци от казан за незаконно варене на ракия паднаха до самия Фильо. А после леко част от дувара се срути. Мъжете нахлуха през отворената порта и завариха следната гледка: войводата бе легнал на земята и пъшкаше. Касата бе на покрива на бараката. Вангел се беше покачил на една слива в двора, а Стоилко и Мите се трудеха да влязат едновременно в една катурната бъчва. Лицата на всички бяха почернели.

— А добър ден — поздрави ги Венчо. — Щехте да се избиеете.

— Ох, момче, ти доктор ли си? Тука нещо ме реже на кръст.

Венчо повдигна дядо Дончо.

— Браво бе, имаш голям кураж! Ти бивш бомбаджия ли си?

— Войвода съм — изпъшка той.

— Касата не можахте ли да отворите?

— Не можахме...

— А свалете я сега!

Селяните услужливо смъкнаха касата от покрива на бараката. Дядо Дончо бързо се окопоти.

— Ние, момче, искахме да я отворим и наготово да ви я донесем. Викам на четата: що да се мачат — ние ке я отвориме и така като армаган ке им я донесем, ама не било късмет.

— Нищо. Доста работа сте свършили, както виждам... — каза Венчо. Той извади от джоба си ключове и най-спокойно я отключи.

Разочарованието бе всеобщо. В касата имаше само папки.

— Да не сте откраднали златото? — каза Венчо иронично.

— Сакън, момче! — отрече дядо Дончо уплашен. — Ако знаех, че има само заявления у касата, ама акъл!...

— Ще трябва да дадете показания в милицията — съобщи им единият от мъжете.

— Нека се разберем бе, момче! Това, що ви требеше, го земахте. Само дай да не ставаме за резил! Ке ви дадем на човек и по десет кила ракия отгоре!

— За варенето на ракия без акциз отделно ще се разправяме — не отстъпваше мъжът.

След един час слухът се разнесе навсякъде. Всички бригадири се натрупаха край Фильо и Макензен. Всеки искаше да ги види, да им стисне ръка.

— Другарю Фильо — попита едно момче, — за какво се касаеше вашият героизъм?

— Най-обикновено нещо — каза скромно Фильо.

— Мисля, че така би постъпил всеки на наше място — добави Макензен.

— Все пак какво направихте?

— Хванали са бандити! — обясни сериозно момичето, което на времето ги подиграваше за леката кавалерия.

— Не — каза Фильо, — просто си играхме на лека кавалерия!... Ама вие знаете ли какво е леката кавалерия?

— Това е обратното на тежката кавалерия — отвърна момичето.

— И таз добра! — възкликна Фильо. — „Леката кавалерия“ е от Франц Супе. Маке, дай ми инструмента!

След миг се понесоха звуците на увертюрата. Макензен също наду своя инструмент.

— Но това всички го знаем! — прекъсна ги момичето. — Военната музика го свири в неделен ден на площада...

— Просто искахме да ви го покажем, да не го бъркате с „Елено моме...“ — каза Фильо с насмешка.

— Все пак, другарю Фильо — упорствуваше първото момче, — за какво се касаеше вашият героизъм?

Двамата приятели отново се спогледаха.

— Какво заловихте? — попита друго момче.

— Амиии... един самолет... — скромно започна Фильо.

— И една каса, доста голяма — прибави Макензен.

— А какво имаше в касата? — попитаха всички с нетърпение.

— Какво може да има в една каса! — небрежно каза Макензен.

— Злато ли? — със затаен дъх попитаха всички.

— Златото тежи! — обясни Макензен. — Виж, диамантите са далеч по-леки и заемат малко място.

— Цяла каса диаманти!? — не повярва момичето, което ги подиграваше.

— И петдесет разбойници отгоре, заловени на местопрестъплението! — без стеснение съчиняваше Фильо.

— Петдесет и шест — поправи го Макензен.

— Разправихме доста вече... — каза Фильо. — Нали така, Макензен? Останалото е тайна...

Всички се усмихнаха, но ги гледаха с уважение. Тази случка заздравя авторитета на децата в бригадата. Но скромно пак носеха храна на планинския отряд.

На другата сутрин, както винаги, придружени от Томи, те отново пресичаха с натоварените добичета площада на селото. Пред ХОРЕМАГА, под големия чинар, бяха седнали дядо Дончо и сътрудниците му. След няколко часа разпит милицията ги бе освободила. Като видяха децата, войводата им извика:

— Елате бре деца, да пийнете по едно лимоне!

Двамата отидоха на масата. Все пак са се борили заедно. Веднага им донесоха две шишета.

— Тръгнахме кат арслани, върнахме се кат... Ай, нема що да говорим!... — заключи дядо Дончо Манлихерата.

— Ами ако имаше злато в касата? — още мечтаеше Стоилко.

— Що е живот, все е пред нас! — утеши го войводата. — Знаете за хазната у Гевгели!...

— Знаеме... — викнаха всички в глас.

— Сон сум сонил. И требе да се сбъдне! Яз хазна ке намерам! — рече дядо Дончо.

— Ами ако имаше злато?... — повтаряше замечтано Стоилко.

— Трай бе, маскара! Ако имаше, ако имаше... — ама нема!

Фильо и Макензен се усмихнаха, изпиха на един дъх лимонадите и тръгнаха. Стигнаха планинската поляна съвсем неусетно. На другия ѝ край се виждаше бай Пецо, който подреждаше своя товар за следобедната работа. Бригадирите един по един оставяха инструментите и се разтъпкваха.

— Бай Пецоооо! — провикна се Фильо.

— Айларипииии! — последва го Макензен и Томи веднага се разлая.

Момчетата се втурнаха към фугениста и го прегърнаха, като заровиха глави в ризата му. В тоя порив имаше колкото радост, толкова и гузност. Но бай Пецо още нищо не подозираше и бе поласкан от тая бурна изява на чувствата.

— Браво бе, момчета, какво чуваме? Голям подвиг сте направили! — говореше той, като им поглаждаше косите. — Ами то си е така, от фугенисти друго не може да се очаква!

Но, кой знае защо, децата не реагираха и не вдигнаха гордо глава.

— Привет на героите! — поздравиха ги няколко бригадири, като се приближиха. — Браво!

Това бе вече прекалено. Фильо и Макензен едновременно се изправиха и се погледнаха мълчаливо, като веднага отместиха очи, сякаш се срамуваха да се видят.

— Бай Пецо... — казаха едновременно и двамата.

— Виж какво, бай Пецо... — придаде Фильо на гласа си изкуствена бодрост. — Ние с Макензен взехме взрива за двете бомби...

— Тия, дето ти липсваха — добави Макензен услужливо, — и капсулите... Немаше как!...

Бай Пецо се освободи от децата. Лицето му стана сурово.

— Вие на кражбата вземане ли му казвате?

Всички мълчаха.

— Амааа... — опита се да каже нещо Макензен, но Фильо го ощипа.

Бай Пецо се обърна, взе кошницата от земята и тръгна към скалите, без да гледа никого. Но след няколко крачки спря.

— Такива фугенисти не искам! Отивайте си!

Двамата щяха да потънат от срам. Бригадирите мълчаливо се оттеглиха и сами отидоха да разтоварят добичетата. Нашите герои стояха като наказани. После Фильо се затича към бай Пецо, а по него Макензен и Томи. Запъхтени го настигнаха. Той вървеше бързо и не ги поглеждаше:

— Бай Пецо, прости ни, нема вече... — молеше се Фильо.

— Ама ние и за тебе дел щяхме да носим, ако имаше злато в хазната... — добави Макензен.

Бай Пецо ускори крачките си, без да продума. Децата се спряха. Томи продължи известно време да подтичва край фугениста. Накрая се върна. Седнаха на земята.

— На ти злато, на ти подвиг... — каза Фильо и тихо заплака. — Аз като ти говорех, като ти говорех... — през сълзи продължаваше той.

Макензен сякаш това бе чакал. Сълзите му бликнаха като поток и зарева с пълен глас. Томи се движеше напред-назад с подвита опашка и не знаеше какво да прави. Скоро се чу първият взрив. Децата заплакаха още по-силно, но никой не дойде при тях.

А горе бай Пецо се надигна от своето укритие. Лицето му беше уморено и печално. Изведнъж до него застана Томи. Дишаше с изплезен език. Явно, беше тичал.

— А-а-а, Томи... — каза ласкаво бай Пецо и го погали.

Томи му близна ръката и решително го гледаше право в очите, като въртеше опашката си...

Фильо продължи да хълца и да си бърше носа с ръкава, а Макензен все още плачеше на глас, но по-тихо вече, понеже гласът му бе прехрипнал.

— Ставайте да довършиме взривовете! За вас работа нема ли? — чуха те гласа на бай Пецо над себе си, който неусетно се бе приближил до тях.

Томи весело се разлая. Старият фугенист бе човек с любещо сърце и не можеше да търпи страдание на деца.

— Бай Пецо!... Ама, разбира се!... Ама ние нали сме ти помощници!... — говореха объркано децата, като скочиха и тръгнаха с него.

Той ги прегърна през раменете и взе да им говори, вървейки нагоре... Отначало спокойно, а после все по-въодушевено, сякаш си спомняше нещо много съкровено в живота...

— Ето какво, момчета... Запомнете от бай ви Пецо едно: всичкото зло в света идва от лъжата! А най-лоша е лъжата за имане... — наведе се и взе една дълга пръчка от земята. — Виждате ли тая пръчка? — очерта около себе си един кръг с нея. Децата несъзнателно тръгнаха да прекратят кръга. — Стой! Не прекращвай линията! — извика им бай Пецо. — Това е мое!

Децата недоумяващо спряха. После бай Пецо натроши о коляното си пръчката и пак ги поведе нагоре.

— Ето тоя, дето пръв е заградил парче земя и рекъл: „Това е мое!“ — е най-големият злодей между хората. И това е най-големата лъжа, оти, деца, сичко си е на природата... Тя нас има и ние нея...

— Ама ние мислехме за добро... — каза Макензен.

— Нема лъжа за добро, момчета, и това го запомнете от бай ви Пецо! Като кажеш една лъжа, сетне си отваряш много работа, оти трябва да измислиш още сто и една лъжи, та тия сто и една лъжи да помогнат на първата. Тоя, дето е рекъл, че на лъжата краката са къси, също е излъгал. На лъжата краката са мноооого дълги и цял живот може да ти не стигне, за да идеш до главата й!... Честният човек, деца, има само една дума — истината! А на нея и убавото, и лошото й е, че може да чака. Истината не остарява и кога да е, сите я виждат. Запомнете, момчета, от бай ви Пецо, герой на тоя свет може да бъде само тоя, у който живее истината.

Така тримата все повече и повече се отдалечаваха нататък към скалите, докато се сляха с тях...

Останалите дни до края на бригадата Фильо и Макензен усилено помагаха на бай Пецо. Палеха бомбите, после бягаха и се криеха. Бомбите избухваха една след друга и вдигаха камъни в небето... Пак тичаха обратно да видят какво е станало и бай Пецо ги тупаше по рамото.

— От вас ще стане отлични фугенисти!

Децата не можеха да сдържат гордостта си от похвалата.

— Ех, още има да се учим... — казваше скромно Фильо.
— Да се учим... — повтаряше Макензен.

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА

След два месеца бригадата приключи своята работа. Дойде дългоочакваният ден на завръщането. Влакът пристигна на гарата. Целият бе обкичен с цветя. Върху покривите на вагоните се бяха настанили доста младежи, понеже бе топло, а те искаха да пътуват на открито. Събрали се бяха посрещачи от целия град. Всички викаха „ура“. Един по един слизаха бригадирите, подхванати от тълпата...

Малко по-късно към файтона на бай Мицо едва си пробиваха път Фильо, Макензен, Ружа, бай Мицо, бай Тома, жените и децата от махалата... Всички се настаниха в него. Ружа държеше ръката на Фильо. Файтонът потегли. Томи с вирната опашка подтичваше край него.

Отново всяка сутрин Фильо и Макензен будеха махалата със своите инструменти, а Томи им пригласяше. Една заран Перо, недоволен, излезе на двора да се мие. Двамата приятели се приближиха към чешмата и тъкмо да започнат своя класически диалог за езика на животните, в двора стремително влезе бате им Венчо. Той бе възбуден.

— Фильо, я ела тука!

Момчето отиде при него.

— От ранни зори сме се събрали за вас, учениците... Ръководството на РМС реши кого да изпрати във Военното училище за кадети. С пълно единодушие всички посочиха тебе! Хвърляй капа!

Фильо се хвърли и го целуна.

— От такива офицери тая армия ще цъфне... — мърмореше Перо, ама така, че да не го чуе Венчо.

По двора се разнесе мощното кашляне на бай Мицо Войводата, който от снощния си махмурлук се заклати тежко към чешмата. В това време на портата се подаде поп Мирон. Бай Мицо веднага се насочи към него със свален калпак и му целуна ръка. Двамата нещо дълго говориха.

— Офицер ли ще ставаш, Фильо? — попита го Ружа.

— Да, разбира се!

Вече целият двор се беше събрал долу. Всички оживено говореха. Та не е малка работа от този двор да излезе офицер!...

— Макензен, ела тук! — викна го баща му.

Той много съкрушен се завъртя и целуна ръка на свещеника. Сега тримата нещо обсъждаха. Най-сетне поп Мирон си отиде. Макензен се върна при Фильо угрижен. Венчо усмихнато го наблюдаваше.

— Какво има, херувимче? — попита го Венчо съчувствено.

— Ами аз за офицер не ставам... — заговори Макензен, — дебел съм... а виж, отец Мирон каза, че владиката ми дава стипендия за семинарията. Мога и да пея...

— Ама ти мислиш, че РМС ще те изостави?! — загадъчно каза Венчо. — Макензен вдигна рамене. — Слушай сега новината и за теб! Отиваш в жп училището за машинист!

— Що? Машинист!? — попита бай Мицо опулено. — Ми това е голема работа!...

— Взе се под внимание и това, че Макензен често ходи на гарата с файтона и тая професия не му е съвсем чужда.

Макензен не можеше вече да се сдържа и също прегърна Венчо.

— Бате Венчо!... — развълнувано каза той. — Винаги съм мечтал да стана машинист, но мислех, че е невъзможно...

— А сега, стягайте се и двамата за София!...

Ружа заплака и стисна, кой знае защо, ръката на Фильо.

— Ами сега защо ревеш?! — учуди се Фильо.

— Ами от радост... — изхълца Ружа. — А Еми в София ли е?

— Коя Еми?... — уж не разбираше Фильо и лицето му веднага стана строго.

— Ами тази, дето...

— Като си дойда в отпуск — прекъсна я той, — ще те водя на бал!... Гледай да научиш валс! Или по-добре — аз ще те науча...

— Ами аз знам да танцувам — зарадва се Ружа. — И валс, и тангооо, и румба...

Фильо зяпна от удивление. Ружа почна грациозно да се върти по двора.

— А тетрадката да ти върна ли?

— Не... — каза Фильо. — Нека остане при теб.

ЕПИЛОГ

Един слънчев есенен ден в средата на септември зад зданието на гарата градският фотограф правеше обща снимка. Тук бяха всички от двора и цялата махала. И стрина Мария, и учителката Виолета, и доктор Милетович, и диригентът Гоце Михов, и Венчо, и командирката Добра, и просякът Салията, и Кирчо с малчуганите, и старият съдия, и Ружа, която държеше Фильо и брат си за ръце, и Томи, излегнал се пред групата, и председателят на помощната организация, и Унчето... А отзад — зад групата, се виждаше файтонът на бай Мицо с двата коня — Кирчо и Йордан. Фотографът все ги разместваше и накрая викна строго:

— Внимание!

В този момент изтича Перо с букет цветя и се нареди, като разбута околните. Жена му с двете си деца го погледна с упрек. Фотографът извади капишона на обектива и моменталната снимка бе готова.

По-късно всички се преместиха на перона. Фильо и Макензен си подадоха главите от купето на вагона. Локомотивът изсвири. Влакът потегли. Всички махаха с ръка. Ружа даде въздушна целувка. Влакът отмина. Томи тичаше след него. Само за кучето не бяха помислили. А после и Томи спря и унило се върна обратно по траверсите на линията, между които бодро стърчаха зелени стръкове трева.

Издание:

Свобода Бъчварова. Приключенията на Фильо и Макензен

Редактор: Ваня Филипова

Художник: Киро Мавров

Художествен редактор: Елена Пъдарева

Технически редактор: Таня Янчева

Коректор: Мария Стоянова

Българска. Първо издание. Литературна група VII.

Дадена за набор на 15. X. 1981 г.

Подписан за печат на 28. I. 1982 г.

Излязла от печат на 25. II. 1982 г. Поръчка № 160. Формат 16/60/84. Тираж 40 000 броя.

Печатни коли 17,50. Усл. изд. коли 17.28.

„Народна младеж“ — издателство на ЦК на ДКМС

ДП „Георги Димитров“ София, 1982

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.